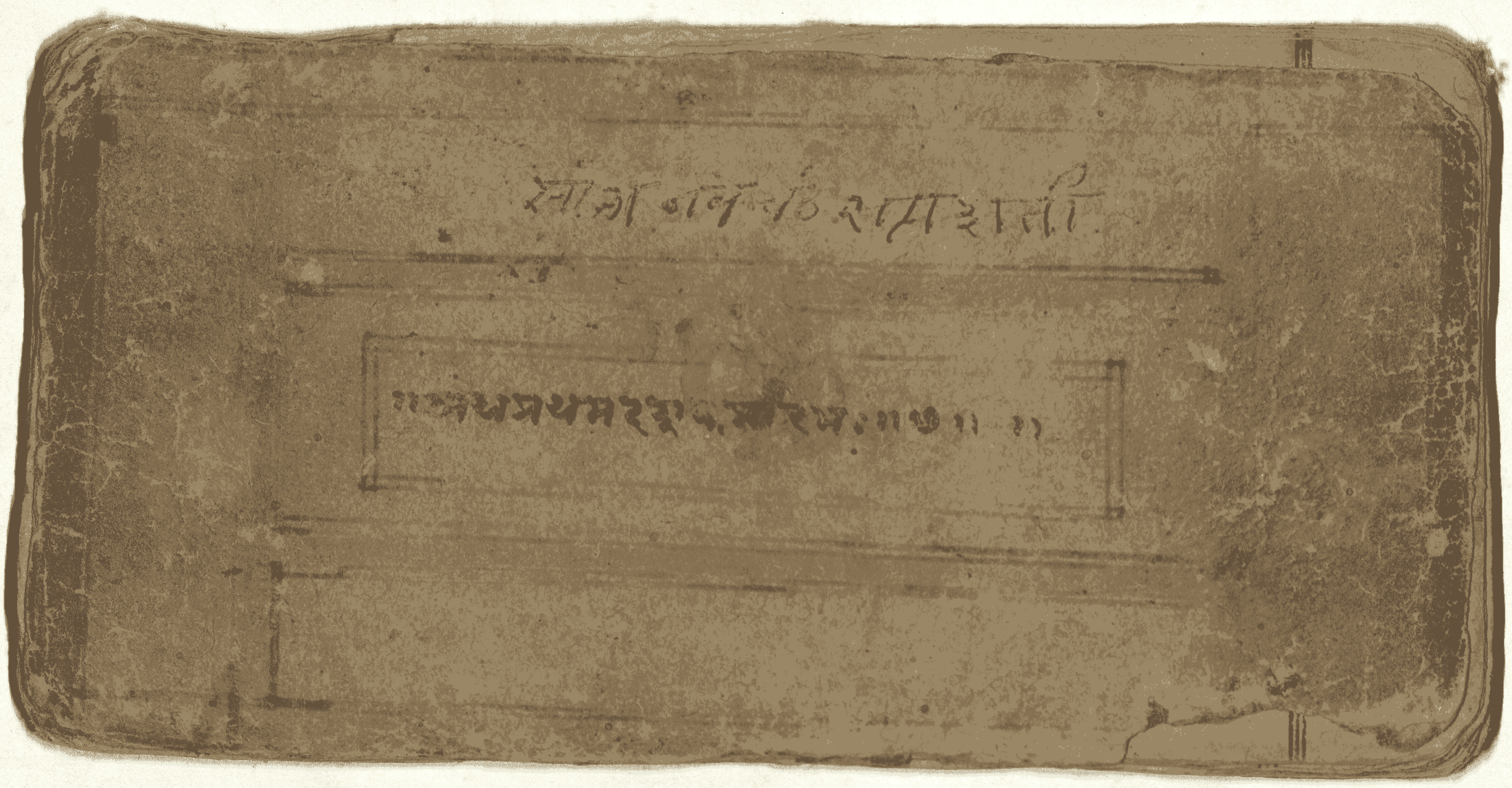

कविकुलगुरु - कालिदास - संस्कृत - विश्वविद्यालयः

श्रीगणेशायनमः॥ श्रीसरस्वत्यैनमः॥ श्रीगुरुभ्योनमः॥
श्रीयाज्ञवल्क्यायनमः॥ हरिः॥ ॐ॥ इषेत्वोर्जेत्वावायव
स्थ॥ देवोवः सविताप्रार्पयतु श्रेष्ठतमायकर्मणे॥१॥ आ
प्यायध्वमघ्न्याइंद्रायभागंप्रजावतीरनमीवाअयक्ष्माः॥
मावस्तेनईशतमाघशꣳसः॥२॥ ध्रुवाअस्मिन्गोपतौस्या
तबह्वीः॥ यजमानस्यपशून्पाहि वसोःपवित्रमसि॥३॥
द्यौरसिपृथिव्यसिमातरिश्वनोघर्मोसि॥ विश्वधाःपर

मेणधाम्ना॥१॥ दृꣳहस्वमाह्वामातेयज्ञपतिर्ह्वार्षीत्॥ व
सोःपवित्रमसिशतधारंवसोःपवित्रमसिसहस्रधारम्
॥२॥ देवस्त्वासवितापुनातुवसोःपवित्रेणशतधारेण॥
सुप्वाकामधुक्षः॥३॥ साविश्वायुःसाविश्वकर्मासाविश्व
धायाः॥ इंद्रस्यत्वाभागꣳसोमेनातनच्मिविष्णोहव्यꣳरक्ष
स्व॥४॥ अग्नेव्रतपतेव्रतंचरिष्यामितच्छकेयंतन्मेराध्यता
म्॥ इदमहमनृतात्सत्यमुपैमि॥१॥ कस्त्वायुनक्तिसत्वा

॥ स॰ ॥
॥ २ ॥

धुनक्ति कस्मै त्वा युनक्ति तस्मै त्वा युनक्ति ॥ कर्मणे वां वेषाय
वाम् ॥ प्रत्युष्टꣳ रक्षः प्रत्युष्टा॰ अरातयो निष्टप्तꣳ रक्षो
निष्टप्ता॰ अरातयः । उर्वन्तरिक्षमन्वेमि ॥ ३ ॥ धूरसि धू
र्व धूर्वन्तं धूर्व तं यो स्मान्धूर्वति ॥ धूर्व तं यं वयं धूर्वामः
॥ ४ ॥ देवानामसि वह्नितमं सस्नितमं पप्रितमं जुष्टतमं
देवहूतमं ॥ अह्रुतमसि हविर्धानं दृꣳहस्व मा ह्वार्मा ते
यज्ञपतिर्ह्वार्षीत् ॥ ५ ॥ विष्णुस्त्वा क्रमतामुरु वातायापहत
रु॰

॥ नि॰ ॥
॥ २ ॥

ꣳ रक्षो यच्छंतां पंच ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे श्विनोर्बा
हुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ॥ ६ ॥ अग्नये जुष्टं गृह्णाम्यग्नीषो
माभ्यां जुष्टं गृह्णामि ॥ भूताय त्वा नारातये स्वरभिवि
ख्येषं ॥ ७ ॥ दृꣳहन्तां दुर्याः पृथिव्या मुर्वन्तरिक्षमन्वेमि
पृथिव्यास्त्वा नाभौ सादयाम्यदित्या उपस्थे ग्ने हव्य
ꣳ रक्षस्व ॥ ८ ॥ पवित्रे स्थो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसव उत्पुना
मि ॥ अच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः ॥ ९ ॥ देवीरापो ।

अग्रेगुवोअग्रेपुवः अग्रइममद्ययज्ञंनयतसुधातुंय
ज्ञपतिंदेवायुवम् २ युष्माऽइंद्रोऽवृणीतवृत्रतूर्ये
यूयमिंद्रमवृणीध्वंवृत्रतूर्येप्रोक्षितास्थ अग्नयेत्वा
जुष्टंप्रोक्षाम्यग्नीषोमाभ्यांत्वाजुष्टंप्रोक्षामि ३ दैव्या
यकर्मणेशुंधध्वंदेवयज्यायै यद्वोशुद्धाः पराजघ्नुरि
दंवस्तच्छुंधामि ४ शर्मास्यवधूतंरक्षोवधूताःअरा
तयः अदित्यास्त्वगसिप्रतित्वादितिर्वेत्तु ७ अद्रिरसि

वि० २

वानस्पत्योग्रावासिपृथुबुध्नः प्रतित्वादित्यास्त्वग्वेत्तु
५ अग्नेस्तनूरसिवाचोविसर्जनम् देववीतयेत्वागृ
ह्णामि ३ बृहद्ग्रावासि वानस्पत्यः सइदंदेवेभ्यः ह
विः शमीष्वसुशमिशमीष्व हविष्कृदेहि ४ कुक्कुटोसि
मधुजिह्व इषमूर्जमावद त्वयावयं संघातंसंघातंजेष्म
वर्षवृद्धमसि प्रतित्वावर्षवृद्धंवेत्तु परापूतंरक्षः प
रापूताअरातयः ६ अपहतंरक्षोवायुर्वोविवि

स०॥
४॥

नक्तु॥ देवोवः सविताप्रतिगृभ्णातु हिरंण्यपाणिर छिद्रेण
पाणिना ~ धृष्टिरस्यपाग्ने अग्निमामादंजहि निष्क्र
व्यादꣳसेधादेवयजंवह॥१॥ ध्रुवमसिपृथिवींदृꣳह॥१
ब्रह्मवनिसाक्षत्रवनिसजातवंस्सुपदधामिद्विषत्तो
वधाय॥२॥ अग्नेब्रह्मगृभ्णीष्वधरुणमस्यंतरिक्षंदृ
ꣳह॥ ब्रह्मवनित्वाक्षत्रवनिसजातवंन्युपदधामिद्वि
षतोवधाय॥ धर्त्रमसिदिवंदृꣳह॥ ब्रह्मवनित्वाक्षत्रव

वि०॥
५॥

निसजातवंन्युपदधामिद्विषतोवधाय॥३॥ विश्वाभ्य
स्त्वाशाभ्यउपदधामिद्विषतोवधाय॥ चितस्थोर्ध्व
चितोभृगूणामंगिरसांतपसातप्यध्वम्॥४॥ शर्मास्य
वधूतꣳरक्षोवधूताअरातयः॥ अदित्यास्त्वगसिप्र
तित्वादितिर्वेत्तु॥१॥ धिषणासिपर्वतीप्रतित्वादित्या
स्त्वग्वेत्तु॥ दिवस्कंभंन्यसिधिषणासिपार्वतेयीप्रति
त्वापर्वतीवेत्तु॥२॥ धान्यमसिधिनुहिदेवान्धिनुहि

॥ञ०॥
॥५॥

यज्ञं धिनुहि यज्ञपतिम् धिनुहि मां यज्ञन्यम् ३ प्रा
णाय त्वोदानाय त्वा व्यानाय त्वा दीर्घामनु प्रसितिमा
युषे धाम् देवो वः सविता प्रतिगृह्णातु हिरण्यपाणि
रच्छिद्रेण पाणिना चक्षुषे त्वा महीनां पयोसि ४ वे
दोसि वेद्येन त्वं देव वेद देवेभ्यो वेदो भवः तेन मह्यं
वेदो भव ५ ५ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बा वि०
हुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् संवपामि समाप ॐ षधीभिः ५

१०

समोषधयो रसेन सं रेवतीर्जगतीभिः सं मधुमतीर्म
धुमतीभिः पृच्यन्ताम् जनयत्यै त्वा संयौमि ७ इदम
ग्नेरिदमग्नीषोमयोरिषे त्वा घर्मोसि विश्वायुरुरुप्रथा
उरुप्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतां ८ अग्निष्टे त्वचं मा हि
ꣳसीदन्तरिक्षं रक्षोन्तरिता ९ अरातयः देवस्त्वा सवि
य ता श्रपयतु वर्षिष्ठे धिनाके ३ माभेर्मा संविक्था अतमे
रुर्यज्ञोतमेरुर्यजमानस्य प्रजा भूयात् त्रिताय त्वा द्वि

॥स॰॥
॥६॥

११

नायस्वो कृताय त्वा ४ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे श्विनो बा
हुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् आददे ध्वरकृतं देवेभ्यः इंद्रस्य
बाहुरसि दक्षिणः सहस्रभृष्टिः शततेजाः वायुरसि ति
ग्मतेजा द्विषतो वध्धः १ पृथिव्यै वर्मासि पृथिवि देवय
जनि ॐषध्यास्ते मूलं मा हिंसिषं २ व्रजं गछ गोष्ठा
नं वर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां पृथिव्यां
शतेन पाशैः योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा

वि॰
६

१२

मौक् अपाररुं वध्यासं पृथिव्यै देवयजनात् व्रजं ग
छ गोष्ठानं वर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां पृ
थिव्यां शतेन पाशैः यो स्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्त
मतो मा मौक् अररो दिवं मा पप्तो द्रप्सस्ते द्यां मा स्कन्
व्रजं गछ गोष्ठानं वर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परम
स्यां पृथिव्यां शतेन पाशैः यो स्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्वि
ष्मस्तमतो मा मौक् ४ गायत्रेण त्वा छंदसा परिगृह्

स॰ ॥
॥ ७ ॥

भिस्त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा परिगृह्णामि जागतेन त्वा छन्दसा परि
गृह्णामि सुक्ष्मा चासि शिवा चासि स्योना चासि सुषदा चा
सि ऊर्जस्वती चासि पयस्वती च ५ पुरा क्रूरस्य विसृपो
विरप्शिन्नुदादाय पृथिवीं जीवदानुम् यामैरयंश्चन्द्र
मसि स्वधाभिः तामु धीरासो अनुदिश्य यजन्ते द्विषतो व
धोसि ८ प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा अरातयो निष्टप्तं रक्षो
निष्टप्ता अरातयः अनिशितोसि सपत्नक्षिद्वाजिनं त्वा

वि॰ ॥
७ ॥

वाजेध्यायै संमार्ज्मि प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा अरातयो निष्ट
प्तं रक्षो निष्टप्ता अरातयः अनिशितासि सपत्नक्षि
द्वाजिनीं त्वा वाजेध्यायै संमार्ज्मि ९ अदित्यै रास्नासीन्द्रा
ण्यै सन्नहनं विष्णोर्वेष्पोस्यूर्जे त्वा दब्धेन त्वा चक्षुषावप
श्यामि २ अग्नेर्जिह्वासि सुभूर्देवेभ्यः धाम्ने धाम्ने मे भव
यजुषे यजुषे सवितुस्त्वा प्रसव उत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रे
ण सूर्यस्य रश्मिभिः सवितुर्वः प्रसव उत्पुनाम्यच्छिद्रेण

स॰
८

पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः ३ तेजोसि शुक्रमस्यमृतमसि
धामनामासि प्रियं देवानामनाधृष्टं देवयजनम् ४
यस्ते प्राणः पशुषु प्रविष्टो देवानां विष्ठामनु यो वितस्थे
आत्मसं बान्सोमघृतवान्हि भूत्वाग्निं गच्छ स्वर्यजमानाय विं
द ५ ७ हरिः ॐ म् इति प्रथमोध्यायः ७ इषे त्वा
त्रिस्त्र ३ घोरसिच्चत्तस्त्रः ४ धर्मपंच ५ शर्मासि सप्त ० वि॰
देवस्य सावितस्त्रः ४ द्वितीयो दिवस्य त्वा षट् प्रत्युष्टं पं ८

च ५ दृष्टानुवाकेषु पंच्याशान् ५० इषे देवस्य समाः पं
च्याशत् प्रथमोध्यायः समाप्तः ७ ७ हरिः ॐ म्
कृष्णोस्याखरेष्ठोग्नये त्वा जुष्टं प्रोक्षामि वेदिरसि बर्हिषे त्वा
जुष्टं प्रोक्षामि बर्हिरसि स्रुग्भ्यस्त्वा जुष्टं प्रोक्षामि १ अदि
त्यैव्युंदनमसि विष्णोस्तुपोसि उर्णम्रदसं त्वास्तृणामि स्वा
सस्थां देवेभ्यः २ भूपतये स्वाहा भुवनपतये स्वाहा भुव
नापतये स्वाहा भूतानां पतये स्वाहा गंधर्वस्त्वा विश्वावसुः

स्न०
२

परिदधातु विश्वस्यारिष्ट्यै ३ यजमानस्य परिधिरस्यग्निरि
ड ईडितः इन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणो विश्वस्यारिष्ट्यै य
जमानस्य परिधिरस्यग्निरिड ईडितः मित्रावरुणौ त्वो
त्तरतः परिधत्तां ध्रुवेण धर्मणा विश्वस्यारिष्ट्यै यज
मानस्य परिधिरस्यग्निरिड ईडितः ४ वीतिहोत्रं त्वा
कवे द्युमन्तꣳ समिधीमहि ॥ अग्ने बृहन्तमध्वरे ५ स
मिदसि सूर्यस्त्वा पुरस्तात्पातु कस्याश्चिदभिशस्त्यै स

वि०
२

वितुर्बाहुभ्यः ॥ ६ ॥ ऊर्णम्रदसं त्वा स्तृणामि स्वासस्थं देवेभ्यः ॥
आ त्वा वसवो रुद्रा आदित्याः सदन्तु ॥ ७ ॥ घृताच्यसि जुहू
र्नाम्ना सेदं प्रियेण धाम्ना प्रिये सदसि सीद ॥ घृताच्यस्युपभृ
न्नाम्ना सेदं प्रियेण धाम्ना प्रिये सदसि सीद ॥ घृताच्यसि ध्रु
वा नाम्ना सेदं प्रियेण धाम्ना प्रिये सदसि सीद ॥ प्रियेण धाम्ना
प्रिये सदसि सीद ॥ ८ ॥ ध्रुवा असदन्नृतस्य नौ ता विष्णो पा
हि पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि मां यज्ञन्यम् ॥ ९ ॥ अग्ने वा

यो

सू० ॥
॥ १० ॥ १९

जजिद्वाजं त्वा सरिष्यन्तं वाजजितं संमार्ग्मि नमो देवेभ्यः स्वधा पितृभ्यः सुयमे मे भूयास्तम् १ अस्कन्नमद्य देवेभ्य आज्यं संभ्रियासं अङ्घ्रिणा विष्णो मा त्वावक्रमिषम् २

म

वसुमतीमग्ने ते च्छायामुपस्थेषं विष्णो स्थानमसि इत इन्द्रो वीर्यमकृणोदूर्ध्वोऽध्वर आस्थात् ३ अग्ने वेर्होत्रं वेर्दूत्यम् अवतां त्वा द्यावापृथिवी अव त्वं द्यावापृथिवी ४ स्विष्टकृद्देवेभ्य इन्द्र आज्येन हविषा भूत्स्वाहा संज्योतिषा

वि०
१०

२०

ज्योतिः ५ अत्र पितरो मादयध्वं यथाभागमावृषायध्वम् अमीमदन्त पितरो यथाभागमावृषायिषत ६ उपहूता पृथिवी मातोप मां पृथिवी माता ह्वयताम् अग्निराग्नीध्रात्स्वाहा ७ उपहूतो द्यौष्पितोप मां द्यौष्पिता ह्वयताम् अग्निराग्नीध्रात्स्वाहा ८ मयीदमिन्द्र इन्द्रियं दधात्वस्मान्रायो मघवानः सचन्तां अस्माकं सन्त्वाशिषः सत्या नः सन्त्वाशिषः अग्ने वाजजिद्वाजं त्वा

॥स०॥
॥११॥

सस्त्वाꣳसंवाजजितꣳसमार्गिम ९ देवसवितरेतंत्वावृण
तेबृहस्पतिंब्रह्माणं ॥ तदहंमनसेप्रब्रवीमि १ मनोगाय
त्रे॰ गायत्रीत्रिष्टुभेत्रिष्टुप्जगत्यैजगत्यनुष्टुभे ॥ अनुष्टुप्
प्रजापतयेप्रजापतिर्विश्वेभ्योदेवेभ्यः २ बृहस्पतिर्देवानां
ब्रह्माहंमनुष्याणां ॥ भूर्भुवस्स्वर्निरस्तः पाप्मेदमहंबृहस्प
तेः सदसिसीदामि ३ मित्रास्यचक्षुषाप्रतीक्षे ॥ दे
वस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्याम् ॥

॥वि०॥
॥११॥

२२

प्रतिगृह्णामिपृथिव्यास्त्वानाभौसादयाम्यदित्याउपस्थे ॥
देवस्यत्वासवितुःप्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्याम् ॥ ४ ॥
आददेग्नेष्ट्वास्येनप्राश्नामिबृहस्पतेर्मुखेन ॥ याओषधे
तदेवतास्ताभ्यःदꣳप्रामयंतु ॥ ५ स्वाहाकृतंजठरमिंद्रस्य
गच्छ ॥ ध्रुवसिनाभेमासंपृक्थ्याधुर्वंमेनाभेःसीद ॥ ६ इं
द्रस्यत्वाजठरेसादयामि ॥ प्रजापतेर्भागोस्यूर्जस्वा
न्पयस्वान् ॥ ७ प्राणापानौमेपाहिसमानव्यानौमेपा

हुलच्चे

॥ स० ८

॥ १२ ॥

घुदानस्या नो मे पाहि ॥ ऊर्गस्यूर्ज्जं मयि धेहि स्वक्षितिरसि भामे
क्षेष्ठा अमुत्रामुष्मिंल्लोके ॥ ८ ॥ एषा ते अग्ने समित्तया वर्ध
स्व चा च प्यायस्व ॥ वर्धिषीमहि च वयमा च प्यासिषीम
हि ॥ ९ ॥ एतत्ते देव सवितर्यज्ञं प्राहुर्बृहस्पतये ब्रह्मणे ॥ ते
न यज्ञमव तेन यज्ञपतिं तेन मामव ॥ १० ॥ मनो ज्योतिर्ज्जुष
ता माज्यस्य बृहस्पतिर्यज्ञमिमं तनोतु ॥ अरिष्टं यज्ञं स
मिमं दधातु विश्वे देवास इह मादयंतामोम्प्रतिष्ठ ॥ ११ ॥ अ

वि०
॥ १२ ॥

२४

ग्नीषोमयोरुज्जितिमनूज्जेषं वाजस्य मा प्रसवेन प्रोहामि ॥
अग्नीषोमौ तमपनुदतां योस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो वा
जस्यैनं प्रसवेनापोहामि ॥ इंद्राग्न्योरुज्जितिमनूज्जेषं वा
जस्य मा प्रसवेन प्रोहामि ॥ इंद्राग्नी तमपनुदतां योस्मान्द्वे
ष्टि यं च वयं द्विष्मो वाजस्यैनं प्रसवेनापोहामि ॥ १ ॥ वसु
भ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वादित्येभ्यस्त्वा ॥ संजानाथां द्यावापृथि
वी मित्रावरुणौ त्वा वृष्ट्यावतां ॥ २ ॥ व्यंतु वयो रिप्तं रिहाणा

॥ स० ॥
॥ १३ ॥

मरुतां पृषतीर्गछ वशा पृश्निर्भूत्वा दिवंगछ ततो नो वृष्टि-
मावह ३ चक्षुष्पा अग्नेसि चक्षुर्मे पाहि यं परिधिं पर्यध-
त्था अग्ने देव पणिभिर्गुह्यमानः ४ तं त एतमनु जोषं
भराम्येष नेत्त्वदपचेतयातै अग्नेः प्रियं पाथोपीतं ५
संस्रवभागा स्थेषा बृहन्तः प्रस्तरेष्ठाः परिधेयाश्च देवाः
इमां वाचमभि विश्वे गृणन्त आसद्यास्मिन्बर्हिषि मादयध्व-
ं स्वाहा वाट् ॥ घृताची स्थो धुर्यौ पातं सुम्ने स्थः सुम्ने मा

॥ वि० ॥
॥ १३ ॥

धत्तं ॥ ६ ॥ अग्नेदब्धायोशीतम पाहि मा दिद्योः पाहि प्रसि-
त्यै पाहि दुरिष्ट्यै पाहि दुरद्मन्यै ॥ अविषं नः पितुं कृणु सु-
षदा योनौ स्वाहा वाट् ॥ अग्नये संवेशपतये स्वाहा सर-
स्वत्यै यशोभगिन्यै स्वाहा ॥ उलूखले मुसले यच्च शूर्प
आशिश्लेष दृषदि यत्कपाले ॥ ७ ॥ उप्रुषो विप्रुषः संजु-
होमि सत्याः संतु यजमानस्य कामाः स्वाहा ॥ आप्यायतां
ध्रुवा हविषा घृतेन यज्ञं यज्ञं प्रति देवयद्भ्यः ॥ सूर्याया ऊ-

॥ स० ॥
॥ १४ ॥

धोऽअदिंसाउपस्थऽउरुधारापृथिवीयज्ञेऽअस्मिन् ॥ ३ ॥ देवा
गातुविदोगातुंवित्वागातुमित मनसस्पतऽइमंदेवयज्ञꣳ
स्वाहावातेधाः ॥ ४ ॥ संबर्हिरंक्तांꣳहविषाघृतेनसमादित्यैर्व
सुभिःसंमरुद्भिः ॥ संमिन्द्रोविश्वदेवेभिरंक्तांदिव्यंनभोग
छतुयत्स्वाहा ॥ ५ ॥ कस्त्वाविमुंचतिसत्वाविमुंचतिकस्मैत्वा
विमुंचतितस्मैत्वाविमुंचति पोषायरक्षसांभागोसि ॥ ६ ॥ ॥ वि० ॥
वेषोस्यु॥प्रवेषोदिषतोग्नीवाउपवेविदि वेश्वां॥ ७ ॥ अग्नेसु ॥ १४ ॥

भगधारयेह ॥ ९ ॥ ऋक्षाःकर्मण्याअनपायिनोयथासन्
जुहोमित्वासुभगासे ॥ ॥ सोभगायपुरूतमेपुरूहूतश्र
वस्यन् ॥ ८ ॥ संवर्चसापयसासंतनूभिरगन्महिमनसा
संꣳशिवेन त्वष्टासुदत्रोविदधातुरायोनुमार्ष्टुतन्वोय
द्विलिष्टम् ॥ १ ॥ यज्ञपुंनां॥चलउपन्व ध्रुवेमेसंतिष्ठस्वारि
ष्टेमेसंतिष्ठस्वस्विष्टेमेसंतिष्ठस्व ॥ २ ॥ दिविविष्णु॥र्व्यक्रꣳ
स्ताजागतेनछंदसाततोनिर्भक्तः योस्मान्द्वेष्टियंचवयंद्वि

स॰ ~
१५

ष्मः ॥ अंतरिक्षे विष्णुर्व्यक्रꣳस्त त्रैष्टुभेन छंदसा ततो निर्भक्तः यो
स्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः ॥ पृथिव्यां विष्णुर्व्यक्रꣳस्त गायत्रेण
छंदसा ततो निर्भक्तः योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः ॥ ३ ॥ अ
स्मादन्नादस्यै प्रतिष्ठाया अगन्म स्वः ॥ संज्योतिषाभूम ॥ ४ ॥
स्वयंभूरसि श्रेष्ठो रश्मिर्वर्चोदा असि वर्चो मे देहि ॥ सूर्यस्या
वृतमन्वावर्त्ते ॥ ५ ॥ अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वयाग्ने गृहप
तिना भूयासं ॥ सुगृहपतिस्त्वं मयाग्ने गृहपतिना भूयाः ॥ ६ ॥ अस्थू

वि॰
१५

३०

रिणौ गार्हपत्यानि सन्तु शतꣳ हिमाः ॥ तिग्मेन नस्तेजसा सꣳ
शिशाधि सूर्यस्यावृतमन्वावर्त्ते ॥ ७ ॥ उरु विष्णो विक्रमस्वोरु
क्षयाय नस्कृधि ॥ घृतं घृतयोने पिब प्रप्र यज्ञपतिं तिर ॥ ८ ॥
ततोऽसि तं हुरस्यनुमा तन्तु हि ॥ अस्मिन्यज्ञे स्याꣳ साधुरूत्याया
मस्मिंन्नन्ने स्मिन्लोके ॥ ९ ॥ इदं मे कर्मेदं वीर्यं पुत्रोऽनुसंतनोतु
अग्ने व्रतपते व्रतमचारिषं तदशकं तन्मेऽराधि ॥ इदमहं य ए
वास्मि स एवास्मि ॥ १ ॥ अग्नये कव्यवाहनाय स्वाहा सोमाय पि

॥ स० ॥

॥ १९ ॥

त्त्मग्नेस्वाहा अपहताअसुरारक्षाꣳसिवेदिषदः १
येरूपाणिप्रतिमुंचमाना असुराः संतः स्वधयाचरंति
परापुरोनिपुरोयेभरंत्यग्निष्टान्लोकात्प्रणुदात्यस्मात्
२ अत्रपितरोमादयध्वंयथाभागमावृषायध्वम् अ
मीमदंतपितरोयथाभागमावृषायिषत ३ नमोवः पि
तरः शुष्मायनमोवः पितरस्तपसे नमोवः पितरोयज्जी ॥ वि० ॥
वंतस्मैनमोवः पितरोरसाय नमोवः पितरोघोरायम ॥ १९ ॥

न्यवेस्वधायैवः पितरोनमः एतद्वः पितरोवासोगृहान्नः
पितरोदत्त ४ उदायुषास्वायुषोस्पर्जंन्यस्यधामभिः
उदस्थाममृतां अनु ५ आधत्तपितरोगर्भंकुमारंपु
ष्करस्रजम् यथेहपुरुषोसत् ६ ऊर्जंवहंतीरमृतंघृ
तंपयः कीलालंपरिस्रुतम् । स्वधास्थतर्पयतमेपितॄन्
७ ॐ इतिद्वितीयोध्यायः ॥ ५५ ॥ ७ ॥ ऋचोसिनव १
अग्नेवाजजिद्ध २ देवसवितरेकादश ११ अग्नीषोम

॥स॰॥
॥१८॥

योउज्जिंति॰ अग्नेदक्षाय॰ संवर्चसा १॰ अग्नयेकव्यवाह
नाय॰॥ ६॥५॥ समिमोनु॰॥ हरिः॥ ॐ॥ समिधाग्निंदु
वस्यतघृतैर्बोधयतातिथिम्॥ आस्मिन्हव्याजुहोतन॥१॥
सुसमिद्धायशोचिषे। घृतंतीव्रंजुहोतन॥ अग्नयेजातवे
दसे॥२॥ तंत्वासमिद्भिरंगिरोघृतेनवर्द्धयामसि॥ बृहत् ॥वे॰॥
छोचायविष्ठ्या॥३॥ उपत्वाग्नेहविष्मतीर्घृताचीर्यंतुह
र्यत॥ जुषस्वसमिधोमम॥४॥ भूर्भुवःस्वः। द्यौरिवभूम्नापृ ॥१८॥

मीरिववरिम्णा॥ तस्यास्तेपृथिविदेवयजनिपृष्ठेग्निम
न्नादमन्नाद्यायादधे॥५॥ आयंगौःपृश्निरक्रमीदसद
न्मातरंपुरः॥ पितरंचप्रयन्स्वः॥६॥ अन्तश्चरतिरोचना
स्यप्राणादपानती॥ व्यख्यन्महिषोदिवम्॥७॥ त्रिंशद्धा
मविराजतिवाक्पतंगायधीयते॥ प्रतिवस्तोरहद्युभिः
॥८॥ प्रय॰॥ अग्निर्ज्योतिषंत्वा। वायुमंतीप्राणवंती॥ स्व
र्ग्यां॥ स्वर्गायेपदधामिभास्वतीम्॥ अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्

॥स०॥
॥७८॥

ग्निः स्वाहा ॥१॥ सूर्यज्योतिषं स्वा॰ वायुमतीं प्राणवतीम्
स्वर्ग्यां॰ स्वर्गाय योपदधामि भास्वतीम् ॥ सूर्यो ज्योति
र्ज्योतिः सूर्यः स्वाहा ॥२॥ सजूर्देवेन॰ सवित्रा सजू रात्र्येन्द्रव
त्या ॥ जुषाणो अग्निर्वेतु स्वाहा ॥३॥ सजूर्देवेन सवित्रा
सजूरुषसेन्द्रवत्या ॥ जुषाणः सूर्यो वेतु स्वाहा ॥४॥ इह
पुष्टिं पुष्टिपतिर्दधात्विह प्रजां॰ रमयतु प्रजापतिः ॥ अ
ग्नये गृहपतये रयिमते पुष्टिपतये स्वाहा ॥ अग्नये न्ना

ग्नि० ॥ ७८ ॥

दायान्नपतये स्वाहा ॥५॥ अनमित्रं मे अधरागनमित्रमुदक्कृधि ॥
इन्द्रानमित्रं पश्चान्मेनमित्रं पुरस्कृधि ॥६॥ इन्द्रः पश्चादिन्द्रः पुर
स्तादिन्द्रो अस्मा२ अभि पातु विश्वतः ॥ इन्द्रो जिघांसतां मनो॰
सि विषूचीनान्यस्यतात् ॥७॥ समिदसि समिद्धो मे अग्ने दीदिहि
समेद्धा ते अग्ने दीद्यासम् ॥८॥ अ० उप प्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं
वोचेमाग्नये ॥ आरे अस्मे च शृण्वते ॥९॥ अग्निर्मूर्धा दिवः ककु
कुत्पतिः पृथिव्या अयम् ॥ अपां॰ रेतां॰सि जिन्वति ॥१०॥ उभा वा

॥ स० ॥
॥ ३९ ॥

मिंद्राग्नी आहुवध्यैः उभाराधसः सहमादयध्यै ॥ उभा दातारौ
इषाꣳ रयीणामुभा वाजस्य सातये हुवे वाम् ॥ ३ ॥ अयं ते योनिर्ऋ
त्वियो यतो जातो अरोचथाः ॥ तं जानन्नग्न आरोहाथा नो वर्धया
रयिं ॥ ४ ॥ अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता यजिष्ठो अध्वरे
ष्वीड्यः ॥ यमप्नवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभ्वं विशे
विशे ॥ ५ ॥ अस्य प्रत्नामनु द्युतꣳ शुक्रं दुदुह्रे अह्रयः ॥ पयः
सहस्रसामृषिम् ॥ ६ ॥ तनूपा अग्ने ॥ सि तन्वं मे पाह्यायुर्दा अ

वि० ॥
१९

३१

ग्ने स्यायुर्मे देहि ॥ वर्चोदा अग्ने सि वर्चो मे देहि ॥ ७ ॥ अग्ने यन्मे
तन्वा ऊनं तन्म आपृण ॥ इंधानास्त्वा शतꣳ हिमा द्युमंतꣳ समि
धीमहि ॥ ८ ॥ वयस्वंतो वयस्कृतꣳ सहस्वंतः सहस्कृतम् ॥ अग्ने
सपत्नदंभनमदब्धासो अदाभ्यम् ॥ ९ ॥ चित्रावसो स्वस्ति ते पा
रमशीय ॥ संत्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसागथाः समृषीणाꣳ स्तुते
न ॥ १० ॥ संप्रियेण धाम्ना समहमायुषा सं वर्चसा सं प्रजया सꣳ
रायस्पोषेण ग्मिषीय ॥ अंधस्थांधो वो भक्षीय महस्थ महो

॥ स० ॥
॥२०॥

वो भक्षीय ॥११॥ ऊर्ज्जस्थोर्ज्जं वो भक्षीय रायस्पोषस्थ रायस्पो
षं वो भक्षीय ॥ रेवती रमध्वमस्मिन्योनावस्मिन्गोष्ठेऽस्मिं
क्षयेऽस्मिंल्लोके ॥१२॥ इहैव स्त मापगात ॥ संहितासि वि
श्वरूप्यूर्ज्जा माविश गौपत्येन ॥१३॥ उप त्वाग्ने दिवे दिवे दो
षावस्तर्धिया वयम् ॥ नमो भरन्त एमसि ॥१४॥ राजन्तमध्व
राणां गोपामृतस्य दीदिविम् ॥ वर्द्धमानं स्वे दमे ॥१५॥ स
नः पितेव सूनवेऽग्ने सूपायनो भव ॥ सचस्वा नः स्वस्तये ॥१६॥

वि०
२०॥

म

अग्ने त्वं नो अन्तम उत त्राता शिवो भवा वरूथ्यः ॥ वसुरग्नि
र्वसुश्रवा अच्छा नक्षि द्युमत्तमं रयिं दाः ॥१७॥ तं त्वा शोचि
ष्ठ दीदिवः सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः ॥ स नो बोधि श्रुधी
हवमुरुष्या णो अघायतः समस्मात् ॥१८॥ इड एह्यदित ए
हि काम्या एत ॥ मयि वः कामधरणं भूयात् ॥१९॥ सोमानं
स्वरणं कृणुहि ब्रह्मणस्पते ॥ कक्षीवन्तं य औशिजः ॥२०॥
यो रेवान्यो अमीवहा वसुवित्पुष्टिवर्द्धनः ॥ स नः सिषक्तु य

४०

॥ स॰ ॥
॥२७॥

स्तुरः ॥२१॥ मा नः ॥ शंसो अररुषो धूर्तिः प्रणङ्मर्त्यस्य ॥ रक्षा
णो ब्रह्मणस्पते ॥२२॥ महि त्रीणामवोऽस्तु द्युक्षं मित्रस्यार्यम्णः ॥
दुराधर्षं वरुणस्य ॥२३॥ नहि तेषाममा चन नाध्वसु वारणे
षु ॥ ईशे रिपुरघशंसः ॥२४॥ ते हि पुत्रासो अदितेः प्रजी
वसे मर्त्याय ॥ ज्योतिर्यच्छंत्यजस्रं ॥२५॥ कदा चन स्तरीरसि
नेन्द्र सश्चसि दाशुषे ॥ उपोपेन्नु मघवन्भूय इन्नु ते दानं देव
स्य पृच्यते ॥२६॥ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥ धि

वि॰
२७

यो यो नः प्रचोदयात् ॥२७॥ परि ते दूळभो रथोऽस्माँ अश्नो
तु विश्वतः ॥ येन रक्षसि दाशुषः ॥ समिद्धो मा समर्धय प्रज
या च धनेन च ॥२८॥ अग्ने ॥३०॥ भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः प्रज
या भूयासम् ॥ सुवीरो वीरैः सुपोषः पोषैः ॥३१॥ नर्य प्रजां
मे पाहि ॥ शंस्य पशून्मे पाहि ॥ आगन्म विश्ववेदसमस्म
भ्यं वसुवित्तमं ॥३२॥ अग्ने सम्राळभि द्युम्नमभि सह आ य
च्छस्व ॥ अयमग्निर्गृहपतिर्गार्हपत्यः प्रजाया वसुवित्तमः ॥३३॥

अग्नेगृहपतेभिद्युम्नमभिसहआयच्छस्व॥ गृहामाबिभीतमावेपध्वमूर्जंबिभ्रतएमसि॥४॥ऊर्जंबिभ्रद्वःसुमनाःसुमेधागृहानैमिमनसामोदमानः॥ येषामध्येतिप्रवसन्येषुसौमनसोबहुः॥५॥ गृहानुपह्वयामहेतेनोजानंतुजानतः॥उपहूताइहगावउपहूताअजावयः॥६॥अथोअन्नस्यकीलालउपहूतोगृहेषुनः॥क्षेमायवःशांत्यैप्रपद्ये॥शिवंशग्मंशंयोःशंयोः॥७॥अनु॥४॥

दव

प्रघासिनोहवामहे।मरुतश्चरिशादसः॥करंभेणसजोषसः॥१॥यद्ग्रामेयदरण्येयत्सभायांयदिंद्रिये॥यदेनश्चकृमावयमिदंतदवयजामहेस्वाहा॥२॥मोषूणइंद्रात्रपृत्सुदेवैरस्तिहिष्मातेशुष्मिन्नवयाः॥महोह्यस्यमीढुषोयव्याहविष्मतोमरुतोवंदतेगीः॥३॥अक्रन्कर्मकर्मकृतःसहवाचामयोभुवा॥देवेभ्यःकर्मकृत्वास्तंप्रेतसचाभुवः॥४॥अवभृथनिचुंपुण।निचेरुरसिनिचुंपुणः॥अवदेवैर्दे

कर्म५

॥ स॰ ॥
॥२३॥

वदेवैर्देवकृतमेनोयासिषमवमर्त्यैर्मर्त्यकृतं पुरुराव्णोदेवरिषस्पा
हि ॥५॥ अं॰नु॰ ॥८॥ पूर्णादर्विपरापतसुपूर्णापुनरापत ॥ व
स्नेव विक्रीणावहा इषमूर्जं शतक्रतो ॥१॥ देहि मे ददामि
ते नि मे धेहि नि ते दधे ॥ निहारं निहरामि ते निहारं निहराणि
मे स्वाहा ॥२॥ अ॰ ॥ अक्षन्नमीमदंतह्यवप्रियाअधूषत ॥
अस्तोषत स्वभानवोविप्रानविष्ठयामती योजान्विंद्रते ह
री ॥१॥ सुसंदृशं त्वा वयं मघवन्वंदिषीमहि ॥ प्रनूनंपूर्ण

॥ वि॰ ॥
॥२३॥

बंधुरस्तुतोयासिवशाँ२ अनुयोजान्विंद्रतेहरी ॥२॥ मनोन्वा
हुवामहे नाराशं॰सेन सोमेन ॥ पितृणांचमन्मभिः ॥३॥
आनएतुमनः पुनः क्रत्वेदक्षायजीवसे ॥ ज्योक्चसूर्यंदृशे
॥४॥ पुनर्न्नः पितरोमनोददातुदैव्योजनः ॥ जीवंव्रातं॰स
चेमहि ॥५॥ वयं॰सोमव्रतेतवमनस्तनूषुबिभ्रतः ॥ प्रजावं
तः सचेमहि ॥६॥ अ॰ ॥७॥ एषतेरुद्रभागः सहस्वस्रांबिक
यातंजुषस्वस्वाहा ॥ एषतेरुद्रभागआखुस्तेपशुः ॥१॥ अव

॥स०॥
॥२५॥

रुद्र॰ मंदीमुख्यदेवं त्र्यंबकं॥ यथानोवस्यसस्करद्यथानश्रे
येसस्करद्यथानोव्यवसाययात्॥२॥ भेषजमसि भेषजंगवेश्वा
यपुरुषायभेषजं॥ सुगंमेषायमेष्ये॥३॥ त्र्यंबकंयजामहे॰ सुगं
धिंपुष्टिवर्द्धनं॥ उर्वारुकमिवबंधनान्मृत्योर्मुक्षीयमामृता
त्॥४॥ त्र्यंबकंयजामहेसुगंधिंपतिवेदनं॥ उर्वारुकमिवबंध
नादितोमुक्षीयमामुतः॥५॥ एतत्तेरुद्रावसंतेनपरोमूजवतोती ॥१०॥
हि॥ अवततधन्वापिनाकावसः कृत्तिवासाअहिंसन्नः शिवःपु ॥२५॥

नोतीहि॥६॥ त्र्य॥८॥ वाजिनोवाजोअवतुभक्षोअस्मान्देवताः सि
ञ्चमुस्मंतुबलाय॥ विश्वेदेवाअभियसंबभूवुस्तस्मोधिनोलु
प्रजयाधनेन॥१॥ वाज्यहंवाजिनस्योपहूतउपहूतस्यभक्षया
मि॥ वाजेवाजीभूयासम्॥२॥ सुविद्याप्रसूतादेव्यआपउंदंतुते
तनूम्॥ दीर्घायुत्वायवर्च्चसे॥३॥ कश्यपस्यत्र्यायुषंजमदग्ने
स्त्र्यायुषम्॥ यद्देवानांत्र्यायुषंतन्मेअस्तुत्र्यायुषम्॥४॥ येनधा
ता॥ बृहस्पतेरग्नेरिंद्रस्यचायुषेवपत्॥ तेनतेवपामिब्रह्मणाजीवात

स॰

२५

वेजीवनाय ॥५॥ दीर्घायुत्वायबलायवर्च्चसे ॥ सुप्रजास्त्वा
येच्चासा॰ अयोजीवधारदःशतंमू ॥ द ॥ ॥ इति तृतीयोध्या
यः ॥ समिधाग्निं ८ ॥ अग्निर्ज्योतिषंत्वा ८ ॥ उपप्रयंतोअध्व
रं २८ ॥ भूर्भुवः ७ ॥ प्रघासिनोहवामहे ॥ ५ ॥ पूर्णादर्वि ॥ २ ॥
अक्षन्नमीमदंत ॥ द ॥ एषते ॥ द ॥ वाजीनांवाजा ॥ द ॥ कं
डिकासंख्या ॥ ७ द ॥ ॥ ४ ॥ हरिः ॥ ॐ ॥ मू ॥ एदमगन्मदे

वि॰

वयजनंपृथिव्यायत्रदेवासोअजुषंतविश्वे ॥ ऋक्सामा

२५

४०

भ्यांसंतरंतोयजुर्भीरायस्पोषेणसमिषामदेम ॥ १ ॥ इमाआ
पः ॥ शमुमेसंतुदेवीरोषधेत्रायस्वस्वधितेमैनंहिंसीः
आपोअस्मान्मातरःशुंधयंतुघृतेननोघृतप्वःपुनंतु ॥ २ ॥
विश्वंहिरिप्रंप्रवहंतिदेवीरुदिदाभ्यःशुचिरापूतएमि
दीक्षातपसोस्तनूरसितांत्वाशिवांशग्मांपरिदधेभद्रं
वर्णंपुष्यन् ॥ ३ ॥ महीनांपयोसिवर्च्चोदाअसिवर्च्चोमेदे
हि ॥ वृत्रस्यकनीनकासिचक्षुर्दाअसिचक्षुर्मेदेहि ॥ ४

॥सं०॥
॥२८॥

न्युस्पतिर्म्मा। पुनातु वाक्पतिर्म्मा पुनातु देवो मा सविता पुनात्व
च्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः तस्य ते पवित्रपते पवित्र
पूतस्य यत्कामः पुने तच्छकेयम् ५ आ नो देवास ई महे वामं
प्रयत्यध्वरे ॥ आ नो देवास आशिषो यज्ञियासो हवामहे ॥ ६
स्वाहा यज्ञं मनसः स्वाहोरोरन्तरिक्षात् । स्वाहा द्यावापृथि
वीभ्यां स्वाहा वातादारभे ७ प्रयमो नु वा। आकूत्यै प्रयुजे। ॥दि०॥
ग्नये स्वाहा मेधायै मनसेग्नये स्वाहा दीक्षायै तपसेग्नये स्वाहा ॥२८॥

५२

सरस्वत्यै पूष्णेग्नये स्वाहा ॥ आपो देवीर्बृहती र्विश्वशंभुवो
द्यावापृथिवी उरुर्वन्तरिक्ष । बृहस्पतये हविषा विधेम स्वाहा १ ॥
विश्वो देवस्य नेतुर्मर्त्तो वुरीत सख्यं । विश्वो राय इषुध्यति
द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा २ ॥ अ० ॥ ऋक्सामयोः शिल्पे स्थ
स्ते वामारभे ते मा पातम् ॥ आस्य यज्ञस्योदृचः १ ॥ शर्म्मासि
शर्म्म मे यच्छ नमस्ते अस्तु मा मा हिꣳसीः । ऊर्ग्गस्याङ्गिरस्यूर्ण
म्रदा ऊर्जं मे यच्छ ॥ २ सोमस्य नीविरसि विष्णोः शर्म्मासि शर्म्मा

स्रु॰
२८

र्मुर्यजमानस्य ॥ इन्द्रस्य योनिरसि सुसस्याः कृषीस्कृधि ॥३॥
उग्रं यस्त्वं वनस्पतेऽनुधोंमा पास्यं हसः ॥ आस्य युज्ञस्योद
चः ॥४॥ अन्तु वा ॥ घृतं कृणुत ॥ घृतं कृणुत घृतं कृणुत ॥ अग्नि
र्ब्रह्मा ग्निर्यज्ञो वनस्पतिर्यज्ञियः ॥७॥ देवीं धियं मनामहे सु
मृळीकामभिष्टये ॥ वर्चोधां विश्वधायसं सुतीर्था नो असु
द्वशे ॥२॥ ये देवा मनोजाता मनोयुजो दक्षक्रतवः ॥ ते नोऽवं
तु ते नः पांतु तेभ्यः स्वाहा ॥३॥ श्वात्राः पीता भवत यूयमापो

वि॰
२८

अस्माकं मंतरुदरे सुशेवाः ॥ ता अस्मभ्यमयक्ष्मा अनमी
वा अनागसः स्वदंतु देवीरमृता ऋतावृधः ॥४॥ इयं ते य
ज्ञिया तनूरपो मुंचामि न प्रजाम् ॥ अंहोमुचः स्वाहाकृताः
पृथिवीमाविशत पृथिव्या संभव ॥५॥ अग्ने त्वं सुजागृहि व
यं सुमंदिषीमहि ॥ रक्षाणो अप्रयुच्छन् प्रबुधे नः पुनस्कृधि
॥६॥ पुनर्मनः पुनरायुर्म आगात् पुनश्चक्षुः पुनः श्रोत्रं म
आगात् ॥ पुनः प्राणः पुनरात्मा न आगात् ॥ वैश्वानरो अद

स०
॥२८॥

र्वस्तनूपाह्यग्निर्म्मापातुदुरितादवद्यात् ७ त्वमग्नेव्रतपाअसि देवआमर्त्येष्वा त्वंयज्ञेष्वीड्यः ८ रास्वेयत्सोमाभूयोभर देवोनः सवितावसोर्दातावस्वदात् ९ अ०॥ एषातेशुक्रतनूरेतद्वर्चस्तयासंभवभ्राजंगच्छ जूरसिधृतामनसाजुष्टाविष्णवे १ तस्यास्तेसत्यसवसःप्रसवेतन्वोयन्त्रमशीयस्वाहा शुक्रमसिचन्द्रमस्यमृतमसिवैश्वदेवमसि २ चिदसिमनासिधीरसिदक्षिणासिक्षत्रियासियज्ञियास्यदितिरस्युभयतःशीर्ष्णी सानःसु

वि०
२८

प्राचीसुप्रतीचीभव ३ मित्रस्त्वापदिबध्नीतांपूषाध्वनस्पात्विन्द्रायाध्यक्षाय अनुत्वामातामन्यतामनुपितानुभ्राता सगर्भ्योनुसखासयूथ्यः ४ सादेविदेवमच्छेहीन्द्रायसोमंरुद्रस्त्वावर्त्तयतुस्वस्तिसोमसखापुनरेहि ५ अ०॥ वस्व्यस्यदितिरस्यादित्यासिरुद्रासिचन्द्रासि बृहस्पतिष्ट्वासुम्नेरम्णातुरुद्रोवसुभिराचके १ अदित्यास्त्वामूर्द्धन्नाजिघर्म्मिदेवयजनेपृथिव्याः इडायास्पदमसिघृतवत्स्वाहा २ अस्मेरमस्व

स्मेतेबंधुः येराय्योऽस्मेरायः ३ मावयंरायस्पोषेणवियौ
ष्मतोतोरायः समख्येदेव्याधियासंदक्षिणयोरुचक्षसा मा
मआयुःप्रमोषीर्मोअहंतववीरंविदेयतवदेविसंदृशि ४
अ० एषतेगायत्रोभागइतिमेसोमायब्रूतादेषतेत्रैष्टुभोभा
गइतिमेसोमायब्रूतात् एषतेजागतोभागइतिमेसोमायब्रू
ताच्छंदोमानानाᳬंसाम्राज्यंगच्छतादितिमेसोमायब्रूतात्
७ आस्माकोसि शुक्रस्तेग्रह्यः विचितस्त्वाविचिन्वंतु २

अभित्यंदेवᳬंसवितारमोण्योःकविक्रतुमर्चामिसत्यस
वᳬंरत्नधामभिप्रियंमतिंकविम् ऊर्ध्वायस्यामतिर्भाअदि
द्युतत्सवीमनिहिरण्यपाणिरमिमीतसुक्रतुःकृपास्वः ३
प्रजाभ्यस्त्वा प्रजास्त्वानुप्राणंतु प्रजास्त्वमनुप्राणिहि ४ अ०
चंद्रंत्वा चंद्रेणक्रीणामिशुक्रᳬंशुक्रेणामृतममृतेन सग्मे
तेगोरस्मेतेचंद्राणि ७ तपसस्तनूरसिप्रजापतेर्वर्णः पर
मेणपशुनाक्रीयसेसहस्रपोषंपुषेयं २ मित्रोनएहिसु

स०
॥३०॥

मित्रधृइन्द्रस्योरुमाविशदक्षिणम् उशन्नुशन्तं स्योनस्योन
म् ३ स्वान भ्राजांघारेबंभारेहस्तसुहस्तकृशानो एतेवः
सोमक्रयणास्तान्रक्षध्वम्मावोदभन् ४ परिमाग्नेदुश्चरिता
द्बाधस्वामासुचरितेभज उदायुषास्वायुषोदस्थाममृतां३
अनु ५ प्रतिपंथामपद्महिस्वस्तिगामनेहसं येनविश्वाःप
रिद्विषोवृणक्तिविंदतेवसु ६ अ० अदित्यास्त्वगस्यदित्यै
सदआसीद अस्तभ्नाद्द्यामृषभोअंतरिक्षममिमीतवरि

वि०
३०

दि६

माणंपृथिव्याः आसीदद्विश्वाभुवनानिसम्राड्विश्वेत्तानि
वरुणस्यव्रतानि १ वनेषुव्यंतरिक्षंततान वाजमर्वत्सुपय
उस्रियासु हृत्सुक्रतुंवरुणोविक्ष्वग्निंदिविसूर्यमदधात्सो
ममद्रौ २ सूर्यस्यचक्षुरारोहाग्नेरक्ष्णःकनीनकम् य
त्रैतशेभिरीयसेभ्राजमानोविपश्चिता ३ उस्रावेतंधूर्षाहौ
युज्येथामनश्रू अवीरहणौब्रह्मचोदनौ स्वस्तियजमान
स्यगृहान्गच्छतं ४ भद्रोमेसिप्रच्यवस्वभुवस्पतेविश्वान्य

॥स०॥
॥३७॥

भिधामानि ॥ मा त्वा परिपरिणो विदन्मा त्वा परिपंथिनो विदन्मा
त्वा वृका अघायवो विदन् ॥ श्येनो भूत्वा परापत यजमानस्य
गृहान्गच्छ तन्नौ संस्कृतम् ५ नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे
महो देवाय तदृतं सपर्यत दूरे दृशे देवजाताय केतवे दिव
स्पुत्राय सूर्याय शंसत ६ वरुणस्योत्तंभनमसि वरुणस्य
स्कंभसर्जनीस्थः वरुणस्य ऋतसदन्यसि वरुणस्य ऋतसद ॥वि०॥
नमसि वरुणस्य ऋतसदनमासीद ७ या ते धामानि हवि २३॥

षा यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञम् ॥ गयस्फानः प्रतरणः सु
वीरोऽवीरहा प्रचरा सोम दुर्यान् ८ ॥ एदमगन्म ॥ ९ ॥ आकू
त्यै प्रयुजे ४ ॥ ऋक्सामयो ४ ॥ श्रान्तं वृणत ९ एषा ते ५ ॥ वस्व्य
स्य ४ ॥ एष ते ८ ॥ त्वंऽत्वा ॥ ६ ॥ अदित्यास्त्व ८ इति चतुर्थो
ध्यायः ॥ कंडिकासंख्या ॥३८॥ ॥ हरिः ॐम् ॥ अग्नेस्तनूरसि
विष्णवे त्वा सोमस्य तनूरसि विष्णवे त्वा ॥ अतिथेरातिथ्यमसि
विष्णवे त्वा श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वाग्नये त्वा रायस्पोष

स० ३२ ६२

देविश्ववेदसा ॥ १ ॥ अग्नेर्जनित्रमसि वृषणौ स्थः उर्वश्यस्यायुरसि पुरूरवा असि गायत्रेण त्वा छन्दसा मन्थामि त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा मन्थामि जागतेन त्वा छन्दसा मन्थामि ॥ २ ॥ भवतन्नः समनसौ सचेतसावरेपसौ मा यज्ञꣳ हिꣳसिष्टं मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः ॥ ३ ॥ अग्नावग्निश्चरति प्रविष्ट ऋषीणां पुत्रो अभिशस्तिपावा स नः स्योनः सुयजा यजेह देवेभ्यो हव्यꣳ सदमप्रयुछन्त्स्वाहा ॥ ४ ॥ अ० आपतये त्वा गृह्णामि वि० ३२

परिपतये त्वा गृह्णामि तनूनप्त्रे शाक्वराय शक्वन ओजिष्ठाय ॥ १ ॥ अनाधृष्टमस्यनाधृष्यं देवानामोजः अनभिशस्त्यभिशस्तिपा अनभिशस्तेन्यम् ॥ २ ॥ अंजसा सत्यमुपगेषꣳ सुविते मा धाः अग्ने व्रतपास्त्वे व्रतपाः ॥ ३ ॥ या तव तनूरियꣳ सा मयि यो मम तनूरेषा सा त्वयि सह नौ व्रतपते व्रतान्यनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामनु तपस्तपस्पतिः ॥ ४ ॥ अꣳशुरꣳशुष्टे देव सोमाप्यायतामिंद्रायैक

स०
२२

ध्यनुविदे ॥ आतुभ्यमिंद्रः प्यायतामात्वमिंद्राय प्यायस्व ॥ आ
प्यायया स्मान्त्सखीन्त्सन्या मेधया ॥ स्वस्तिते देव सोम सु
त्या मशीय ॥ ६ ॥ एष्टा रायः प्रेषे भगाय ॥ ऋतमृ
तवादिभ्यो नमो दिवे नमः पृथिव्यै ॥ ७ ॥ याते अग्ने यःशु
या तनूर्वर्षिष्ठा गव्हरेष्ठा ॥ उग्रंवचो अपावधीत्वेषंवचो
अपावधीत्स्वाहा ॥ याते अग्ने रजःशया तनूर्वर्षिष्ठा गव्ह
रेष्ठा ॥ उग्रंवचो अपावधीत्वेषंवचो अपावधीत्स्वाहा ॥ या

वि०
२२

ते अग्ने हरिशया तनूर्वर्षिष्ठा गव्हरेष्ठा ॥ उग्रंवचो अपाव
धीत्वेषंवचो अपावधीत्स्वाहा ॥ ८ ॥ अ० ॥ तप्तायनी मेसि वि
त्तायनी मेसि ॥ अवतान्मा व्यथितमवतान्मा नाथितं ॥ १ ॥ वि
देदग्ने र्नभो नामाग्ने अंगिर आयुना नाम्नेहि ॥ योस्यां पृथि
व्यामसि यत्तेनाधृष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वा दधे ॥ विदेदग्ने
र्नभो नामाग्ने अंगिर आयुना नाम्नेहि ॥ यो द्वितीयस्यां पृथि
व्यामसि यत्तेनाधृष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वा दधे ॥ विदेदग्नेर्न

॥स०॥
॥२४॥

भोनामाग्नेअंगिरआयुनानाम्नेहि ॥ यस्तीयस्यांपृथिव्या
मसियत्तेनाधृष्टंनामयज्ञियंतेनत्वादधे ॥ अनुत्वादेववी
तयेसिꣳह्यसिसपत्नसाहीदेवेभ्यःकल्पस्वसिꣳह्यसिसप
त्नसाहीदेवेभ्यःशुंधस्वसिꣳह्यसिसपत्नसाहीदेवेभ्यःशुंभस्व
॥२॥ अ० ॥ इंद्रघोषस्त्वावसुभिःपुरस्तात्पातुप्रचेतास्त्वारुद्रैः
पश्चात्पातु ॥ मनोजवास्त्वापितृभिर्दक्षिणतःपातुविश्वकर्मा ॥ वि०
त्वादित्यैरुत्तरतःपातु ॥३॥ इदमहंतप्तंवार्बहिर्धायज्ञान्नि ॥ ३९

स्सृजामि ॥ सिꣳह्यसिस्वाहासिꣳह्यस्यादित्यवनिस्वाहा ॥२॥
सिꣳह्यसिब्रह्मवनिःक्षत्रवनिस्वाहासिꣳह्यसिसुप्रजाव
नीरायस्पोषवनिस्वाहा ॥ सिꣳह्यस्यावहदेवान्यजमा
नायस्वाहाभूतेभ्यस्त्वा ॥३॥ ध्रुवोसिपृथिवींदृꣳहध्रुव
क्षिदस्यंतरिक्षंदृꣳह ॥ अच्युतक्षिदसिदिवंदृꣳहाग्ने
र्भस्मास्यग्नेःपुरीषमसि ॥४॥ अ० ॥ युंजतेमनउत
युंजतेधियोविप्राविप्रस्यबृहतोविपश्चितः ॥ विहोत्रा

॥रा०॥
॥३५॥

दधे वयुनाविदेक इन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः १ इदं वि
ष्णुर्विचक्रमे त्रेधा निदधे पदम् समूढमस्य पांसुरे स्वा
हा २ इरावती धेनुमती हि भूतं सूयवसिनी मनवे दशस्या
व्यस्कभ्ना रोदसी विष्णवेते दाधर्थ पृथिवीमभितो म
यूखैः स्वाहा ३ देवश्रुतौ देवेष्वाघोषतम् प्राची प्रेतमध्व
रं कल्पयन्ती ऊर्ध्वं यज्ञं नयतं मा जिह्वरतं ४ स्वं गोष्ठमाव
दतं देवी दुर्ये आयुर्मा निर्वादिष्टं प्रजां मा निर्वादिष्टम् अ

वि०
३५

त्र रमेथां वर्ष्मन्पृथिव्याः ५ विष्णोर्नु कं वीर्याणि प्रवोचं यः
पार्थिवानि विममे रजांसि यो अस्कभायदुत्तरं सधस्थं
विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णवे त्वा ६ दिवो वा विष्ण
उत वा पृथिव्या महो वा विष्ण उरोरन्तरिक्षात् उभा हि हस्ता
वसुना पृणस्वा प्रयच्छ दक्षिणादोत सव्याद्विष्णवे त्वा ७ प्र
तद्विष्णुस्तवते वीर्येण मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः य
स्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वधिक्षियन्ति भुवनानि विश्वा ८

॥ स॰ ॥

॥ २६ ॥

विष्णो रराटमसि विष्णोः श्नप्त्रेस्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवो
ऽसि वैष्णवमसि विष्णवे त्वा ॥१॥ अ॰नु॰ ॥ देवस्य त्वा सवितुः
प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ॥ आददे नार्यसीदम्
अहꣳ रक्षसां ग्रीवा अपिकृन्तामि ॥ बृहन्नसि बृहद्रवा बृहती
मिन्द्राय वाचं वद ॥ रक्षोहणं वलगहनं वैष्णवीम् ॥१॥ इद
महं तं वलगमुद्वपामि यं नो निष्ट्यो यममात्यो निचखान

॥ वि॰ ॥

इदमहं तं वलगमुद्वपामि यं नः समानो यमसमानो नि

२६

चखान ॥ इदमहं तं वलगमुद्वपामि यं नः सबन्धुर्यमस
बन्धुर्निचखान ॥ इदमहं तं वलगमुद्वपामि यं नः सजा
तो यमसजातो निचखानोत्कृत्यां किरामि ॥२॥ स्वराळसि
सपत्नहा सत्रराळस्यभिमातिहा जनराळसि रक्षोहा सर्व
राळस्यमित्रहा ॥३॥ रक्षोहणो वलगहनः प्रोक्षामि वैष्ण
वान् रक्षोहणो वलगहनोऽवनयामि वैष्णवान् ॥ रक्षोहणो
वलगहनोऽवस्तृणामि वैष्णवान् ॥४॥ रक्षोहणौ वलग

॥स०॥

॥२०॥ हनाउपदधा ॥ मिवैष्णवीरराटोहणौवल्गगहनोपर्यूहामि

वैष्णवी ॥ विष्णुवमेसिवैष्णवास्थ ॥ ५ ॥ अनु० ॥ देवस्यत्वास

वितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपूष्णोहस्ताभ्याम् ॥ आददेनार्य

सीदमहꣳरक्षसांग्रीवाअपिकृन्तामि ॥ यवोसियवयास्म

द्वेषोयवयारातीः ॥ दिवेत्वांतरिक्षायत्वापृथिव्यैत्वा ॥ ७ ॥ शुं

धंतांलोकाः ॥ पितृषदनाः पितृषदनमसि ॥ उद्दिवꣳस्तभा ॥ वि०

नांतरिक्षंपृण दृꣳहस्वपृथिव्यां ॥ २ ॥ द्युतानस्त्वामारुतोमि ॥ २० ॥

नोतुमित्रावरुणौध्रुवेणधर्मणा ॥ ब्रह्मवनित्वाक्षत्रवनि

रायस्पोषवनिपर्यूहामि ॥ ३ ॥ ब्रह्मदृꣳहक्षत्रंदृꣳहायुर्दृ

ꣳहप्रजांदृꣳह ॥ ध्रुवासिध्रुवोस्मिन्यजमानआयतनेभू

यात् ॥ घृतेनद्यावापृथिवीपूर्येथामिंद्रस्यछदिरसिवि

श्वजनस्यछाया ॥ ४ ॥ परित्वा ॥ गिर्वणोगिरइमाभवंतुवि

श्वतः ॥ वृद्धायुमनुवृद्धयोजुष्टाभवंतुजुष्टयः ॥ ५ ॥ इंद्रस्य

स्यूरसींद्रस्यध्रुवोसि ॥ ऐंद्रमसिवैश्वदेवमसि ॥ ६ ॥ अ० ॥

॥स०॥
॥३८॥

विभूरसि प्रवाहणो वह्निरसि हव्यवाहनः श्वात्रोसि प्रचेता
स्तुथोसि विश्ववेदाः १ उशिगसि कविरंघारिरसि बंभारिः
अवस्यूरसि दुवस्वाञ्छुन्ध्यूरसि मार्ज्जालीयः २ ऋतधामा
सि स्वर्ज्योतिः समुद्रोसि विश्वव्यचाः अजोस्येकपादहि
रसि बुध्न्यः ३ सम्राडसि कृशानुः परिषद्योसि पवमानः
नभोसि प्रतक्वा मृष्टोसि हव्यसूदनः ४ समुद्योसि विश्व
वेदा अनातिरिक्तस्य प्रतिष्ठा अग्नयः सगराः सगरास्थस

७५
॥२०॥
॥३८॥

७६

गरेणनाम्ना रौद्रेणानीकेन पातमाग्नयः पिपृतमाग्नयो नमो
वोस्तु मा मा हिꣳसिष्ट ५ ज्योतिरसि विश्वरूपं विश्वेषां देवानाꣳ
समित् त्वꣳ सोम तनूकृद्भ्यो द्वेषोभ्यो न्यकृतेभ्यः उरु यन्तासि
वरूथꣳ स्वाहा जुषाणो अप्तुराज्यस्य वेतु स्वाहा १ अग्ने नय
सुपथा राये अस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् युयो
ध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नम उक्तिं विधेम २ अयन्नो
अग्निर्वरिवस्कृणोत्वयं मृधः पुर एतु प्रभिन्दन् अयं वाजा

स॰ ॥

॥२१॥ जेयमनु वाजसाता। अयꣳ शत्रूं जयतु जर्हृषाणः स्वाहा ॥ ३ ॥ उरु वि
ष्णो विक्रमस्वोरु क्षयाय नस्कृधि। घृतं घृतयोने पिब प्रप्रय
ज्ञपतिं तिर स्वाहा ॥ ४ ॥ देव सवितरेष ते सोमस्तꣳ रक्षस्व मा त्वा
दभन्। एतत्त्वं देव सोम देवो देवाꣳ उपागाः ॥ ५ ॥ इदमहं म
नुष्यान्सह रायस्पोषेण स्वाहा निर्वरुणस्य पाशान्मुच्ये। अ
ग्ने व्रतपास्त्वे व्रतपाः ॥ ६ ॥ या तव तनूर्मय्यभूदेषा सा त्वयि। यो वि॰
मम तनूस्त्वय्यभूदियꣳ सा मयि। यथायथं नौ व्रतपते व्रता ॥ ७ ॥

न्यनु मे दीक्षां दीक्षापतिरमꣳस्तानु तपस्तपस्पतिः ॥ ७ ॥
अ॰ उरु विष्णो विक्रमस्वोरु क्षयाय नस्कृधि। घृतं घृ
तयोने पिब प्रप्र यज्ञपतिं तिर स्वाहा ॥ १ ॥ अत्यन्याꣳ अ
गान्नान्याꣳ उपागाम्। अर्वाक् त्वा परेभ्यः परोऽवरेभ्यः
॥ २ ॥ तं त्वा जुषामहे देव वनस्पते देवयज्यायै देवास्त्वा
देवयज्यायै जुषन्तां विष्णवे त्वा ॥ ३ ॥ ओषधे त्रायस्व स्व
धिते मैनꣳ हिꣳसीः। दिवं मा लेखीरन्तरिक्षं मा हिꣳसीः

स०
४

पृथिव्याः संभवा ४ अयं हि त्वा स्वधितिस्तेतिजानः प्रणि
नायमहते सौभगाय अतस्त्वं देव वनस्पते शतवल्शो
विरोह सहस्रवल्शा वि वयं रुहेम १ इति पंचमो
ध्यायः ॥ अग्नेस्तनूः ४ आपतये त्वा ८ तप्तायनी
मेसि २ इंद्रघोषस्त्वा ६ युंजते मन ८ देवस्य त्वा ६
विभूरसि ५ उरु विष्णो ५ नवानुवाकः कंडिकासं बि॰
ख्या ५६ हरिः ॐ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनो ४०

र्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ॥ आददे नार्यसीदमहं रक्ष
सां ग्रीवा अपिकृंतामि । यवोसि यवयास्मद्द्वेषो यवया
रातीः । दिवे त्वांतरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुंधंतांल्लो
काः पितृषदनाः पितृषदनमसि १ अग्रेणीरसि स्वा
वेश उन्नेतॄणामेतस्य वित्तादधि त्वा स्थास्यति देवस्त्वा
सविता मध्वानक्तु सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्यः । दिवम
ग्रेणास्पृक्ष आंतरिक्षं मध्येनाप्राः पृथिवीमुपरेण दृं

सं० ५१

ऽँहिहिः २ यान्नु धामान्युश्मसि गमध्यै यत्र गावो भूरि
शृंगा अयासः अत्राह तदुरुगायस्य विष्णोः परमं
पदमवभाति भूरि ३ ब्रह्मवनिंत्वा क्षत्रवनिरायस्पो
षवनि पर्यूहामि ब्रह्म दृꣳह क्षत्रं दृꣳहायुर्दृꣳह प्रजां
दृꣳह ४ विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे
इन्द्रस्य युज्यः सखा ५ तद्विष्णोः परमं पदꣳ सदा पश्यं
ति सूरयः दिवीव चक्षुराततम् ६ परिवीरसि परि

वि

४:

त्वा दैवीर्विशो व्ययन्ताम् परीमं यजमानꣳ रायो मनुष्या
णाम् दिवः सूनुरस्येष ते पृथिव्यां लोक आरण्यस्ते पशुः
८ प्रथम० उपावीरस्युप देवान्दैवीर्विशः प्रागुरुशि
जो वह्नितमान् देव त्वष्टर्वसु रम हव्या ते स्वदन्ताम् १
रेवतीरमध्वं बृहस्पते धारया वसूनि ऋतस्य त्वा देवह
विः पाशेन प्रतिमुञ्चामि धर्षा मानुषः देवस्य त्वा सवितुः
प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् २ अग्नीषोमाभ्यां

स०
४२

जुष्टंनियुनज्मि अद्भ्यस्त्वौषधीभ्यः प्रोक्षाम्यनुत्वामातामन्य
तामनुपितानुभ्रातासगर्भ्योनुसखासयूथ्यः अग्नीषोमा
भ्यांत्वाजुष्टंप्रोक्षामि ३ अपांपेरुरस्यापोदेवीस्स्वदंतु
स्वात्तंचित्सद्देवहविः ४ संतेप्राणोवातेनगच्छतांसमंगा
नियजत्रैः संयज्ञपतिराशिषा ५ घृतेनाक्तौपशूंस्त्राये
थांरेवतियजमाने प्रियंधाआविश ६ उरोरंतरिक्षा
त्सजूर्देवेनवातेन अस्यहविषस्त्मनायजसमस्यतन्वाभ

वि०
४२

व ७ वर्षोवर्षीयसि यज्ञेयज्ञपतिंधाः स्वाहादेवेभ्योदे
वेभ्यःस्वाहा माहिर्भूर्मापृदाकुः ८ अनु० नमस्त
आतानानर्वाप्रेहि घृतस्यकुल्याउपऋतस्यपथ्याउप १
देवीरापःशुद्धावोढ्वंसुपरिविष्टादेवेषु सुपरिविष्टावयं
परिवेष्टारोभूयास्म २ वाचंतेशुंधामिप्राणंतेशुंधामिच
क्षुस्तेशुंधामिश्रोत्रंतेशुंधामि नाभिंतेशुंधामिमेढ्रंतेशुं
धामिपायुंतेशुंधामिचरित्रांस्तेशुंधामि ३ मनस्तआ

॥रु०॥
॥४२॥

प्यायतां वाक्त आप्यायतां प्राणस्त आप्यायतां चक्षुस्त आप्या
यतां श्रोत्रन्त आप्यायतां यत्ते क्रूरं यदास्थितं तत्त आप्याय
तां तत्ते निष्ट्यायतां तत्ते शुध्यतु शमहोभ्यः ४ ॐ ओषधे त्राय
स्व स्वधिते मैनं हिंसीः रक्षसां भागो सि निरस्तं रक्षः ५
इदमहं रक्षोभितिष्ठामीदमहं रक्षोवबाध इदमहं रक्षो
धमं तमो नयामि ६ घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्णुवाथां वा
यो वे स्तोकानाम् अग्निराज्यस्य वेतु स्वाहा स्वा

॥नि०॥
॥४२॥

हाकृते ऊर्ध्वनभसं मारुतं गच्छतम् ७ ॥ अ० संते मनो म
नसा संप्राणः प्राणेन गच्छताम् रेळस्यग्निष्ट्वा श्रीणात्वा
पस्त्वा समरिणन् १ वातस्य त्वा ध्राज्यै पूष्णो रंह्या ऊ
ष्मणो व्यथिषत् प्रयुतं द्वेषः २ घृतं घृतपावानः पिब
त वसां वसापावानः पिबतान्तरिक्षस्य हविरसि स्वा
हा ३ दिशः प्रदिश आदिशो विदिश उद्दिशो दिग्भ्यः
स्वाहा ऐन्द्रः प्राणो अङ्गे अङ्गे निदीध्यदैन्द्र उदानो अङ्गे अङ्गे

अग्ने निदाघे ४ देवत्र ष्टर्भू रितेसंः समेतुसलक्ष्माय द्विषु
रूपं भवाति देवत्रायंतमवसे सखायोनुत्वा मातापित
रोमदंतु ५ चतुर्थोनुवाकः समुद्रंगच्छस्वाहा देवंः स
वितारं गच्छस्वाहा अंतरिक्षंगच्छस्वाहा मित्रावरुणौगच्छस्वा
हा अहोरात्रे गच्छस्वाहा छंदांः सिगच्छस्वाहा द्यावापृथि
वीगच्छस्वाहा सोमंगच्छस्वाहा यज्ञंगच्छस्वाहा नभोदिव्यं
गच्छस्वाहा अग्निंवैश्वानरंगच्छस्वाहा मनोमेहार्दंयच्छ १

दिवंते धूमोगच्छत्वंतरिक्षंज्योतिः पृथिवींभस्मनापृणस्वा
हा २ मापोमौषधीर्हिंसीर्धाम्नोधाम्नोराजंस्ततोवरु
णनोमुंच यदाहुरघ्न्या इतिवरुणेतिशपामहेततोवरुण
नोमुंच ३ सुमित्रियान आप ओषधयः संतुदुर्मित्रिया
स्तस्मैसंतु योस्मांद्वेष्टियंचवयंद्विष्मः ४ इदमापःप्र
वहतयत्किंचदुरितंमयि यद्वाहमभिदुद्रोहयद्वाशेपउ
तानृतम् ५ पंचमोनुवाकः हविष्मतीरिमा आपोह

सु ॥

स॰ ॥
॥ ४५ ॥

विष्णां आ वियासुति ॥ ९ विश्वान्देवो अध्वरेह विश्वां अस्मृ
र्यः ॥ १ अग्नेर्वोपन्नगृहस्य सदसि सादयामि ॥ इंद्राग्न्यो
र्भागधेयी स्थ मित्रावरुणयोर्भागधेयी स्थ ॥ विश्वेषां दे
वानां भागधेयी स्थ ॥ २ अमूर्या उप सूर्ये याभिर्वा सू
र्यः सह ता नो हिन्वंत्वध्वरं ॥ ३ षष्ठमोनुवाकः ॥ हृदे
त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्याय त्वा ॥ ऊर्ध्वो अध्वरं दिवि दे
वेषु होत्रा यच्छ ॥ १ सोम राजन् विश्वास्त्वं प्रजा उपावरोह ॥

वि॰
४५ ॥

१०

विश्वास्त्वां प्रजा उपावरोहंतु ॥ २ शृणोत्वग्निः समिधा हु
वं मे शृणोत्वापो धिषणाश्च देवीः ॥ श्रोता ग्रावाणो विदु
षो न यज्ञं ॥ शृणोतु देवः सविता हवं मे स्वाहा ॥ ३ देवीरा
पो अपां नपाद्यो व ऊर्मिर्हविष्यः ॥ इंद्रियावान्मदिंतमः ॥ ४
तं देवेभ्यो देवत्रा दात्त शुक्रपेभ्यः ॥ येषां भाग स्थ स्वाहा
॥ ५ कार्षिरसि समुद्रस्य त्वाक्षित्या उन्नयामि ॥ समापो
अद्भिरग्मत समोषधीभिरोषधीः ॥ ६ यमग्ने पृत्सु

स्व०
४६

मर्त्सु मघवा वाजेषु यं जुनाः स यन्ता शश्वतीरिषः स्वाहा ८
सप्तमोऽनुवाकः देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां
पूष्णो हस्ताभ्याम् ॥ आददे रावासि गभीरमिममध्वरं कृ
धीन्द्राय सुषूतमम् उत्तमेन पविनोर्जस्वन्तं मधुमन्तं पय
स्वन्तं निग्राभ्याः स्थ देवश्रुतस्तर्पयत मा १ मनो मे तर्प
यत वाचं मे तर्पयत प्राणं मे तर्पयत चक्षुर्मे तर्पयत श्रोत्रं मे
तर्पयत ॥ आत्मानं मे तर्पयत प्रजां मे तर्पयत पशून्मे त

वि० ॥
४६ ॥

र्पयत गणान्मे तर्पयत गणा मे मा वितृषन् २ इन्द्राय त्वा
वसुमते रुद्रवत इन्द्राय त्वादित्यवत इन्द्राय त्वाभिमाति
घ्ने श्येनाय त्वा सोमभृतेऽग्नये त्वा रायस्पोषदे ॥ ३ ॥ यत्ते सोम
दिवि ज्योतिर्यत्पृथिव्यां यदुरावन्तरिक्षे तेनास्मै यजमा
नायोरु राये कृध्यधि दात्रे वोचः ॥ ४ ॥ श्वात्रा स्थ वृत्रतुरो
राधोगूर्ता अमृतस्य पत्नीः ॥ ता देवीर्देवत्रेमं यज्ञं नयतो
पहूताः सोमस्य पिबत ॥ ५ ॥ मा भेर्मा संविक्था ऊर्जं धत्स्व

स्वा ३

स० ४७

धिषणे वीडू सतीवीडयेथामूर्ज्जं दधाथां पाप्मा हतोनसो
मः ६ प्रागपागुदगधराक्सर्वतस्त्वा दिश आधावंतु अं
ब निष्परसमरीर्विदाम् ७ त्वमंग प्रशंसिषो देवः श
विष्ठ मर्त्यम् न त्वदन्यो मघवन्नस्ति मर्डितेंद्र ब्रवीमि ते
वचः ८ ॥ इति षष्ठमोध्यायः कंडिका संख्या ५० देव
स्य त्वा ७ उपावीरसि ८ नमस्ते ७ संते ५ समुद्रं
गच्छ ५ हविष्मतीरिमा ७ देवस्य त्वा ८ सप्तमोनुवाकः

षि० ४७

॥ ७ ॥ हरिः ॐ म् वाचस्पतये पवस्व वृष्णो अंशुभ्यां
गभस्तिपूतः देवो देवेभ्यः पवस्व येषां भागोसि मधुमती
र्न इषस्कृधि १ यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै ते सोम
सोमाय स्वाहा स्वाहोर्वन्तरिक्षमन्वेमि स्वांकृतोसि विश्वे
भ्य इन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यः २ मनस्त्वाष्टु स्वाहा त्वा
स्वभव सूर्याय देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्यो देवांशो यस्मै त्वे
डे तत्सत्यमुपरिप्रुता भंगेन हतोसौ फट् प्राणाय त्वा व्या

नायस्त्वा २ प्रथमोनुवाकः उपयामगृहीतोस्यंतर्यच्छ म
घवन्पाहि सोमम् उरुष्यरायो एषो यजस्व १ अंतस्ते द्या
वापृथिवी दधाम्यंतर्दधाम्युर्वंतरिक्षम् सजूर्देवेभिरवरैः
परैश्चांतर्यामे मघवन्मादयस्व स्वाहोर्वंतरिक्षमन्वेमि
स्वांकृतोसि विश्वेभ्य इंद्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यः मन
स्त्वाष्टु स्वाहा त्वा सुभव सूर्याय देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य
उदानाय त्वा २ द्वितीयोनुवाकः आवायो भूष शुचि

पा उप नः सहस्रं ते नियुतो विश्ववार उपोते अंधो मघ
म यामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयं वायवे त्वा १ इंद्रवा
यू इमे सुता उप प्रयोभिरागतम् इंदवो वामुशंति हि उ
पयामगृहीतोसि वायव इंद्रवायुभ्यां त्वैष ते योनिः सजो
षोभ्यां त्वा २ तृतीयोनुवाकः अयं वां मित्रावरुणा
सुतः सोम ऋतावृधा ममेदिह श्रुतं हवम् उपयाम
गृहीतोसि मित्रावरुणाभ्यां त्वा १ राया वयं ससवांसः

सोमदेमहव्येनदेवायवसेनगावः तांधेनुंमित्रावरुणा
युवन्नोविश्वाहाधत्तमनपस्फुरंतीम् एषतेयोनिर्ऋ
तायुभ्यांत्वा २ चतुर्थोनुवाकः यावांकशामधुमत्य
श्विनासूनृतावती तयायज्ञंमिमिक्षतम् उपयामगृ
हीतोस्यश्विभ्यांत्वैषतेयोनिर्माध्वीभ्यांत्वा ३ पंचमोनु
वाकः तंप्रत्नथापूर्वथाविश्वथेमथाज्येष्ठतातिंबर्हिष
दंस्वर्विदम् प्रतीचीनंवृजनंदोहसेधुनिमाशुंजयंत

मनुयासुवर्द्धसे उपयामगृहीतोसिशंडायत्वा १ एष
तेयोनिर्वीरतांपाह्यपमृष्टः शंडोदेवास्त्वाशुक्रपाः प्रण
यंत्वनाधृष्टासि सुवीरोवीरान्प्रजनयन्परीह्यभिराय
स्पोषेणयजमानम् संजग्मानोदिवापृथिव्याशुक्रःशु
क्रशोचिषानिरस्तःशंडःशुक्रस्याधिष्ठानमसि २ अ
च्छिन्नस्यतेदेवसोमसुवीर्यस्यरायस्पोषस्यददितारः
स्याम साप्रथमासंस्कृतिर्विश्ववारासप्रथमोवरुणोमि

ओ अग्निः॥३॥ स प्रथमो बृहस्पतिश्चिकित्वांस्तस्मा इंद्रा
य सुतमाजुहोत स्वाहा। तृंपंतु होत्रा मध्वो याः स्विष्टं यसु
भृ॰ [illegible] य स्वाहा॥४॥ षष्ठमोनुवाकः। अयं वेनश्चोदयत्पृश्नि
गर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमाने। इममपां संगमे सू
र्यस्य शिशुं न विप्रा मतिभी रिहंति। उपयामगृहीतोसि
मर्काय त्वा॥१॥ मनो न येषु हवनेषु तिग्मं विपः शच्या व
नुथो द्रवंता। आ यः शर्याभिस्तुविनृम्णो अस्याश्रीणीता

दिशं गभस्तौ॥२॥ एष ते योनिः प्रजाः पाह्यपमृष्टो मर्को दे
वास्त्वा मंथिपाः प्रणयंत्वनाधृष्टासि। सुप्रजाः प्रजाः प्रज
नयन्परीह्यभि रायस्पोषेण यजमानम्। संजग्मानो दि
वा पृथिव्या मंथी मंथिशोचिषा निरस्तो मर्को मंथिनोधि
ष्ठानमसि॥३॥ अच्छिन्नस्य ते देव सोम सुवीर्यस्य रायस्पो
षस्य ददितारः स्याम। सा प्रथमा संस्कृतिर्विश्ववारा स प्र
थमो वरुणो मित्रो अग्निः॥४॥ स प्रथमो बृहस्पतिश्चिकित्वा

स० ५१

ं स्तस्माइंद्रायसुतमाजुहोत स्वाहा ॥ हंपंतुहोत्राम घोर्षस्वि

ष्टंयस्तुभ्यंतंयस्वाहा ॥ ५ सप्तमोनुवाकः ॥ येदेवासोदिव्येका

दशस्थ पृथिव्यामध्येकादशस्थ ॥ अप्सुक्षितोमहिनैकाद

शस्थते देवासोयज्ञमिमंजुषध्वम् ॥ १ उपयामगृहीतोस्या

ग्रयणोसिस्वाग्रयणः ॥ पाहियज्ञंपाहियज्ञपतिम् ॥ २ विष्णु

स्त्वामिंद्रियेणपातुविष्णुंत्वंपाह्यभिसवनानिपाहि ॥ सोमःप

वते सोमःपवते सोमःपवते ॥ ३ अस्मैब्रह्मणे ॥ पवतेऽस्मैक्ष

वि० ५१

त्रायपवतेऽस्मैसुन्वतेयजमानायपवते ॥ इषऊर्जेपवते

ऽद्भ्यओषधीभ्यःपवते द्यावापृथिवीभ्यांपवतेसुभूतायप

वतेब्रह्मवर्चसायपवते ॥ विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यएषतेयोनि

र्विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्यः ॥ ४ ॥ अष्टमोनुवाकः ॥ उपयामगृही

तोसींद्रायत्वाबृहद्वतेवयस्वत उक्थायुवंगृह्णामि ॥ यत्त

इंद्रबृहद्वयस्तस्मैत्वाविष्णवेत्वैषतेयोनिरुक्थेभ्यस्त्वा ॥ १

देवेभ्यस्त्वा ॥ देवाव्युवंगृह्णामियज्ञस्यायुषेमित्रावरुणाभ्यां

॥य०॥
॥५२॥

त्वा देवायुवं ग्ग्ह्णामि यज्ञस्यायुषे इंद्राय त्वा देवायुवं ग्ग्ह्णा
मि यज्ञस्यायुष इंद्राग्निभ्यां त्वा देवायुवं ग्ग्ह्णामि यज्ञस्या
युषे इंद्राय त्वा देवायुवं ग्ग्ह्णामि यज्ञस्यायुष इंद्रावरुणा
भ्यां त्वा देवायुवं ग्ग्ह्णामि यज्ञस्यायुषे इंद्राबृहस्पतिभ्यां
त्वा देवायुवं ग्ग्ह्णामि यज्ञस्यायुष इंद्राविष्णुभ्यां त्वा देवा
युवं ग्ग्ह्णामि यज्ञस्यायुषे २ मूर्द्धानं दिवो अरतिं पृथि
व्या वैश्वानरमृत आजातमग्निम् कविं सम्राजमति

य०
५२

॥य०॥
॥५३॥

मणमसि ७ २४ उपयामग्ग्हीतोसि मधवे त्वोपयामग्ग्ही
तोसि माधवाय त्वा उपयामग्ग्हीतोसि शुक्राय त्वोपयाम
ग्ग्हीतोसि शुचये त्वा उपयामग्ग्हीतोसि नभसे त्वोपया
मग्ग्हीतोसि नभस्याय त्वा उपयामग्ग्हीतोसीषे त्वोप
यामग्ग्हीतोस्यूर्ज्जे त्वा उपयामग्ग्हीतोसि सहसे त्वोपया
मग्ग्हीतोसि सहस्याय त्वा उपयामग्ग्हीतोसि तपसे त्वोप
यामग्ग्हीतोसि तपस्याय त्वा उपयामग्ग्हीतोस्यंहसस्प

य०
५३

थिं जनाना मासन्नापात्रं जनयंत देवाः २ उपयामगृही
तोसि ध्रुवोसि ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणां ध्रुवतमो च्युतानाम
च्युतक्षित्तमः एषते योनिर्वैश्वानराय त्वा ४ ध्रुवंध्रुवे
ण मनसा वाचा सोममवनयामि अथान इंद्र इद्विशोस
पत्नाः समनसस्करत् ५ यस्ते द्रप्स स्कंदति यस्ते अंशुर्
ग्रावच्युतो धिषणयो रुपस्थात् अध्वर्योर्वा परि वा यः
पवित्रात्तं ते जुहोमि मनसा वषट्कृतं स्वाहा देवानामुत्क्र

ज्ञयेत्वा ७ ६ इंद्राग्नी आगतं सुतं गीर्भिर्नभो वरेण्यं
अस्य पातं धियेषिता उपयामगृहीतोसी द्राग्निभ्यां त्वै
षते योनिरिंद्राग्निभ्यां त्वा ७ ८ आघाये अग्निमिंध
ते स्तृणंति बर्हिरानुषक् येषामिंद्रो युवा सखा उपया
मगृहीतोस्यग्नींद्राभ्यां त्वैष ते योनिरग्नींद्राभ्यां त्वा ७
ॐ मासश्चर्षणीधृतो विश्वे देवास आगत दाश्वांसो
दाशुषः सुतम् उपयामगृहीतोसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य

य स०॥

॥यजु॥

एषते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥ १ ॥ ७ ॥ विश्वेदेवास
आगत शृणुता म इमꣳ हवम् । एदं बर्हिर्निषीदत । उ
पयामगृहीतोसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य एषते योनिर्वि
श्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः ॥ १ ॥ ८ ॥ इंद्र मरुत्व इह पाहि सोमं
यथा शार्याते अपिबः सुतस्य । तव प्रणीती तव शूर शर्म
न्ना विवासंति कवयः सुयज्ञाः । उपयामगृहीतोसी
न्द्राय त्वा मरुत्वत एषते योनिरिंद्राय त्वा मरुत्वते ॥ १ ॥ म

वि०
५४

रुत्वंतं वृषभं वावृधानमकवारिं दिव्यꣳ शासमिंद्रं । विश्वासा
हमवसे नूतनायोग्रꣳ सहोदामिह तꣳ हुवेम । उपयामगृही
तोसीन्द्राय त्वा मरुत्वत एषते योनिरिंद्राय त्वा मरुत्वते ॥ २ ॥ ७ ॥
उपयामगृहीतोसि मरुतां त्वौजसे त्वा ॥ १ ॥ ७ ॥ सजोषा इंद्र स
गणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहा शूर विद्वान् । जहि शत्रूꣳ२ र
प मृधो नुदस्वाथाभयं कृणुहि विश्वतो नः । उपयामगृहीतो
सीन्द्राय त्वा मरुत्वत एषते योनिरिंद्राय त्वा मरुत्वते ॥ १ ॥ ७ ॥

॥स०॥
॥५५॥

महाँ२ इंद्रो न्न्रवदा्चर्षणिप्रा उत द्विबर्हा अमिनः सहोभिः
अस्मद्र्यग्वावृधे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः कर्तृभिर्भूत्
॥ उपयामगृहीतोसि महेंद्राय त्वैष ते योनिर्महेंद्राय
त्वा १ ॥ छ ॥ महाँ२ इंद्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमाँ२
इव ॥ स्तोमैर्वत्सस्य वावृधे ॥ उपयामगृहीतोसि महेंद्रा
य त्वैष ते योनिर्महेंद्राय त्वा ॥ २ ॥ छ ॥ इति श्रीसप्तमो
ध्यायः ॥ छ ॥ वाचस्पतये ३ उपयाम २ अयं वां २

॥वि०॥
॥५५॥

यावां १ ॥ तं प्रत्नथा ४ ॥ अयं वेन ५ ॥ ये देवासो ४ ॥ उप
याम १ ॥ मूर्द्धानं दिवः ३ ॥ यस्ते २ ॥ उपयाम १ ॥ इंद्राग्नी २
आघ १ ॥ ओमा १ ॥ विश्वे देवासः ४ ॥ इंद्र मरुत्वः १ ॥ म
रुत्वंतं १ ॥ सजोषा इंद्र ५ ॥ महाँ इंद्र १ ॥ महाँ इंद्रः १
इति चतुर्विंशास्योनुवाकः ॥ कंडिकासंख्या ४० ॥ छ ॥ ह
रिः ॐ ॥ मू ॥ कदाचन स्तरीरसि नेंद्र सश्चसि दाशुषे ॥ उपो
पेन्नु मघवन्भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यत आदित्येभ्य

॥स०॥
॥५८॥

स्त्वा॥१॥ कदाचन। प्रयुच्छस्युभे नि पासि जन्मनी तुरीयादि
त्य सवनं त इंद्रियमातस्थावमृतं दिव्यादित्येभ्यस्त्वा॥२॥
यज्ञो देवानां। प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृळयंतः।
आ वोर्वाची सुमतिर्ववृत्यादंहोश्चिद्या वरिवोवित्तरास
दादित्येभ्यस्त्वा॥ विवस्वां३ आदित्यैष ते सोमपीथस्तस्मि
न्मत्स्व॥३॥ प्रथमोनुवाकः॥ अदब्धेभिः सवितः पायुभिष्ट्वं
यदा पूर्णो हृदं पाती वाममश्नुतः। पुमान् पुत्रो जायते विंदते ॥वि०॥ ॥५८॥

विश्वाहा

वस्वथा रपएधते गृहे॥१॥ वाममद्य सवितर्वाममुश्वो दि
वेदिवे वाममस्मभ्यं सावीः। वामस्य हि क्षयस्य देव भूरेर
या धिया वामभाजः स्याम॥२॥ छ॥ उपयामगृहीतोसि।
सावित्रोसि चनोधाश्चनोधा असि चनो मयि धेहि। जिन्व यज्ञं जिन्व य
ज्ञपतिं भगाय देवाय त्वा सवित्रे त्वा॥१॥ उपयामगृहीतोसि। सुशर्मा
सि सुप्रतिष्ठानो बृहदुक्षाय नमः। विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य एष
ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥२॥ छ॥ उपयामगृहीतोसि।

१११

॥प०॥

॥पू०॥

११६

बृहस्पतिसुतस्यत्तेदेनसोम इंदइंद्रियावतः प[illegible]त्नीवतो
ग्रहां३ ऋध्यासमू १ अहंपरस्तादहमवस्ताघदंतरि
क्षंतदुमेपितास अहं सूर्यमुभयतोददर्शाहंदेवानांप
रमंगुहायत् २ अग्नेवाक् १ पत्निसजूर्देवेनत्वष्ट्रा सो
मंपिबस्वाहा ३ प्रजापतिर्वृषासिरेतोधारेतोमयिधेहि
॥प्रजापतेस्तेवृष्णोरेतोधसोरेतोधामभूयास्म ४ उपयाम वि०॥
मग्रहीतोसि हरिरसिहारियोजनोहरिभ्यांत्वा हर्योर्धाना ॥५०॥
रि

११७

स्थसहसोमाइंद्राय १ यस्तेदेवसोमाश्वसनिर्भक्षोयो
गोसनिः तस्यतइष्टयजुषस्तुतस्तोमस्यशस्तोक्थस्यो
पहूतउपहूतउस्मभक्षयामि १ ६ युक्ष्वाहिकेशिनाह
रीवृषणाकक्ष्यप्रा अथानइंद्रसोमपागिरामुपश्रुतिंच
र उपयामगृहीतोसींद्रायत्वाषोडशिनएषतेयोनिरिं
द्रायत्वाषोडशिने १ आतिष्ठवृत्रहंरथंयुक्तातेब्रह्मणा न्त्र
हरी अर्वाचीनंसुतेमनोग्रावाकृणोतुवग्नुना उपया

॥ स्व० ॥

॥ ५८ ॥

मग्र्हीतोसींद्रायत्वाषोळशिनएषतेयोनिरिंद्रायत्वाषोळशिने ॥ १ ॥ ५ ॥ इंद्रमिद्धरीवहतोप्रतिधृष्टशवसं ऋषीणांच्चस्तुतीरुपयज्ञंच्चमानुषाणाम् ॥ उपयामग्र्हीतोसींद्रायत्वाषोळशिनएषतेयोनिरिंद्रायत्वाषोळशिने ॥ १ ॥ यस्मान्नजातः परोअन्योअस्तियआविवेशभुवनानिविश्वा ॥ प्रजापतिःप्रजयासꣳरराणस्त्रीणिज्योतीꣳषिसच्चतेसषोळशी ॥ १ ॥ ५२ ॥ इंद्रश्चसम्राड्वरुणश्चराजातौतेभक्षंच्चक्रतुर

॥ शि० ॥

॥ ५८ ॥

ग्रएतम् ॥ तयोरहमनुभक्षंभक्षयामिवाग्देवीजुषाणासोमस्यतृप्यतुसहप्राणेनस्वाहा ॥ १ ॥ ५२ ॥ अग्नआयूꣳषिपवसआसुवोर्ज्जमिषंच्चनः ॥ आरेबाधस्वदुछुनाम् ॥ उपयामग्र्हीतोस्यग्नयेत्वावर्चसएषतेयोनिरग्नयेत्वावर्चसे ॥ अग्नेवर्च्चस्विन्वर्च्चस्वाꣳस्त्वंदेवेष्वसि ॥ वर्चस्वानहंमनुष्येषुभूयासम् ॥ १ ॥ ५२ ॥ अग्नेपवस्व ॥ स्वपाअस्मेवर्च्चःसुवीर्यम् ॥ दधद्रयिंमयिपोषम् ॥ उपयामग्र्हीतोस्यग्नयेत्वावर्च्चसएषते

॥स०॥
॥५८॥

योनिरग्नये त्वा वर्च्चसे ॥ अग्ने वर्च्चस्विन्वर्च्चस्वाꣳस्त्वं देवेष्वसि ॥ वर्च्चस्वानहं मनुष्येषु भूयासम् ॥ १ ॥ ४ ॥ उत्तिष्ठन्नोजसा ॥ सह पीत्वी शिप्रे अवेपयः ॥ सोममिन्द्र चमू सुतम् ॥ उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वौजस एष ते योनिरिन्द्राय त्वौजसे ॥ इन्द्रौजिष्ठौजिष्ठस्त्वमोजस्वाꣳस्त्वं देवेष्वसि ॥ ओजस्वानहं मनुष्येषु भूयासम् ॥ १ ॥ ४ ॥ अदृश्रमस्य केतवो विरश्मयो जनाꣳ॥ अनु ॥ भ्राजन्तो अग्नयो यथा ॥ उपयामगृहीतोसि सूर्याय

॥वि०॥
॥५८॥

त्वा भ्राजाय एष ते योनिः सूर्याय त्वा भ्राजे ॥ सूर्य भ्राजस्व भ्राजस्वाꣳ स्त्वं देवेष्वसि ॥ भ्राजस्वानहं मनुष्येषु भूयासम् ॥ १ ॥ ४ ॥ उदुत्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः ॥ दृशे विश्वाय सूर्यम् ॥ उपयामगृहीतोसि सूर्याय त्वा भ्राजाय एष ते योनिः सूर्याय त्वा भ्राजे ॥ सूर्य भ्राजस्व भ्राजस्वाꣳ स्त्वं देवेष्वसि ॥ भ्राजस्वानहं मनुष्येषु भूयासम् ॥ १ ॥ ४ ॥ चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः ॥ आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षꣳ सू

॥ स० ॥
॥ ६ ॥

र्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च उपयामगृहीतोसि सूर्याय त्वा
भ्राजएषतेयोनिः सूर्याय त्वा भ्राजे सूर्य भ्राजस्वं भ्राजस्वो
ऽ स्त्वं देवेष्वासि भ्राजस्वो नहं मनुष्येषु भूयासम् १ ॥ ७ ॥
विन इंद्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः ॥ यो अस्मां १ अ
भिदासत्यधरं गमया तमः उपयामगृहीतोसींद्राय त्वा वि
मृध एष ते योनि रिंद्राय त्वा विमृधे १ ॥ ७ ॥ वाचस्पतिं ॥ वि० ॥
विश्वकर्माणमूतयो मनोजुवं वाजेअद्या हुवेम ॥ स नो वि ॥ ७ ॥

श्वानि हवनानि जोषद्विश्वशंभूरवसे साधुकर्मा उपयामगृ
हीतोसींद्राय त्वा विश्वकर्म्मण एष ते योनि रिंद्राय त्वा विश्वकर्म्म
णे १ ॥ ७ ॥ विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः स्वयं यजस्व पृथिवी
मुत द्याम् मुह्यंत्वन्ये अभितः सपत्ना इहास्माकं मघवा सूरिर
स्तु उपयामगृहीतोसींद्राय त्वा विश्वकर्म्मण एष ते योनि रिं
द्राय त्वा विश्वकर्म्मणे १ ॥ ७ ॥ विश्वकर्म्मन् हविषा वर्द्धनेन त्राता
रमिंद्रमकृणोरवध्यम् तस्मै विशः समनमंत पूर्वीरयमुग्रो

॥स०॥
॥६१॥

विहव्योयंयासत् उपयामगृहीतोसींद्रायत्वाविश्वकर्मणए
षतेयोनिरिंद्रायत्वाविश्वकर्मणे १ उपयामगृहीतोस्यग्न
येत्वागायत्रछंदसंगृह्णामींद्रायत्वात्रिष्टुप्छंदसंगृह्णा
मि विश्वेभ्यस्त्वादेवेभ्योजगछंदसंगृह्णाम्यनुष्टुप्तेभिगरः १
व्रेशीनांत्वापत्मन्नाधूनोमिकुकूननानांत्वापत्मन्नाधूनो
मिभंदनानांत्वापत्मन्नाधूनोमिमदिंतमानांत्वापत्मन्नाधू
नोमि शुक्रंत्वाशुक्रआधूनोम्यह्नोरूपेसूर्यस्यरश्मिषु २

ककुहंरूपंवृषभस्यरोचतेबृहत्सोमःसोमस्यपुरोगाःशु
क्रःशुक्रस्यपुरोगाः यत्तेसोमादाभ्यंनामजागृवितस्मैत्वा
गृह्णामितस्मैतेसोमसोमायस्वाहा ३ उशिक्त्वंदेवसोमा
ग्नेःप्रियंपाथोपीहिवशीत्वंदेवसोमेंद्रस्यप्रियंपाथोपीहि
अस्मत्सखात्वंदेवसोमविश्वेषांदेवानांप्रियंपाथोपीहि ४
॥ ७ ॥ कदाचन २ अदस्मै २ उपयामगृहीतोसि १ उप
यामगृहीतोसि १ अहंपरस्तात् १ यस्ते ७ प्रभुस्याहि १ अ

॥स०॥

॥६२॥

तिष्ठ॥ १ ॥ इंद्राग्नि ॥ १ ॥ यस्मान्न ॥ १ ॥ इंद्रश्चसम्राट् ॥ १ ॥ अग्नेत्र्या
यूंषि ॥ १ ॥ अग्नेपवस्व ॥ १ ॥ उत्तिष्ठन्नो ॥ १ ॥ अदब्धमस्य ॥ १ ॥
उदुत्यं ॥ १ ॥ चित्रंदेवानां ॥ १ ॥ विनः ॥ १ ॥ वाचस्पतिं ॥ १ ॥ विश्व
कर्म ॥ १ ॥ विश्वकर्म ॥ १ ॥ उपयामगृहीतोस्यग्नयेत्वा ॥ १ ॥ त्रे
ष्टुभिनांत्वा ॥ ४ ॥ द्वाविंशस्यनुवाकः ॥ ७ ॥ इतिअष्टमोध्या
यः ॥ ८ ॥ कंडिकासंख्या ॥ ३२ ॥ हरिः ॐ ॥ प्राणायमे ॥ वि० ॥
वर्च्चोदावर्च्चसेपवस्वव्यानायमेवर्च्चोदावर्च्चसेपवस्व ॥ ॥६२॥

दानायमेवर्च्चोदावर्च्चसेपवस्ववाचेमेवर्च्चोदावर्च्चसेपवस्व ॥ १
क्रतूदक्षाभ्यांमेवर्च्चोदावर्च्चसेपवस्वश्रोत्रायमेवर्च्चोदावर्च्चसे
पवस्व ॥ चक्षुर्भ्यांमेवर्च्चोदसौवर्च्चसेपवेथाम् ॥ २ ॥ आसनेमे ॥ व
र्च्चोदावर्च्चसेपवस्वौजसेमेवर्च्चोदावर्च्चसेपवस्वायुषेमेवर्च्चो
दावर्च्चसेपवस्व ॥ विश्वाभ्योमेप्रजाभ्योवर्च्चोदसौवर्च्चसेपवे
थाम् ॥ ३ ॥ कोसि ॥ कतमोसि ॥ कस्यासि ॥ कोनामासि ॥ यस्यतेनामा
मन्महियंत्वासोमेनातीतृपाम ॥ ४ ॥ भूर्भुवः स्वः सुप्रजाः प्रजया

॥ स० ॥
॥ ६२ ॥

भूयासम् ॥ सुवीरो वीरैः सुपोषः पोषैः ॥ ५ ॥ अथमोनुवाकः ॥ उ
दुत्यं जातवेदसं देवं वहंति केतवः दृशे विश्वाय सूर्यम् ॥ १ ॥ चि
त्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः ॥ आप्रा द्या
वापृथिवी अंतरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥ २ ॥ अग्ने न
य सुपथा राये अस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ॥ युयोध्य
स्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नम उक्तिं विधेम ॥ ३ ॥ अयन्नो अ
ग्निर्वरिवस्कृणोत्वयं मृधः पुर एतु प्रभिंदन् ॥ अयं वाजांजय

॥ वि० ॥
॥ ६२ ॥

तु वाजसातौ अयं शत्रूंजयतु जर्हृषाणः स्वाहा ॥ ४ ॥ रूपेण वो
रूपमभ्यागां तुथो वो विश्ववेदा वि भजतु ऋतस्य पथा प्रेत चं
द्रदक्षिणाः ॥ ५ ॥ वि स्वः पश्य व्यंतरिक्षं यतस्व सदस्यैः ॥ ब्राह्मण
मद्य विदेयं पितृमंतं पैतृमत्यमृषिमार्षेयं सुधातुदक्षिणम् ॥ ६
अस्मद्राता देवत्रा गच्छ प्रदातारमा विश ॥ अग्नये त्वा मह्यं व
रुणो ददातु सोमृतत्वमे भूयात् ॥ ७ ॥ आयुर्दात्र एधि मयो म
ह्यं प्रतिग्रहीत्रे ॥ रुद्राय त्वा मह्यं वरुणो ददातु सोमृतत्वमश्या

स०
६४

तु॥ ब्राह्मणो दात्र एधि मयो मह्यं प्रतिग्रहीत्रे ॥ बृहस्पतये त्वा मह्यं
वरुणो ददातु सोमृतत्वमश्यात् ॥ त्वग्दात्र एधि मयो मह्यं प्र
तिग्रहीत्रे ॥ यमाय त्वा मह्यं वरुणो ददातु सोमृतत्वमश्यात् व
यो दात्र एधि मयो मह्यं प्रतिग्रहीत्रे ॥ ४ ॥ क इदं कस्मा अदात्का
मो दात्कामायादात् ॥ कामो दाता कामः प्रतिग्रहीता कामैत
त्ते तव काम सता भुनजामहे ॥ ५ ॥ द्वितीयोनुवाकः ॥ समिंद्रणो ॥ वि०
मनसा नेषि गोभिः सꣳ सूरिभिर्मघवन्त्सꣳ स्वस्त्या ॥ संब्रह्म ॥ ६४

णा देवकृतं यदस्ति सं देवानाꣳ सुमतौ यज्ञियानाम् ॥ १ ॥ संव
र्चसा पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा सꣳ शिवेन ॥ त्वष्टा
सुदत्रो विदधातु रायोनुमार्ष्टु तन्वो यद्विलिष्टम् ॥ २ ॥ धाता रा
तिः सवितेदं जुषन्तां प्रजापतिर्निधिपा देवो अग्निः ॥ त्वष्टा
विष्णुः प्रजया सꣳ रराणो यजमानाय द्रविणं दधातु ॥ ३ ॥ सु
गा वो देवाः सदना अकर्म य आजग्मेदꣳ सवनं जुषाणाः ॥
भरमाणा वहमाना हवीꣳष्यस्मे धत्त वसवो वसूनि ॥ ४ ॥ यां २

॥स०॥
॥६५॥

आवह उशतो देव देवांः स्तान्प्रेरय स्वे अग्ने सधस्थे जक्षिवा
ंसः पपिवांः सश्च विश्वे सुं घर्मः स्वरातिष्ठतानु ५ वयं
हि त्वा प्रयति यज्ञे अस्मिन्नग्ने होतारमवृणीमहीह ऋधग
या ऋधगुताशमिष्ठाः प्रजानन्यज्ञमुपयाहि विद्वान् ६ देवा
गातुविदो गातुं वित्त्वा गातुमित मनसस्पत इमं देवयज्ञंः स्वाहा
वाते धाः ७ यज्ञयज्ञं गछ यज्ञपतिं गछ स्वां योनिं गछ स्वाहा
एष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सर्ववीरस्तंजुषस्व स्वा

वि०
६५

स

हा ॥ ८ ॥ तृतीयोनुवाकः ॥ माहिर्भूर्मा पृदाकुः ॥ उरुं हि रा
जा वरुणश्चकार सूर्याय पंथामन्वेतवा उ अपदे पादा प्र
तिधातवेकरुतापवक्ता हृदयाविधश्चित् नमो वरुणाया
भिष्ठितो वरुणस्य पाशः १ अग्नेरनीकमप आविवेशापा
न्नपात्प्रतिरक्षन्नसुर्यम् दमेदमे समिधं यक्ष्यग्ने प्रति ते जि
ह्वा घृतमुच्चरण्यत्स्वाहा २ समुद्रे ते हृदयमप्स्वंतः संत्वा
विशंत्वोषधीरुतापः ॥ यज्ञस्य त्वा यज्ञपते सूक्तोक्तौ नमोवाके

॥ स० ॥
॥ ९९ ॥

विधेमयस्वाहा ॥ ३ ॥ देवीरापः ॥ एष वो गर्भस्तꣳ सुप्रीतꣳ सु
भृतं बिभृत ॥ देव सोम एष ते लोकः परिच्च च क्षिपूंच्च च क्षि
अव भृथ निचुंपुण निचेररसि निचुंपुणः ॥ अव देवै र्देवकृ
तमेनोयासिषमव मर्त्यै र्मर्त्यकृतं पुरुराव्णो देव रिषस्पा
हि ॥ देवानाꣳ समिदसि ॥ ४ ॥ चतुर्थोनुवाकः ॥ एजतु दशमा
स्यो गर्भो जरायुणा सह ॥ यथायं वायुरेजति यथा समुद्र ए
जति एवायं दशमास्यो अस्रज्जरायुणा सह ॥ १ ॥ यस्यै ते य

नि० ९९

ज्ञियो गर्भो यस्यै योनिर्हिरण्ययी ॥ अङ्गान्यहुता यस्य तं मा
त्रा समजीगमꣳ स्वाहा ॥ २ ॥ पुरुदस्मो विषुरूप इन्दुरन्तर्महिमा
नमानञ्ज धीरः ॥ एकपदीं द्विपदीं त्रिपदीं चतुष्पदीमष्टापदीं भुवना
नु प्रथन्ताꣳ स्वाहा ॥ ३ ॥ मरुतो यस्य हि क्षये पाथा दिवो विमहसः
स सुगोपातमो जनः ॥ ४ ॥ मही द्यौः ॥ पृथिवी च न इमं यज्ञं मि
मिक्षताम् ॥ पिपृतान्नो भरीमभिः ॥ ५ ॥ पंचमोनुवाकः ॥ आ
जिघ्र कलशं मह्या त्वा विशंत्विंदवः ॥ पुनरूर्जा निवर्तस्व स्वा

स० ६८

नः सहस्रं धुक्ष्वोरुधारा पयस्वती पुनर्माविशताद्रयिः १ इडे
काम्ये रूळे रन्ते हव्ये चन्द्रे ज्योतेऽदिते सरस्वति महि विश्रुति एता ते अ
घ्न्ये नामानि देवेषु मा सुकृतं ब्रूतात् २ इह रतिः इह रमध्वम् इह
धृतिः इह स्वधृतिः स्वाहा उपसृजं धरुणं मात्रे धरुणो मातरं
धयं रायस्पोषमस्मासु दीधरत् स्वाहा ३ अगन्म ज्योतिरमृ
ता अभूम दिवं पृथिव्या अध्यारुहाम अविदाम देवान्स्वर्ज्यो
तिः ४ युवं तमिन्द्रापर्वता पुरोयुधा यो नः पृतन्यादप तन्तमि

वि० ६८

द्धतं वज्रेण तं तमिद्धतं दूरे चत्ताय छन्त्सद्गहनं यदिनक्षदस्मा
कं शत्रून्परि शूर विश्वतो दर्मा दर्षीष्ट विश्वतः ५ भूर्भुवः स्वः
सुप्रजाः प्रजया भूयासम् सुवीरो वीरैः सुपोषः पोषैः ६
षष्ठोऽनुवाकः परमेष्ठ्यभिधीतः प्रजापतिर्वाचि व्याहृतायाम्
अन्धो अच्छेतः सविता सन्याम् विश्वकर्मा दीक्षायां पूषा सोम
क्रयण्याम् १ इन्द्रश्च मरुतश्च क्रयायोपोत्थितः असुरः प
ण्यमानो मित्रः क्रीतः २ विष्णुः शिपिविष्ट ऊरा आसन्नो वि

स॰
६८

क्षुर्न्नरं धिषः प्रोक्ष्यमाणः ॥ सोमंआगतोवरुण आसंद्यामास
न्नः ॥ २ ॥ अग्निराग्नीध्रंइंद्रोहविर्धाने अथर्वोपावह्रियमाणो
विश्वेदेवाअंशुषुन्युप्यमानेषु ४ विष्णुराप्रीतपाआप्याय्य
मानोयमः सूयमानोविष्णुः संभ्रियमाणः ॥ वायुः पूयमानः
शुक्रः पूतः ॥ ५ ॥ शुक्रः क्षीरश्रीर्मंथीसक्तुश्रीः ॥ विश्वेदेवाश्च
मसेषून्नीतोसुर्होमायोद्यतः ॥ ६ ॥ रुद्रोहूयमानो वातोभ्यावृ
त्तोनृचक्षाः प्रतिख्यातोभक्षः पीतः पितरोनाराशंसास्सा

वि॰
६८

द्यमानः ॥ सिंधुरवभृथायोद्यतः समुद्रोभ्यवह्रियमाणः सलि
लः प्रप्लुतः ॥ ७ ॥ ययोरोजसा स्कभिता रजांसि वीर्येभिर्वीरत
मा शविष्ठा ॥ यापत्येते अप्रतीता सहोभिर्विष्णू अगन्वरुणा पूर्व
हूतौ ॥ ८ ॥ देवान्दिवमगन्यज्ञस्ततो मा द्रविणमष्टु मनुष्यानंतरि
क्षमगन्यज्ञस्ततो मा द्रविणमष्टु ॥ पितॄन्पृथिवीमगन्यज्ञस्ततो
मा द्रविणमष्टु यं कं च लोकमगन्यज्ञस्ततो मे भद्रमभूत् ॥ ९ ॥ इ
ति यजुर्वेदसंहितायां नवमोध्यायः ॥ ८ ॥ प्रा प्रायमे ५ उदु

स०
६९

१३७

संज्ञानंवेदसे १ समिद्धं ८ माहि ४ एजतुदशमास्य ५
आजिघ्र ५ परमेष्ठ्यभिधीतः १ सप्तमोनुवाकः ॥ कंडि
कासंख्या ४६ हरिः ॐ म् देवसवितःप्रसुवयज्ञंप्रसुवेमं
भगाय दिव्योगंधर्वः केतपाः केतन्नःपुनातुवाचस्पतिर्नो
अध वाजंस्वदतु १ ध्रुवसदंत्वा नृषदंमनःसदम् उ
पयामगृहीतोसींद्रायत्वाजुष्टंगृह्णाम्येषतेयोनिरिंद्रायत्वा
जुष्टतमम् २ अप्सुषदंत्वा घृतसदंव्योमसदम् उपया

वि०
६९

१३६

मगृहीतोसींद्रायत्वाजुष्टंगृह्णाम्येषतेयोनिरिंद्रायत्वाजु
ष्टतमम् ३ पृथिविषदंत्वांतरिक्षसदं दिविसदंदेवसदं
नाकसदम् उपयामगृहीतोसिंद्रायत्वाजुष्टंगृह्णाम्ये
षतेयोनिरिंद्रायत्वाजुष्टतमम् ३ अपांरसमुद्व
यसंसूर्येसंतंसमाहितं अपांरसस्ययोरसस्तं
वोगृह्णाम्युत्तमम् उपयामगृहीतोसींद्रायत्वाजुष्टंगृ
ह्णाम्येषतेयोनिरिंद्रायत्वाजुष्टतमम् ४ ग्रहाऊर्जा

सं०॥
॥८०॥

हुतयो व्यन्तो विप्राय मतिम्। तेषां विशिप्रियाणां वोहमि
षमूर्जं समग्रभम्। उपयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा जुष्टं गृ
ह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा जुष्टतमम्। ५। संपृचस्थः सं
मा भद्रेण पृङ्क्तं। विपृचस्थ विमा पाप्मना पृङ्क्तं। ६। प्रथ
मोनुवाकः। इन्द्रस्य वज्रोसि वाजसास्त्वयायं वाज
ं सेत्। वाजस्य नु प्रसवे मातरं महीमदितिं नाम वच
सा करामहे। यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश तस्यां

न वि०॥
॥८०॥

नो देवः सविता धर्म साविषत्। १। देवीरापो अपान्नपाद्यो
व ऊर्मिः प्रतूर्तिः ककुन्मान्वाजसास्तेनायं वाजं सेत्। २।
अप्स्वन्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रशस्तिष्वश्वा भ
वत वाजिनः। ३। वातो वा मनो वा गन्धर्वाः सप्तविंश
तिः। ते अग्रे अश्वमयुञ्जंस्ते अस्मिञ्जवमादधुः। ४। वातर
ंहा भव वाजिन्युज्यमान इन्द्रस्येव दक्षिणः श्रियैधि। यु
ञ्जन्तु त्वा मरुतो विश्ववेदस आ ते त्वष्टा पत्सु जवं दधातु। ५

स॰
८१

जवोयस्तेवाजिन्निहितोगुहायःश्येनेपरीत्तोअचरच्चवाते
तेननोवाजिन्बलवान्बलेनवाजजिच्चभवसमनेचपारयि
ष्णुः ६ वाजिनोवाजजितोवाजंसरिष्यंतः बृहस्पतेर्भा
गमवजिघ्रत ७ द्वितीयोनुवाकः देवस्यवयंसवितुः
सवेसत्यसवसः बृहस्पतेरुत्तमंनाकंरुहेमइंद्रस्योत्तम
न्नाकंरुहेम देवस्यवयंसवितुःसवेसत्यसंवसः बृ
हस्पतेरुत्तमन्नाकंमरुहामइंद्रस्योत्तमन्नाकंमरुहाम १

वि॰
८१

बृहस्पतेवाजंजयबृहस्पतयेवाचंवदत बृहस्पतिंवाजं
जापयत २ इंद्रवाजंजयेंद्रायवाचंवदत इंद्रंवाजंजाप
यत ३ एषावस्सासत्यासंवागभूद्ययाबृहस्पतिंवाजम
जीजपत अजीजपतबृहस्पतिंवाजंवनस्पतयोविमुच्य
ध्वम् ४ देवस्यवयंसवितुःसवेसत्यसवसः बृहस्प
तेर्वाजजितोवाजंजेष्म ५ वाजिनोवाजजिताध्वनस्क
भ्नंतः योजनामिमानाःकाष्ठांगच्छत ६ एषस्यवाजीक्षि

स० ॥ ७२ ॥

पुर्णिं तुरण्यति ग्रीवायां बद्धो अपिकक्ष आसनि । क्रतुं दधिक्रा
अनु संतवीत्वत्पथामंकाꣳस्यन्वापनीफणत् ॥ १४ ॥ उत स्मास्य
द्रवतस्तुरण्यतः पर्णं न वेरनु वाति प्रगर्द्धिनः । श्येनस्येव ध्र
जतो अंकसं परि दधिक्राव्णः सहोर्जा तरित्रतः ॥ १५ ॥ शं नो
भवंतु वाजिनो हवेषु देवताता मितद्रवः स्वर्काः । जंभयंतोहिं
वृकꣳ रक्षाꣳसि सनेम्यस्मद्युयवन्नमीवाः ॥ १६ ॥ ते नो अर्वंतो
हवनश्रुतो हवं विश्वे शृण्वंतु वाजिनो मितद्रवः । सहस्रसामे

भि० ॥ ७२ ॥

धसातिनाइवस्सनामहो ये धनꣳ समिथेषु जभ्रिरे ॥ १७ ॥ वाजेवा
जेवतः । वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता ऋतज्ञाः । अस्यम
ध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः ॥ १८ ॥ आ
मा । वाजस्य प्रसवो जगम्यादेमे द्यावापृथिवी विश्वरूपे ।
आ मा । गंतं पितरा मातरा चायुव मा मा सोमो अमृतत्वाय
गम्यात् ॥ १९ ॥ वाजिनो वाजजितो वाजꣳ ससृवाꣳसः बृ
हस्पतेर्भागमवजिघ्रत निमृजानाः ॥ २० ॥ तृतीयोनुवा

सं० ॥
॥८७३॥

ॐ ॥ आपये स्वाहा स्वापये स्वाहा पिजाय स्वाहा क्रतवे स्वाहा व
सवे स्वाहा हर्पतये स्वाहा अन्हे मुग्धाय स्वाहा मुग्धाय वैनंशि
नाय स्वाहा विनंशिन आंत्यायनाय स्वाहांत्याय भौवनाय
स्वाहा भुवनस्य पतये स्वाहाधिपतये स्वाहा ॥१॥ आयुर्यज्ञेन
कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पतां श्रोत्रं य
ज्ञेन कल्पताम् पृष्ठं यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पतां ॥२॥
जाय एहि स्वो रोहाव ॥ प्रजापतेः प्रजा अभूम स्वर्देवा अग

वि०
८२

न्मामृता अभूम ॥३॥ अस्मे वो अस्त्विन्द्रियमस्मे नृम्णमुत क्र
तुः ॥ अस्मे वर्चांसि संतु वः ॥४॥ नमो मात्रे पृथिव्या इयं ते
राड्यंतासि यमनः ध्रुवोसि धरुणः कृष्यै क्षेमाय रय्यै पो
षाय ॥५॥ चतुर्थोनुवाकः ॥ वाजस्येमं प्रसवः सुषुवेग्रे सोम
ं राजानमोषधीष्वप्सु ॥ ता अस्मभ्यं मधुमतीर्भवंतु वयं
राष्ट्रे जागृयाम पुरोहिताः ॥१॥ वाजस्येदं प्रसव आबभूवे
मा च विश्वा भुवनानि सर्वतः ॥ सनेमि राजा परियाति विद्वा

सं०
२४

न॒ र॒यिं पुष्टिं वर्द्धयमानो अस्मे ॥ २ ॥ वाजस्येमां प्रसवः शिश्रिये
दिवमिमा च विश्वा भुवनानि सम्राट् । अदित्संतं दापयति
प्रजानन्त्स नो रयिं सर्ववीरं नियच्छतु ॥ ३ ॥ अग्ने अच्छा वदे
ह नः प्रति नः सुमना भव प्र नो यच्छ सहस्रजित्वं हि धनदा
असि ॥ ४ ॥ सोमं राजानमवसेग्निमन्वारभामहे । आदि
सं विष्णुं सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिं ॥ ५ ॥ प्र नो यच्छ त्वर्यमा
प्र पूषा प्र सरस्वती प्र वा देवी ददातु नः ॥ ६ ॥ अर्यमणं ब

वि०
२४

९४६

हस्पतिमिंद्रं दानाय चोदय । वाचं विष्णुं सरस्वतीं सवि
तारं च वाजिनम् ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां
पूष्णो हस्ताभ्याम् ॥ ७ ॥ सरस्वत्यै वाचो यंतुर्यंत्रियै दधामि
बृहस्पतेष्ट्वा साम्राज्येनाभिषिंचाम्यसौ इंद्रस्य त्वा साम्राज्येनाभि
षिंचामि ॥ ८ ॥ पंचमोनुवाकः ॥ अग्निरेकाक्षरेण प्राणमुद
जयत्तमुज्जेषम् अश्विनो द्व्यक्षरेण द्विपदो मनुष्यानुदजय
त्तांतानुज्जेषम् ॥ विष्णुस्त्र्यक्षरेण त्रीनिमांलोकानुदजय

स० ८५

तानुज्जेषꣳ सोमश्चतुरक्षरेण चतुष्पदः पशूनुदजयत्तानु
ज्जेषम् ॥ १ ॥ पूषा पंचाक्षरेण पंच दिश उदजयत्ता उज्जे
षꣳ सविता षळक्षरेण षळृतूनुदजयत्तानुज्जेषम् ॥ म
रुतः सप्ताक्षरेण सप्त ग्राम्यान्पशूनुदजयꣳस्तानुज्जेषं बृ
हस्पतिरष्टाक्षरेण गायत्रीमुदजयत्तामुज्जेषम् ॥ २ ॥ मि
त्रो नवाक्षरेण त्रिवृतꣳ स्तोममुदजयत्तमुज्जेषं वरुणो
दशाक्षरेण विराजमुदजयत्तामुज्जेषम् ॥ इंद्र एकादशा

वि० ८५

१२८

क्षरेण त्रिष्टुभमुदजयत्तामुज्जेषं विश्वे देवा द्वादशाक्षरे
ण जगतीमुदजयꣳस्तामुज्जेषम् ॥ ३ ॥ वसवस्त्रयोदशा
क्षरेण त्रयोदशꣳ स्तोममुदजयꣳस्तमुज्जेषꣳ रुद्राश्चतु
र्दशाक्षरेण चतुर्दशꣳ स्तोममुदजयꣳस्तमुज्जेषम् ॥ आ
दित्याः पंचदशाक्षरेण पंचदशꣳ स्तोममुदजयꣳस्त
मुज्जेषमदितिः षोळशाक्षरेण षोळशꣳ स्तोममुदज

॥ सं० ॥
॥ ७६ ॥

युत्तमुज्जैषम् ॥ प्रजापतिः सप्तदशेन क्षरेण सप्तदशं
स्तोमम् उदजयत्तमुज्जैषम् ॥ ४ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ इति
श्री यजुर्वेदसंहितायां दशमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥
देवसवितः ॥ ९ ॥ इंद्रस्य वज्रो ॥ ७ ॥ देवस्य वयं ॥ ७ ॥
॥ १३ ॥ आपये स्वाहा ॥ ५ ॥ वाजस्येमं ॥ ८ ॥ अग्नि
रेकाक्षरेण ॥ ४ ॥ षष्ठमोऽनुवाकः ॥ कंडिकासं ॥ ७५ ॥

वि०

स० १

श्रीगणेशायनमः ॥ ७ ॥ हरिः ॐ ॥ एषते निर्ऋते भाग
स्तंजुषस्वस्वाहाग्निनेत्रेभ्योदेवेभ्यः पुरस्सद्भ्यस्वाहायम
नेत्रेभ्योदेवेभ्योदक्षिणासद्भ्यः स्वाहा ॥ विश्वेदेवनेत्रेभ्यो
देवेभ्यः पश्चात्सद्भ्यः स्वाहामित्रावरुणनेत्रेभ्योवामरुन्ने
त्रेभ्योवादेवेभ्यउत्तरसद्भ्यः स्वाहा ॥ सोमनेत्रेभ्योदेवेभ्य
उपरिसद्भ्योदुवस्वद्भ्यः स्वाहा ॥ ३ ॥ येदेवाअग्निनेत्राः पु
रःसदस्तेभ्यः स्वाहायेदेवायमनेत्रादक्षिणासदस्तेभ्यः

वि० १

स्वाहा ॥ येदेवाविश्वेदेवनेत्राः पश्चात्सदस्तेभ्यः स्वाहायेदेवा
मित्रावरुणनेत्रावामरुन्नेत्रावोत्तरसदस्तेभ्यः स्वाहा ॥ ये
देवाः सोमनेत्राउपरिसदोदुवस्वन्तस्तेभ्यः स्वाहा ॥ २ ॥ अग्ने
सहस्वपृतनाअभिमातीरपास्य ॥ दुष्टरस्तरन्नरातीर्वर्च्चो
धायज्ञवाहसि ॥ देवस्यत्वासवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यांपू
ष्णोहस्ताभ्याम् ॥ ३ ॥ उपांशोर्वीर्येणजुहोमिहतंरक्षस्वा
हा ॥ रक्षसांत्वावधायावधिष्मरक्षोमुष्येत्वावधायामुमव

स० ॥
॥ २ ॥

धिष्ण ऊ पाणो ध्वाऽपस्य वेतु स्वाहा ४ प्रथमोनुवाकः
अपो देवा मधुमतीरगृभ्णन्नूर्जस्वती राजस्व श्चितानाः
याभिर्म्मित्रावरुणावभ्यषिञ्चन्याभिरिंद्रमनयन्नत्य
रातीः १ वृष्णऊर्मिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रंमे देहि स्वाहा वृष्ण
ऊर्मिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै देहि वृषसेनोसि राष्ट्र
दा राष्ट्रंमे देहि स्वाहा वृषसेनोसि राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै
देहि २ अर्थेतस्थ राष्ट्रदा राष्ट्रंमे दत्त स्वाहार्थेतस्थ

वि०
२

राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त ओजस्वती स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रंमे द
त्त स्वाहौजस्वती स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त आपः
परिवाहिणी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रंमे दत्त स्वाहापः परिवाहि
णी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त अपांपतिरसि राष्ट्रदा
राष्ट्रंमे देहि स्वाहापांपतिरसि राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दे
हि अपांगर्भोसि राष्ट्रदा राष्ट्रंमे देहि स्वाहापांगर्भोसि
राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै देहि सूर्य्यवर्चस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं

मेदत्तस्वाहा सूर्यवर्चस स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त सूर्यत्व
च स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा सूर्यत्वच स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममु
ष्मै दत्त व्रजक्षित स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा व्रजक्षित स्थ
राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त वाशा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा वा
शा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त मांदा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त
स्वाहा मांदा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त शक्वरी स्थ राष्ट्रदा
राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा शक्वरी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त जनभृ

त स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा जनभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्र
ममुष्मै दत्त ॥ विश्वभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रं मे दत्त स्वाहा वि
श्वभृत स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त शविष्ठा स्थ राष्ट्रदा रा
ष्ट्रं मे दत्त स्वाहा शविष्ठा स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त आ
पः स्वाराज्ञी स्थ राष्ट्रदा राष्ट्रममुष्मै दत्त २ संमधुम
तीर्मधुमतीभिः पृच्यंतां महि क्षत्रं क्षत्रियाय वन्वानाः
अनाधृष्टाः सीदत सहौजसा महि क्षत्रं क्षत्रियाय दध

स०॥
॥४॥

ध्वेति॥ ४ द्वितीयोऽनुवाकः॥ सविता त्वा प्रसवानां
सुवताम् अग्निर्गृहपतीनां सोमो वनस्पतीनाम् बृह
स्पतिर्वाच इन्द्रो ज्यैष्ठ्याय रुद्रः पशुभ्यो मित्रः सत्यो व
रुणो धर्मपतीनाम् ७ इमं देवा असपत्नं सुवध्वं
महते क्षत्राय महते ज्यैष्ठ्याय इमममुमामुष्यायणममुष्याः पुत्रम
मुष्याः पुत्रमस्यै विशे २ एष वः कुरवो राजैष वः पं
चाला राजा॥ सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां राजा ३ त्व

नि॰
५

तीयोऽनुवाकः॥ सोमस्य त्विषिरस्यग्नये स्वाहा सोमा
य स्वाहा सवित्रे स्वाहा सरस्वत्यै स्वाहा॥ पूष्णे स्वाहा
बृहस्पतये स्वाहा॥ ७ इन्द्राय स्वाहा घोषाय स्वाहा श्लो
काय स्वाहांशाय स्वाहा भगाय स्वाहार्यम्णे स्वाहा
सवितुर्वः प्रसव उत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य
रश्मिभिः॥ अनिभृष्टमसि वाचो बन्धुस्तपोजाः सोमस्य
दात्रमसि स्वाहा राजस्वः॥ २ सधमादो द्युम्निनीराप

एताअश्नाधृष्टाअपस्योवसानाः १ स्वासुचक्रेवरु
णः सधस्थमपांशिशुर्मातृतमास्वंतः २ सत्र
स्योल्बमसि क्षत्रस्यजराय्वसि क्षत्रस्यनाभिर
सि क्षत्रस्ययोनिरसि इंद्रस्यवार्त्रघ्नमसि त्वया
यं वृत्रं वध्यात् मित्रस्यासि वरुणस्यासि ४ रुजा
सि द्दवासि क्षुपासि पात्वेनं प्रांचं पात्वेनं प्रत्यंचं पा
त्वेनं तिर्यंचं दिग्भ्यः पात ५ आविर्मर्या आवि

त्तो अग्निर्गृहपतिरावित्त इंद्रो वृद्धश्रवा आवित्तः पूषा
विश्ववेदा आवित्तौ मित्रावरुणौ धृतव्रतौ आवित्ते द्या
वापृथिवी विश्वशंभू आवित्तादितिरुरुशर्मा ६ च
तुर्थोनुवाकः अवेष्टा दंदशूकाः प्राचीमारोह गायत्री
त्वावतु रथंतरं साम त्रिवृत्स्तोमो वसंत ऋतुर्ब्रह्म
द्रविणम् १ दक्षिणामारोह त्रिष्टुप्त्वावतु बृह
त्साम पंचदशस्तोमो ग्रीष्म ऋतुः क्षत्रं द्रविणम् २ प्र

स० ६

तीचीमारोहजगतीत्वावतु वैरूपꣳसाम सप्तदशस्तो
मोवर्षाऋतुर्विड्द्रविणम् ३ उदीचीमारोहानुष्टुप्त्वा
वतु वैराजꣳसामैकविꣳशस्तोमः शरदृतुः फलं द्रवि
णम् ४ ऊर्ध्वामारोहपङ्क्तिस्त्वावतु शाक्वररैवतेसा
मनीत्रिणवत्रयस्त्रिꣳशौस्तोमौहेमंतशिशिरा ऋतू व
र्चोद्रविणम् प्रत्यस्तंनमुचेःशिरः ५ सोमस्यत्विषि
रसितवेवमेत्विषिर्भूयात् मृत्योःपाह्योजोसिसहो

वि० ६

स्यमृतमसि ६ हिरण्यरूपाउषसोविरोकउभाविंद्रा
उदितःसूर्यश्च आरोहतंवरुणमित्रगर्तंततश्चक्षाथा
मदितिंदितिंच मित्रोसिवरुणोसि ७ पंचमोनुवा
कः सोमस्यत्वाद्युम्नेनाभिषिंचाम्यग्नेर्भ्राजसासूर्य
स्यवर्चसा इंद्रस्येंद्रियेणमरुतामोजसाक्षत्राणांक्ष
त्रपतिरेध्यतिदिद्यून्पाहि १ इमंदेवाअसपत्नꣳसु
वध्वंमहतेक्षत्रायमहतेज्यैष्ठ्यायमहतेजानराज्याय

सं०

१

इममनुममनुष्यपुत्रममुष्याः पुत्रमस्यै विशो २ एष वः।
कुरवो राजैष वः पंचाला राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणा
नांॅ राजा ३ प्रपर्वतस्य वृषभस्य पृष्ठान्नावश्चरं
ति स्वसिच इयानाः ता आववृत्रंन धरागुदक्ता
अहिं बुध्न्यमनुरीयमाणाः विष्णोर्विक्रमणमसि
विष्णोर्विक्रांतमसि विष्णोः क्रांतमसि ४ प्रजापते
न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परिता बभूव यत्का

वि०

१

मास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयं स्याम पतयो रयीणा
म् ५ रुद्र यत्ते क्रिवि परं नाम तस्मिन्हुतमस्यमेष्ट
मसि स्वाहा ६ षष्ठोऽनुवाकः इंद्रस्य वज्रोऽसि मि
त्रावरुणयोस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषा युनज्मि अव्यथा
यै त्वा स्वधायै त्वाऽरिष्टः फल्गुनः मरुतां प्रसवेन ज
यापाम मनसा समिंद्रियेण १ मा त इंद्र ते वयं तु
राषाळयुक्तासो अब्रह्मता विदसाम तिष्ठा रथम

॥स०॥
॥८॥

धियन्धह्माहस्तारभुमीन्द्रेवसुवसेस्वध्वान्‌ २ अग्न
येगृहपतयेस्वाहा सोमायवनस्पतयेस्वाहा इं
द्रस्येंद्रियायस्वाहा मरुता मोजसेस्वाहा पृथिवि
मातर्मामाहिꣳसीर्मोअहंत्वाम्‌ ३ हꣳसःशुचि
षद्वसुरंतरिक्षसद्धोतावेदिषदतिथिर्दुरोणस
न्नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जागोजाऋतजा
अद्रिजाऋतंबृहत्‌ ४ इयदस्यायुरस्यायुर्मे

मि०
८

देहियुङ्ङसिवर्चोसिवर्चोमेदेहि ऊर्गस्यूर्जंम
यिधेहीन्द्रस्यवांबाहूवीर्यकृतोउपावहरामि ५
सप्तमोनुवाकः स्योनासि सुषदासि क्षत्रस्ययो
निरसि स्योनामासीदसुषदामासीदक्षत्रस्ययो
निमासीद १ निषसादधृतव्रतोवरुणःपस्त्यास्वा॥
साम्राज्यायसुक्रतुः २ अभिभूरस्येतास्तेपं
चदिशःकल्पंतां ब्रह्मꣳस्त्वंब्रह्मासि ३ स

सौ० ९

मित्रासि सुरस्य प्रसवो वरुणोसि सत्योजाः इंद्रोसि वि
श्वौजा रुद्रोसि सुशेवः ४ बहुकार श्रेयस्कर भूय
स्कर इंद्रस्य वज्रोसि तेन मे रध्य ५ अग्नेः पृ
थुः धर्मणस्पतिर्जुषाणो अग्निः पृथुर्धर्मणस्पतिः
आज्यस्य हविषो वेतु स्वाहा स्वाहाकृताः सूर्यस्य र
श्मिभिर्यतध्वं सजातानां मध्यमेष्ठ्याय ६ ७
सवित्रा प्रसवित्रा सरस्वत्या वाचा त्वष्ट्रा रूपैः पू

वि० ९

१६८

ष्णा पशुभिरिंद्रेणास्मे १ बृहस्पतिना ब्रह्मणा वरु
णेनौजसाग्निना तेजसा सोमेन राज्ञा विष्णुना दे
वतया दशम्या मे मंयत्तं विष्णुमाप्नवानि २ नवमोतु
वाकः अश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेंद्राय
सुत्राम्णे पच्यस्व वायोः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्सोमो
अतिद्रुतः इंद्रस्य युज्यः सखा १ कुविदंगयव
मंतो यवं चिद्यथा दांत्यनुपूर्वं वियूय इहेहैषां कृ

॥स०॥
॥१०॥

तु हि भोजनानि ये बर्हिषो नमभुक्तिं नजग्मुः उपया
मगृहीतोस्यश्विभ्यांत्वासरस्वत्यैत्वेंद्रायत्वासुत्राम्णे
॥२॥ युवं ५ सुराममश्विनानमुचावासुरेसचा ॥ वि
पिपानाशुभस्पतीइंद्रंकर्मस्वावतम् ॥३॥ पुत्रमिव
पितराव्अश्विनोभेंद्रावथुःकाव्यैर्दंसनाभिः यत्सु
रामंव्यपिबःशचीभिःसरस्वतीत्वामघवन्नभिष्णक् ॥वि०॥
॥४॥ ७ ॥ इतिश्रीयजुर्वेदसंहितायांएकादशोध्या ॥१०॥

यः ॥ एषते ४ ॥ अपोदेवा ४ ॥ सवितात्वा ३ ॥ सो
मस्यत्विषि ६ ॥ अवेष्टादंदशूकाः ७ ॥ सोमस्य
त्वा ६ ॥ इंद्रस्यवज्रो ५ ॥ स्योनासि ८ ॥ सवित्राप्र
सवित्रा २ ॥ अश्विभ्यांपच्यस्व ४ ॥ दशमोनुवाकः
॥ कंडिकासंख्या ४८ ॥ ७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ हरिः ॐ
॥ युंजानःप्रथमंमनस्तत्त्वायसविताधियः अ
ग्नेर्ज्योतिर्निचाय्यपृथिव्याअध्याभरत् ॥१॥ युक्ते

॥ स० ॥

॥ ११ ॥

नः मनसा । वयंदेवस्यसवितुःसवे स्वर्ग्यायशक्त्या

॥ २ ॥ युक्त्वायसविता । देवान्स्वर्यतोधियादिवम्

बृहज्ज्योतिःकरिष्यतःसविताप्रसुवातितान् ॥ ३ ॥ युं

जतेमनउतयुंजतेधियोविप्राविप्रस्यबृहतोवि

पश्चितः विहोत्रादधेवयुनाविदेकइन्महीदेव

स्यसवितुःपरिष्टुतिः ४ युजेवां ब्रह्मपूर्व्यंनमो ॥ नि० ॥

भिर्विश्लोकएतुपथ्येवसूरेः शृण्वंतुविश्वेअमृ ॥ ११ ॥

तस्यपुत्राआयेधामानिदिव्यानितस्थुः ॥ ५ ॥ यस्यप्रयाणम

न्वन्यइद्ययुर्देवादेवस्यमहिमानमोजसा यःपार्थिवानिवि

ममेसएतशोरजांसिदेवःसवितामहित्वना ६ देवसवितः

प्रसुवयज्ञंप्रसुवयज्ञपतिंभगाय दिव्योगंधर्वःकेतपूःकेतं

नःपुनातुवाचस्पतिर्वाचंनःस्वदतु ७ इमंनोदेवसवि

तर्यज्ञंप्रणयदेवाव्यंसखिविदंसत्राजितंधनजितंस्व

र्जितम् ऋचास्तोमंसमर्धयगायत्रेणरथंतरंबृहद्गाय

त्रवर्त्तनि स्वाहा ८ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पू
ष्णो हस्ताभ्याम् आददे गायत्रेण छंदसांगिरस्वत् पृथि
व्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमंगिरस्वदाभर त्रैष्टुभेन छंदसां
गिरस्वत् ९ अभ्रिरसि नार्यसि त्वया वयमग्निं शकेम ख
नितुम् सधस्थ आ जागतेन छंदसांगिरस्वत् १० हस्त
आधाय सविता बिभ्रदभ्रिं हिरण्ययीम् अग्नेर्ज्योतिर्नि चि०
चाय्य पृथिव्या अध्याभरदानुष्टुभेन छंदसांगिरस्वत् ११ १२

प्रथमोऽनुवाकः प्रतूर्त्तं वाजिन्ना द्रव वरिष्ठामनु संवतम् दि
वि ते जन्म परममंतरिक्षे तव नाभिः पृथिव्यामधि योनिरित् १२
युंजाथां रासभं युवमस्मिन्यामे वृषण्वसू अग्निं भरंतम
स्मयुम् १३ योगे योगे तवस्तरं वाजे वाजे हवामहे सखा
य इंद्रमूतये १४ प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्ती रुद्रस्य गा
णपत्यं मयोभूरेहि उर्वंतरिक्षं वीहि स्वस्तिगव्यूतिरभयानि
कृण्वन् पूष्णा सयुजा सह १५ पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरी

॥ स० ११ ॥

॥ ९२ ॥

ष्यमंगिरस्वदाभर अग्निं पुरीष्यमंगिरस्वदछेमो ग्निं पुरीष्य
मंगिरस्वद्भरिष्यामः १६ अन्वग्निरुषसामग्रमख्यद
न्वहानि प्रथमो जातवेदाः अनुसूर्यस्य पुरुत्रा च रश्मीननु
द्यावापृथिवी आततंथ १७ आगत्य वाज्यध्वानꣳ सर्वा
मृधो विधूनुते अग्निꣳ सधस्थे महति चक्षुषा निचिकीषते
१८ आक्रम्य वाजिंपृथिवीमग्निमिच्छरुचात्वम् भूम्यावृ
त्वायनो ब्रूहि यतः खनेम तं वयम् १९ द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी

॥ ९२ ॥ वि०

सधस्थमात्मांतरिक्षꣳ समुद्रो योनिः विख्याय चक्षुषा त्व
मभितिष्ठ पृतन्यतः २० उत्क्राम महते सौभगायास्मा
दास्थानाद्द्रविणोदा वाजिन् वयꣳ स्याम सुमतौ पृथिव्या
अग्निं खनंत उपस्थे अस्याः २१ उदक्रमीद्द्रविणोदा वा
ज्यर्वाकः सुलोकꣳ सुकृतं पृथिव्याम् ततः खनेम सुप्रती
कमग्निꣳ स्वो रुहाणा अधिनाकमुत्तमम् २२ आत्वा जिघ
र्मि मनसा घृतेन प्रतिक्षियंतं भुवनानि विश्वा पृथुं तिरश्चा

सं० १४

वयसाव्हंतंवच्चिष्ठमन्नैरभसंद्दशानम् २३ आविश्व
तः प्रत्यंचंजिघर्म्यरक्षसामनसातज्जुषेत मर्यश्री
स्पृहयद्वर्णोऽग्निर्न्नाभिमृशेतन्वाजर्भुराणः २४ प
रिवाजपतिः कविरग्निर्हव्यान्यक्रमीत् दधद्रत्नानि
दाशुषे २५ परित्वाग्नेपुरंवयंविप्रꣳसहस्यधीमहि
धृषद्वर्णंदिवेदिवेभेत्तारंभंगुरावताम् २६ त्वमग्ने
द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि त्वंवने

वि. १४

भ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वंनृणांनृपतेजायसेशुचिः २७ द्वि
तीयोऽनुवाकः देवस्यत्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां
पूष्णोहस्ताभ्याम् पृथिव्याः सधस्थादग्निंपुरीष्यमंगि
रस्वत्खनामि ज्योतिष्मंतंत्वाग्नेसुप्रतीकमजस्रेणभानु
नादीद्यतम् शिवंप्रजाभ्योऽहिꣳसंतंपृथिव्याः सधस्था
दग्निंपुरीष्यमंगिरस्वत्खनामः १ अपांपृष्ठमसियोनि
रग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमानम् वर्द्धमानोमहाꣳआच

पुष्करे दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथस्व ॥ २ ॥ शर्म्म च स्थो व
र्म्म च स्थो छिद्रे बहुले उभे । व्यचस्वती संवसाथां भृतम
ग्निं पुरीष्यम् ॥ ३ ॥ संवसाथाꣳ स्वर्विदा समीची उरसा त्म
ना । अग्निमंतर्भरिष्यंती ज्योतिष्मंतमजस्रमित् । पुरीष्यो
सि विश्वभरा अथर्वा त्वा प्रथमो निरमंथदग्ने ॥ ४ ॥ त्वाम
ग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमंथत । मूर्ध्नो विश्वस्य वाघ
तः ॥ ५ ॥ तमु त्वा दध्यङ्ङृषिः पुत्र ईधे अथर्वणः । वृत्र

हणं पुरंदरं ॥ ६ ॥ तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तम
म् । धनंजयꣳ रणे रणे ॥ ७ ॥ सीद होतः स्व उ लोके चिकि
त्वान्सादया यज्ञꣳ सुकृतस्य योनौ । देवावीर्देवान्हविषा
यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः ॥ ८ ॥ निहोता होतृषद
ने विदानस्त्वेषो दीदिवाꣳ असदत्सुदक्षः । अदब्धव्रतप्र
मतिर्वसिष्ठः सहस्रंभरः शुचिजिह्वो अग्निः ॥ ९ ॥ सꣳ सीद
स्व महाꣳ असि शोचस्व देववीतमः । विधूममग्ने अरुषं मि

॥स०॥

॥७६॥

ये ध्य स्सृजप्रघ्रास्तदर्पूतम् १० तृतीयोनुवाकः
आपो देवी। रूपसृज मधुमतीर यक्ष्माय प्रजाभ्यः
तासामास्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पलाः ११
संते। वायुर्मातरिश्वा दधातूत्तानाया हृदयंयद्विक
स्तम् योदेवानांचरसि प्राणथेन कस्मै देववषळस्तु
तुभ्यम् २ सुजातोज्योतिषा। सहशर्म वरूथमासद
स्वः वासोअग्ने विश्वरूपं संव्ययस्व विभावसो ३

वि०

७६

॥भा

उदुतिष्ठ। स्वध्वरावानोदेव्याधिया दृशेच भासाबृ
हतासुशुक्वनिराग्नेयाहि सुशस्तिभिः ४ ऊर्ध्वऊ
षुण ऊतये तिष्ठादेवोनसविता ऊर्ध्वोवाजस्यसनि
तायदंजिभिर्वाघद्भिर्विह्वयामहे ५ सजातोगर्भो
असिरोदस्योरग्नेचारुर्विभृतओषधीषु चित्रः शि
शुः परितमांस्यक्तून्प्रमातृभ्योअधिकनिक्रदद्गाः
६ स्थिरोभव। वीड्वंगआशुर्भववाज्यर्वन् पृ

॥ स० ॥

॥ १८० ॥

गुर्भ वसुषदस्यमग्ने: पुरीषवाहणः ॥ ७ ॥ शिवो भव ।
प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमंगिरः मा द्यावापृथिवीअ
भिशोचीर्मांतरिक्षं मा वनस्पतीन् ॥ ८ ॥ प्रैतु वाजीक
निक्रदन्नानदद्रासभः पत्वा भरंनग्निं पुरीष्यं मा
पाद्यायुषः पुरा ॥ ९ ॥ वृषाग्निं वृषणं भरंन्नपांगर्भं
समुद्रियम् ॥ अग्नआयाहिवीतये ॥ ऋतं सत्यमृ
तं सत्यमग्निं पुरीष्यमंगिरस्वद्भरामः ॥ १० ॥ ओंष

वि० ॥

॥ १८० ॥

धयः प्रतिमोदध्वमग्निमेतं शिवमायंतमभ्यत्र यु
ष्माः ॥ व्यस्यन्विश्वा अनिरा अमीवा निषीदन्नो अप
दुर्मतिं जहि ॥ ११ ॥ ओंषधयः प्रतिगृभ्णीत पुष्पवतीः
सुपिप्पलाः ॥ अयं वो गर्भ ऋत्वियः प्रत्नं सधस्थमा
सदत् ॥ १२ ॥ विपाजसा पृथुना शोशुचानो बाध
स्व द्विषो रक्षसो अमीवाः सुशर्मणो बृहतः शर्मणि
स्यामग्नेरहं सुहवस्य प्रणीतौ ॥ १३ ॥ चतुर्थेनु वा

स० ॥
॥ १८ ॥

क॥ आपो हि ष्ठा मयो भुवस्ता न ऊर्ज्जे दधातन महे
रणाय चक्षसे १ यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाज
यते ह नः उशतीरिव मातरः २ तस्मा अरं गमाम
वो यस्य क्षयाय जिन्वथ आपो जनयथा च नः ३
मित्रः संसृज्य पृथिवीं भूमिं च ज्योतिषा सह सुजा
तं जातवेदसमयक्ष्माय त्वा संसृजामि प्रजाभ्यः ४ वि०
रुद्राः संसृज्य पृथिवीं बृहज्ज्योतिः समीधिरे ते ॥ १८ ॥

षां भानुरजस्र इच्छुक्रो देवेषु रोचते ५ संसृष्टां
वसुभी रुद्रैर्धीरैः कर्मण्यां मृदम् हस्ताभ्यां मृद्वीं
कृत्वा सिनीवाली कृणोतु ताम् ६ सिनीवाली सुक
पर्दा सुकुरीरा स्वौपशा सा तुभ्यमदिते मह्योखां
दधातु हस्तयोः ७ उखां कृणोतु शक्त्या बाहुभ्या
मदितिर्धिया माता पुत्रं यथोपस्थे साग्निं बिभर्तु
गर्भ आ ८ मखस्य शिरोऽसि वसवस्त्वा कृण्वन्तु

गायत्रेण छंदसांगिरस्वद्ध्रुवासि पृथिव्यसि ॥ धार
यामयि प्रजाꣳ रायस्पोषं गौपत्यꣳ सुवीर्यꣳ सजाता
न्यजमानाय ॥ रुद्रास्त्वा कृण्वंतु त्रैष्टुभेन छंदसांगि
रस्वद्ध्रुवास्यंतरिक्षमसि ॥ धारयामयि प्रजाꣳ राय
स्पोषं गौपत्यꣳ सुवीर्यꣳ सजातान्यजमानाय ॥ आ
दित्यास्त्वा कृण्वंतु जागतेन छंदसांगिरस्वद्ध्रुवा
सि द्यौरसि ॥ धारयामयि प्रजाꣳ रायस्पोषं गौपत्यꣳ

सुवीर्यꣳ सजातान्यजमानाय ॥ विश्वे त्वा देवा वै
श्वानराः कृण्वंत्वानुष्टुभेन छंदसांगिरस्वद्ध्रुवासि
दिशोसि ॥ धारयामयि प्रजाꣳ रायस्पोषं गौपत्यꣳ
सुवीर्यꣳ सजातान्यजमानाय ॥ अदितिस्ते बिलं
गृभ्णातु ॥ ९ ॥ कृत्वाय सा महीमुखां
मृन्मयीं योनिमग्नये ॥ पुत्रेभ्यः प्रायच्छददितिः श्रप
यानिति ॥ १० ॥ वसवस्त्वा धूपयंतु गायत्रेण छंदसा

स०
२०

गिरस्वद्रुद्रास्त्वा धूपयंतु त्रैष्टुभेन छंदसां
गिरस्वत् आदित्यास्त्वा धूपयंतु जागते
न छंदसांगिरस्वद्विश्वेत्वा देवा वैश्वानरा धू
पयंत्वानुष्टुभेन छंदसांगिरस्वत् इंद्रस्त्वा
धूपयतु वरुणस्त्वा धूपयतु विष्णुस्त्वा धूप
यतु ११ अदितिष्ट्वा देवी विश्वदेव्यावती पृ
थिव्याः सधस्थे अंगिरस्वत्खनत्ववट १२ दे

वि०
२०

वानां त्वा पत्नीर्देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः
सधस्थे अंगिरस्वद्दधतूखे धिषणास्त्वा दे
वीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे अंगि
रस्वदभींधतामुखे वरूत्रीष्ट्वा देवीर्विश्वदेव्या
वतीः पृथिव्याः सधस्थे अंगिरस्वच्छ्रपयंतूखे
ग्नास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे
अंगिरस्वत्पचंतूखे जनयस्त्वाच्छिन्नपत्रा देवी

॥ स० ॥
॥ २१ ॥

र्विश्वैर्देव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे अंगिरस्वत्खनंतू
रवे १३ मित्रस्य चर्षणी धृतो वो देवस्य सानसि द्युम्नं
चित्रश्रवस्तमं १४ देवस्त्वा सविता वपतु सुपाणिः स्वं
गुरिः सुबाहुरुत शक्त्या अव्यथमाना पृथिव्यामाशा दि
श आपृण १५ उत्थाय बृहती भवो दुतिष्ठ ध्रुवा त्व
म् मित्रैतां त उखां परिददाम्यभित्त्या एषा मा भेदि
वसवस्त्वाधूंदंतु गायत्रेण छंदसांगिरस्वद्रुद्रास्त्वाधूं

वि०
॥ २१ ॥

दंतु त्रैष्टुभेन छंदसांगिरस्वत् आदित्यास्त्वाधूंदंतु
जागतेन छंदसांगिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा आधूं
दंत्वानुष्टुभेन छंदसांगिरस्वत् १६ षष्ठानुवाकः आ
कूतिमग्निं प्रयुजं स्वाहा मनो मेधामग्निं प्रयुजं स्वा
हा चित्तं विज्ञातमग्निं प्रयुजं स्वाहा वाचो विधृतिम
ग्निं प्रयुजं स्वाहा प्रजापतये मनवे स्वाहाग्नये वैश्वा
नराय स्वाहा १ विश्वो देवस्य नेतुर्मर्त्तो वुरीत सख्यं

स०
२२

विश्वोरायइषुध्यतिद्युम्नंवृणीतपुष्यसेस्वाहा ॥ २
मासुभित्थामासुरिषोंबधृष्णुवीरयस्वसु ॥ अग्नि
श्चेदंकरिष्यथः ॥ ३ ॥ ६२ ॥ दृंहस्वदेवि पृथिवि स्वस्तय
आसुरीमायास्वधयाकृतासि ॥ जुष्टंदेवेभ्यइदमस्तु
हव्यमरिष्टात्वमुदिहियज्ञेअस्मिन् ॥ ४ ॥ द्रुन्नः सर्पिरा
सुतिः प्रत्नोहोतावरेण्यः ॥ सहसस्पुत्रोअद्भुतः ॥ ५ ॥
परस्याअधिसंवतोवरां२ अभ्यातर ॥ यत्राहमस्मि

वि०
२२

तां२ अव ॥ ६ ॥ परमस्याः परावतोरोहिदश्वइहा
गहि ॥ पुरीष्यः पुरुप्रियोऽग्नेत्वंतरामृधः ॥ ७ ॥ यद
ग्नेकानिकानिचिदातेदारूणिदध्मसि ॥ सर्वंतदस्तु
तेघृतंतज्जुषस्वयविष्ठ्य ॥ ८ ॥ यदत्त्युपजिह्विकाय
द्वम्रोअतिसर्पति ॥ सर्वंतदस्तुतेघृतंतज्जुषस्वयवि
ष्ठ्य ॥ ९ ॥ अहरहरप्रयावंभरंतोश्वायेवतिष्ठतेघा
सम्मस्मै ॥ रायस्पोषेणसमिषामदंतोग्नेमातेप्रतिवे

स० ॥ २३ ॥

धूग्विषाभा ॥ १० ॥ नाभा पृथिव्याः समिधानेअग्नै
रायस्पोषाय बृहते हवामहे ॥ इरंमदं बृहदु
क्थं यजत्रं जेतारमग्निं पृतनासु सासहिं ॥ ११
याः सेनाऽअभीत्वरीराव्याधिनीरुगणाउत
येस्तेना ये च तस्करास्ताꣳस्तेअग्ने पिदधाम्या
स्ये ॥ १२ ॥ दꣳष्ट्राभ्यां मलिम्लूंजंभ्यैस्तस्करांऽउत

वि० ॥ २३ ॥

हनुभ्याꣳस्तेनान्भगवस्ताꣳस्त्वं खाद सुखादि

तान् ॥ १३ ॥ येजनेषु मलिम्लवस्तेनासस्तस्करा
वने ॥ येकक्षेष्वघायवस्ताꣳस्ते दधामि जंभयोः ॥ १४
योऽअस्मभ्यमरातीयाद्यश्च नो द्वेषते जनः ॥ निंदा
द्योऽअस्मान्धिप्साच्च सर्वंतं मस्मसा कुरु ॥ १५ ॥ स
ꣳशितं मे ब्रह्म सꣳशितं वीर्यं बलम् ॥ सꣳशितं
क्षत्रं जिष्णु यस्याहमस्मि पुरोहितः ॥ १६ उदेषां
बाहू अतिरमुद्वर्चोऽअथो बलम् ॥ क्षिणोमि ब्र

स०॥
२४

त्मणा मित्रानुन्नेया भिस्त्वा २ अहम् ॥१७॥ अन्न
पतेन्नस्य नो देह्यनमीवस्य शुष्मिणः ॥ प्र प्र दा
तारं तारिष ऽ ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे ॥ वि
श्वकर्मणे स्वाहा ॥१८॥ पुनस्त्वादित्या रुद्रा वस
वः समिंधतां पुनर्ब्रह्माणो वसुनीथ यज्ञैः घृ
तेन त्वं तन्वं वर्धयस्व सत्याः संतु यजमानस्य का
मा स्वाहा ॥१९॥ युंजानः ॥११॥ प्रतूर्तं वाजि ॥१६॥

वि०
२४

देवस्य त्वा ॥१०॥ अपो देवी ॥१३॥ आपो हि ष्ठा ॥१६॥
आकूतिमग्निं ॥१९॥ षष्ठमोनुवाकः ॥ इति यजु
र्वेद संहितायां द्वादशमो ध्यायः ॥ कंडिकासं
ख्या ॥८५॥ हरिः ॐ ॥ दृशानो रुक्म उर्व्या व्य
द्यौ दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः ॥ अग्निरमृतो अ
भवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः ॥१॥ न
क्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकं

मा०
२५

ऽ समीची द्यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्विभाति देवा अ
ग्निं धारयं द्रविणोदाः २ विश्वा रूपाणि प्रतिमुंच
ते कविः प्रासावीद्भद्रं द्विपदे चतुष्पदे विनाकम
ख्यत्सविता वरेण्योनु प्रयाणमुषसो विराजति ३
सुपर्णोसि गरुत्मांऽस्त्रिवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुर्बृ
हद्रथंतरे पक्षो ४ स्तोम आत्मा छंदाऽंस्यंगानि य
जूऽंषि नाम साम ते तनूर्वामदेव्यं यज्ञायज्ञियं पु

वि०
२५

च्छं धिष्ण्याः शफाः ५ सुपर्णोसि गरुत्मां दिवं गच्छ
स्वः पत विष्णोः क्रमोसि सपत्नहा गायत्रं छंद आरो
ह पृथिवीमनु विक्रमस्व विष्णोः क्रमोस्यभिमाति
हा त्रैष्टुभं छंद आरोह अन्तरिक्षमनु विक्रमस्व वि
ष्णोः क्रमोस्यरातीयतो हंता जागतं छंद आरोह दि
वमनु विक्रमस्व विष्णोः क्रमोसि शत्रूयतो हंतानु
ष्टुभं छन्द आरोह दिशोनु विक्रमस्व ६ अक्रन्द

स०
२६

द्ग्निः स्तनयन्निव द्योः क्षामारेरिहद्वीरुधः समंजन्
सद्योजज्ञानो विहीमिद्धो अरव्यदारोदसीभानुना भा
सन्तः ७ अग्नेभ्यावर्त्तिन्नभिमानिवर्त्तस्वायुषा वर्च्च
सा प्रजया धनेन सन्यामेधया रय्या पोषेण ८ अ
ग्ने अंगिरः शतंते संत्वावृतः सहस्रंत उपावृतः अ
धा पोषस्य पोषेण पुनर्न्नोनष्टमाकृधि पुनर्न्नोरयिमा
कृधि ९ पुनरूर्ज्जानिवर्त्तस्व पुनरग्नइषायुषा पु

वि०
२६

नर्न्नः पाह्यंहसः १० सहरय्यानिवर्त्तस्वाग्नेपिन्व
स्वधारया विश्वप्स्न्याविश्वतस्परि ११ आत्वाहा
र्षमंतरभूर्द्ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः विशस्त्वासर्वावां
छंतु मात्वद्राष्ट्रमधिभ्रशत् १२ उदुत्तमंवरुणपाश
मस्मदवाधमंविमध्यमंश्रथाय अथावयमादित्य
व्रतेतवानागसोअदितयेस्याम १३ अग्ने बृहन्नुष
सामूर्ध्वो अस्थान्निर्ज्जगन्वांतमसोज्योतिषागात्

त

स्फ०
२८

अग्निर्भानुना रुशता स्वंग आजातो विश्वा सद्मान्यप्राः १४ हंसः शुचिषद्वसुरंतरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत् नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा २ ऋतजा १ अद्रिजा १ ऋतं बृहत् १५ सीद त्वं मातुरस्या उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान् मैनां तपसा मार्चिषाभिशोचीरंतरस्यां शुक्रज्योतिर्विभाहि १६ अंतरग्ने रुचा त्वमुखायाः

वि०
२८

सदने स्वे तस्यास्त्वं हरसा तपं जातवेदः शिवो भव १७ शिवो भूत्वा मह्यमग्ने अथो सीद शिवस्त्वं शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां योनिमिहासदः १८

प्रथमोनुवाकः दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद्द्वितीयं परिजातवेदाः तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिंधान एनं जरते स्वाधीः १ विद्मा ते अग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्मा ते धाम विभृता पुरुत्रा विद्मा ते नाम

परमंगुहायद्विद्मातमुत्संयतआजगंथ ॥ २ ॥ समु
द्रेत्वानृमणाअप्स्वंतर्नृचक्षाईधेदिवोअग्नऊ
धन् ॥ तृतीयेत्वारजसितस्थिवांसमपामुपस्थे
महिषाअवर्धन् ॥ ३ ॥ अक्रंददग्निःस्तनयन्निव
द्यौःक्षामारेरिहद्वीरुधःसमंजन् ॥ सद्योजज्ञा
नोविहीमिद्धोअख्यदारोदसीभानुनाभात्यंतः ॥ ४ ॥
श्रीणामुदारोधरुणोरयीणांमनीषाणांप्रार्प

णःसोमगोपाः ॥ वसुःसूनुःसहसोअप्सुराजावि
भात्यग्रउषसामिधानः ॥ ५ ॥ विश्वस्यकेतुर्भुव
नस्यगर्भआरोदसीअपृणाज्जायमानः ॥ वी
ळुंचिदद्रिमभिनत्परायंजनायदग्निमय
जंतपंच ॥ ६ ॥ उशिक्पावकोअरतिःसुमेधाम
र्तेष्वग्निरमृतोनिधायि इयर्तिधूममरुषंभ
रिभ्रदुच्छुक्रेणशोचिषाद्यामिनक्षन् ॥ ७ ॥ दृशा

॥ स० ॥
॥ २९ ॥

नोरुक्मउर्व्याव्यद्यौदुर्मर्षमायुः श्रियेरुचानः अ
ग्निरमृतोअभवद्वयोभिर्यदेनंद्यौरजनयत्सुरेताः
॥ ८ ॥ यस्ते अद्य कृणवद्भद्रशोचेपूपंदेवघृतवंतम
ग्ने प्रतंनयप्रतरंवस्योअच्छाभिसुम्नंदेवभक्तंयवि
ष्ठ ॥ ९ ॥ आतंभजसौश्रवसेष्वग्नउक्थउक्थआभज
शस्यमाने प्रियः सूर्येप्रियोअग्नाभवात्युज्जातेन
भिनददुज्जनित्वैः ॥ १० ॥ त्वामग्नेयजमानाअनुद्यून्वि

॥ वि० ॥
२९

२०८

श्वावसुदधिरेवार्याणि ॥ त्वयासहद्रविणमिच्छमा
नाव्रजंगोमंतमुशिजोविवव्रुः ॥ ११ ॥ अस्ताव्यग्निर्न
राꣳसुशेवोवैश्वानरऋषिभिः सोमगोपाः ॥ अद्वेषे
द्यावापृथिवीहुवेमदेवाधत्तरयिमस्मेसुवीरम् ॥ १२ ॥
द्वितीयोनुवाकः ॥ समिधाग्निंदुवस्यतघृतैर्बोधयता
तिथिम् ॥ आस्मिन्हव्याजुहोतन ॥ १ ॥ उदुत्या ॥ विश्वेदे
वाअग्नेभरंतुचित्तिभिः ॥ सनोभवशिवस्त्वꣳसुप्रती

स॰
३०

कोर्विभावसुः॥२॥ जेदग्ने।ज्योतिष्मान्याहि शिवेभि
रर्चिभिष्ट्वम्॥ बृहद्भिर्भानुभिर्भासन्मा हिंꣳसीस्त
न्वा प्रजाः॥३॥ अक्रंददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा
रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्॥ सद्योजज्ञानो विहीमि
द्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यंतः॥४॥ प्रप्राया
मग्निर्भरतस्य शृण्वे वियत्सूर्यो न रोचते बृहद्भाः॥
अभियः पूरुं पृतनासु तस्थौ दीदाय दैव्यो अतिथिः

सि॰
३०

शिवो नः॥५॥ आपो देवीः प्रतिगृभ्णीत भस्मैतत्स्यो
ने कृणुध्वꣳ सुरभा उ लोके॥ तस्मै नमंतां जनयः
सुपत्नीर्मातेव पुत्रं बिभृता स्वेनत्॥६॥ अप्स्वग्ने
सधिष्टव सौषधीरनुरुध्यसे॥ गर्भे संजायसे
पुनः॥७॥ गर्भो अस्योषधीनां गर्भो वनस्पतीना
म्॥ गर्भो विश्वस्य भूतस्याग्ने गर्भो अपामसि॥८॥
प्रसद्य भस्मना योनिमपश्च पृथिवीमग्ने संꣳसृ

॥ स० ॥
॥ ३१ ॥

ष्यमात्ल भिषं ज्योतिष्मान्पुनरासदः ॥ ९ ॥ पुनरासध
स्थं सदनमपश्च पृथिवीमग्ने ॥ शेषे मातुर्यथोपस्थे
ऽन्तरस्यां शिवतमः ॥ १० ॥ पुनरूर्जा निवर्त्तस्व पुनरग्न
इषायुषा ॥ पुनर्नः पाह्यंहसः ॥ ११ ॥ सह रय्या निव
र्त्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया ॥ विश्वप्स्न्या विश्वतस्परि
॥ १२ ॥ बोधा मे अस्य वचसो यविष्ठ मंहिष्ठस्य प्रभृ
तस्य स्वधावः ॥ पीयति त्वो अनु त्वो गृणाति वंदारुष्टे

॥ वि० ॥
॥ ३१ ॥

तन्वं वंदे अग्ने ॥ १३ ॥ स बोधि सूरिर्मघवा वसुपते
वसुदावन् ॥ युयोध्यस्मद्द्वेषांसि विश्वकर्मणे स्वाहा
॥ १४ ॥ पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः समिंधतां पुनर्ब्रह्मा
णो वसुनीथ यज्ञैः ॥ घृतेन त्वं तन्वं वर्धयस्व सत्याः सं
तु यजमानस्य कामाः स्वाहा ॥ १५ ॥ तृतीयोनुवाकः ॥
अपेत वीत वि च सर्पतातो येत्र स्थ पुराणा ये च नूत
नाः ॥ अदाद्यमोवसानं पृथिव्या अक्रन्निमं पितरो लो

स॰
३२

मु॰

२१३

क मस्मे १ संज्ञानमसि कामधरणं मयि ते कामधरं
णं भूयात् अग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि चित स्थ
परिचित ऊर्ध्वचितः श्रयध्वम् २ अयं सो अग्नि
र्यस्मिन्त्सोममिंद्रः सुतं दधे जठरे वावशानः सहस्रि
यं वाजमत्यं न सप्तिं ससवान्त्सन्त्स्तूयसे जातवेदः
३ अग्ने यत्ते दिवि वर्चः पृथिव्यां यदोषधीष्वप्स्वा
यजत्र येनांतरिक्षमुर्वाततंथ त्वेषः स भानुरर्णवो

वि॰
३२

नृचक्षाः ४ अग्ने दिवो अर्णमच्छा जिगास्यच्छा
देवां ऊचिषे धिष्ण्या ये या रोचने परस्तात्सू
र्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठंत आपः ५ पुरीष्यासो
अग्नयः प्रावणेभिः सजोषसः जुषंतां यज्ञमद्रुहो
नमीवा इषो महीः ६ इडामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः
शश्वत्तमं हवमानाय साध स्यान्नः सूनुस्तनयो
विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ७ अयं ते योनि

॥ स० ॥ २१८

॥ कूर्म ॥

र्द्दिवो यज्ञतो जातो अरोचथाः ॥ तं जानन्नग्न आ
रोहाथा नो वर्द्धया रयिम् ॥ ८ ॥ चिदसि तया देवतयां
गिरस्वद्ध्रुवा सीद ॥ परिचिदसि तया देवतयां गि
रस्वद्ध्रुवा सीद ॥ ९ ॥ लोकं पृण ॥ छिद्रं पृणाथो सीद
ध्रुवा त्वम् ॥ इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन्योनावस
सीषदन् ॥ १० ॥ ता अस्य । सूददोहसः सोमं श्रीणं ॥ वि०
ति पृश्नयः ॥ जन्मं देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः ॥ ११ ॥ कूर्म

२१९

इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः ॥ रथी
तमं रथीनां वाजानां सत्पतिं पतिम् ॥ १२ ॥ स
मितं संकल्पेथां संप्रियौ रोचिष्णू सुमनस्य
मानौ ॥ इषमूर्जमभिसंवसानौ ॥ १३ ॥ सं वां मनां
सि सं व्रता समु चित्तान्याकरम् ॥ अग्ने पुरीष्या
धिपा भव त्वन्न इषमूर्जं यजमानाय धेहि ॥ १४ ॥
अग्ने त्वं पुरीष्यो रयिमान्पुष्टिमां असि ॥ शिवाः

॥स०॥
॥३४॥

कृत्वादिपूः सर्वाः स्वंयोनिमिहासदः ।१५ भवतन्नः ।
समनसौ सचेतसावरेपसौ । मायज्ञꣳ हिꣳसिष्टं
मायज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः ॥१६॥
मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमग्निꣳ स्वेयोनावभारुखा ।
तां विश्वैर्देवैर्ऋतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वक
र्मा विमुञ्चतु ॥१७॥ ५१ ॥ असुन्वन्तमयजमानमि
च्छ स्तेनस्येत्यामन्विहि तस्करस्य । अन्यमस्मदिच्छ

॥ने॥

॥वि०॥
३४

सा त इत्या नमो देवि निर्ऋते तुभ्यमस्तु ।१ नमः सु ।
ते निर्ऋते तिग्मतेजो यस्मयं विचृता बन्धमेतम् । य
मेन त्वं यम्या संविदानोत्तमे नाके अधिरोहयैनम् ॥२
यस्यास्ते घोर आसञ्जुहोम्येषां बन्धानामवसर्ज
नाय । यां त्वा जनो भूमिरिति प्रमन्दते निर्ऋतिं त्वाहं प
रि वेद विश्वतः ॥३ यं ते देवी निर्ऋतिराबबन्ध पाशं
ग्रीवास्वविचृत्यम् । तं ते विष्याम्यायुषो न मध्याद

स० ॥
३५ ॥

येतं पितुर्मन्त्रिप्रसूतः नमो भू सेये येदंन्वकार ४
निवपृन्नः संगमनो वसूनां विश्वारूपाभिश्चष्टे प्राच्यी
भिः देवइव सविता सत्यधर्मेंद्रो न तस्थौ समरे
पथीनाम् ५ सीरायुंजंति कवयो युगाविनन्वते
पृथक् धीरा देवेषु सुम्नया ६ युनक्तसीरा वि
युगातनुध्वं कृते योनौ वपतेह बीजम् गीराच श्रु
ष्टिः सभरा असन्नो नेदीयइत्सृण्यः पक्कमेयात् ७

वि०
३५

शुनं सुफाला विकृषंतु भूमिं शुनं कीनाशा अ
भियंतु वाहैः शुनासीरा हविषा तोशमाना सु
पिप्पला ओषधीः कर्त्तमस्मै ८ घृतेन सीता मधु
ना समज्यतां विश्वैर्देवैरनुमता मरुद्भिः ऊर्ज
स्वती पयसा पिन्वमानास्मान्सीते पयसाभ्याव
वृत्स्व ९ लांगलं पवीरवत्सुशेवं सोमपित्स
रु तदुद्वपति गामविं प्रफर्व्यं च पीवरीं प्रस्थावद्

सं०
५६

द्रयवाहनम् १० कामंकामदुघे धुक्ष्व मित्राय
वरुणाय च । इन्द्राया श्विभ्यां पूष्णे प्रजाभ्य ओ
षधीभ्यः ११ विमुच्यध्वमघ्न्या देवयाना अ
गन्म तमसस्पारमस्य । ज्योतिरापाम १२ स
जूरब्दो अयवोभिः सजूरुषा अरुणीभिः । सजो
षसा अश्विना दंसोभिः सजूः सूर एतशेन स
जूर्वैश्वानर इडया घृतेन स्वाहा १३ या ओष

वि०
५६

धीः पूर्वाजाता देवेभ्यस्त्रियुगं पुरा । मनैनु ब
भ्रूणामहं शतं धामानि सप्त च १४ शतं वो अ
म्ब धामानि सहस्रमुत वो रुहः । अधा शतक्रत्वो
यूयमिमं मे अगदं कृत १५ ओषधीः प्रति गृभ्णी
त पुष्पवतीः प्रसूवरीः । अश्वा इव सजित्वरीर्वीरु
धः पारयिष्णवः १६ ओषधीरिति मातरस्तद्वो दे
वीरुप ब्रुवे । सनेयमश्वं गां वास आत्मानं तव पूरु

सं
८

ष १८ अश्वत्थे वो निषदनं पर्णे वो वसतिष्कृ
ता। गोभाज इत्किलासथ यत्सनवथ पूरुषम्॥ १८
यत्रौषधीः समग्मत राजानः समिताविव। विप्रः
स उच्यते भिषग्रक्षोहामीवचातनः १९ अश्वावतीं॑ सो
मावतीमूर्जयंतीमुदोजसम्॥ आवित्सि सर्वा
ओषधीरस्मा अरिष्टतातये २० उच्छुष्मा ओष
धीनां गावो गोष्ठादिवेरते। धनं॑ सनिष्यंतीना

वि०
८

मात्मानं तव पूरुष २१ इष्कृतिर्नाम वो माताथो
यूयं॑ स्थ निष्कृतीः सीराः पतत्रिणी स्थन यदा
मयति निष्कृथ ९ अति विश्वाः परिष्ठा स्तेन इव
व्रजमक्रमुः ओषधीः प्राचुच्यवुर्यत्किंच तन्वो
रपः १० यदिमा वाजयन्नहमोषधीर्हस्त आद
धे आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति पुरा जीवगृभो य
था ११ यस्यौषधीः प्रसर्पथांगमंगं परुष्प

सं०
३८

रः॥ ततो यक्ष्मं विबाधध्व उग्रो मध्यमशीरिव॥१२॥
साकं यक्ष्म प्रपत चाषेण किकिदीविना साकं वा
तस्य ध्राज्या साकं नश्य निहाकया॥१३॥ अन्या वो
अन्यामवत्वन्यान्यस्या उपावत ताः सर्वाः संवि
दाना इदं मे प्रावता वचः॥१४॥ याः फलिनीर्या अफला
अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः॥ बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मु
ञ्चंत्वंहसः॥१५॥ मुंचंतु मा॥ शपथ्यादथो वरुण्यादु

वि०
३८

त॥ अथो यमस्य पड्बीशात्सर्वस्माद्देवकिल्बिषात्॥
॥१६॥ अवपतंतीरवदंदिव ओषधयस्परि यं
जीवमश्नवामहै न स रिष्याति पूरुषः॥१७॥ या ओ
षधीः सोमराज्ञीर्बह्वीः शतविचक्षणाः॥ तासां त्वम
स्युत्तमारं कामाय शं हृदे॥१८॥ या ओषधीः॥
सोमराज्ञीर्विष्ठिताः पृथिवीमनु॥ बृहस्पतिप्रसू
ता अस्यै संदत्त वीर्यम्॥१९॥ याश्चेदमुपशृण्व

॥सं०॥
॥३९॥

तियाश्च दूरं परागताः सर्वाः संगत्य वीरुधोस्यै सं
दत्त वीर्यम् २० नापूयित्री बलासस्यार्शस उपचि
तामसि अथो प्रातस्य यक्ष्माणां पाकारोरसि नाश
नी २१ मावो रिषत्खनिता यस्मै चाहं खनामि वः द्वि
पच्चतुष्पदस्माकं सर्व्वमस्त्वनातुरम् २२ ओषधयः
संवदंते सोमेन सह राज्ञा यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्त
ं राजन्पारयामसि २३ यां गंधर्वा अखनं

किं०
३९

स्त्वामिंद्रस्त्वां ब्रृहस्पतिः ॥ त्वामोषधे सोमो राजा विद्वान्य
क्ष्मादमुच्यत २४ त्वमुत्तमास्योषधे तव वृक्षा उपस्त
यः उपस्तिरस्तु सोस्माकं यो अस्मां अभिदासति २५
मा मा हिंसीज्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवं सत्यध
र्मा व्यानट् ॥ यश्चापश्चंद्राः प्रथमो जजान कस्मै देवा
य हविषा विधेम १ अभ्यावर्त्तस्व पथिभिस्युज्ञेन पय
सा सह वपां ते अग्निरिषितो अरोहत् २ अग्ने यत्ते

॥स०॥

॥२८०॥ शुक्रंयज्ञंइंयस्तनंयच्छ्रयक्षियम् । तद्देवेभ्योभरामसि
॥३॥ इषमूर्ज्जंमहभितआदग्नस्ययोन्निंमहिषस्यधा
राम् ॥ आमागोषुविभ्रात्रातनूषुजहाभिसेदिमन्तु
शाममीवाम् ॥४॥ अग्नेतवश्रवोवयोमहिभ्राजंतेअ
र्चयोविभावसो । बृहद्भानोशवसावाजमुक्थ्यंदधा
सिदाशुषेकवे ॥५॥ पावकवर्च्चाःशुक्रवर्चाअनूनव ॥वि०॥
र्चाउदियर्षिभानुना । पुत्रोमातराविचरंनुपावसि ॥४०॥

२२८

पृणक्षिरोदसीउभे ॥६॥ ऊर्ज्जोनपाज्जातवेदःसुशस्ति
भिर्म्मंदस्वधीतिभिर्हितः । त्वेइषःसंदधुर्भूरिवर्पस
श्चित्रोतयोवामजाताः ॥७॥ इरज्यन्नग्नेप्रथयस्वजंतु
भिरस्मेरायोअमर्त्य । सदर्शतस्यवपुषोविराजसि
पृणक्षिसानसिंक्रतुम् ॥८॥ इष्कर्त्तारमध्वरस्यप्रचेतसं
क्षयंतंराधसोमहः । रातिंवामस्यसुभगांमहीमिषंद
धासिसानसिंरयिम् ॥९॥ ऋतावानंमहिषंविश्वदर्शं

म

तमग्निं सुम्नायदधिरे पुरोजनाः॥ श्रुत्कर्णं स
प्रथस्तमं त्वा गिरा दैव्यं मानुषा युगा ॥१०॥ आप्या
यस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्ण्यम् । भवा वाजस्य
संगथे ॥११॥ सं ते पयांसि समु यन्तु वाजाः सं वृष्ण्या
न्यभिमातिषाहः ॥ आप्यायमानो अमृताय सोम
दिवि श्रवांस्युत्तमानि धिष्व ॥१२॥ आप्यायस्व म
दिन्तम सोम विश्वेभिरंशुभिः ॥ भवा नः सप्रथस्त

मः सखा वृधे ॥१३॥ अग्ने वत्सो मनो यम संरभा
स्त्रि सधस्थात् । अग्ने त्वां कामया गिरा ॥१४॥ तुभ्यं
ता अङ्गिरस्तम विश्वाः सुक्षितयः पृथक् । अग्ने का
माय येमिरे ॥१५॥ अग्निः प्रियेषु धामसु कामो भू
तस्य भव्यस्य । सम्राडेको विराजति ॥१६॥ इति
काण्वीसंहितायां त्रयोदशोऽध्यायः ॥ दृष्टानु ॥१८॥
दिवस्परि ॥१२॥ समिधाग्निं ॥१५॥ अपेत ॥१८॥ असु

सं० ॥४२॥

न्वंतम यजमानम् ॥७३॥ या ॐ षधीः ॥ २५ ॥ मामा ॥७६॥ संख्या ॥११६॥ ४९ हरिः ॐ मू मयिगृ ह्णा म्यग्रे अग्निं रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्या य ॥ मामुदेवताः सचंतामू ॥१॥ अपांपृष्ठमसियो निरग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमानम् वर्द्धमानो महां २ आच पुष्करे दिवो मात्रया वरिम्णाप्रथ स्व ॥ २ ॥ ब्रह्मजज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्विसीमतः

॥ वि० ॥ ४२ ॥

सुरुचो वेन आवः ॥ सबुध्न्या उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च विवः ॥ ३ ॥ हिरण्यगर्भः समवर्त्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् ॥ स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा वि धेम ॥ ४ ॥ द्रप्सश्चस्कंद पृथिवीमनु द्यामिमं च यो निमनु यश्च पूर्वः ॥ समानं योनिमनु संचरंतं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्तहोत्राः ॥ ५ ॥ नमोस्तुसर्पे

स०
४३

भ्यो येके च पृथिवी मनु येऽन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः
सर्पेभ्यो नमः ६ या इषवो यातुधानानां ये वाव
नस्पतीं१ रनु ये वावटेषु शेरते तेभ्यः सर्पेभ्यो
नमः ७ ये वामी रोचने दिवो ये वा सूर्यस्य रश्मि
षु येषामप्सु सदस्कृतं तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ८ कृ
णुष्व पाजः प्रसितिन्न पृथ्वीं याहि राजेवामवां इ२
भेन तृष्वीमनु प्रसितिं द्रूणानोस्तासि विध्यर क्ष

वि०
४३

२३५

सस्तपिष्ठैः ९ तव भ्रमास आशुया पतन्त्यनुस्पृ
श धृषता शोशुचानः तपूंष्यग्ने जुह्वा पतंगान
सन्दितो विसृज विष्वगुल्काः १० प्रतिस्पशो विसृ
ज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः यो
नो दूरे अघशंसो यो अन्त्यग्ने माकिष्टे व्यथिरादध
र्षीत् ११ उदग्ने तिष्ठ प्रत्यातनुष्व न्यमित्रां२ ओष
तात्तिग्महेते यो नो अरातिं२ समिधान चक्रे नीचा

॥स०॥
॥४४॥

तंधस्यतसन्नशुष्कम् ॥ १२ ॥ ऊर्ध्वोभवप्रतिविध्याध्य
स्मदाविष्कृणुष्वदैव्यान्यग्ने ॥ अवस्थिरातनुहिया
तुजूनांजामिमजामिंप्रमृणीहिशत्रून् ॥ १३ ॥ अग्ने
ष्ट्वातेजसासादयामि ॥ अग्निर्मूर्द्धादिवःककुत्प
तिःपृथिव्याअयम् ॥ अपांरेतांसिजिन्वति ॥
इंद्रस्यत्वौजसासादयामि ॥ १४ ॥ भुवोयज्ञस्यरज
सश्चनेतायत्रानियुद्भिःसचसेशिवाभिः ॥ दिवि

॥वि०॥
॥४४॥

मूर्द्धानंदधिषेस्वर्षांजिह्वामग्नेचकृषेहव्यवाहम्
॥ १५ ॥ प्रथमोनुवाकः ॥ ध्रुवासिधरुणास्तृताविश्व
कर्मणा ॥ मात्वासमुद्रउद्वधीन्मासुपर्णोव्यथमाना
पृथिवींदृंह ॥ १६ ॥ प्रजापतिष्ट्वासादयत्वपांपृष्ठे
समुद्रस्येमन् ॥ व्यचस्वतींप्रथस्वतींप्रथस्वपृथि
व्यसि ॥ १७ ॥ भूरसिभूमिरस्यदितिरसिविश्वधाया
विश्वस्यभुवनस्यधर्त्री ॥ पृथिवींयच्छपृथिवींदृंह

हपृथिवींमाहिंसीः॥१८॥विश्वस्मैप्राणायापानाय
व्यानायोदानायप्रतिष्ठायैचरित्राय॥अग्निष्ट्वाभि
पातुमह्यास्वस्त्याछर्दिषाशंतमेनतयादेवतयांगि
रस्वध्रुवासीद॥१९॥कांडात्कांडात्प्ररोहंतीपरुषः
परुषस्परि॥एवानोदूर्वेप्रतनुसहस्रेणशतेनच॥२०॥
याशतेनप्रतनोषिसहस्रेणविरोहसि॥तस्यास्ते
देविष्टकेविधेमहविषावयम्॥२१॥यास्तेअग्नेसू

र्येरुचोदिवमातन्वंतिरश्मिभिः॥ताभिर्नोअद्य
सर्वाभीरुचेजनायनस्कृधि॥२२॥यावोदेवाःसू
र्येरुचोगोष्वश्वेषुयारुचः॥इंद्राग्नीताभिःसर्वा
भीरुचंनोधत्तबृहस्पते॥२३॥विराड्ज्योतिरधार
यत्स्वराड्ज्योतिरधारयत्॥प्रजापतिष्ट्वासादयतु
पृष्ठेपृथिव्याज्योतिष्मतीम्॥२४॥विश्वस्मैप्राणाया
पानायव्यानायविश्वंज्योतिर्यच्छ॥अग्निष्टेधिपति

॥सं०॥

॥४६॥

त्तयादेवतयांगिरस्वध्रुवासीद॥२५॥मधुश्च॥माध
वश्चवासंतिका२ऋतू०अग्नेरन्तःश्लेषोसि॥ कल्पे
तांद्यावापृथिवीकल्पंतामापओषधयः कल्पंतामग्नयः
पृथङ्ममज्यैष्ठ्यायसव्रताः॥येअग्नयःसमन
सोंतराद्यावापृथिवीइमे॥ वासंतिकाऋतूअभिक
ल्पमानाइंद्रमिवदेवाअभिसंविशंतुतयादेवतयां
गिरस्वध्रुवेसीदतम्॥२६॥ अषाढासि॥सहमा

नि०
४६

नासहस्वारातीः सहस्वपृतनायतः॥ सहस्रवीर्या
सिसामाजिन्व॥२७॥ सहस्वेमाअभिमातीः सहस्व
पृतनायतः॥॥सहस्वसर्वपाप्मानंसहमानास्योष
धे॥२८॥ ४२॥ द्वितीयोनुवाकः॥ मधुवाताऋतायते
मधुक्षरंतिसिंधवः॥माध्वीर्नःसंत्वोषधीः॥२९॥
मधुनक्तमुतोषसोमधुमत्पार्थिवंरजः॥ मधुद्यौ
रस्तुनःपिता॥३०॥ मधुमान्नोवनस्पतिर्मधुमांऽअ

॥ स० ॥

॥ ४८ ॥

स्तुसूर्यः माध्वीर्गावो भवंतुनः ॥ २१ ॥ अपांगंभीरं सीद
मा त्वा सूर्यो भितापीन्माग्निर्वैश्वानरः अच्छिन्नपत्राः प्र
जा अनुवीक्षस्वानु त्वा दिव्या वृष्टिः सचताम् ॥ २२ ॥ त्रीन्स
मुद्रान्समसृपत्स्वर्गानपांपतिर्वृषभइष्टकानाम् ॥ पु
रीषंवसानः सुकृतस्यलोकेतत्रगच्छयत्रपूर्वेपरेताः ॥ २३ ॥
महीद्यौः पृथिवीचनइमंयज्ञंमिमिक्षतां पिपृतांनो
भरीमभिः ॥ २४ ॥ विष्णोः कर्माणिपश्यतयतोव्रतानि

॥ वि० ॥

॥ ४८ ॥

पस्पशे इंद्रस्ययुज्यः सखा ॥ २५ ॥ ध्रुवासि धरुणेतो
जज्ञे प्रथममेभ्यो योनिभ्यो अधिजातवेदाः सगायत्र्या
त्रिष्टुभानुष्टुभाचदेवेभ्यो हव्यंवहतुप्रजानन् ॥ २६ ॥ इ
षेरायेरमस्वसहसेद्युम्नऊर्जे अपत्याय संम्राळसि
स्वराळसिसारस्वतौत्वोत्सौप्रावताम् ॥ २७ ॥ अग्नेयुक्ष्वा
हियेतवाश्वासो देवसाधवः अरंवहंतिमन्यवे ॥ २८ ॥
युक्ष्वाहिदेवहूतमाँ अश्वाँ अग्नेरथीरिव निहो

॥ स० ॥
॥ ४८ ॥

ता पूर्व्यः सदः ॥ ३९ ॥ त्वन्नो योन्तु वाकः ॥ सम्यक्स्रवंति ।
सरितो न धेना अंतर्हृदा मनसा पूयमानाः घृतस्य धा
रा अभिचाकशीमि हिरण्ययो वेतसो मध्ये आग्नेः ॥ ४० ॥
ऋचे त्वा रुचे त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा । अभूदिदं वि
श्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्नेर्वैश्वानरस्य च ॥ ४१ ॥ अ
ग्निर्ज्योतिषा ज्योतिष्मान् रुक्मो वर्चसा वर्चस्वान् । स
हस्रदा असि सहस्राय त्वा ॥ ४२ ॥ आदित्यं गर्भं पय

वि०
॥ ४८ ॥

सा समङ्ग्धि सहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपम् । परिवृङ्धि
हरसा माभिमंस्थाः शतायुषं कृणुहि चीयमानः ॥ ४३ ॥
वातस्य जूतिं वरुणस्य नाभिमश्वं जज्ञानं सरिरस्य म
ध्ये । शिशुं नदीनां हरिमद्रिबुध्नमग्ने मा हिंसीः पर
मे व्योमन् ॥ ४४ ॥ अजस्रमिंदुमरुषं भुरण्युमग्निमीडे
पूर्वचित्तिं नमोभिः । स पर्वभिर्ऋतुशः कल्पमानो गां मा
हिंसीरदितिं विराजम् ॥ ४५ ॥ वरूत्रीं त्वष्टुर्वरुणस्य ना

॥स०॥
॥४९॥

भिम विंजज्ञः ना॰ रजसः परस्मात् ॥ मा हिं॰ सां॰ हस्त्रीम
सुरस्य मायामग्ने मा हिं॰ सीः परमे व्योमन् ॥ ४६ ॥ योऽअ
ग्निरग्नेरध्यजायत शोकात् पृथिव्या उत वा दिवस्परि
येन प्रजा विश्वकर्मा जजान तमग्ने हेडः परि ते वृणक्तु ॥ ४७ ॥
चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः ॥
आप्रा द्यावापृथिवी अंतरिक्षं॰ सूर्य आत्मा जगतस्तस्थु ॥ कि ॥
षश्च ॥ ४८ ॥ चतुर्थे त्रिवाकः ॥ इमम्मा हिं॰ सीर्द्विपादं प ॥ ४९ ॥

शुं॰ सहस्राक्षो मेधाय चीयमानः ॥ मयुं पशुं मेधमग्ने
जुषस्व तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद ॥ मयुं ते शुगृच्छतु यं
द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥ ४९ ॥ इमं मा हिं॰ सीरेकशफं पशुं क
निक्रदं वाजिनं वाजिनेषु ॥ गौरमारण्यमनु ते दिशामि ते
न चिन्वानस्तन्वो निषीद ॥ गौरं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते
शुगृच्छतु ॥ ५० ॥ इमं॰ साहस्रं॰ शतधारमुत्सं व्यच्यमा
नं॰ सरिरस्य मध्ये ॥ घृतं दुहानामदितिं जनायाग्ने मा हिं

ऽँसीः परमे व्योमन् ॥ गवयमारण्यमनु ते दिशामि ते
न चिन्वानस्तन्वो निषीद ॥ गवयं ते शुगृच्छतु यं द्विष्म
स्तं ते शुगृच्छतु ॥ ५१ ॥ इम मूर्णायुं वरुणस्य नाभिं त्वचं
पशूनां द्विपदां चतुष्पदां ॥ त्वष्टुः प्रजानां प्रथमं जनि
त्रमग्ने मा हिंसीः परमे व्योमन् ॥ उष्ट्रमारण्यमनु ते
दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद ॥ उष्ट्रं ते शुगृच्छ
तु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥ ५२ ॥ अजो ह्यग्नेरजनिष्ट

शोकात्सोऽअपश्यज्जनितारमग्ने ॥ तेन देवा देवताम
ग्रमायं स्तेन रोहमायन्नुप मेध्यासः ॥ शरभमार
ण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तन्वो निषीद ॥ शरभं
ते शुगृच्छतु यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु ॥ ५३ ॥ त्वं यविष्ठ
दाशुषो नॄंः पाहि शृणुधी गिरः ॥ रक्षा तोकमुत त्म
ना ॥ ५४ ॥ पंचमोऽनुवाकः ॥ अपां त्वेमन्त्सादयाम्यपां
त्वोद्मन्त्सादयाम्यपां त्वा भस्मन्त्सादयामि ॥ अपां त्वा

स॰
॥५२॥

ज्योतिषि सादयाम्यपां त्वायने सादयामि॥ अर्णवे
त्वा सदने सादयामि समुद्रे त्वा सदने सादयामि स
रिरे त्वा सदने सादयामि॥ अपां त्वा क्षये सादयाम्य
पां त्वा सधिषि सादयामि॥ अपां त्वा सदने सादया
म्यपां त्वा सधस्थे सादयाम्यपां त्वा योनौ सादया
मि॥ अपां त्वा पुरीषे सादयाम्यपां त्वा पाथसि साद
यामि॥ गायत्रेण त्वा छंदसा सादयामि त्रैष्टुभेन त्वा

वि॰
॥५१॥

छंदसा सादयामि जागतेन त्वा छंदसा सादयामि॥ आ
नुष्टुभेन त्वा छंदसा सादयामि पाङ्क्तेन त्वा छंदसा सा
दयामि॥५५॥ षष्ठोनुवाकः॥ अयं पुरो भुवस्तस्य प्रा
णो भौवायनो वसंतः प्राणायन॥ गायत्री वासंती
॥५६॥ गायत्रियै गायत्रं गायत्रादुपांशुरुपांशोस्त्रि
वृत्त्रिवृतो रथंतरम्॥ वसिष्ठ ऋषिः प्रजापतिगृही
तया त्वया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्यः॥५७॥ अयं द

क्षिणा विश्वकर्म्मा तस्य मनो वैश्वकर्म्मणम् ॥ ग्रीष्मो
मानसस्त्रिष्टुब्ग्रैष्मी ॥ ५८ ॥ त्रिष्टुभः स्वारꣳ स्वारादन्
तर्यामो ऽन्तर्यामात्पञ्चदशः पञ्चदशाद्बृहद् भर
द्वाज ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया मनो गृह्णा
मि प्रजाभ्यः ॥ ५९ ॥ अयं पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य
चक्षुर्वैश्वव्यचसम् ॥ वर्षाश्चाक्षुष्यो जगती वार्षी
॥ ६० ॥ जगत्या ऋक्समम् ॥ ऋक्समाच्छुक्रः शुक्रात्सप्त

दशः सप्तदशाद्वैरूपम् ॥ जमदग्निर्ऋषिः प्रजापति
गृहीतया त्वया चक्षुर्गृह्णामि प्रजाभ्यः ॥ ६१ ॥ इदमु
त्तरात्स्वस्तस्य श्रोत्रꣳ सौवम् ॥ शारद्यो ऽनुष्टुप्
शारदी ॥ ६२ ॥ अनुष्टुभ ऐडमैडान्मन्थी मन्थिन एक
विꣳशः एकविꣳशाद्वैराजम् ॥ विश्वामित्र ऋषिः
प्रजापतिगृहीतया त्वया श्रोत्रं गृह्णामि प्रजाभ्यः
॥ ६३ ॥ इयमुपरि मतिस्तस्यै वाङ्मात्या ॥ हेमन्तो

स॰
॥ ५२ ॥

वाम्यः पङ्क्तिः हैमंती ॥ ६४ ॥ पञ्चे निधनेवन्निधन
वत आग्रयण आग्रयणात्त्रिणव त्रयस्त्रिंशौ पूर्वो
त्रिणवत्रयस्त्रिंशाभ्यां शाक्वर रैवते ॥ विश्व
कर्म ७ ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया वाचं गृह्णा
मि प्रजाभ्यः ॥ लोकंपृण ता अस्येंद्रं विश्वाः ॥ ६५ ॥
मयि गृह्णामि ॥ ७५ ॥ ध्रुवासि ॥ १२ ॥ मधुवाता ॥ ११ ॥ बि॰
सम्यक् स्रवंति ॥ २ ॥ इमम्मा ॥ ६ ॥ अपां त्वेम ॥ ७१ ॥ अ ५२

यं पुरो ॥ १० ॥ सप्तमोनुवाकः ॥ इति श्रीयजुर्वेद
संहितायां चतुर्दशोमोध्यायः ॥ हरिः ॐ ॥ ध्रुव
क्षितिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवासि ध्रुवं योनिमासीदसा
ध्रुया ॥ उख्यस्य केतुं प्रथमं जुषाणा ॥ अश्विनाध्व
र्यू सादयतामिह त्वा ॥ १ ॥ कुलायिनी घृतवती पु
रंधिः स्योने सीद सदने पृथिव्याः ॥ अभि त्वा रु
द्रा वसवो गृणंतु इमा ब्रह्म पीपिहि सौभगाय ॥ अश्वि

स० ५५

नाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥२॥ स्वैर्दक्षैर्दक्षपिते
ह सीद देवानाꣳ सुम्ने बृहते रणाय । पितेवैधि सून
व आ सुशेवा स्वावेशा तन्वा संविशस्वाश्विनाध्वर्यू
सादयतामिह त्वा ॥३॥ पृथिव्याः पुरीषमस्यप्सो नाम
तां त्वा विश्वे अभिगृणंतु देवाः । स्तोमपृष्ठा घृतवती
ह सीद प्रजावदस्मे द्रविणायजस्वाश्विनाध्वर्यू सा
दयतामिह त्वा ॥४॥ अदित्यास्त्वा पृष्ठे सादयाम्यंत

वि० ५५

रिक्षस्य धर्त्रीं विष्टंभनीं दिशामधिपत्नीं भुवनानाम् ।
ऊर्मिर्द्रप्सो अपामसि विश्वकर्मा त ऋषिरश्विनाध्वर्यू
सादयतामिह त्वा ॥५॥ शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू अग्नेर
न्तः श्लेषोसि । कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पंतामाप ओष
धयः कल्पंतामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः । ये
अग्नयः समनसोंतरा द्यावापृथिवी इमे । ग्रैष्मावृ
तू अभिकल्पमाना इंद्रमिव देवा अभिसंविशंतु त

स०
॥ ५५ ॥

यां देववत्यां गिरस्वध्रुवे सीदतम् ॥ ५ ॥ अथमोऽनुवाकः
सजूर्ऋतुभिः ॥ सजूर्विधाभिस्सजूर्देवैस्सजूर्देवैर्व
योनाधैः ॥ अग्नये त्वा वैश्वानराया श्विनाध्वर्यू सा
दयतामिह त्वा ॥ सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजू
र्वसुभिः सजूर्देवैर्वयोनाधैः ॥ अग्नये त्वा वैश्वान
राया श्विनाध्वर्यू सायतामिह त्वा ॥ सजूर्ऋतुभिः स
जूर्विधाभिः सजूरुद्रैः सजूर्देवैर्वयोनाधैः अग्न

वि०
५५

ये त्वा वैश्वानराया श्विनाध्वर्यू सादतामिह त्वा ॥ स
जूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूरादित्यैः सजूर्दे
वैर्वयोनाधैः ॥ अग्नये त्वा वैश्वानराया श्विनाध्वर्यू
सादयतामिह त्वा ॥ सजूर्ऋतुभिः सजूर्विधाभिः स
जूर्विश्वैर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधैः अग्नये त्वा वैश्वान
राया श्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ ६ ॥ प्राणं मे ।
पाह्यपानम्मे पाहि व्यानम्मे पाहि ॥ चक्षुर्म उर्व्या विभा

स॰
५६

हि श्रोत्रं मे श्लोकय ॥ ७ ॥ अपः पिन्वौषधीर्जिन्व द्वि
पाद्वच्चतुष्पात्पाहि दिवो वृष्टिमेरय ॥ ८ ॥ द्वितीयो
नुवाकः ॥ मूर्द्धा वयः प्रजापतिश्छंदः क्षत्रं वयो मयं
दं छंदः ॥ विष्टंभो वयो धिपतिश्छंदो विश्वकर्मा व
यः परमेष्ठी छंदः ॥ ९ ॥ बस्तो वयो विवलं छंदो वृ
ष्णिर्वयो विशालं छंदः पुरुषो वयस्तंद्रं छंदो व्या
घ्रो वयो नाधृष्टं छंदः ॥ १० ॥ सिंहो वयः छदिश्छंद ॥

वि॰
५६

दः पष्ठवाड्वयो बृहती छंदः ॥ उक्षा वयः ककुप्छंद ऋष
भो वयः सतोबृहती छंदः ॥ ११ ॥ अनड्वान्वयः पङ्क्तिश्छं
दो धेनुर्वयो जगती छंदः ॥ त्र्यविर्वयस्त्रिष्टुप्छंदो दित्य
वाड्वयो विराट्छंदः ॥ १२ ॥ पंचाविर्वयो गायत्री छंदस्त्रि
वत्सो वय उष्णिक्छंदः तुर्यवाड्वयोनुष्टुप्छंदो लोकं
पृणता अस्य सूंदुविश्वाः ॥ १३ ॥ तृतीयोनुवाकः ॥ इंद्रा
ग्नी अव्यथमानामिष्टकां दृंहतं युवम् ॥ पृष्ठेन द्या

वापृथिवी अंतरिक्षंच विबाधसे ॥१४॥ विश्वक
र्मा त्वा सादयत्वंतरिक्षस्य पृष्ठे व्यचस्वतीं प्र
थस्वतीमंतरिक्षं यच्छांतरिक्षं दृंहांतरिक्षं
मा हिंसीः विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदा
नाय प्रतिष्ठायै चरित्राय ॥ वायुष्ट्वाभिपातु मह्या
स्वस्त्या छर्दिषा शंतमेन तया देवतयांगिरस्वद्ध्रु
वासीद ॥१५॥ राज्ञ्यसि प्राची दिग्विराळसि दक्षि

णादिक्सम्राळसि प्रतीची दिक्स्वराळस्युदीची दि
गधिपत्न्यसि बृहती दिक् ॥ विश्वकर्मा त्वा साद
यत्वंतरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीं ॥ विश्वस्मै प्रा
णायापानाय व्यानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ ॥ वायुष्टे
धिपतिस्तया देवतयांगिरस्वद्ध्रुवा सीद ॥ नभश्च
नभस्यश्च वार्षिकावृतू अग्नेरंतः श्लेषोसि ॥ क
ल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पंतामाप ओषधयः क

सं०
५८

ल्पंतामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः ॥ ये अग्न
यः समनसोंतरा द्यावापृथिवी इमे ॥ वार्षिकाऽऋतू
अभिकल्पमाना इंद्रमिव देवा अभिसंविशंतु तया
देवतयांगिरस्वद्ध्रुवे सीदतम् ॥ इषश्चोर्जश्च शार
दा ऋतू अग्नेरंतःश्लेषोसि ॥ कल्पेतां द्यावापृथिवी
कल्पंतामाप ओषधयः कल्पंतामग्नयः पृथङ्मम
ज्यैष्ठ्याय सव्रताः ॥ ये अग्नयः समनसोंतरा द्यावा

शि०
५८

पृथिवी इमे ॥ शारदाऽऋतू अभिकल्पमाना इंद्र
मिव देवा अभिसंविशंतु तया देवतयांगिरस्वद्ध्रु
वे सीदतम् ॥ १४ ॥ चतुर्थोनुवाकः ॥ आयुर्मे पा
हि प्राणं मे पाह्यपानं मे पाहि व्यानं मे पाहि ॥ चक्षु
र्मे पाहि श्रोत्रं मे पाहि वाचं मे पिन्व मनो मे जिन्वात्मा
नं मे पाहि ज्योतिर्मे यच्छ ॥ १५ ॥ मा छंदः प्रमा छंदः
प्रतिमा छंदो अस्रीवयश्छंदः ॥ पंक्तिश्छंद उष्णिक्छं

स०
५९

दः १८ ब्रहतीछंदोनुष्टुप्छंदोविराट्छंदोगायत्रीछं
दः त्रिष्टुप्छंदोजगतीछंदः १९ पृथिवीछंदोंत
रिक्षंछंदोद्यौश्छंदः समाश्छंदः नक्षत्राणिछंदोवा
क्छंदः २० मनःछंदः कृषिश्छंदोहिरण्यंछंदोगौश्छं
दः अजाछंदोश्वश्छंदः २१ अग्निर्देवतावातोदे
वतासूर्योदेवताचंद्रमादेवता वसवोदेवतारुद्रा
देवता आदित्यादेवतामरुतोदेवताविश्वेदेवादे

वि०
५९

वताबृहस्पतिर्देवता इंद्रोदेवतावरुणोदेवता २२
पंचमोनुवाकः मूर्द्धासिराड्ध्रुवासिधरुणाधर्त्र्यसि
धरणि आयुषेत्वावर्च्चसेत्वा कृष्यैत्वाक्षेमायत्वा २३
यंत्रीराड्यंत्र्यसियमनी ध्रुवासिधरित्री इषेत्वोर्जे
त्वारय्यैत्वापोषायत्वा लोकंपृणताअस्यंद्र वि
श्वोः २४ षष्ठोनुवाकः आशुस्त्रिवृद्भांतः पंचद
शोव्योमासप्तदशोधरुणएकविंशः प्रतूर्तिरष्टा

स॰

६०

दशः॥ तपोनवदशोभीवर्त्तःसविंशोवर्चोद्वाविं
शः संभरणस्त्रयोविंशोयोनिश्चतुर्विंशः॥ २५
गर्भाः पंचविंशॐजस्त्रिणवः क्रतुरेकत्रिंशः
प्रतिष्ठात्रयस्त्रिंशोब्रध्नस्यविष्टपंचतुस्त्रिंशः
नाकःषट्त्रिंशोविवर्त्तोष्टाचत्वारिंशोधर्त्रंचतु
ष्टोमः २६ सप्तमोनुवाकः अग्नेर्भागोसिदीक्षा
याआधिपत्यंब्रह्मस्पृतंत्रिवृत्स्तोमः इंद्रस्यभा

वि॰

६०

गोसिविष्णोराधिपत्यंक्षत्रंस्पृतंपंचदशस्तोमः २७
नृचक्षसांभागोसिधातुराधिपत्यंजनित्रंस्पृतं
सप्तदशस्तोमः मित्रस्यभागोसिवरुणस्याधिपत्यं
दिवोवृष्टिर्वातःस्पृतएकविंशस्तोमः २८ वसूनां
भागोसिरुद्राणामाधिपत्यंचतुष्पात्स्पृतंचतुर्विं
शस्तोमः आदित्यानांभागोसिमरुतामाधिपत्यंग
र्भास्पृताःपंचविंशस्तोमः २९ अदितेर्भागोसिपू

सं०
६१

छ आधिपत्यमोजस्पृतं त्रिणव स्तोमः देवस्य सवितुर्भागोसि बृहस्पतेराधिपत्यं समीचीर्दिशस्पृताश्चतुष्टोम स्तोमः २५ यवानां भागोस्ययवानामाधिपत्यं प्रजास्पृताश्चतुश्चत्वारिंश स्तोमः ऋभूणां भागोसि विश्वेषां देवानामाधिपत्यं भूतं स्पृतं त्रयस्त्रिंश स्तोमः सहश्च सहस्यश्च हैमंतिकावृतू अग्नेरंतः श्लेषोसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पंतामाप ओषध

वि०
६१

यः कल्पंतामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः ये अग्नयः समनसोंतरा द्यावापृथिवी इमे हैमंतिकावृतू अभिकल्पमाना इंद्रमिव देवा अभिसंविशंतु तया देवतयांगिरस्वद्ध्रुवे सीदतम् २७ अष्टमोनुवाकः

एकयास्तुवत प्रजा अधीयंत प्रजापतिरधिपतिरासीत्तिसृभिरस्तुवत ब्रह्मासृज्यत ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत् पंचभिरस्तुवत भूतान्यसृज्यंत भूतानांप

तिरधिपतिरासीत्सप्तभिरस्तुवत सप्तऋषयोऽसृज्यन्त धा
ताधिपतिरासीत् २८ नवभिरस्तुवत पितरोऽसृज्यन्तादिति
रधिपत्न्यासीदेकादशभिरस्तुवत ऋतवोऽसृज्यन्तार्त
वा अधिपतय आसन् त्रयोदशभिरस्तुवत मासा असृ
ज्यन्त संवत्सरोऽधिपतिरासीत्पञ्चदशभिरस्तुवत क्षत्रम
सृज्यतेन्द्रोऽधिपतिरासीत् २९ सप्तदशभिरस्तुवत
ग्राम्याः पशवोऽसृज्यन्त बृहस्पतिरधिपतिरासीन्नवदश

भिरस्तुवत शूद्रार्यावसृज्येतामहोरात्रे अधिपत्नी आ
स्ताम् एकविंशत्यास्तुवतैकशफाः पशवोऽसृज्यन्त व
रुणोऽधिपतिरासीत्त्रयोविंशत्यास्तुवत क्षुद्राः पशवो
ऽसृज्यन्त पूषाधिपतिरासीत् ३० पञ्चविंशत्यास्तुव
तारण्याः पशवोऽसृज्यन्त वायुरधिपतिरासीत्सप्तविंश
त्यास्तुवत द्यावापृथिवी व्यैतां वसवो रुद्रा आदित्या अ
नुव्यायंस्त एवाधिपतय आसन् नवविंशत्यास्तु

॥स॰॥
॥६३॥

वलवनस्पतयोसृज्यंतसोमोधिपतिरासीदेकत्रिं
शतास्तुवतप्रजाअसृज्यंतयवाश्चायवाश्चाधिप
तयआसन् त्रयस्त्रिंशतास्तुवतभूतान्यशाम्य
न्प्रजापतिः परमेष्ठ्यधिपतिरासीत् लोकंपृणता
अस्येदु विश्वाः २५ ध्रुवक्षिति ५ सजूर्ऋतुभिः ३
मूर्धावयः ५ इंद्राग्नीअव्यथमाना ३ आयुर्मे ६
मूर्धासि २ आशुस्त्रिवृत् अग्नेर्भागो ५ एकया

वि॰
॥६३॥

स्तुवत नवमोनुवाकः पंचदशोध्यायः कंडि
संख्या २५ अग्नेजातान्प्रणुदानःसपत्नान्प्रत्यजा
तांजातवेदोनुदस्व अधिनोब्रूहिसुमनाअहेलं
स्तवस्यामशर्मंस्त्रिवरूथउद्भौ १ सहसाजाता
न्प्रणुदानःसपत्नान्प्रत्यजातांनुदजातवेदः अधि
नोब्रूहिसुमनस्यमानोवयंस्यामप्रणुदानःसप
त्नान् षोडशीस्तोमओजोद्रविणंचतुश्चत्वारिं

सं०
६४

ष्पोषो वर्चो द्रविणम् २ अग्नेः पुरीषमस्यप्सो नाम तां
त्वा विश्वे अभिगृणंतु देवाः स्तोमपृष्ठा घृतवतीह सी
द प्रजावदस्मे द्रविणायजस्व ३ एवश्छंदो वरिवश्छं
दः शंभूश्छंदः परिभूश्छंदः आच्छच्छंदो मनश्छंदो
व्यचश्छंदः ४ सिंधुश्छंदः समुद्रश्छंदः सरिरं छं
दः ककुप्छंदस्त्रिककुप्छंदः काव्यं छंदो अंकुपं
छंदः ५ अक्षरपङ्क्तिश्छंदः पदपङ्क्तिश्छंदो विष्टा

वि०
६४

रपङ्क्तिश्छंदः क्षुरो भ्रजश्छन्दः ॥ आच्छच्छंदः प्रच्छच्छंदः
संयच्छंदो वियच्छंदः ॥ ६ ॥ बृहच्छंदो रथंतरं छंदो निकायश्छं
दो विवधश्छंदः ॥ गिरश्छंदो भ्रजश्छंदः संस्तुप्छंदो अनुष्टु
प्छंदः ॥ ७ ॥ एवश्छंदो वरिवश्छंदो वयश्छंदो वयस्कृच्छंदः ॥
विष्पर्धाश्छंदो विशालं छंदश्छदिश्छंदो दूरोहणं छंदः ॥ तंद्रं
छंदो अंकांकं छंदः ॥ ८ ॥ ७ ॥ रश्मिना सत्याय सत्यं जिन्व प्रे
तिना धर्मणा धर्मं जिन्व ॥ अन्वित्या दिवा दिवं जिन्व संधि

न्तं तरिक्षेणांतरिक्षं जिन्व १ प्रतिधिना पृथिव्या पृथिवीं जि
न्व विष्टंभेन वृष्ट्या वृष्टिं जिन्व प्रवयान्हाहर्जिन्वानुयार
त्र्या रात्रीं जिन्व २ उशिजा वसुभ्यो वसूं जिन्व प्रकेतेना
दित्येभ्य आदित्यां जिन्व तंतुना रायस्पोषेण रायस्पो
षं जिन्व संसर्पेण श्रुताय श्रुतं जिन्व ३ ऐडेनौषधीभि
रोषधीर्जिन्वोत्तमेन तनूभिस्तनूर्जिन्व वयोधसाधी
तेनाधीतं जिन्वाभिजिता तेजसा तेजो जिन्व ४ प्रति

पदसि प्रतिपदे त्वानुपदस्यनुपदे त्वा संपदसि संपदे त्वा ते
जोसि तेजसे त्वा ५ त्रिवृदसि त्रिवृते त्वा प्रवृदसि प्रवृते
त्वा विवृदसि विवृते त्वा सवृदसि सवृते त्वा ६ आक्रमो
स्याक्रमाय त्वा संक्रमोसि संक्रमाय त्वा ७ उत्क्रमोस्युत्क्र
मासत्वोत्क्रांतिरस्युत्क्रांत्यै त्वा अधिपतिनोर्जोर्जं जिन्व
वेषश्रीः क्षत्रायक्षत्रं जिन्व ८ ● राज्ञ्यसि प्राची दिग्व
सवस्ते देवा अधिपतयः अग्निर्हेतीनां प्रतिधर्त्ता १

॥ सं० ॥
॥ ६६ ॥

त्रिवृत्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ श्रयत्वाज्यमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु
रथंतरꣳ साम प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्षे ॥ २ ॥ ऋषयस्त्वा प्रथमजा
देवेषु दिवो मात्रया वरिम्णा प्रथंतु ॥ विधर्त्ता चायमधिपति
श्च ते त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च
सादयंतु ॥ ३ ॥ विराडसि दक्षिणा दिग्रुद्रास्ते देवा अधिपत
यः इंद्रो हेतीनां प्रतिधर्त्ता ॥ ४ ॥ पंचदशस्त्वा स्तोमः पृथि
व्याꣳ श्रयतु प्रउगमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु ॥ बृहत्साम प्र

अ
पि
६६

तिष्ठित्या अन्तरिक्षे ॥ ५ ॥ ऋषयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मा
त्रया वरिम्णा प्रथंतु ॥ विधर्त्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे
संविदाना नाकस्य पृष्ठे स्वर्गे लोके यजमानं च सादयंतु
॥ ६ ॥ सम्राडसि प्रतीची दिगादित्यास्ते देवा अधिपतयः
वरुणो हेतीनां प्रतिधर्त्ता ॥ ७ ॥ सप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्या
ꣳ श्रयतु मरुत्वतीयमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु ॥ वैरूपꣳ साम
प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्षे ॥ ८ ॥ ऋषयस्त्वा० सादयंतु ॥ ९ ॥ स्वरा

स्युदीचीदिङ्मरुतः स्ते देवा अधिपतयः सोमो हेतीनां प्र
प्रतिधर्त्ता १० एकविꣳशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ श्रयतु निष्के
वल्यमुक्थमव्यथायै स्तभ्नातु वैराजꣳ साम प्रतिष्ठित्या
अन्तरिक्षे ११ ऋषयस्त्वा० सादयंतु १२ अधिपत्न्यसि

ते

बृहती दिग्विश्वे देवा अधिपतयः बृहस्पतिर्हेतीनां प्रति
धर्त्ता १३ त्रिणवत्रयस्त्रिꣳशौ त्वा स्तोमौ पृथिव्याꣳ श्रय
तां वैश्वदेवाग्निमारुते उक्थे अव्यथायै स्तभ्नीतां शाक्व

रैवते सामनी प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्षे १४ ऋषयस्त्वा० साद
यंतु ॥ १५ अयं पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथगृत्सश्च
रथौजाश्च सेनानीग्रामण्यौ पुञ्जिकस्थला च क्रतुस्थला
चाप्सरसौ दंक्ष्णवः पशवो हेतिः पौरुषेयो वधः प्रहेतिः १
तेभ्यो नमो अस्तु ते नो मृडयंतु ते नो वंतु ते यं द्विष्मो यश्च नो
द्वेष्टि तमेषां जंभे दध्मः २ अयं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य र
थस्वनश्च रथेचित्रश्च सेनानीग्रामण्यौ मेनका च सहज

सं० ६८

न्याचाप्सरसौ यातुधाना हेती रक्षांसि प्रहेतिः ॥ ३ ॥ तेभ्यो न
मो० जंभे दध्मः ॥ ४ ॥ अयं पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य रथप्रोत
श्चासमरथश्च सेनानीग्रामण्यौ प्रम्लोचंती चानुम्लोचं
ती चाप्सरसौ व्याघ्रा हेतिः सर्पाः प्रहेतिः ॥ ५ ॥ तेभ्यो नमो
अस्तु ते नो मृ० ॥ ६ ॥ अयमुत्तरात्संयद्वसुस्तस्य तार्क्ष्यश्चा
रिष्टनेमिश्च सेनानीग्रामण्यौ विश्वाची च घृताची चाप्स
रसावापो हेतिर्वातः प्रहेतिः ॥ ७ ॥ तेभ्यो नमो० जंभे दध्मः ॥ ८ ॥

वि० ६८

अयमुपर्यर्वाग्वसुस्तस्य सेनजिच्च सुषेणश्च सेनानीग्राम
ण्यौ उर्वशी च पूर्वचित्तिश्चाप्सरसाववस्फूर्जन्हेतिर्विद्युत्प्र
हेतिः ॥ ९ ॥ तेभ्यो नमो० ॥ १० ॥ अग्निर्मूर्द्धा दिवः ककुत्पतिः
पृथिव्या अयम् । अपां रेतांसि जिन्वति ॥ १ ॥ अयमग्निः
सहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः मूर्द्धा कवी रयीणाम् ॥ २ ॥
त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमंथत मूर्ध्नो विश्वस्य वाघ
तः ॥ ३ ॥ भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्भिः सचसे शि

॥ सं ॥
॥ ६९ ॥

वाग्निः दिवि मूर्धानं दधिषे स्वर्षां जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहं
४ अबोध्यग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुमिवायतीमु
षासम् । यह्वा इव प्र वयामुज्जिहानाः प्र भानवः सिस्रते ना
कमच्छ ५ अबोध्याम कवये मेध्याय वचो वंदारु वृषभाय वृ
ष्णे गविष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ दिवीव रुक्ममुरुव्यंचमश्रे
त् ६ अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता यजिष्ठो अध्वरे
ष्वीड्यः यमप्नवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभ्वं विशे

॥ चि. ॥
६९

विशे ७ जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृविरग्निः सुदक्षः सु
विताय नव्यसे घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद्वि भाति भ
रतेभ्यः शुचिः ८ त्वामग्ने अंगिरसो गुहा हितमन्वविंदंछिश्रि
याणं वनेवने सजायसे मथ्यमानः सहो महत्त्वामाहुः सहस
स्पुत्रमंगिरः ९ सखायः संवः सम्यंचमिषं स्तोमं चाग्नये
वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नप्त्रे सहस्वते १० संसमिद्युवसे वृ
षन्नग्ने विश्वान्यर्य आ इळस्पदे समिध्यसे स नो वसून्या भ

२॥ त्वामग्ने हविष्मंतो देवं मर्तास ईळते ॥ मन्ये त्वा जातवेदसं स हव्या वक्ष्यानुषक् ॥ १२ ॥ त्वां चित्रश्रवस्तम हवंते विक्षु जंतवः ॥ शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्ने हव्याय वोळ्हवे ॥ १३ ॥ एना वो अग्निं नमसोर्जो नपातमाहुवे ॥ प्रियं चेतिष्ठमरतिं स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतं ॥ १४ ॥ विश्वस्य दूतममृतं विश्वस्य दूतममृतं ॥ स योजते अरुषा विश्वभोजसा स दुद्रवत्स्वाहुतः ॥ १५ ॥ स दुद्रवत्स्वाहुतः स दुद्रवत्स्वाहुतः ॥ सु

ब्रह्मा यज्ञः सुशमी वसूनां देवं राधो जनानाम् ॥ १६ ॥ अग्ने वाजस्य गोमत ईशानः सहसो यहो ॥ अस्मे धेहि जातवेदो महि श्रवः ॥ १७ ॥ स ईधानो वसुष्कविरग्निरीळेन्यो गिरा ॥ रेवदस्मभ्यं पुर्वणीक दीदिहि ॥ १८ ॥ क्षपो राजन्नुत त्मनाग्ने वस्तोरुतोषसः ॥ स तिग्मजंभ रक्षसो दह प्रति ॥ १९ ॥ भद्रो नो अग्निराहुतो भद्रा रातिः सुभग भद्रो अध्वरः ॥ भद्रा उत प्रशस्तयः ॥ २० ॥ भद्रा उत प्रशस्तयो भद्रं मनः कृणुष्व वृत्र

॥ सं ॥
॥ ७२ ॥

यै॰ येनो समत्सु सासहः २१ येनो समत्सु सासहो वि स्थिरा तनुहि भूरि शर्धताम् वनेमा ते अभिष्टिभिः अग्निं तं मन्ये यो वसुरस्तं यं यंति धेनवः अस्तमर्वंत आशवो स्तं नित्यासो वाजिन इषं स्तोतृभ्य आ भर २३ सो अग्निर्यो वसुर्गृणे सं यमायंति धेनवः समर्वंतो रघुद्रुवः सं सुजातासः सूरय इषं स्तोतृभ्य आ भर २४ उभे सुश्चंद्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष आसनि उतो न उत्सुपूर्या उ

२२

॥ वि॰ ॥
७१

क्थेषु शवसस्पत इषं स्तोतृभ्य आ भर २५ अग्ने तमद्याश्वं न स्तोमैः क्रतुं न भद्रं हृदिस्पृशं ऋध्यामा त ओहैः २६ अधा ह्यग्ने क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य साधोः रथीर्ऋतस्य बृहतो बभूथ २७ एभिर्नो अर्कैर्भवा नो अर्वाङ् स्वर्ण ज्योतिः ॥ अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः २८ अग्निं होतारं मन्ये दास्वंतं वसुं सूनुं सहसो जातवेदसं विप्रं न जातवेदसं य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा घृतस्य विभ्रा

सं
७२

ऽइममनु वर्षिद्रोचिषा जिह्वानस्य सर्पिषः २९ अग्ने त्वन्नो अं
तम उत त्राता शिवो भवा वरूथ्यः वसुरग्निर्वसुश्रवा अ
च्छा नक्षि द्युमत्तमꣳ रयिं दाः तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः सुम्नाय नू
नमीमहे सखिभ्यः ३० येन ऋषयस्तपसा सत्रमायन्निंधा
ना अग्निꣳ स्वराभरंतः तस्मिन्नहं निदधे नाके अग्निं यमा
हुर्मनवस्तीर्णबर्हिषम् १ तं पत्नीभिरनुगच्छेम देवाः पुत्रै
र्भ्रातृभिरुत वा हिरण्यैः नाकं गृभ्णानाः सुकृतस्य लो

चि.
७२

त

के तृतीये पृष्ठे अधि रोचने दिवः २ आवाचो मध्यमरुह
द्भुरण्युरयमग्निः सत्पतिश्चेकितानः पृष्ठे पृथिव्या निहि
तो दविद्युतदधस्पदं कृणुतां ये पृतन्यवः ३ अयमग्निर्वीर
तमो वयोधाः सहस्रियो द्योततामप्रयुच्छन् विभ्राजमानः
सरिरस्य मध्य उप प्र याहि दिव्यानि धाम ४ संप्रच्यवध्व
मुप संप्रयाताग्ने पथो देवयानान् कृणुध्वम् पुनः कृण्वा
ना पितरा युवाना न्वाताꣳसीत्त्वयि तन्तुमेतं ५ उद्बुध्यस्व

॥ सं॥
॥ ८३॥

ग्ने प्रति जागृहि त्वमिष्टापूर्ते सं सृजेथामयं च ॥ अस्मिन्त्सध
स्थे अध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवा यजमानश्च सीदत ६ येन
वहसि सहस्रं येनाग्ने सर्ववेदसम् तेनेमं यज्ञं नो नय स्व
र्देवेषु गंतवे ७ अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोच
थाः तं जानन्नग्न आरोहाथा नो वर्धया रयिम् ८ तपश्च
तपस्यश्चाङ्गिरा ऋतू अग्ने रंतः श्लेषोसि कल्पेतां द्या
वापृथिवी कल्पंतामाप ओषधयः कल्पंतामग्नयः पृथ

॥ वि॰ ॥
॥ ८३॥

मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः ये अग्नयः समनसोंतरा द्यावा
पृथिवी इमे शैशिरा ऋतू अभिकल्पमाना इंद्रमिव देवा
अभिसंविशंतु तया देवतयांगिरस्वद्ध्रुवा सीद त्वं परमे
ष्ठी त्वा सादयतु दिवस्पृष्ठे ज्योतिष्मतीम् विश्वस्मै प्राणा
याऽपानाय व्यानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ सूर्यस्तेऽधिपति
स्तया देवतयांगिरस्वद्ध्रुवा सीद । लोकं पृण छिद्रं पृणा
थो सीद ध्रुवा त्वम् इंद्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन्योना असी

॥ तु ॥

सं
८४

२

मद्न्न् भा अस्य स्वद्दोहसः सोम १२ श्रीणंति पृश्नयः जन्मंदेवा
नांविशस्त्रिष्वारोचने दिवः ३ इंद्रं विश्वा अवीवृधन्त्समुद्रव्य
चसंगिरः रथीतम १२ रथीनां वाजानां १२ सत्पतिं पतिम् ४ ओथद्भ्यो
नयूवसे विष्यन्त्यन्न ८ः संवरणा घ्नस्यात् आदस्यवातो अनुवा
ति शोचिरधस्मतेव्रजनंकृष्णमस्ति ५ आयोष्टा सदने सादया
म्यवतश्छायायां १२ समुद्रस्य हृदये रश्मीवतीं भास्वती माया द्यां
भास्यापृथिवीमोर्वंतरिक्षं परमे षीत्वा सादयुदिवस्पृष्ठे व्यचस्वतीं
प्रथस्वतीं दिवंयच्छ दिवंदृंह दिवंमाहिंसीः विश्वस्मै प्राणायापानायव्या
नायोदानाय प्रतिष्ठायै च

वि
८४

रित्राय। सूर्यस्त्वाभिपातु मह्यास्वस्त्या छर्दिषा शंतमेन त
या देवतयांगिरस्वद्ध्रुवे सीदतम्॥८४ सहस्रस्य प्रमासि
सहस्रस्य प्रतिमासि सहस्रस्योन्मासि साहस्रोसि सहस्राय
त्वा॥८५॥अग्ने जातान्॥१॥रश्मिनासत्याय॥१॥राज्ञसि
॥१५॥अयं पुरो॥१०॥अग्निर्मूर्द्धा॥३०॥येनऋषयः॥८॥
तपश्च॥१॥सप्तमोनुवाकः॥इति षोडशोध्यायः॥कंडि
कासंख्या॥८५॥हरिः ॐ॥नमस्ते रुद्र मन्यवउतोत इ

स

॥ सं० ॥
॥ ७५ ॥

षवेनमः ॥ बाहुभ्यामुतते नमः ॥ १ ॥ यातेरुद्र शिवातनूरघो
रापापकाशिनी ॥ तयानस्तन्वाशंतमया गिरिशंताभि
चाकशीहि ॥ २ ॥ यामिषुं गिरिशंतहस्ते बिभर्ष्यस्तवे ॥ शि
वां गिरित्रतां कुरुमाहिं सीः पुरुषं जगत् ॥ ३ ॥ शिवेनव
चसात्वा गिरिशाछावदामसि ॥ यथानः सर्वमिज्जग
दयक्ष्मं सुमनाअसत् ॥ ४ ॥ अध्यवोचदधिवक्ताप्रथ ॥ वि० ॥
मोदैव्योभिषक् ॥ अहीं श्चसर्वांजंभयंत्सर्वाश्चयातु ॥ ७५ ॥

धान्योधराचीः परासुव ॥ ५ ॥ असौयस्ताम्रोअरुणउतब
भ्रुः सुमंगलः ॥ येचैनं रुद्राअभितो दिक्षुश्रिताः सहस्र
शोवैषां हेळईमहे ॥ ६ ॥ असौयो ॥ वसर्पतिनीलग्रीवो
विलोहितः ॥ उतैनंगोपाअदृश्रन्नदृश्रंनुदहार्यः सदृ
ष्टोमृळयातिनः ॥ ७ ॥ नमोस्तु नीलग्रीवायसहस्राक्षा
यमीळ्हुषे ॥ अथोयेअस्यसत्वानोहंतेभ्योकरंनमः
॥ ८ ॥ प्रमुंचधन्वनस्त्वमुभयोरार्त्न्योर्ज्याम् ॥ याश्चते

॥ रु० ॥
॥ ७८ ॥

३००

हस्तइषवः पराताभगवोवप ॥ ९ ॥ विज्यंधनुः कपर्दिनो
विशल्यो बाणवां उत ॥ अनेशन्नस्य याइषव आभुरस्
स्य निषंगधिः ॥ १० ॥ परि ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु वि
श्वतः ॥ अथो य इषुधिस्तवारेअस्मन्निधेहितम् ॥ ११ ॥ या
ते हेतिर्मीढुष्टम हस्ते बभूव ते धनुः ॥ तयास्मान्विश्वत
स्त्वमयक्ष्मया परिभुज ॥ १२ ॥ अवतत्य धनुष्ट्वं सहस्रा ॥ रु० ॥
क्ष शतेषुधे ॥ निशीर्य शल्यानां मुखा शिवो नः सुमना ॥ ७८ ॥

३०५

भव ॥ १३ ॥ नमस्त आयुधायानातताय धृष्णवे ॥ उभा
भ्यामुत ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने ॥ १४ ॥ मा नो महान्त
मुत मा नो अर्भकं मा न उक्षन्तमुत मा न उक्षितम् ॥ मा नो
वधीः पितरं मोत मातरं मा नः प्रियास्तन्वो रुद्र रीरिषः ॥ १५ ॥
मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो गोषु मा नो अश्वेषु
रीरिषः ॥ मा नो वीरान्रुद्र भामिनो वधीर्हविष्मन्तः सदमि
त्वा हवामहे ॥ १६ ॥ प्रथमोनुवाकः ॥ नमो हिरण्यबाहवे

॥स॰॥
॥७२॥

302

सेनान्ये दिशांच पतये नमो नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यः पशूनां
पतये नमः ॥ नमः शष्पिंजराय त्विषीमते पथीनां पतये नमो
नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानां पतये नमः ॥१७॥ नमो ब
भ्लुशाय विव्याधिनेऽन्नानां पतये नमो नमो भवस्य हेत्यै जगतां
पतये नमः ॥ नमो रुद्रायाततायिने क्षेत्राणां पतये नमो न
मः सूतायाहंत्याय वनानां पतये नमः ॥१८॥ नमो रोहिताय स्थ
पतये वृक्षाणां पतये नमो नमो भुवंतये वारिवस्कृतायौष

॥वि॰॥
॥७२॥

303

धीनां पतये नमः ॥ नमो मंत्रिणे वाणिजाय कक्षाणां पतये
नमो नमः उच्चैर्घोषायाक्रंदयते पत्तीनां पतये नमः ॥१९॥ न
मः कृत्स्नायतया धावते सत्वनां पतये नमो नमः सहमाना
य निव्याधिन आव्याधिनीनां पतये नमः ॥ नमः ककुभाय
निषंगिणे स्तेनानां पतये नमो नमो निचेरवे परिचरायार
ण्यानां पतये नमः ॥२०॥ नमो वंचते परिवंचते स्तायूनां प
तये नमो नमो निषंगिण इषुधिमते तस्कराणां पतये नमः

॥ रु० ॥
॥ ८० ॥

304

नमः सृकायिभ्यो जिघाँसद्भ्यो मुष्णतां पतये नमो नमो ऽसिम
द्भ्यो नक्तंचरद्भ्यो विकृन्तानां पतये नमः ॥ २१ ॥ द्वितीयोनुवा
कः ॥ नम उष्णीषिणे गिरिचराय कुलुञ्चानां पतये न
मो नम इषुमद्भ्यो धन्वायिभ्यश्च वो नमः ॥ नम आतन्वा
नेभ्यः प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमो नम आयच्छद्भ्यो ऽस्यद्भ्यश्च
वो नमः ॥ नमो विसृजद्भ्यो विध्यद्भ्यश्च वो नमो नमः स्वपद्भ्यो ॥ वि० ॥
जाग्रद्भ्यश्च वो नमः ॥ नमः शयानेभ्य आसीनेभ्यश्च वो नमो ॥ ८० ॥

305

नमस्तिष्ठद्भ्यो धावद्भ्यश्च वो नमः ॥ २३ ॥ नमः सभाभ्यः
सभापतिभ्यश्च वो नमो नमो ऽश्वेभ्यो ऽश्वपतिभ्यश्च वो न
मः ॥ नम आव्याधिनीभ्यो विविध्यन्तीभ्यश्च वो नमो नम उ
गणाभ्यस्तृँहतीभ्यश्च वो नमः ॥ २४ ॥ नमो गणेभ्यो
गणपतिभ्यश्च वो नमो नमो व्रातेभ्यो व्रातपतिभ्यश्च
वो नमः ॥ नमो गृत्सेभ्यो गृत्सपतिभ्यश्च वो नमो नमो वि
रूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्च वो नमः ॥ २५ ॥ नमः सेनाभ्यः से

॥सं०॥
॥८७॥

त्तानिभ्यश्चवोनमोनमोरथिभ्योऽअरथेभ्यश्चवोनमः॥
नमस्सत्तृभ्यः संग्रहीतृभ्यश्चवोनमोनमोमहद्भ्योऽअ
र्भकेभ्यश्चवोनमः॥२६॥ तृतीयोनुवाकः॥ नमस्तक्ष
भ्योरथकारेभ्यश्चवोनमोनमः कुलालेभ्यः कर्मारेभ्य
श्चवोनमः॥ नमोनिषादेभ्यः पुंजिष्टेभ्यश्चवोनमोन
मः श्वनिभ्योमृगयुभ्यश्चवोनमः॥२७॥ नमः श्वभ्यः श्व
पतिभ्यश्चवोनमोनमोभवायचरुद्रायच॥ नमः शर्

॥वि०॥
॥८७॥

308

र्वायचपशुपतयेचनमोनीलग्रीवायचशितिकंठा
यच॥२८॥ नमः कपर्दिनेचव्युप्तकेशायचनमः सहस्रा
क्षायचशतधन्वनेच॥ नमोगिरिशायायचशिपिविष्टा
यचनमोमीढुष्टमायचेषुमतेच॥२९॥ नमोह्रस्वाय
चवामनायचनमोबृहतेचवर्षीयसेच॥ नमोवृद्धाय
चसवृधेचनमोग्र्यायचप्रथमायच॥३०॥ नमआशा
वे॥ चाजिरायचनमः शीघ्र्यायचशीभ्यायच॥ नमऊ

308

॥ सं० ॥
॥ ८२ ॥

र्म्यायच्चावस्तव्यायच्च नमो नादेयायच्च द्वीप्यायच्च ॥ ३१ ॥
नमो ज्येष्ठायच कनिष्ठायच्च नमः पूर्वजायच्चापर
जायच्च ॥ नमो मध्यमायच्चापगल्भायच्च नमो जघन्या
यच्च बुध्न्यायच्च ॥ ३२ ॥ नमः सोभ्यायच प्रतिसर्याय
च्च नमो याम्यायच्च क्षेम्यायच्च ॥ नमः श्लोक्यायच्चा
वसान्यायच्च नम उर्वर्यायच्च खल्यायच्च ॥ ३३ ॥
नमो वन्यायच्च कक्ष्यायच्च नमः श्रवायच्च प्रतिश्र

॥ वि० ॥
॥ ८२ ॥

वायच्च ॥ नम आशुषेणायच्चाशुरथायच्च नमः शू
रायच्चावभेदिनेच ॥ ३४ ॥ नमो बिल्मिनेच कवचि
नेच्च नमो वर्मिणेच्च वरूथिनेच्च ॥ नमः श्रुतायच्च श्रुत
सेनायच्च नमो दुन्दुभ्यायच्चाहनन्यायच ॥ ३५ ॥ नमो
धृष्णवेच प्रमृशायच्च नमो निषङ्गिणेच्चेषुधिमते
च ॥ नमस्तीक्ष्णेषवेचायुधिनेच्च नमः स्वायुधाय
च सुधन्वनेच ॥ ३६ ॥ नमः स्रुत्यायच पथ्यायच्च

३०८

॥ रु० ॥

नमः काट्याय च नीप्याय च । नमः कुल्याय च सरस्या
य च नमो नादेयाय च वैशंताय च ॥ ३८ ॥ नमः कू
प्याय चावट्याय च नमो वीध्र्याय चातप्याय च ॥ नमो
मेघ्याय च विद्युत्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च ॥ ३८ ॥
नमो वात्याय च रेष्म्याय च नमो वास्तव्याय च वास्तु
पाय च ॥ नमः सोमाय च रुद्राय च नमस्ताम्राय चा
रुणाय च ॥ ३९ ॥ नमः शंगवे च पशुपतये च नम उग्रा

॥ शि० ॥ ८३ ॥

य च भीमाय च ॥ नमो ऽग्रेवधाय च दूरेवधाय च नमो
हंत्रे च हनीयसे च ॥ ४० ॥ नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो न
मस्ताराय ॥ नमः शंभवे च मयोभवे च नमः शंकराय
च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च ॥ ४१ ॥ न
नमः पार्याय चावार्याय च नमः प्रतरणाय चोत्तरणाय
च ॥ नमस्तीर्थ्याय च कूल्याय च नमः शष्प्याय च फेन्या
य च ॥ ४२ ॥ नमः सिकत्याय च प्रवाह्याय च नमः किंशि

सं०
८५

लायचक्षयणायच ॥ नमः कपर्द्दिने च पुलस्तये च न
मइरिण्याय च प्रपथ्याय च ॥ ४३ ॥ नमो व्रज्याय च
गोष्ठ्याय च नमस्तल्प्याय च गेह्याय च ॥ नमो हृदय्याय च नि
वेष्प्याय च नमः काट्याय च गह्वरेष्ठाय च ॥ ४४ ॥ नमः शुष्क्या
य च हरित्याय च नमः पांसव्याय च रजस्याय च ॥ नमो लो
प्याय चोलप्याय च नम ऊर्व्याय च सूर्म्याय च ॥ ४५ ॥ नमः
पर्णाय च पर्णशदाय च नम उद्गुरमाणाय चाभिघ्नते च ॥

वि०
८४

नम आखिदते च प्रखिदते च नम इषुकृद्भ्यो धनुष्कृद्भ्य
श्च वो नमः ॥ नमो वः किरिकेभ्यो देवानां हृदयेभ्यो नमो
विचिन्वत्केभ्यो नमो विक्षिणत्केभ्यो नम आनिर्हतेभ्यः ॥ ४६ ॥
सप्तमोनुवाकः ॥ द्रापे अन्धसस्पते दरिद्रन्नीललोहित ॥
आसां प्रजानामेषां पशूनां मा भेर्मा रोङ्मो च नः किंच
नाममत् ॥ ४७ ॥ इमा रुद्राय तवसे कपर्द्दिने क्षयद्वीराय
प्र भरामहे मतीः ॥ यथा शमसद्द्विपदे चतुष्पदे विश्वं पुष्टं

॥रु०॥
॥८५॥

यामेअस्मिंनन्नातुरम्‌ ॥४८॥ यातेरुद्रशिवातनूःशिवावि
श्वाहाभेषजी ॥ शिवारुतस्यभेषजीतयानोमृडजीव
से ॥४९॥ परिणोहेतीरुद्रस्यवृज्याःपरित्वेषस्यदुर्मतिर्म
हीगात् ॥ अवस्थिरामघवद्भ्यस्तनुष्वमीढ्वस्तोकाय
तनयायमृड ॥५०॥ मीढुष्टमशिवतमशिवोनःसुम
नाभव ॥ परमेवृक्षआयुधंनिधायकृत्तिंवसानआच
रपिनाकंबिभ्रदागहि ॥५१॥ विकिरिद्रविलोहितनमस्ते

॥वि०॥
॥८५॥

अस्तुभगवः ॥ यास्तेसहस्रꣳहेतयोन्यमस्मन्निवपंतुताः ॥५२॥
सहस्राणिसहस्रधा ॥ बाह्वोस्तवहेतयः ॥ तासामीशानोभ
गवःपराचीनामुखाकृधि ॥५३॥ असंख्यातासहस्राणि ॥ ये
रुद्राअधिभूम्याम् ॥ तेषाꣳसहस्रयोजनेवधन्वानितन्म
सि ॥५४॥ अस्मिन्महत्यर्णवेंतरिक्षेभवाअधि ॥ तेषाꣳसह
स्रयोजनेवधन्वानितन्मसि ॥५५॥ नीलग्रीवाःशितिकंठा
दिवꣳरुद्राउपश्रिताः ॥ तेषाꣳसहस्रयोजनेवधन्वानित

॥ स० ॥
॥ ८६ ॥

न्मसि ॥ ५६ नीलग्रीवाः शितिकंठाः शर्वा अधःक्षमाचराः
तेषाꣳ सहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि ॥ ५७ येवृक्षेषु
शष्पिंजरानीलग्रीवाविलोहिताः ॥ तेषाꣳ सहस्रयोज
नेवधन्वानितन्मसि ॥ ५८ येभूतानामधिपतयोविशि
खासः कपर्दिनः ॥ तेषाꣳ सहस्रयोजनेवधन्वानितन्म
सि ॥ ५९ येपथांपथिरक्षयऐळबृदायव्युधः ॥ ते
षाꣳ सहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि ॥ ६० येतीर्थानि

॥ वि० ॥
॥ ८६ ॥

प्रचरंतिसृकावंतोनिषंगिणः ॥ तेषाꣳ सहस्रयोजनेवध
न्वानितन्मसि ॥ ६१ येन्नेषुविविध्यंतिपात्रेषुपिबतोज
नान् ॥ तेषाꣳ सहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि ॥ ६२ ॥ य
एतावंतश्चभूयाꣳसश्चदिशोरुद्रावितस्थिरे ॥ तेषाꣳ
सहस्रयोजनेवधन्वानितन्मसि ॥ ६३ नमोरुद्रे
भ्योयेदिवियेषांवर्षमिषवः ॥ तेभ्योदशप्राचीर्दशदक्षि
णादशप्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वाः ॥ तेभ्योनमोअस्तु

॥ स०५
॥ ८० ॥

तेनोमृळयंतुतेनोवंतु॥ तेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टितमेषांजं
भेदध्मः॥ नमोस्तुरुद्रेभ्योयेंतरिक्षेयेषांवातइषवः॥ ते
भ्योदशप्राचीर्दशदक्षिणादशप्रतीचीर्दशोदीचीर्दशो
र्ध्वाः॥ तेभ्योनमोअस्तुतेनोमृळयंतुतेनोवंतु॥ तेयंद्वि
ष्मोयश्चनोद्वेष्टितमेषांजंभेदध्मः॥ नमोस्तुरुद्रेभ्योये
पृथिव्यांयेषामन्नमिषवः॥ तेभ्योदशप्राचीर्दशदक्षि
णादशप्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वाः॥ तेभ्योनमोअ

॥ रु० ॥
॥ ८० ॥

स्तुतेनोमृळयंतुतेनोवंतु॥ तेयंद्विष्मोयश्चनोद्वेष्टित
मेषांजंभेदध्मः॥६४॥ नमस्ते॥१८॥ नमोहिरण्यबाह
वे॥५॥ नमउष्णीषिणे॥५॥ नमस्तक्षभ्यो॥५॥ नमोज्येष्ठा
य॥५॥ नमःस्रुत्याय॥ नमःपार्याय॥१८॥ द्रापेअंधसः
॥१०॥ अष्टमोनुवाकः॥ सप्तदशोध्यायः॥ कंडिकासं
ख्या॥६६॥ हरिः ॐ॥ अश्मन्नूर्जंपर्वतेषु॥ अयुणा
मभ्यूषधीभ्योवनस्पतिभ्योअधिसंभृतंपयः॥ तान्न

॥स०॥
॥८८॥

इषमूर्जं धत्तमरुतः सꣳरराणा अश्मꣳस्ते क्षुन्मयि त
ऊर्ग्यं द्विष्मस्तं ते शुगृच्छतु॥१॥ इमा मे। अग्न इष्टका धे
नवः सन्त्वेका च दश च दश च शतं च शतं च। सहस्रं च
सहस्रं चायुतं चायुतं च नियुतं च नियुतं च॥२॥ अर्बुदं
च न्यर्बुदं च समुद्रश्च मध्यं चान्तश्च परार्द्धश्च॥ एता
मे अग्न इष्टका धेनवः सन्त्वमुत्रामुष्मिंल्लोके॥३॥ ऋ
तवस्थ ऋतावृध ऋतुष्ठास्थ ऋतावृधः॥ घृतश्च्युतो म

॥वि०॥
८८

धुश्च्युतो विराजो नाम कामदुघा अक्षीयमाणाः॥४॥ समु
द्रस्य त्वावकयाग्ने परि व्ययामसि। पावको अस्मभ्यꣳ शि
वो भव॥५॥ हिमस्य त्वा जरायुणाग्ने परि व्ययामसि॥ पा
वको अस्मभ्यꣳ शिवो भव॥६॥ उप ज्मन्नुप वेतसे वतर
नदीष्वा। अग्ने पित्तमपामसि मंडूकि ताभिरागहि सेमं
नो यज्ञं पावकवर्णꣳ शिवं कृधि॥७॥ अपामिदं न्ययनꣳ स
मुद्रस्य निवेशनम्। अन्याꣳस्ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पाव

कोऽअस्मभ्यꣳ शिवो भव॥ ८॥ अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव
जिह्वया॥ आ देवान्वक्षि यक्षि च॥ ९॥ स नः पावक दीदिवोऽग्ने
देवाँ२ इहावह॥ उप यज्ञꣳ हविश्च नः॥ १०॥ पावकया यश्चित
यन्त्या कृपा क्षामन्रुरुच उषसो न भानुना॥ तूर्वन्न यामन्नेत
शस्य नू रण आ यो घृणे न ततृषाणो अजरः॥ ११॥ नमस्ते ह
रसे शोचिषे नमस्ते अस्त्वर्चिषे॥ अन्याँ२ स्ते अस्मत्तपन्तु हे
तयः पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव॥ नृषदे वेडप्सुषदे वेड्ब

र्हिषदे वेड्वनसदे वेट् स्वर्विदे वेट्॥ १२॥ ये देवा देवानां यज्ञि
या यज्ञियानाꣳ संवत्सरीणमुप भागमासते॥ अहुतादो ह
विषो यज्ञे अस्मिन्त्स्वयं पिबन्तु मधुनो घृतस्य॥ १३॥ ये देवा दे
वेष्वधि देवत्वमायन्ये ब्रह्मणः पुरएतारो अस्य॥ येभ्यो न
ऋते पवते धाम किंचन न ते दिवो न पृथिव्या अधि स्नुषु॥ १४॥
प्राणदा अपानदा व्यानदा वर्चोदा वरिवोदाः॥ अन्याꣳ
स्ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यꣳ शिवो भव॥ १५॥

॥श्री०॥
॥२०॥

प्रथमोनुवाकः॥ अग्निस्तिग्मेन शोचिषायासद्विश्वं
न्यत्रिणम्॥ अग्निर्नो वनुते रयिम्॥१६॥ य इमा विश्वा
भुवनानि जुह्वदृषिर्होता न्यसीदत्पिता नः॥ स आशि
षा द्रविणमिच्छमानः प्रथमछदवरां२ आविवेश॥१७
किंस्विदासीदधिष्ठानमारंभणं कतमत्स्वित्कथासी
त्॥ यतो भूमिं जनयन्विश्वकर्मा विद्यामौर्णोन्महिना
विश्वचक्षाः॥१८॥ विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्व

तोबाहुरुत विश्वतस्पात्॥ संबाहुभ्यां धमति संपतत्रैर्द्या
वाभूमी जनयन्देव एकः॥१९॥ किंस्विद्वनं क उ स वृक्ष
आस यतो द्यावापृथिवी निष्टतक्षुः॥ मनीषिणो मन
सा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन्॥२०॥ या
ते धामानि परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुते
मा॥ शिक्षा सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तनु
वं वृधानः॥२१॥ वाचस्पतिं विश्वकर्माणमूतये मनो

जुवं वाजेअद्याहुवेम॥ सनोविश्वानिहवनानिजोषद्वि
श्वशंभूरवसेसाधुकर्मा॥२२॥ विश्वकर्मन्हविषावावृधा
नःस्वयंयजस्वपृथिवीमुतद्याम्। मुह्यंत्वन्येअभितः
सपत्नाइहास्माकंमघवासूरिरस्तु॥२३॥ विश्वकर्मन्हवि
षावर्द्धनेनत्रातारमिंद्रमकृणोरवध्यम्। तस्मैविशः
समनमंतपूर्वीरयमुग्रोविहव्योयथासत्॥२४॥ द्विती
योनुवाकः॥ चक्षुषःपितामनसाहिधीरोघृतमेने

अजनन्नम्नमाने यदेदंताअदद्दृंहंतपूर्वआदिद्यावा
पृथिवीअप्रथेताम्॥२५॥ विश्वकर्माविमनाआद्विहाया
धाताविधातापरमोतसंदृक्। तेषामिष्टानिसमिषाम
दंतियत्रासप्तऋषीन्परएकमाहुः॥२६॥ योनःपिताजनि
तायोविधाताधामानिवेदभुवनानिविश्वा। योदेवाना
न्नामधाएकएवतंसंप्रश्नंभुवनायंत्यन्या॥२७॥ त
आयजंतद्रविणंसमस्माऋषयःपूर्वेजरितारोनभू

वि० ७

॥ स० ॥
॥ २२ ॥

ना ॥ असन्त्ते सूर्त्ते रजसि निषत्तये भूतानि समभवन्त एवन्निमा
नि ॥ २८ परो दिवा पर एना पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्य्य
दस्ति ॥ कं स्विद्गर्भं प्रथमं दध्र आपो यत्र देवाः समपश्यं
त पूर्वे ॥ २९ तमिद्गर्भं प्रथमं दध्र आपो यत्र देवाः समग
च्छंत विश्वे ॥ अजस्य नाभा अध्येकमर्पितं यस्मिन्विश्वानि
भुवनानि तस्थुः ॥ ३० ॥ न तं विदाथ य इमा जजानान्यद्यु
ष्माकमंतरं बभूव ॥ नीहारेण प्रावृता जल्प्या चासुतृप

॥ वि० ॥
॥ २२ ॥

३२८

उक्थशासश्चरंति ॥ ३१ ॥ विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देव आदिद्गंध
र्वो अभवद्द्वितीयः ॥ तृतीयः पिता जनितौषधीनामपां गर्भं
व्यदधात्पुरुत्रा ॥ ३२ ॥ तती योनुकाकः ॥ आशुः शिशानो वृष
भो न भीमो घनाघनः क्षोभणश्चर्षणीनाम् ॥ संक्रंदनोनि
मिष एकवीरः शतं सेना अजयत्साकमिंद्रः ॥ ३३ ॥ संक्रंदने
नानिमिषेण जिष्णुना युत्कारेण दुश्च्यवनेन धृष्णुना ॥ तदिं
द्रेण जयत तत्सहध्वं युधो नर इषुहस्तेन वृष्णा ॥ ३४ ॥ स

॥स॥ ॥२३॥

दी

इषुहस्तैः स निषंगिभिर्वशी संस्रष्टा स युध इंद्रो गणेन । सं
सृष्टजित्सोमपा बाहुशर्ध्युग्रधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता ३५
बृहस्पते परि दीया रथेन रक्षोहामित्रां अपबाधमानः
प्रभंजन्सेनाः प्रमृणो युधा जयन्नस्माकमेध्यविता रथा
नाम् ३६ बलविज्ञाय स्थविरः प्रवीरः सहस्वान्वाजी सह
मान उग्रः । अभिवीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिंद्र रथमा
तिष्ठ गोवित् ३७ गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयंतम

शि॰ २३

३३०

३३१

ज्म प्रमृणंतमोजसा । इमं सजाता अनु वीरयध्वमिं
द्रं सखायो अनु सं रभध्वम् ३८ अभि गोत्राणि स
हसा गाहमानो दयो वीरः शतमन्युरिंद्रः दुश्च्यवनः
पृतनाषाळयुध्योस्माकं सेना अवतु प्र युत्सु ३९ इं
द्र आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु सोमः दे
म वसेनानामभिभंजतीनां जयंतीनां मरुतो यंत्वग्रम् ४०
इंद्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानां मरुतां शर्ध उग्र

॥अ०॥
॥१७॥

म्। महामनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्था
त्॥४१॥ उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सत्त्वनां मामकानां
मनांसि। उद्वृत्रहन्वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतां
यंतु घोषाः॥४२॥ अस्माकमिंद्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं
या इषवस्ता जयंतु। अस्माकं वीरा उत्तरे भवंत्वस्मां उ
देवा अवता हवेषु॥४३॥ अमीषां चित्तं प्रतिलोभयंती गृ
हाणांगान्यप्वे परेहि। अभि प्रेहि निर्दह हृत्सु शोकैरंधेना

वि०
७५

मित्रास्तमसा सचंताम्॥४४॥ अवसृष्टा परापत शरव्ये ब्र
ह्मसंशिते। गच्छामित्रान्प्रपद्यस्व मामीषां कंचनोच्छिषः
॥४५॥ प्रेता जयता नर इंद्रो वः शर्म यच्छतु। उग्रा वः संतु
बाहवोऽनाधृष्या यथासथ॥४६॥ असौ या सेना मरुतः प
रेषामभ्यैति न ओजसा स्पर्धमाना। तां गूहत तमसापव्रते
न यथामी अन्यो अन्यं न जानन्॥४७॥ यत्र बाणाः संपतं
ति कुमारा विशिखा इव। तन्न इंद्रो बृहस्पतिरदितिः शर्म

यछतु विश्वाहा पूर्णमीयछतु ॥४८॥ मर्माणि ते वर्मणा छा
दयामि सोमस्त्वा राजामृतेनानुवस्ताम् ॥ उरोर्वरीयो व
रुणस्ते कृणोतु जयंतं त्वानु देवा मदंतु ॥४९॥ चतुर्थोनु
वाकः ॥ उदेनमुत्तरान्नयाग्ने घृतेनाहुत ॥ रायस्पोषेण
संसृज प्रजया च बहुं कृधि ॥५०॥ इंद्रेमं प्रतरान्नय सजा
तानामसद्वशी ॥ समेनं वर्चसा सृज देवानां भागदा अ
सत् ॥५१॥ यस्य कुर्मो गृहे हविस्तमग्ने वर्द्धया त्वम् ॥ त

स्मै देवा अधिब्रवन्नयं च ब्रह्मणस्पतिः ॥५२॥ उदु त्वा वि
श्वे देवा अग्ने भरंतु चित्तिभिः ॥ स नो भव शिवस्त्वं सु
प्रतीको विभावसुः ॥५३॥ पंच दिशो दैवीर्यज्ञमवंतु दे
वीरपामतिं दुर्मतिं बाधमानाः ॥ रायस्पोषे यज्ञपति
माभजंती रायस्पोषे अधि यज्ञो अस्थात् ॥५४॥ समि
द्धे अग्नावधि मामहान उक्थपत्र ईड्यो गृभीतः ॥ तप्तं
घर्मं परिगृह्यायजंतोर्जा यद्यज्ञमयजंत देवाः ॥५५॥

॥ स० ॥
॥ २६ ॥

देव्याय धुत्रे जोष्ट्रे देवश्रीः श्रीमनाः शतपयाः ॥ परिगृह्य
देवा यज्ञमायन् देवा देवेभ्यो अध्वर्यन्तो अस्थुः ॥ ५६ ॥ वीतᳪ ह
विः शमितᳪ शमिता यजध्यै तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति ॥ त
तो वाका आशिषो नो जुषन्ताम् ॥ ५७ ॥ सूर्यरश्मिर्हरिकेशः
पुरस्तात्सविता ज्योतिरुदयाँ२ अजस्रम् ॥ तस्य पूषा प्रसवे
याति विद्वान्त्सम्पश्यन्विश्वा भुवनानि गोपाः ॥ ५८ ॥ विमान ए
षः दिवो मध्य आस्त आपप्रिवान्रोदसी अन्तरिक्षम् ॥ स वि

ति

॥ वि० ॥
॥ २६ ॥

श्वाचीरभिचष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम् ॥ ५९ ॥ उ
क्षा समुद्रो अरुणः सुपर्णः पूर्वस्य योनिं पितुरा विवेश ॥ म
ध्ये दिवो निहितः पृश्निरश्मा विचक्रमे रजसस्पात्यन्तौ ॥ ६० ॥
इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः ॥ रथीतमᳪ रथी
नां वाजानाᳪ सत्पतिं पतिम् ॥ ६१ ॥ देवहूर्यज्ञ आ च वक्षत्सु
म्नहूर्यज्ञ आ च वक्षत् ॥ यक्षदग्निर्देवो देवाँ२ आ च वक्षत् ॥
६२ ॥ वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत् ॥ अधा सपत्ना

।। सं० ।।
।।२८।।

निंद्रौंमे निग्रा भेणाधेरां २ नुकः ।। ६३ ।। नु क्रा भं च निग्रा
भं चुश्च सदेवाः अंवी व्यध्यन् ।। अधो सुपदो निंद्राग्नी
मै विषूचीनान्व्यस्यताम् ।। ६४ ।। पंचमोनुवाकः ।। क्रम
ध्वमग्निना नाकमुख्यं हस्तेषु बिभ्रतः ।। दिवस्पृष्ठं
स्वर्गत्वा मिश्रादेवेभिराध्वम् ।। ६५ ।। प्राचीमनु प्रदि
शंप्रेहि विद्वानग्नेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह ।। विश्वा आशा
दीद्यानो विभाह्यूर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे ।। ६६ ।। पृ

।। वि० ।।
।। २८ ।।

थिव्या अहमुदंतरिक्षमारुहमंतरिक्षाद्दिवमारुहम् ।। दि
वो नाकस्य पृष्ठात्स्वर्ज्योतिरगामहम् ।। ६७ ।। स्वर्यंतो ना
पेक्षंत आ द्यां रोहंति रोदसी ।। यज्ञं ये विश्वतोधारं सुवि
द्वांसो वितेनिरे ।। ६८ ।। अग्ने प्रेहि प्रथमो देवयतां चक्षुर्दे
वानामुत मर्त्यानाम् ।। इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः स्व
र्यंतु यजमानाः स्वस्ति ।। ६९ ।। नक्तोषासा समनसा विरू
पे धापयेते शिशुमेकं समीची ।। द्यावाक्षामा रुक्मो अं

तर्विभाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः ।। ७० ।। अग्ने सह
स्राक्ष शतमूर्द्धञ्छतं ते प्राणाः सहस्रं व्यानाः । त्वं साह
स्रस्य राय ईशिषे तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहा ।। ७१ ।। सु
पर्णोसि गरुत्मान्पृष्ठे पृथिव्याः सीद । भासान्तरिक्षमापृ
ण ज्योतिषा दिवमुत्तभान तेजसा दिश उद्दृंह ।। ७२ ।। आ
जुह्वानः सुप्रतीकः पुरस्तादग्ने स्वं योनिमासीद साधु
या । अस्मिन्त्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा यजमा

वि० १८

नश्च सीदत ।। ७३ ।। तां सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं वृ
णे सुमतिं विश्वजन्याम् । यामस्य कण्वो अदुहत्प्रपीनां
सहस्रधारां पयसा महीं गाम् ।। ७४ ।। विधेम ते परमे ज
न्मन्नग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे । यस्माद्योनेरुदारि
था यजे तं प्र त्वे हवींषि जुहुरे समिद्धे ।। ७५ ।। प्रेद्धो अग्ने
दीदिहि पुरो नोऽजस्रया सूर्म्या यविष्ठ । त्वां शश्वन्त उ
पयन्ति वाजाः ।। ७६ ।। अग्ने तमद्याश्वं न स्तोमैः क्रतुं न

॥ग्र०॥
॥१९॥

३५२

भद्रं पूर्वे दिदिश्युः पुरोगाम् ॥ अध्या मोत अंहैः ॥७७॥ चित्तिं जु
होमि मनसा घृतेन यथा देवा इहागमन्वीतिहोत्रा ऋता
वृधः ॥ पत्ये विश्वस्य भूमनो जुहोमि विश्वकर्मणे वि
श्वाहादाभ्यं हविः ॥७८॥ सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जि
ह्वाः सप्त ऋषयः सप्त धाम प्रियाणि ॥ सप्त होत्राः सप्तधा
त्वा यजन्ति सप्त योनीरापृणस्व घृतेन स्वाहा ॥७९॥ ए
षो नु वाकः ॥ शुक्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माँश्च
+ चित्रज्योतिश्च

नि०
१९

३५३

श्च ॥ शुक्रश्च ऋतपाश्चात्यंहाः ॥८०॥ ईदृङ् चान्यादृङ् च
सदृङ् च प्रतिसदृङ् च ॥ मितश्च सम्मितश्च सभराः ॥८१॥ ऋत
जिच्च सत्यजिच्च सेनजिच्च सुषेणश्च ॥ अन्तिमित्रश्च दूरे
अमित्रश्च गणः ॥८२॥ ऋतश्च सत्यश्च ध्रुवश्च धरुणश्च ॥
धर्ता च विधर्ता च विधारयः ॥८३॥ ईदृक्षास एतादृक्षा
स ऊ षु णः सदृक्षासः प्रतिसदृक्षास एतन ॥ मितासश्च सं
मितासो नो अद्य सभरसो मरुतो यज्ञे अस्मिन् ॥८४॥ स्वत

॥ सं॰ ॥
॥ १०० ॥

र्वाꣳश्व प्रघासी च सांतपनश्च गृहमेधी च ॥ क्रीडी च शाकी चोज्जेषी ॥ ८५ ॥ इंद्रं दैवीर्विशो मरुतोनुवर्त्मानो भवन्यथेंद्रं दैवीर्विशो मरुतोनुवर्त्मानो भवन् ॥ एवमिमं यजमानं दैवीश्च विशो मानुषीश्चानुवर्त्मानो भवन्तु ॥ ८६ ॥ सप्तमोनुवाकः ॥ अश्मन्नूर्जम् ॥ १५ ॥ अग्निस्तिग्मेन ॥ १ ॥ वसुः पिता ॥ ८ ॥ आशुः शिशानः ॥ १७ ॥ उदेनं ॥ वि॰ ॥ ७५ ॥ क्रमध्वमग्निना ॥ ७५ ॥ शुक्रज्योतिश्च ॥ ८० ॥ अष्टाद ॥ १०० ॥

पूर्णोध्यायः ॥ हरिः ॐ ॥ इमꣳ स्तनमूर्ज्जस्वंतं धयापां प्रपीनमग्ने सरिरस्य मध्ये । उत्संजुषस्व मधुमंतमर्व समुद्रियꣳ सदनमाविशस्व ॥ १ ॥ घृतं मिमिक्षे घृतमस्य योनिर्घृते श्रितो घृतम्वस्य धाम ॥ अनुष्वधमावह मादयस्व स्वाहाकृतं वृषभ वक्षि हव्यम् ॥ २ ॥ समुद्रादूर्म्मिर्मधुमाꣳ उदारदुपाꣳशुना सममृतत्वमानट् ॥ घृतस्य नाम गुह्यं यदस्ति जिह्वा देवानाममृतस्य नाभिः ॥ ३ ॥

॥ सं० ॥
॥ १०१ ॥

रि

वयंनाम प्रब्रवामा घृतस्यास्मिन्यज्ञे धारयामा नमो
भिः। उप ब्रह्मा शृणवच्छस्यमानं चतुःशृंगोवमीद्गौ
र एतत्॥ २ ॥ चत्वारि शृंगा त्रयो अस्य पादा द्वे शीर्षे स
प्त हस्तासो अस्य। त्रिधा बद्धो वृषभो रोरवीति महो
देवो मर्त्यां आ विवेश॥ ३ ॥ त्रिधा हितं पणिभिर्गुह्य
मानं गवि देवासो घृतमन्वविंदन्। इंद्र एकं सूर्य
एकं जजान वेनादेकं स्वधया निष्टतक्षुः॥ ४ ॥ एता

॥ वि० ॥
॥ १०१ ॥

अर्षंति हृद्यात्समुद्राच्छतव्रजा रिपुणा नावचक्षे। घृ
तस्य धारा अभिचाकशीमि हिरण्ययो वेतसो मध्य आ
साम्॥ सम्यक्स्रवंति सरितो न धेना अंतर्हृदा मनसा
पूयमानाः। एते अर्षंत्यूर्मयो घृतस्य मृगा इव क्षिप
णोरिषमाणाः॥ ७ ॥ सिंधोरिव प्राध्वने शूघनासो वा
तप्रमियः पतयंति यह्वाः। घृतस्य धारा अरुषो न वाजी
काष्ठा भिंदन्नूर्मिभिः पिन्वमानः॥ ८ ॥ अभि प्रवंत समन

११ स० ॥
॥ १०२ ॥

नेवृ योषाः कल्याण्यः स्मयमाना सो अग्निम् ॥ घृतस्य
धारा स्स मिधो नि संतता जुषाणो हर्य्यति जातवेदाः
॥ ९ ॥ कन्याइव वहतु मेत वाउ अंज्यं जाना अभिचाक
शीमि ॥ यत्र सोमः सूयते यत्र यज्ञो घृतस्य धारा अ
भि तत्पवंते ॥ १० ॥ अभ्यर्षत सुष्टुतिं गव्यमाजिम
स्मासु भद्रा द्रविणानि धत्त ॥ इमं यज्ञं नयत देवता नो घृ ॥ वि० ॥
तस्य धारा मधुमत्पवंते ॥ ११ ॥ धामंते विश्वं भुवनम् ॥ १०२

धि श्रितमंतः समुद्रे हृद्यंतरायुषि ॥ अपामनीके समिथे य
आभृतस्तमश्याम मधुमंतं त ऊर्म्मिम् ॥ १२ ॥ प्रथमोनुवाकः ॥
वाजश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे ॥ धीतिश्च मे क्र
तुश्च मे स्वरश्च मे श्लोकश्च मे ॥ श्रावश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च
मे स्वश्च मे यज्ञेन कल्पंताम् ॥ १३ ॥ प्राणश्च मे पानश्च मे व्यानश्च
मे सुश्च मे ॥ चित्तं च म आधीतं च मे वाक्च मे मनश्च मे ॥ चक्षुश्च मे
श्रोत्रं च मे दक्षश्च मे बलं च मे यज्ञेन कल्पंताम् ॥ १४ ॥ ॐ ओजश्च

॥ रु० ॥
॥ १०२ ॥

350

मे सहश्च म आत्मा च मे तनूश्च मे ॥ शर्म च मे वर्म च मेऽङ्गानि च
मेऽस्थीनि च मे ॥ परूंषि च मे शरीराणि च म आयुश्च मे ज
रा च मे यज्ञेन कल्पंताम् ॥ १५ ॥ ज्यैष्ठ्यं च म आधिपत्यं च मे
मन्युश्च मे भामश्च मे ॥ ऽमश्च मेऽंभश्च मे जेमा च मे महिमा
च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे वर्षिमा च मे द्राघिमा च मे ॥
वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे यज्ञेन कल्पंताम् ॥ १६ ॥ द्वितीयोऽनुवाकः ॥ द्वि० ॥
सत्यं च मे श्रद्धा च मे जगच्च मे धनं च मे ॥ विश्वं च मे महश्च ॥ १०३ ॥

351

मे क्रीडा च मे मोदश्च मे ॥ जातं च मे जनिष्यमाणं च मे सूक्तं
च मे सुकृतं च मे यज्ञेन कल्पंताम् ॥ १७ ॥ वित्तं च मे वेद्यं च
मे भूतं च मे भविष्यच्च मे ॥ सुगं च मे सुपथ्यं च म ऋद्धं च म
ऋद्धिश्च मे ॥ क्लृप्तं च मे क्लृप्तिश्च मे मतिश्च मे सुमतिश्च मे य
ज्ञेन कल्पंताम् ॥ १८ ॥ यंता च मे धर्ता च मे क्षेमश्च मे धृतिश्च
मे ॥ विश्वं च मे महश्च मे संविच्च मे ज्ञात्रं च मे ॥ सीरं च मे ल
यश्च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे यज्ञेन कल्पंताम् ॥ १९ ॥ शं च मे म

॥ स० ॥

॥ १०४ ॥

३५२

यश्च मे प्रियं च मेनुकामश्च मे ॥ कामश्च मे सौमनसश्च मे भग
श्च मे द्रविणं च मे ॥ भद्रं च मे श्रेयश्च मे वसीयश्च मे यशश्च मे
यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ २० ॥ तृतीयोनुवाकः ॥ ऊर्क्च मे सूनृता च
मे पयश्च मे रसश्च मे ॥ घृतं च मे मधु च मे सग्धिश्च मे सपी
तिश्च मे ॥ कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे जैत्रं च म औद्भिद्यं च मे य
ज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ २१ ॥ ऋतं च मेमृतं च मे यक्ष्मं च मे नाम
यच्च मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं च मे नमित्रं च मे भयं च

॥ चि० ॥

॥ १०४ ॥

३५३

मे ॥ सुखं च मे शयनं च मे सूषाश्च मे सुदिनं च मे यज्ञेन क
ल्पन्ताम् ॥ २२ ॥ रयिश्च मे रायश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिश्च मे ॥ वि
भु च मे प्रभु च मे पूर्णं च मे पूर्णतरं च मे ॥ कुयवं च मे क्षि
तं च मेन्नं च मे क्षुच्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ २३ ॥ व्रीहयश्च
मे यवाश्च मे माषाश्च मे तिलाश्च मे ॥ मुद्गाश्च मे खल्वाश्च
मे प्रियंगवश्च मे णवश्च मे ॥ श्यामाकाश्च मे नीवाराश्च मे
गोधूमाश्च मे मसूराश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥ २४ ॥ अश्मा

॥ रु०॥
॥१०५॥

र्थोनुवाकः॥ अश्मा च मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे पर्वताश्च
मे॥ सिकताश्च मे वनस्पतयश्च मे हिरण्यं च मे यश्च मे॥ सी
सं च मे त्रपुश्च मे श्यामं च मे लोहं च मे यज्ञेन कल्पंताम् २५॥
अग्निश्च म आपश्च मे वीरुधश्च म ओषधयश्च मे॥ कृष्ट
पच्याश्च मे कृष्टपच्याश्च मे ग्राम्याश्च मे पशव आरण्या
श्च मे॥ वित्तं च मे वित्तिश्च मे भूतं च मे भूतिश्च मे यज्ञेन कल्पं ॥रु०॥
ताम्॥ २६ वसु च मे वसतिश्च मे कर्म च मे शक्तिश्च मे अ॥ ॥१०५॥

र्थश्च म एमश्च म इत्या च मे गतिश्च मे यज्ञेन कल्पंताम् २७
पंचमोनुवाकः॥ अग्निश्च म इंद्रश्च मे सोमश्च म इंद्रश्च मे॥
सविता च म इंद्रश्च मे सरस्वती च म इंद्रश्च मे॥ पूषा च
म इंद्रश्च मे बृहस्पतिश्च म इंद्रश्च मे यज्ञेन कल्पंताम् २८॥
मित्रश्च म इंद्रश्च मे वरुणश्च म इंद्रश्च मे॥ धाता च म इं
द्रश्च मे त्वष्टा च म इंद्रश्च मे॥ मरुतश्च म इंद्रश्च मे विश्वे
च मे देवा इंद्रश्च मे यज्ञेन कल्पंताम् २९ पृथिवी च

॥स०॥

॥१०८॥

मइंद्रश्चमेंतरिक्षंचमइंद्रश्चमे॥ द्यौश्चमइंद्रश्चमेसमा
श्चमइंद्रश्चमे॥ नक्षत्राणिचमइंद्रश्चमेदिशश्चमइंद्र
श्चमेयज्ञेनकल्पंताम्॥२०॥ षष्ठोनुवाकः॥ अंशुश्चमे
रश्मिश्चमेदाभ्यश्चमेधिपतिश्चमे॥ उपांशुश्चमेंतर्या
मश्चमऐंद्रवायवश्चमेमैत्रावरुणश्चमे॥ आश्विनश्च
मेप्रतिप्रस्थानश्चमेशुक्रश्चमेमंथीच्चमेयज्ञेनकल्पं॥ वि०
ताम्॥२१॥ आग्रयणश्चमेवैश्वदेवश्चमेध्रुवश्चमेवैश्वा १०८

३५१

दित्यौहीचमे॥ पंचाविश्चमेपंचावीच्चमेत्रिवत्सश्चमेत्रिव
त्साचमे॥ तुर्यवाट्चमेतुर्यौहीचमेयज्ञेनकल्पंताम्॥२६॥ प
ष्ठवाट्चमेपष्ठौहीचमउक्षाचमेवशाचमे॥ ऋषभश्चमेवे
हच्चमेनड्वांश्चमेधेनुश्चमेयज्ञेनकल्पंताम्॥२७॥ अष्ट
मोनुवाकः॥ वाजायस्वाहा॥ प्रसवायस्वाहापिजायस्वाहा
क्रतवेस्वाहा॥ वसवेस्वाहाहर्पतयेस्वाहा॥ अह्नेमुग्धाय
स्वाहामुग्धायवैनंशिनायस्वाहाविनंशिनआंत्यायना

३५८

॥स॰॥
॥१०९॥

युस्वाहां सायं भौवनाय स्वाहा भुवनस्य पतये स्वाहाधि
पतये स्वाहा प्रजापतये स्वाहा ॥२८॥ इयं ते राण्मित्राय यं
तासि यमन ऊर्जे त्वा वृष्ट्यै त्वा प्रजानां त्वाधिपत्याय
॥२९॥ आयुर्यज्ञेन कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्य
ज्ञेन कल्पतां श्रोत्रं यज्ञेन कल्पताम् । वाग्यज्ञेन कल्प
तां मनो यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां पृष्ठं यज्ञेन
कल्पताम् । ब्रह्मा यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पतां ज्यो

वि॰
१०९

नरश्च मे ऐन्द्राग्नश्च मे महावैश्वदेवश्च मे मरुत्वतीया
श्च मे निष्केवल्यश्च मे सावित्रश्च मे सारस्वतश्च मे पा
त्नीवतश्च मे हारियोजनश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२१॥ स्रु
चश्च मे चमसाश्च मे वायव्यानि च मे द्रोणकलशश्च
मे ग्रावाणश्च मे धिषवणे च मे पूतभृच्च म आधवनी
यश्च मे वेदिश्च मे बर्हिश्च मे स्वगाकारश्च मेऽवभृथश्च
मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२२॥ अग्निश्च मे घर्मश्च मेऽर्कश्च

॥स०८
॥१०८॥

मेसूर्यश्चमे॥ प्राणश्चमेश्वमेधश्चमे पृथिवीचमेदि
तिश्चमे॥ दितिश्चमे द्यौश्चमेंगुलयः शक्करयोदिशश्च
मेयज्ञेनकल्पंताम्॥ २४॥ व्रतंचमेऋतवश्चमेसंव
त्सरश्चमेतपश्चमे॥ अहोरात्रेऊर्वष्ठीवेबृहद्रथंतरे
चमेयज्ञेनकल्पंताम्॥ २५॥ सप्तमोनुवाकः॥ एको
चमेतिस्रश्चमेतिस्रश्चमेपंचचमेपंचचमेसप्तचमेसप्त ॥वि०॥
चमेनवचमेनवचमएकादशचमएकादशचमेत्र ॥१०८॥

योदशचमेत्रयोदशमे॥ पंचदशचमेपंचदशचमे
सप्तदशचमेसप्तदशमेनवदशचमेनवदशचमए
कविंशतिश्चमएकविंशतिश्चमेत्रयोविंशतिश्चमे
त्रयोविंशतिश्चमे॥ पंचविंशतिश्चमेपंचविंशति
श्चमेसप्तविंशतिश्चमेसप्तविंशतिश्चमेनवविं
शतिश्चमेनवविंशतिश्चमएकत्रिंशच्चमएकत्रि
ंशच्चमेत्रयस्त्रिंशच्चमेयज्ञेनकल्पंताम्॥ २६॥ च

॥स०॥

॥१०८॥

नस्त्रश्च मे ष्टौ च मे ष्टौ च मे द्वादश च मे द्वादश च मे षोळश
च मे षोळश च मे विंशतिश्च मे विंशतिश्च मे चतुर्विं
शतिश्च मे चतुर्विंशतिश्च मे ष्टाविंशतिश्च मे ष्टाविंशतिश्च मे ॥ द्वात्रिंशच्च मे द्वात्रिंशच्च मे षट्त्रिंशच्च मे षट्त्रिंशच्च मे चत्वारिंशच्च मे चत्वारिंशच्च मे चतुश्चत्वारिंशच्च मे चतुश्चत्वारिंशच्च मे ष्टाचत्वारिंशच्च मे य
ज्ञेन कल्पन्ताम् ॥२५॥ त्र्यविश्च मे त्र्यवी च मे दित्यवाट् च मे

वि०

॥१०८

तिर्यज्ञेन कल्पताम् स्वर्यज्ञेन कल्पताम् ॥४२॥ स्तोमश्च
यजुश्च ऋक् च साम च बृहच्च रथन्तरं च ॥ स्वर्देवा अगन्मा
मृता अभूम प्रजापतेः प्रजा अभूम वेट् स्वाहा ॥४२॥ इमं स्त
न ॥१९॥ वाजश्च ॥५॥ सप्त च ॥४॥ ऊर्क् ॥४॥ अश्मा च ॥२॥ अ
ग्निश्च ॥२॥ अंशुश्च ॥५॥ एका च ॥४॥ वाजाय स्वाहा ॥ न
वमोनुवाकः ॥ इति एकोनविंशतिमोध्यायः ॥ हरिः ॐ
॥ वाजस्य नु प्रसवे मातरं महीमदितिं नाम वचसा क

॥स०॥

॥११०॥ रामहे यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश तस्यान्नो
देवः सविता धर्म साविषक्॥ १ ॥ विश्वे अद्य मरु
तो विश्व ऊती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः विश्वे नो
देवा अवसागमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे
॥ २ ॥ वाजो नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वा परावतः वा
जो नो विश्वैर्देवैर्धनसाताविहावतु ॥ ३ ॥ वाजो नो ॥वि०॥
अद्य प्रसुवाति दानं वाजो देवाँ२ ऋतुभिः कल्पया ॥११०॥

ति वाजो हि मा सर्ववीरं चकार सर्वा आशा वा
जपतिर्भवेयम् ॥ ४ ॥ वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो
वाजो देवान्हविषा वर्द्धयाति वाजो हि मा सर्ववी
रं चकार विश्वा आशा वाजपतिर्जयेयम् ॥ ५ ॥ सं
मा सृजामि पयसा पृथिव्याः सं मा सृजाम्यद्भिरो
षधीभिः ॥ सोऽहं वाजं सनेयमग्ने ॥ ६ ॥ पयः पृ
थिव्यां पय ओषधीषु पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धाः ॥

॥स॰॥
॥१११॥

पयस्वतीः प्रदिशः संतु मह्यम् ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् ॥ सरस्वत्यै वाचो यंतुर्यंत्रेणाग्नेः साम्राज्येनाभिषिंचामि ॥ ७ ॥ प्रथमोनुवाकः ॥ ऋताषाडृतधामाग्निर्गंधर्वः ॥ तस्यौषधयोप्सरसो मुदो नाम ॥ स न इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥ ८ ॥ संहितो विश्वसामा सूर्यो गंधर्वः ॥ तस्य मरीच्यो प्सरस आयुवो नाम ॥ स न इदं ब्रह्म क्षत्र

॥वि॰॥
॥१११॥

पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥ ९ ॥ सुषुम्णः सूर्यरश्मिश्चंद्रमा गंधर्वः ॥ तस्य नक्षत्राण्यप्सरसो भेकुरयो नाम ॥ स न इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥ १० ॥ इषिरो विश्वव्यचा वातो गंधर्वः ॥ तस्यापो अप्सरस ऊर्जो नाम ॥ स न इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥ ११ ॥ भुज्युः सुपर्णो यज्ञो गंधर्वः ॥ तस्य दक्षिणा अप्सरसः स्तावा नाम ॥ स न इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वाट् ताभ्यः स्वाहा ॥ १२ ॥

॥ श० ॥
॥ ११२ ॥

प्रजापतिर्विश्वकर्मा मनो गंधर्वः तस्य ऋक्सामान्यप्स
रस एष्टयो नाम स न इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा वा
ट्ताभ्यः स्वाहा १३ स नो भुवनस्य पते प्रजापते यस्य
त उपरि गृहा यस्य वेह अस्मै ब्रह्मणेस्मै क्षत्राय महि
शर्म यच्छ स्वाहा १४ समुद्रोसि नभस्वानार्द्रदानुः शंभू
र्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा मारुतोसि मरुतां गणः शं॥ श०॥
भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा अवस्यूरसि दुवस्वां ॥११२॥

शंभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा ॥१५॥ यास्ते अग्ने सूर्ये
रुचो दिवमातन्वंति रश्मिभिः ताभिर्नो अद्य सर्वाभी रुचे
जनाय नस्कृधि १६ या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या
रुचः इंद्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते १७
रुचं नो धेहि ब्राह्मणेषु रुचं राजसु नस्कृधि रुचं विश्ये
षु शूद्रेषु मयि धेहि रुचा रुचम् ॥१८॥ तत्त्वा यामि ब्रह्मणा
वंदमानस्तदाशास्ते यजमानो हविर्भिः ॥ अहेळमानो

वरुणेह बोध्युरुशꣳस मा न आयुः प्रमोषीः ४९ स्व
र्ण घर्म्मः स्वाहा स्वर्णार्क्कः स्वाहा स्वर्ण शुक्रः स्वाहा स्व
र्ण ज्योतिः स्वाहा स्वर्ण सूर्यः स्वाहा ५० द्वितीयेनुवा
क॰३ अग्निं युनज्मि शवसा घृतेन दिव्यꣳ सुपर्णं वय
सा बृहन्तम् तेन वयं गमेम ब्रध्नस्य विष्टपꣳ स्वो रुहाणा
अधि नाकमुत्तमम् ५१ इमौ ते पक्षा अजरौ पत
त्रिणौ याभ्याꣳ रक्षाꣳस्यपहꣳस्यग्ने ताभ्यां पतेम

सुकृतामु लोकं यत्र ऋषयो जग्मुः प्रथमजाः पुराणाः
५२ इन्दुर्दक्षः श्येन ऋतावा हिरण्यपक्षः शकुनो भु
रण्युः महान्त्सधस्थे ध्रुव आ निषत्तो नमस्ते अस्तु
मा मा हिꣳसीः ५३ दिवो मूर्द्धासि पृथिव्या नाभि
रूर्गपामोषधीनाम् विश्वायुः शर्म्म सप्रथा नम
स्पथे ५४ विश्वस्य मूर्द्धन्नधि तिष्ठसि श्रितः समुद्रे
ते हृदयमप्स्वायुरपो दत्तोदधिं भिन्त दिवस्पर्जन्या

॥ स॰ ॥

॥ ११४ ॥

दुन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो वृष्ण्याव ॥ २५ ॥ इष्टो यज्ञो भृगु
भिराशीर्दा वसुभिः ॥ तस्य न इष्टस्य प्रीतस्य द्रविणेहा
गमेः ॥ २६ ॥ इष्टो अग्निराहुतः पिपर्तु न इष्टं हविः ॥
स्वगेदं देवेभ्यो नमः ॥ २७ ॥ तृतीयोनुवाकः ॥ यदाकूता
त्समसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा संभृतं चक्षुषो वा ॥ तद
नुप्रेत सुकृतामु लोकं यत्र ऋषयो जग्मुः प्रथमजाः ॥ वि॰ ॥
पुराणाः ॥ २८ ॥ एतं सधस्थाः परि ते ददामि यमावहाच्छे ॥ ११४ ॥

वधिं जातवेदाः ॥ अन्वागन्ता यज्ञपतिर्वो अत्र तं स्म जा
नीत परमे व्योमन् ॥ २९ ॥ एतं जानाथ परमे व्योमं दे
वाः सधस्था विद रूपमस्य ॥ यदागच्छात्पथिभिर्देव
यानैरिष्टापूर्ते कृणवाथाविरस्मै ॥ ३० ॥ उद्बुध्यस्वाग्ने
प्रति जागृहि त्वमिष्टापूर्ते संसृजेथामयं च ॥ अस्मिं
त्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा यजमानश्च सीद
त ॥ ३१ ॥ येन वहसि सहस्रं येनाग्ने सर्ववेदसम् ॥ ते

॥ स० ॥

॥ ११५ ॥

३६४

नेमं यज्ञं नो नय प्रस्वर्देवेषु गंतवे ॥ २१ ॥ प्रस्तरेण परिधिना स्रुचा वेद्या च बर्हिषा ॥ ऋचेमं यज्ञं नो नय स्वर्देवेषु गंतवे ॥ २३ ॥ यद्दुत्तं यत्परादानं यत्पूर्त्तं याश्च दक्षिणाः ॥ तदग्निर्वैश्वकर्मणः स्वर्देवेषु नो दधत् ॥ २४ ॥ यत्र धारा अनपेता मधोर्घृतस्य च याः ॥ तदग्निर्वैश्वकर्मणः स्वर्देवेषु नो दधत् ॥ २५ ॥ ये अग्नयः पांचजन्या अस्यां पृथिव्यामधि तेषामसि त्व ॥ वि० ॥ ११५ ॥

३६५

मुत्तमः प्र नो जीवातवे सुव ॥ २६ ॥ चतुर्थोनुवाकः ॥ वार्त्रहत्याय शवसे पृतनाषाह्याय च ॥ इंद्र त्वा वर्त्तयामसि ॥ १ ॥ सहदानुं पुरुहूत क्षियंतमहस्तमिंद्र सं पिणक् कुणारुम् ॥ अभि वृत्रं वर्द्धमानं पियारुमपादमिंद्र तवसा जघंथ ॥ २ ॥ वि न इंद्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः ॥ यो अस्माँ अभिदासत्यधरं गमया तमः ॥ ३ ॥ मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परा

॥ सं० ॥
॥ ११६ ॥

यत्राँश्चाजगंम्मापरस्याः॥ स्म० ६९ सं० ६ उपाय पृ वि मिंद्र तिग्मं वि
पूर्णाक्तां नाति विमृधोनुदस्व ॥ ७० ॥ वैश्वानरोनऊतयआप्रया
तुपरावतः ॥ अग्निर्नः सुष्टुतीरुप ॥ ७१ ॥ पृष्टोदिवि पृष्टोअग्निः
पृथिव्यांपृष्टोविश्वाओषधीराविवेश ॥ वैश्वानरः सहसापृ
ष्टोअग्निः सनोदिवासरिषस्पातुनक्तम् ॥ ७२ ॥ अश्यामतंका
ममग्नेतवोतीअश्यामरयिंरयिवः सुवीरम् ॥ अश्यामवा
जमभिवाजयंतोश्यामद्युम्नमजराजरंते ॥ ७३ ॥ वयंतेअद्य

॥ वि० ॥
॥ ११६ ॥

॥ सं० ॥
॥ ११७ ॥

ररिमाहिकाममुत्तानहस्तानमसोपसद्य ॥ यजिष्ठेनमनसा
यक्षिदेवानस्रेधतामन्मनाविप्रोअग्ने ॥ ७४ ॥ धामछदग्निरिं
द्रोब्रह्मादेवोबृहस्पतिः ॥ सचेतसोविश्वेदेवायज्ञंप्रावंतुनःशु
भे ॥ ७५ ॥ त्वंयविष्ठदाशुषोनॄँः पाहिशृणुधीगिरः ॥ रक्षातोक
मुतत्मना ॥ ७६ ॥ वाजस्यनु० ॥ ऋतावा० १२ अग्नियुनज्मि० ॥
यदाकूतात्० ॥ मात्रेहस्वाय १० ॥ पंचमोनुवाकः ॥ कंडिकासं
ख्या ॥ ७६ ॥ इतिश्रीयजुर्वेदसंहितायांप्रथमविंशतिमोध्यायः ॥ ७ ॥

॥ वि० ॥
॥ ११७ ॥

॥ इति द्वितीयद्रप्राकसमाप्तः ॥ छ ॥ ॥

स॰
१

श्रीगणेशाय नमः ॥ हरिः ॐ ॥ स्वाद्वींत्वा स्वादुना
तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन ॥ मधुमतीं मधुमता सृजा
मि सॅं सोमेन ॥ सोमोस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्य
स्वेंद्राय सुत्राम्णे पच्यस्व ॥ १ ॥ परीतो षिंचता सुतॅं सोमो
य उत्तमॅं हविः ॥ दधन्वा यो नर्यो अप्स्वंतरा सुषाव सोम
मद्रिभिः ॥ २ ॥ वायोः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्सोमो अतिद्रुतः ॥ इं

वि॰
१

द्रस्य युज्यः सखा ॥ वायोः पूतः पवित्रेण प्राङ्सोमो
अतिद्रुतः ॥ इंद्रस्य युज्यः सखा ॥ ३ ॥ पुनाति ते परिस्रुत
ॅं सोमॅं सूर्यस्य दुहिता ॥ वारेण शश्वता तना ॥ ४ ॥ ब्र
ह्म क्षत्रं पवते तेज इंद्रियॅं सुरया सोमः सुत आसुतो मदा
य ॥ शुक्रेण देव देवताः पिपृग्धि रसेनान्नं यजमानाय धे
हि ॥ कुविदंग यवमंतो यवं चिद्यथा दांत्यनुपूर्वं वियूय ॥
इहेहैषां कृणुहि भोजनानि ये बर्हिषो नम उक्तिं यजंति ॥
उपयामगृहीतोस्यश्विभ्यां त्वा सरस्वत्यै त्वेंद्राय त्वा सुत्रा

स०
२

म्नो एष ते योनिस्तेजसे त्वा वीर्याय त्वा बलाय त्वा ५
मा मा हिंसीर्देवहितं सदस्त्वं मा सं सृक्षाथां पर
मे व्योमन् सुरा त्वमसि शुष्मिणी सोम एष मा मा हि
ऽसीः स्वां योनिमाविशन्ती ६ उपयामगृहीतोस्याश्वि
नं तेजः सारस्वतं वीर्यमैन्द्रं बलं एष ते योनिर्मोदा
य त्वानन्दाय त्वा महसे त्वा ७ तेजोसि तेजो मयि धेहि
वीर्यमसि वीर्यं मयि धेहि बलमसि बलं मयि धेह्यो

वि०
२

जोस्योजो मयि धेहि मन्युरसि मन्युं मयि धेहि सहोसि
सहो मयि धेहि ८ या व्याघ्रं विषूचिकोभौ वृकं च र
क्षति। श्येनं पतत्रिणं सिंहं सेमं पात्वंहसः ९
यदापिपेष मातरं पुत्रः प्रमुदितो धयन् एतत्तदग्ने
अनृणो भवाम्यहतौ पितरौ मया १० संपृचस्थ सं मा
भद्रेण पृङ्क्त विपृचस्थ वि मा पापेन पृङ्क्त ११ दे
वा यज्ञमतन्वत भेषजं भिषजाश्विना वाचा सरस्व

तौभिषगिंद्रायेंद्रियाणि दधतः १२ दीक्षायै रूपꣳ शष्पाणि प्रायणीयस्य तोक्मानि क्रयस्य रूपꣳ सोमस्य लाजाः सोमाꣳशवो मधु १३ आतिथ्यरूपं मासरं महावीरस्य नग्नहुः रूपमुपसदामेतत्तिस्रो रात्रीः सुरासुता १४ सोमस्य रूपं क्रीतस्य परिस्रुत्परिषिच्यते अश्विभ्यां दुग्धं भेषजमिंद्रायैंद्रꣳ सरस्वत्या १५ आसंदी रूपꣳ राजासंद्यै वेद्यै कुंभी सुराधानी अं-

तर उत्तरवेद्या रूपं कारोतरो भिषक् १६ वेद्या वेदिः समाप्यते बर्हिषा बर्हिरिंद्रियम् यूपेन यूप आप्यते प्रणीतो अग्निरग्निना १७ हविर्धानं यदश्विनाग्नीध्रं यत्सरस्वती इंद्रायैंद्रꣳ सदस्कृतं पत्नीशालं गार्हपत्यः १८ प्रैषेभिः प्रैषानाप्नोत्याप्रीभिराप्रीर्यज्ञस्य प्रयाजेभिरनुयाजान्वषट्कारेभिराहुतीः १९ पशुभिः पशूनाप्नोति पुरोडाशैर्हवीꣳष्या छंदोभिः सामिधेनी-

स०

४

युर्ग्वेभिर्वषट्कारान् २० धानाः करंभः सक्तवः परीवा
पः पयो दधि सोमस्य रूपं हविष आमिक्षा वाजिनं
मधु २१ धानानां रूपं कुवलं परीवापस्य गोधूमाः
सक्तूनां रूपं बदरमुपवाकाः करंभस्य २२ पयसो रू
पं यद्यवा दध्नो रूपं कर्कंधूनि सोमस्य रूपं वाजिनं
सौम्यस्य रूपमामिक्षा २३ आश्रावयेति स्तोत्रियाः
प्रत्याश्रावो अनुरूपः यजेति धाय्यारूपं प्रगाथा ये

वि०
४

यजामहाः २४ अर्धऋचैरुक्थानां रूपं पदैराप्नोति
निविदः प्रणवैः शस्त्राणां रूपं पयसा सोममाप्यते
२५ अश्विभ्यां प्रातः सवनमिन्द्रेणैन्द्रं माध्यंदिनं वै
श्वदेवं सरस्वत्या तृतीयमाप्तं सवनम् २६ वायु
व्यैर्वायव्यान्याप्नोति सतेन द्रोणकलशम् कुंभीभ्या
मंभृणौ सुते स्थालीभि स्थालीराप्नोति २७ यजुर्भिरा
प्यंते ग्रहा ग्रहैः स्तोमाश्च विष्टुतीः छंदोभिरुक्थाशा

स० ५

स्तानि साम्नाव ख्थश्च आप्यते २८ इष्टिभिर्भुक्षानाप्नोति सूक्तवाकेनाशिषः पूयापुत्नीसंयाजान् समिष्टयजुषा संस्थां २९ व्रतेन दीक्षामाप्नोति दीक्षयाप्नोति दक्षिणाम् दक्षिणा श्रद्धामाप्नोति श्रद्धया सत्यमाप्यते ३० एतावद्रूपं यज्ञस्य यद्देवैर्ब्रह्मणा कृतम् तदेतत् सर्वमाप्नोति यज्ञे सौत्रामणी सुते ३१ ७ सुरावंतं बर्हिषदं सुवीरं यज्ञं हिन्वंति महिषा नमोभिः दधा

वि० ५

नाः सोमं दिवि देवतासु मदेम इंद्रं यजमानाः स्वर्काः ३२ यस्ते रसः संभृत ओषधीषु सोमस्य शुष्मः सुरया सुतस्य तेन जिन्व यजमानं मदेन सरस्वतीमश्विना इंद्रमग्निम् ३३ यमश्विना नमुचेरासुरादधि सरस्वत्यसुनोदिंद्रियाय इमं तं शुक्रं मधुमंतमिंदुं सोमं राजानमिह भक्षयामि ३४ यदत्र रिप्तं रसिनः सुतस्य यदिंद्रो अपिबच्छचीभिः अहं तदस्य मनसा शिवेन सोमं राजान

सं०
६

भिरू भक्षयामि ३५ पितृभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः पि
तामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः प्रपितामहेभ्यः स्व
धायिभ्यः स्वधा नमः ३६ अक्षन्नू पितरोमीमदन्त पि
तरोतीतृपन्त पितरः पितरः शुन्धध्वम् ३७ पुनन्तु
मा पितरः सोम्यासः पुनन्तु मा पितामहाः पुनन्तु प्रपिता
महाः पवित्रेण शतायुषा ३८ पुनन्तु मा पितामहाः पु
नन्तु प्रपितामहाः पवित्रेण शतायुषा विश्वमायुर्व्य

वि०
६

श्नवै ३९ अग्न आयूंषि पवस आसुवोर्जमिषं च नः आ
रे बाधस्व दुच्छुनां ४० पुनन्तु मा देवजनाः पुनन्तु मनसा धि
यः पुनन्तु विश्वा भूतानि जातवेदः पुनीहि मा ४१ पवित्रे
ण पुनीहि मा शुक्रेण देव दीद्यत् अग्ने क्रत्वा क्रतूँ२॥ रनु
४२ यत्ते पवित्रमर्चिष्यग्ने विततमन्तरा ब्रह्म तेन पुना
तु मा ४३ पवमानः सो अद्य नः पवित्रेण विचर्षणिः यः
पोता स पुनातु मा ४४ उभाभ्यां देव सवितः पवित्रेण सवे

नेच मांपुनीहि विश्वतः ४५ वैश्वदेवी पुनती देव्यागा
द्यस्यामिमा बह्व्यस्तन्वो वीतपृष्ठाः तयामदंतः सधमा
द्येषु वयꣳ स्याम पतयो रयीणाम् ४६ ये समानाः समन
सः पितरो यमराज्ये तेषांलोकः स्वधा नमो यज्ञो देवेषु
कल्पताम् ४७ ये समानाः समनसो जीवा जीवेषु माम
काः तेषाꣳ श्रीर्मयि कल्पतामस्मिंल्लोके शतꣳ समाः ४८
द्वे सृती अशृणवं पितॄणामहं देवानामुत मर्त्यानाम् ता

भ्यामिदं विश्वमेजत्समेति यदंतरा पितरं मातरं च ४९
इदꣳ हविः प्रजननं मे अस्तु दशवीरꣳ सर्वगणꣳ स्वस्त
ये आत्मसनि प्रजासनि पशुसनि लोकसन्यभयसनि
अग्निः प्रजां बहुलां मे करोत्वन्नं पयो रेतो अस्मासु धत्त ५०
४९ उदीरतामवर उत्परास उन्मध्यमाः पितरः सोम्या
सः असुं य ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नोवंतु पितरो हवेषु
५१ त्वꣳ सोम प्र चिकितो मनीषा त्वꣳ रजिष्ठमनु नेषि पं

स॰ ११
८

धाम् तवप्रणीतीपितरोनइंदोदेवेषुरत्नमभजंतधी
राः ५२ त्वयाहिनःपितरःसोमपूर्वेकर्माणिचक्रुःप
वमानधीराः वन्वन्नवातःपरिधीँरपोर्णुवीरेभि
रश्वैर्मघवाभवानः ५३ त्वंसोमपितृभिःसंविदा
नोनुद्यावापृथिवीआततंथ तस्मैतइंदोहविषावि
धेमवयंस्यामपतयोरयीणाम् ५४ बर्हिषदःपित
रऊत्यर्वागिमावोहव्याचकृमाजुषध्वम् तआग

वि॰
८

तावसाशंतमेनाथानःशंयोररपोदधात ५५ उपहूताः
पितरःसोम्यासोबर्हिष्येषुनिधिषुप्रियेषु तआगमं
तुतइहश्रुवंत्वधिब्रुवंतुतेवंत्वस्मान् ५६ आहंपितॄन्सु
विदत्राँअवित्सिनपातंचविक्रमणंचविष्णोः बर्हिषदो
येस्वधयासुतस्यभजंतपित्वस्तइहागमिष्ठाः ५७ अ
ग्निष्वात्ताःपितरएहगच्छतसदःसदःसदतसुप्रणी
तयः अत्ताहवींषिप्रयतानिबर्हिष्यथारयिंसर्व

वीरं दधातन ५८ आयन्तु नः पितरः सोम्यासोऽग्निष्वा
त्ताः पथिभिर्देवयानैः अस्मिन्यज्ञे स्वधया मदन्तोऽधि
ब्रुवन्तु तेऽवन्त्वस्मान् ५९ येऽअग्निष्वात्ता येऽअनग्निष्वा
त्ता मध्ये दिवः स्वधया मादयन्ते तेभ्यः स्वराळसुनी
तिमेतां यथावशं तन्वं कल्पयाति ६० अग्निष्वात्तानृ
तुमतो हवामहे नाराशंसे सोमपीथं यऽआशुः ते
नो विप्रासः सुहवा भवन्तु वयं स्याम पतयो रयीणा

म् ६१ आच्या जानु दक्षिणतो निषद्येमं यज्ञमभिगृणी
त विश्वे मा हिंसिष्ट पितरः केन चिन्नो यद्व आगः पुरुष
ता कराम ६२ आसीनासोऽअरुणीनामुपस्थे रयिं धत्त
दाशुषे मर्त्याय पुत्रेभ्यः पितरस्तस्य वस्वः प्रयच्छत त
ऽइहोर्जं दधात ६२ यमग्ने कव्यवाहन त्वं चिन्मन्यसे र
यिम् तन्नो गीर्भिः श्रवाय्यं देवत्रा पनया युजम् ६३ यो
अग्निः कव्यवाहनः पितॄन्यक्षदृतावृधः प्रेदु हव्यानि

सं०
१०

वोन्वति देवेभ्यश्च पितृभ्यआ ६४ त्वमग्न ईळितो जा
तवेदो वाड्ढव्यानि सुरभीणि कृत्वी प्रादाः पितृभ्यः
स्वधया ते अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता हवींषि ६५ इदं
पितृभ्यो नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो य उपरास ईयुः ये
पार्थिवे रजस्या निषत्ता ये वा नूनं सुवृजनासु विक्षु
६६ ये चेह पितरो ये च नेह यांश्च विद्म यां उ च
न प्रविद्म त्वं वेत्थ यति ते जातवेदः स्वधाभिर्यज्ञं

वि०
१०

सुकृतं जुषस्व ६७ आधाय यानः पितरः परासः प्र
त्नासो अग्न ऋतमाशुषाणाः शुचीदयन्दीधितिमु
क्थशासः क्षामा भिन्दन्तो अरुणीरप व्रन् ६८ उशन्तस्त्वा
निधीमह्युशन्तः समिधीमहि उशन्नुशत आवह पि
तॄन्हविषे अत्तवे ६९ अपां फेनेन नमुचेः शिर इन्द्रो
दवर्त्तयः विश्वा यदजय स्पृधः ७० वेतुर्यो नुवा
कः सोमो राजामृतं सुत ऋजीषेणाजहान्मृत्युम्

स० ॥
॥७७॥

ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्रस्येन्द्रियमि
दं पयोऽमृतं मधु ॥७१॥ अद्भ्यः क्षीरं व्यपिबत्क्रुङ्ङाङ्गिर
सो धिया। ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्र
स्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु सोममद्भ्यो व्यपिबच्छन्दसा
हꣳसः शुचिषत्। ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रम
न्धस इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोऽमृतं मधु अन्नात्परिस्रुतो
रसं ब्रह्मणा व्यपिबत्क्षत्रं पयः सोमं प्रजापतिः। ऋतेन

वि०
७७

सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयो
ऽमृतं मधु ॥७२॥ रेतो मूत्रं वि जहाति योनिं प्रविशदिन्द्रि
यं गर्भो जरायुणावृत उल्बं जहाति जन्मना। ऋतेन स
त्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयो
ऽमृतं मधु ॥७३॥ दृष्ट्वा रूपे व्याकरोत्सत्यानृते प्रजापतिः।
अश्रद्धामनृतेऽदधाच्छ्रद्धाꣳ सत्ये प्रजापतिः। ऋतेन
सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धस इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयो

स॰
७२

मृतं मधु ॥ ७४ ॥ वेदेन रूपे व्यपिबत् सुतासुतौ प्रजापतिः
ऋतेन सत्यमिंद्रियं विपानं शुक्रमंधस इंद्रस्येंद्रिय
मिदं पयोमृतं मधु दृष्ट्वा परिस्रुतो रसं शुक्रेण शुक्रं
व्यपिबत् पयः सोमं प्रजापतिः ऋतेन सत्यमिंद्रियं विपा
नं शुक्रमंधस इंद्रस्येंद्रियमिदं पयोमृतं मधु ॥ ७५ ॥ पं
चमोनुवाकः सीसेन तंत्रं मनसा मनीषिण ऊर्णासूत्रे
ण कवयो वयंति अश्विना यज्ञं सविता सरस्वतींद्र

वि॰
७२

स्य रूपं वरुणो भिषज्यन् ॥ ७६ ॥ तदस्य रूपममृतं शची
भिस्तिस्रो दधुर्देवताः संरराणाः लोमानि शष्पैर्बहु
धा न तोक्मभिस्त्वगस्य मांसमभवन्न लाजाः ॥ ७७ ॥ त
दश्विना भिषजा रुद्रवर्तनी सरस्वती वयति पेशो अं
तरम् अस्थि मज्जानं मासरैः कारोतरेण दधतो ग
वां त्वचि ॥ ७८ ॥ सरस्वती मनसा पेशलं वसु नासत्या
भ्यां वयति दर्शतं वपुः रसं परिस्रुता न रोहितं नग्नहु

स॰

१२

द्रीरिस्रसरन्नवेम ७९ पयसः शुक्रममृतं जनित्रं सुर
या मूत्राज्जनयंत रेतः अपामतिं दुर्मतिं बाधमाना ऊव
ध्यं वातं सब्वं तदारात् ८० इंद्रः सुत्रामा हृदयेन सत्येन पु
रोडाशेन सविता जजान यकृत्क्लोमानं वरुणो भिषज्यन्म
तस्ने वायव्यैर्न मिनाति पित्तम् ८१ आंत्राणि स्थालीर्मधु
पिन्वमाना गुदाः पात्राणि सुदुघा न धेनुः श्येनस्य पत्रं न वि॰
प्लीहा शचीभिरासंदी नाभिरुदरं न माता ८२ कुंभो व १२

२०५

निष्ठुर्जनिता शचीभिर्यस्मिन्नग्रे योन्यां गर्भो अंतः प्ला
शिर्व्यक्तः शतधार उत्सो दुहे न कुंभी स्वधां पितृभ्यः ८३
मुखं सदस्य शिर इत्सतेन जिह्वा पवित्रमश्विनासंस
रस्वती चप्यं न पायुर्भिषगस्य वालो वस्तिर्न शेपो हर
सा तरस्वी ८४ अश्विभ्यां चक्षुरमृतं ग्रहाभ्यां छागेन
तेजो हविषा शृतेन पक्ष्माणि गोधूमैः कुवलैरुतानि पे
शो न शुक्रमसितं वसाते ८५ अविर्न मेषो नसि वीर्याय

स०
७४

यप्राणस्य पंथा अमृतो ग्रहाभ्याम् सरस्वत्युपवा
कैर्व्यानंनस्यानि बर्हिर्बदरैर्जजान ८६ इंद्रस्य रू
पंमृषभोबलाय कर्णाभ्यांश्रोत्रममृतंग्रहाभ्यां य
वानबर्हिर्भ्रुविकेसराणि कर्कंधुर्जज्ञेमधुसारघंमु
खात् ८७ आत्मन्नुपस्थेनवृकस्यलोमुखेश्मश्रू
णिनव्याघ्रलोम केशानशीर्षन्यशसेश्रियैशिखा
सिंहस्यलोमत्विषिरिंद्रियाणि ८८ अंगान्यात्मंभि

वि०
७४

षजातदश्विनात्मानमंगैस्समधात्सरस्वती इंद्रस्य
रूपंशतमानमायुश्चंद्रेणज्योतिरमृतंदधानाः ८९
सरस्वतीयोन्यांगर्भमंतरश्विभ्यांपत्नीसुकृतंबिभर्ति
अपांरसेनवरुणोनसाम्नेंद्रंश्रियेजनयन्नप्सुराजा ९०
तेजःपशूनांहविरिंद्रियावत्परिस्रुतापयसासारघंम
धु अश्विभ्यांदुग्धंभिषजासरस्वत्यासुतासुताभ्याममृ
तःसोमइंदुः ९१ षष्ठोनुवाकः क्षत्रस्यनाभिरसि

क्षत्रस्य योनिरसि मा त्वा हिंसीन्मा मा हिंसीः निषसाद धृतव्रतो वरुणः पस्त्यास्वा साम्राज्याय सुक्रतुः मृत्योः पाहि विद्योत्पाहि देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् २२ अश्विनोर्भैषज्येन तेजसे ब्रह्मवर्चसायाभिषिंचामि सरस्वत्यै भैषज्येन वीर्यायान्नाद्यायाभिषिंचामि इंद्रस्येंद्रियेण बलाय श्रियै यशसेऽभिषिंचामि २३ कोसि कतमोसि कस्मै त्वा काय त्वा सुश्लोक सुमंगल सत्यराज

न् २४ शिरो मे श्रीर्यशो मुखं त्विषिः केशाश्च श्मश्रूणि राजा मे प्राणो अमृतं सम्राट् चक्षुर्विराट् श्रोत्रम् २५ जिह्वा मे भद्रं वाङ् महो मनो मन्युः स्वराड्भामः मोदाः प्रमोदा अंगुलीरंगानि मित्रं मे सहः २६ बाहू मे बलमिंद्रियं हस्तौ मे कर्म वीर्यम् आत्मा क्षत्रमुरो मम २७ पृष्ठीर्मे राष्ट्रमुदरमंसौ ग्रीवाश्च श्रोणी ऊरू अरत्नी जानुनी विशो मेंगानि सर्वतः २८ नाभिर्मे

॥ सं० ॥

॥ १८ ॥

न्धिस्तं विज्ञानं पायुम्मेम न्धिति र्भसत् ॥ आनंदं नं दा आंडो
मे भगः सौभाग्यं पसः ॥ ९९ ॥ जंघाभ्यांपद्भ्यांधर्म्मोस्मि विशि
राजाप्रतिष्ठितः ॥ प्रतिक्षत्त्रे प्रतितिष्ठामिराष्ट्रे ॥ प्रत्यश्वेषुप्र
तितिष्ठामिगोषु ॥ १०० ॥ प्रत्यंगेषु प्रतितिष्ठाम्यात्मन्प्रतिप्रा
णेषु प्रतितिष्ठामिपुष्टे प्रतिद्यावापृथिव्योः प्रतितिष्ठामि
यज्ञे ॥ १०१ ॥ त्रयादेवाएकादशत्रयस्त्रिंशाःसुराधसः ॥ वि० ॥
बृहस्पतिपुरोहितादेवस्यसवितुःसवे ॥ देवादेवैरवंतु ॥ १८ ॥

मा १०२ प्रथमाद्वितीयैर्द्वितीयास्तृतीयैस्तृतीयाः सत्येन
सत्यं यज्ञेनयज्ञो यजुर्भिर्यजूंषिसामभिः १०३ सामान्य
भिर्ऋचः पुरोनुवाक्याभिः पुरोनुवाक्या याज्याभिर्याज्या

ति

वषट्कारैः वषट्कारा आहुतीभिराहुतयो मेकामान्समर्द्ध
यंतु भूः स्वाहा १०४ लोमानिप्रयतिर्ममत्वङ्म आनति
रागतिः मांसंमउपनतिर्वस्वस्थिमज्जामआनतिः
१०५ शुक्लयजुर्वेदसंहितायांएकविंशतिमोध्यायः

॥स॰॥

॥१०॥

हरिः ॐ॥ यद्देवा देवहेळनं देवासश्चकृमा वयं॥ अ
ग्निर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुंचत्वंहसः॥१॥ यदि दिवा
यदि नक्तमेनांसि चकृमा वयम्॥ वायुर्मा तस्मादेन
सो विश्वान्मुंचत्वंहसः॥२॥ यदि जाग्रद्यदि स्वप्न एनां
सि चकृमा वयम्॥ सूर्यो मा तस्मादेनसो विश्वान्मुंच
त्वंहसः॥३॥ यद्ग्रामे यदरण्ये यत्सभायां यदिंद्रिये॥ ॥व्रं॥
यच्छूद्रे यदर्ये यदेनश्चकृमा वयम्॥ यदेकस्याधिध

॥१०॥

र्मणि तस्यावयजनमसि यदापो अघ्न्या इति वरुणेति शपामहे
ततो वरुण नो मुंच अवभृथ निचुंपुण निचेरुरसि निचुंपु
ण अव देवैर्देवकृतमेनो यक्ष्यव मर्त्यैर्मर्त्यकृतं पुरुराव्णो
देव रिषस्पाहि समुद्रे ते हृदयमप्स्वंतः संत्वा विशंत्वोषधी
रुतापः सुमित्रिया न आप ओषधयः संतु दुर्मित्रियास्त
स्मै संतु योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः ४ द्रुपदादिव मु
मुचानः स्विन्नः स्नातो मलादिव॥ पूतं पवित्रेणेवाज्यमा

॥सू०॥
॥१८॥

पः॥ शुध्यंतु मैनसः॥ ५॥ उद्वयं तमसस्परिस्वः पश्यंत उत्तरम्
देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमं॥ ६॥ अपोअद्यान्वचा
रिषंरसेन समसृक्ष्महि॥ पयस्वानग्न आगमं तं मास
ंसृज वर्चसा प्रजया च धनेन च॥ एधोस्येधिषीमहि
समिदसि तेजोसि तेजो मयि धेहि॥ ७॥ समाववर्ति पृथि
वी समुषाः समु सूर्यः॥ समु विश्वमिदं जगत्॥ वैश्वान ॥वि०॥
रज्योतिर्भूयासं विभून्कामान्व्यश्नवै भूः स्वाहा॥ ८॥ ७॥ ॥१८॥

अभ्यादधामि समिधमग्ने व्रतपते त्वयि॥ व्रतंच श्रद्धांचो
पैमींधे त्वा दीक्षितो अहम्॥ ९॥ यत्र ब्रह्म च क्षत्रं च सम्यं
चौ चरतः सह॥ तं लोकं पुण्यं प्रज्ञेषं यत्र देवाः सहाग्निना
॥१०॥ यत्रेंद्रश्च वायुश्च सम्यंचौ चरतः सह॥ तं लोकं पुण्यं प्र
ज्ञेषं यत्र सेदिर्न विद्यते॥११॥ अंशुना ते अंशुः पृच्यतां प
रुषा परुः॥ गंधस्ते सोममवतु मदाय रसो अच्युतः॥१२॥ सिं
चंति परिषिंचंत्युत्सिंचंति पुनंति च॥ सुरायै बभ्र्वै मदे किंत्वो

स० १९

वदन्तिकिंस्वः १३ धानावन्तंकरंभिणमपूपवन्तमुक्थिनम्
इंद्रप्रातर्जुषस्वनः १४ बृहदिंद्रायगायतमरुतोवृत्रहंतम
म् येनज्योतिरजनयन्नृतावृधोदेवंदेवायजागृवि १५ अ
ध्वर्योअद्रिभिःसुतंसोमंपवित्रआनय पुनीहींद्रायपातवे
१६ ५९ योभूतानामधिपतिर्यस्मिंल्लोकाअधिश्रिताः य
ईशेमहतोमहांस्तेनगृह्णामित्वामहंमयिगृह्णामित्वामहं
१७ उपयामगृहीतोस्यश्विभ्यांत्वासरस्वत्यैत्वेंद्रायत्वा

वि० १९

सुत्राम्णे ॥ एषतेयोनिरश्विभ्यांत्वासरस्वत्यैत्वेंद्रायत्वासुत्रा
म्णे ॥१८॥ प्राणपामेअपानपाश्चक्षुष्पाश्रोत्रपाश्चमे वाचोमे
विश्वभेषजोमनसोसिविलायकः ॥१९॥ अश्विनकृतस्यतेसर
स्वतिकृतस्येंद्रेणसुत्राम्णाकृतस्य ॥ उपहूतउपहूतस्यभक्षया
मि ॥२०॥ समिद्धइंद्रउषसामनीकेपुरोरुचापूर्वकृद्वावृधानः ॥
त्रिभिर्देवैस्त्रिंशतावज्रबाहुर्जघानवृत्रंविदुरोववार ॥२१॥
नराशंसःप्रतिशूरोमिमानस्तनूनपात्प्रतियज्ञस्यधाम ॥ गो

॥शु०॥
॥२०॥

भिर्वृषभावान्मधुनासमंजन्हिरण्यैश्चंद्रीयजतिप्रचेताः॥२२॥
ईळितोदेवैर्हरिवाँ२अभिष्टिराजुह्वानोहविषाशर्द्धमा
नः॥ पुरंदरोगोत्रभिद्वज्रबाहुरायातुयज्ञमुपनोजुषा
णः॥२३॥ जुषाणोबर्हिर्हरिवान्नइंद्रःप्राचीनंसीदत्प्र
दिशापृथिव्याः॥ उरुप्रथाःप्रथमानंस्योनमादित्यैरक्तं
वसुभिःसजोषाः॥२४॥ इंद्रंदुरःकवष्योधावमानावृषा ॥शि॰
णंयंतुजनयःसुपत्नीः॥ द्वारोदेवीरभितोविश्रयंतां ॥२०॥

सुवीरावीरंप्रथमानामहोभिः॥२५॥ उषासानक्ताबृहती
बृहंतंपयस्वतीसुदुघेशूरमिंद्रं॥ तंतुंततंपेशसासंवयं
तीदेवानांदेवंयजतःसुरुक्मे॥२६॥ दैव्यामिमानामनुषः
पुरुत्राहोताराइंद्रंप्रथमासुवाचा॥ मूर्धन्यज्ञस्यमधुना
दधानाप्राचीनंज्योतिर्हविषावृधातः॥२७॥ तिस्रोदेवी
र्हविषावर्द्धमानाइंद्रंजुषाणाजनयोनपत्नीः॥ अच्छिन्नं
तंतुंपयसासरस्वतीळादेवीभारतीविश्वतूर्तिः॥२८॥ त्व

॥स०॥
॥२७॥

ष्टाद्ध घुक्ष मिंद्रा युवछे पाको चित्पुर्यं भासे पुरूणि ॥ वृषा
यज्ञान्वृषणं भूरिरेता मूर्धन्यज्ञस्य समनक्तु देवान् ॥ २९ ॥
वनुस्पग्निरवैस्य ष्टोन पाप्नो स्तन्यो समजन्मे मितानदे
वः ॥ इंद्रस्य हव्यैर्जठरं पृणानः स्वदाति यज्ञं मधुना घृते
न ॥ ३० ॥ स्तोकानामिंदुं प्रति भूर इंद्रो वृषायमाणो वृष
भस्तुराषाट् ॥ घृतप्रुषा मनसा मोदमानाः स्वाहा देवा ॥ऋ०॥
अमृता मादयंतां ॥ ३१ ॥ आयात्विंद्रो वस उप न इह ॥२१॥

स्तुतः सधमादस्तु शूरः ॥ वावृधानस्तविषीर्यस्य पूर्वीर्द्यौ
र्न क्षत्रमभिभूति पुष्यात् ॥ ३२ ॥ आ न इंद्रो दूरादा न आ
सादभिष्टिकृदवसे यासदुग्रः ॥ ओजिष्ठेभिर्नृपतिर्वज्र
बाहुः संगे समत्सु तुर्वणिः पृतन्यून् ॥ ३३ ॥ आ न इंद्रो
हरिभिर्यात्वच्छार्वाचीनोवसे राधसे च ॥ तिष्ठाति वज्री म
घवा विरप्शीमं यज्ञमनु नो वाजसातौ ॥ ३४ ॥ त्रातारमिं
द्रमवितारमिंद्रं हवेहवे सुहवं शूरमिंद्रम् ॥ ह्वयामि

॥स०॥

॥२२॥

शक्रंपुरुहूतमिंद्रꣳस्वस्तिनोमघवाधात्विंद्रः॥३५॥ इंद्रः
सुत्रामास्ववाँ२अवोभिःसुमृडीकोभवतुविश्ववेदाः॥ बा
धतांद्वेषोअभयंकृणोतुसुवीर्यस्यपतयःस्याम॥३६॥
तस्यवयꣳसुमतौयज्ञियस्यापिभद्रेसौमनसेस्याम॥
ससुत्रामास्ववाँ२इंद्रोअस्मेआराच्चिद्द्वेषःसनुतर्युयोतु॥३७॥
आमंद्रैरिंद्रहरिभिर्याहिमयूररोमभिः॥ मात्वाकेचि ॥वि॥
न्नियमन्विंनपाशिनोतिधन्वेवताँ२इहि॥३८॥ एवेदिं ॥२२॥

द्रंवृषणंवज्रबाहुंवसिष्ठासोअभ्यर्चंत्यर्कैः॥ सनस्तुतोवी
रवद्धातुगोमद्यूयंपातस्वस्तिभिःसदानः॥३९॥ समिद्धोअ
ग्निरश्विनातप्तोघर्मोविराट्सुतः॥ दुहेधेनुःसरस्वतीसोमꣳ
शुक्रमिहेंद्रियं॥४०॥ तनूपाभिषजासुतेश्विनोभासरस्वती
॥ मध्वारजाꣳसीन्द्रियमिंद्रायपथिभिर्वहान्॥४१॥ इंद्रायें
दुꣳसरस्वतीनराशꣳसेननग्नहुम्॥ अधातामश्विनामधु
भेषजंभिषजासुते॥४२॥ आजुह्वानासरस्वतींद्रायेंद्रिया

॥ सं० ॥ ४२४

॥ २३ ॥ णिवीर्यम्॥ इळाभिरश्विनाइषुꣳ समूर्जꣳ सꣳरयिन्दधुः॥ ४३॥
अश्विनानमुचेः सुतꣳ सोमꣳ शुक्रम्परिस्रुता॥ सरस्वतीत
माभरद्बर्हिषेन्द्राय पातवे॥ ४४ कवष्यो न व्यचस्वतीरश्वि
भ्यान्नदुरो दिशः॥ इन्द्रोनरोदसीउभेदुहे कामान्सरस्वती
॥ ४५॥ उषासानक्तमश्विनादिवेन्द्रꣳ सायमिन्द्रियैः॥ स
ञ्जानानेसुपेशसा समञ्जातेसरस्वत्या॥ ४६ पातन्नोअश्वि [illegible]॥
श्विनादिवापाहिनक्तꣳ सरस्वति॥ दैव्याहोतारा भिषजा॥ २३॥

४२५

पातमिन्द्रꣳ सचासुते॥ ४७॥ तिस्रस्त्रेधासरस्वत्यश्विनाभा
रतीळा॥ तीव्रम्परिस्रुता सोममिन्द्राय सुषुवुर्मदम्॥ ४८॥
अश्विनाभेषजम्मधुभेषजन्नः सरस्वती॥ इन्द्रेत्वष्टा यशः
श्रियꣳ रूपꣳरूपमधुस्सुते॥ ४९॥ ऋतुथेन्द्रोवनस्पतिश्श
शमानः परिस्रुता॥ कीलालमश्विभ्याम्मधुदुहेधेनुः सर
स्वती॥ ५०॥ गोभिर्नसोमम श्विनामासरेण परिस्रुता॥ स
मधातꣳ सरस्वत्यास्वाहेन्द्रे सुतम्मधु॥ ५१॥ अश्विनाहवि

इंद्रियन्नमुचेर्द्धिया सरस्वती । आ शुक्रमासुराद्वसु मघ
मिंद्राय जभ्रिरे ॥५२॥ यमश्विना सरस्वती हविषेंद्रमवर्द्ध
यन् । स बिभेद बलम्मघन्नमुचावासुरे सचा ॥५३॥ तमिं
द्रं पशवः सचाश्विनोभा सरस्वती । दधाना अभ्यनूषत
हविषा यज्ञ इंद्रियैः ॥५४॥ य इंद्र इंद्रियं दधुः सविता वरुणो
भगः । स सुत्रामा हविष्पतिर्यजमानाय सश्चत ॥५५॥ सवि
ता वरुणो दधद्यजमानाय दाशुषे । आदत्त नमुचेर्वसु सुत्रा

मा बलमिंद्रियम् ॥५६॥ वरुणः क्षत्रमिंद्रियं भगेन सवि
ता श्रियम् । सुत्रामा यशसा बलं दधाना यज्ञमाशत ॥५७॥
अश्विना गोभिरिंद्रियमश्वेभिर्वीर्यं बलम् । हविषेंद्रं सर
स्वती यजमानमवर्द्धयन् ॥५८॥ ता नासत्या सुपेशसा हिर
ण्यवर्त्तनी नरा । सरस्वती हविष्मतींद्र कर्मसु नोवत ॥५९॥
ता भिषजा सुकर्मणा सा सुदुघा सरस्वती । स वृत्रहा शतक्र
तुरिंद्राय दधुरिंद्रियम् ॥६०॥ युवं सुराममश्विना नमुचा

॥ स० ॥
॥ २५ ॥

आसुरे सचा॥ विपिपानाः सरस्वतीन्द्रं कर्मस्वावत ॥ ६१ ॥ पुत्रमिव पितरावश्विनोभेन्द्रावथुः काव्यैर्दंसनाभिः॥ यत्सुरामं व्यपिबः शचीभिः सरस्वती त्वा मघवन्नभिष्णक् ॥ ६२ ॥ यस्मिन्नश्वास ऋषभास उक्षणो वशा मेषा अवसृष्टास आहुताः॥ कीलालपे सोमपृष्ठाय वेधसे हृदा मतिं जनय चारुमग्नये॥ ६३ ॥ अहाव्यग्ने हविरास्ये ते स्रुचीव घृतं चम्वीव सोमः॥ वाजसनिं रयिमस्मे सुवीरं प्रशस्तं धेहि यशसं बृहन्तम् ॥ ६४ ॥ अश्विना तेजसा चक्षुः प्राणेन सरस्वती वीर्यं॥ वाचेन्द्रो बलेनेन्द्राय दधुरिन्द्रियम् ॥ ६५ ॥ गोमदू षु णासत्याश्वावद्यातमश्विना॥ वर्ती रुद्रा नृपाय्यम् ॥ ६६ ॥ न यत्परो नान्तर आदधर्षद्वृषण्वसू॥ दुःशंसो मर्त्यो रिपुः॥ ६७ ॥ ता न आ वोढमश्विना रयिं पिशङ्गसंदृशम् ॥ धिष्ण्या वरिवोविदम् ॥ ६८ ॥ पावका नः सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती॥ यज्ञं वष्टु धियावसुः॥ ६९ ॥ चोदयित्री सूनृतानां

॥ वि० ॥
२५ ॥

श्री॰

॥य॰ग॥

॥२६॥ चेत्तन्ती सुमतीनां॥ यज्ञं दधे सरस्वती ॥ ८० ॥ महो अर्णः स
रस्वती प्रचेतयति केतुना। धियो विश्वा विराजति ॥ ८१ ॥ इं
द्राया हि चित्रभानो सुताइमे त्वायवः ॥ अण्वीभिस्तनापू
तासः ॥ ८२ ॥ इंद्राया हि धियेषितो विप्रजूतः सुतावतः ॥ उ
प ब्रह्माणि वाघतः ॥ ८३ ॥ इंद्राया हि तूतुजान उप ब्रह्माणि
हरिवः ॥ सुते दधिष्व नश्चनः ॥ ८४ ॥ अश्विना पिबतं मधु दि॰
सरस्वत्या सजोषसा। इंद्रः सुत्रामा वृत्रहा जुषंतां सोम्यं ॥२६॥

मधु ॥ ८५ ॥ अष्टानुवाकेषु पंचसप्ततिः ॥ इति शुक्लयजुर्वे
द संहितायां विंशतिमोध्यायः ॥ हरिः ॐ ॥ इमम्मे व
रुण श्रुधी हवमद्या च मृळय। त्वामवस्युराचके ॥ १ ॥ त
त्वा यामि ब्रह्मणा वंदमानस्तदा शास्ते यजमानो हविर्भिः
अहेळमानो वरुणेह बोध्युरुशंस मा न आयुः प्र मोषीः
॥ २ ॥ त्वन्नो अग्ने वरुणस्य विद्वान्देवस्य हेळो अवयासिसी
ष्ठाः ॥ यजिष्ठो वह्नितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषांसि प्र

स० २०

मुमुग्ध्यस्मत्‌ ३ सत्वन्नोऽअग्नेवमो भवोत्ती नेदिष्ठोऽअ
स्याऽउषसोव्युष्टौ अवयक्ष्वनो वरुणं रराणो वीहि
मृळीकं सुहवोनऽएधि ४ महीमूषुमातरं सुव्रता
नामृतस्यपत्नीमवसेहुवेम तुविक्षत्रामजरन्तीमु
रूचीं सुशर्माणमदितिं सुप्रणीतिं ५ सुत्रामाणं पृ
थिवीं द्यामनेहसं सुशर्माणमदितिं सुप्रणीतिम् दै वि०
वीं नावं स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमारुहेमास्वस्तये ६ २०

सुनावमारुहेयमस्रवन्तीमनागसं शतारित्रां स्वस्तये ७
आ नो मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम् मध्वा रजांसि सुक्र
तू ८ प्र बाहवा सिसृतं जीवसे न आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन
आ मा जने श्रवयतं युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा ९ शन्नो
भवन्तु वाजिनो हवेषु देवताता मितद्रवः स्वर्काः जम्भयन्तोहिं
वृकं रक्षांसि सनेम्यस्मद्युयवन्नमीवाः १० ते नो अर्वन्तो
हवनश्रुतो हवं विश्वे शृण्वन्तु वाजिनो मितद्रवः सहस्रसा मे

म०॥
२८

ध्वसातारूवसनामहोयेध्वनरूंसमिथेषुजभ्भिरे ११ वाजेवाजे
वत्तवाजिनोनोधनेषुविप्राअमृताऋतज्ञाः अस्यम
ध्वः पिबतमादयध्वंतृप्तायातपथिभिर्देवयानैः १२
५ समिद्धोअग्निःसमिधासुसमिद्धोवरेण्यः गाय
त्रीछंदइंद्रियंत्र्यविर्गौर्वयोदधुः १३ तनूनपाच्छुचि
व्रतस्तनूपाश्चसरस्वती उष्णिहाछंदइंद्रियंदित्यवा
ड्गौर्वयोदधुः १४ इडाभिरग्निरीड्यःसोमोदेवोअ

वि०
२८

५ हे

मर्त्यः अनुष्टुप्छंदइंद्रियंपंचाविर्गौर्वयोदधुः १५ सुब
र्हिरग्निःपूषण्वान्स्तीर्णबर्हिरमर्त्यः बृहतीछंदइंद्रियंत्रि
वत्सोगौर्वयोदधुः १६ दुरोदेवीर्दिशोमहीर्ब्रह्मादेवोबृहस्प
तिः पंक्तिःछंदइंद्रियंतुर्यवाड्गौर्वयोदधुः १७ उषेयह्वी
सुपेशसाविश्वेदेवाअमर्त्याः त्रिष्टुप्छंदइहेंद्रियंपष्ठवाड्गौ
र्वयोदधुः १८ दैव्याहोतारोभिषजेन्द्रेणसयुजायुजा जगती
छंदइंद्रियमनड्वान्गौर्वयोदधुः १९ तिस्रइडासरस्वतीभार

॥स०॥

॥२९॥

ती मुरुतो विशः ॥ विराड्छंद इहेंद्रियं धेनुर्गौर्न वयो दधुः ॥
॥२०॥ त्वष्टा तुरीपो अद्भुत इंद्राग्नी पुष्टिवर्द्धना ॥ द्विपदा
छंद इंद्रियमुक्षा गौर्न वयो दधुः ॥२१॥ शमिता नो वनस्प
तिः सविता प्रसुवन्भगम् ॥ ककुप्छंद इहेंद्रियं वशा वेह
द्वयो दधुः ॥२२॥ स्वाहा यज्ञं वरुणः सुक्षत्रो भेषजं करत् ॥ अ
तिछंदा इंद्रियं बृहदृषभो गौर्वयो दधुः ॥२३॥ छ ॥ वसंतेन ॥वि०॥
ऋतुना देवा वसवस्त्रिवृता स्तुताः ॥ रथंतरेण तेजसा ॥२९॥

हविरिंद्रे वयो दधुः ॥२४॥ ग्रीष्मेण ऋतुना देवा रुद्राः पंच
दशे स्तुताः ॥ बृहता यशसा बलं हविरिंद्रे वयो दधुः ॥२५॥
वर्षाभिर्ऋतुनादित्या स्तोमे सप्तदशे स्तुताः ॥ वैरूपेण वि
शौजसा हविरिंद्रे वयो दधुः ॥२६॥ शारदेन ऋतुना देवा
एकविंश ऋभवस्तुताः ॥ वैराजेन श्रिया श्रियं हविरिंद्रे
वयो दधुः ॥२७॥ हेमंतेन ऋतुना देवास्त्रिणवे मरुतः स्तुताः ॥
बलेन शक्वरीः सहो हविरिंद्रे वयो दधुः ॥२८॥ शैशिरेण

स०
३०

ऋतुना देवास्त्रयस्त्रिंशेमृता स्तुताः सत्येन रेवतीः क्षत्रꣳ
हविरिन्द्रे वयो दधुः २९ होता यक्षत्समिधाग्निमिळस्पदे
श्विनेन्द्रꣳ सरस्वतीमजो धूम्रो न गोधूमैः कुवलैर्भेषजं म
धु शष्पैर्न तेज इन्द्रियं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वा
ज्यस्य होतर्यज ३० होता यक्षत्तनूनपात्सरस्वतीमविर्मे
षो न भेषजं पथा मधुमता भरन्नश्विनेन्द्राय वीर्यम्॥ बद
रैरुपवाकाभिर्भेषजं तोक्मभिः पयः सोमः परिस्रुता घृतं म

वि०
३०

धु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ३१ होता यक्षन्नराशꣳसं न नग्न
हुं पतिꣳ सुरया भेषजं मेषस्सरस्वती भिषग्रथो न चन्द्र्यश्वि
नोर्वपा इन्द्रस्य वीर्यम्॥ बदरैरुपवाकाभिर्भेषजं तोक्मभिः प
यः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ३२ हो
ता यक्षदिळेळित आजुह्वानः सरस्वतीमिन्द्रं बलेन वर्द्धय
न्नृषभेण गवेन्द्रियमश्विनेन्द्राय भेषजं यवैः कर्कन्धुभि
र्मधु लाजैर्न मासरं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्य

॥ स० ॥
॥ २१ ॥

स्य होतर्यज ॥ ३३ ॥ होता यक्षद्बर्हिरूर्णम्रदा भिषङ्नासत्या
भिषजाश्विनाश्वा शिशुमती भिषग्धेनुः सरस्वती भिष
ग्दुह इन्द्राय भेषजं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्य
न्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३४ ॥ होता यक्षद्दुरो दिशः कवष्यो
न व्यचस्वतीरश्विभ्यां न दुरो दिश इन्द्रो न रोदसी दुघे
दुहे धेनुः सरस्वत्यश्विनेन्द्राय भेषजं शुक्रं न ज्योतिरि
न्द्रियं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होत

वि०
२१

र्यज ॥ ३५ ॥ होता यक्षत्सुपेशसोषे नक्तं दिवाश्विना सम
ञ्जाते सरस्वत्या त्विषिमिन्द्रे न भेषजं श्येनो न रज
सा हृदा श्रिया न मासरं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु
व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३६ ॥ होता यक्षद्दैव्या होतारा भि
षजाश्विनेन्द्रं न जागृवि दिवा नक्तं न भेषजैः शूषं स
रस्वती भिषक्सीसेन दुह इन्द्रियं पयः सोमः परिस्रु
ता घृतं मधु व्यन्त्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३७ ॥ होता यक्ष

स० ११
३९

भिं नि स्रोदेवीर्न भेषजं त्रयस्त्रिधातवोपसो रूपमिंद्रे हि
रण्ययमश्विनेडा न भारती वाचा सरस्वती मह इंद्राय
दुह इंद्रियं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यंत्वाज्यस्य होत
र्यज ३८ होता यक्षत्सुरेतसमृषभं नर्यापसं त्वष्टार
मिंद्रमश्विना भिषजं न सरस्वतीमोजो न जूतिरिंद्रियं वृ
को न रभसो भिषक् यशः सुरया भेषजं श्रिया न मास
रं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यंत्वाज्यस्य होतर्यज ३९

वि०
३९

होता यक्षद्वनस्पतिं शमितारं शतक्रतुं भीमं न मन्युं
राजानं व्याघ्रं नमसाश्विना भामं सरस्वती भिषगिंद्राय
दुह इंद्रियं पयः सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यंत्वाज्यस्य हो
तर्यज ४० होता यक्षदग्निं स्वाहाज्यस्य स्तोकानां स्वाहा
मेदसां पृथक् स्वाहा छागमश्विभ्यां स्वाहा मेषं सरस्व
त्यै स्वाहा ऋषभमिंद्राय सिंहाय सहस इंद्रियं स्वाहा
ग्निं न भेषजं स्वाहा सोममिंद्रियं स्वाहेंद्रं सुत्रामाणं

॥स०॥
॥३२॥

सवितारं वरुणं भिषजां पतिं स्वाहा वनस्पतिं प्रियं पाथो
न भेषजं॥ स्वाहा देवा आज्यपा जुषाणो अग्निर्भेषजं पयः
सोमः परिस्रुता घृतं मधु व्यंत्वाज्यस्य होतर्यज॥ ४१॥ ५॥
होता यक्षदश्विनौ छागस्य वपाया मेदसो जुषेतां हविः
र्होतर्यज॥ होता यक्षत्सरस्वतीं मेषस्य वपाया मेदसो जु
षतां हविर्होतर्यज॥ होता यक्षदिन्द्रमृषभस्य वपाया
मेदसो जुषतां हविर्होतर्यज॥ ४२॥ होता यक्षदश्विनौ

वि०
३२

सरस्वतीमिन्द्रं सुत्रामाणमिमे सोमाः सुरामाणः छागै
र्न मेषैर्ऋषभैः सुताः शष्पैर्न तोक्मभिर्लाजैर्महस्वंतो
मदा मासरेण परिस्कृताः शुक्राः पयस्वंतोमृताः प्रस्थि
ता वो मधुश्चुतस्तानश्विना सरस्वतीन्द्रः सुत्रामा वृत्रहा
जुषंतां सोम्यं मधु पिबंतु मदंतु व्यंतु होतर्यज॥ ४३॥
होता यक्षदश्विनौ छागस्य हविष आत्तामद्य मध्यतो मे
द उद्भृतं पुरा द्वेषोभ्यः पुरा पौरुषेय्या गृभः घस्तां नूनं

॥स०॥
॥२८॥

घासेअ्ज्राणांयवसप्रथमानाꣳसुमत्क्षराणाꣳशतरुद्रि
याणामग्निष्वात्तानांपीवोपवसनानां॥ पार्श्वतःश्रोणितः
शितामतउत्सादतोऽङ्गादंगादवत्तानांकरतएवाश्विना
जुषेताꣳहविर्होतर्यज॥ होतायक्षत्सरस्वतींमेषस्यह
विषआवयदद्यमध्यतोमेदउद्भृतंपुराद्वेषोभ्यःपुरा
पौरुषेय्यागृभः॥ घसन्नूनंघासेअज्राणांयवसप्रथ
मानाꣳसुमत्क्षराणाꣳशतरुद्रियाणामग्निष्वात्तानांपी

वि०
२८

वोपवसनानां॥ पार्श्वतःश्रोणितःशितामतउत्सादतों
गादंगादवत्तानांकरदेवꣳसरस्वतीजुषताꣳहविर्होत
र्यज॥ होतायक्षदिंद्रमृषभस्यहविषआवयदद्यमध्य
तोमेदउद्भृतंपुराद्वेषोभ्यःपुरापौरुषेय्यागृभः॥ घसन्नू
नंघासेअज्राणांयवसप्रथमानाꣳसुमत्क्षराणाꣳशतरु
द्रियाणामग्निष्वात्तानांपीवोपवसनानाम्॥ पार्श्वतःश्रो
णितःशितामतउत्सादतोंगादंगादवत्तानांकरदेवमिंद्रो

॥ स० ॥

॥ ३५ ॥

जुषतां हविर्होतर्यज ॥ ७४ ॥ होता यक्षद्वनस्पतिमभि हि
पिष्टतमया रभिष्ठया रशनयाधित ॥ यत्राश्विनोश्छाग
स्य हविषः प्रिया धामानि यत्र सरस्वत्या मेषस्य हविषः
प्रिया धामानि यत्रेंद्रस्य ऋषभस्य हविषः प्रिया धामा
नि ॥ यत्राग्नेः प्रिया धामानि यत्र सोमस्य प्रिया धामा
नि यत्रेंद्रस्य सुत्राम्णः प्रिया धामानि यत्र सवितुः प्रि ॥ वि० ॥
या धामानि यत्र वरुणस्य प्रिया धामानि यत्र वनस्पतेः ॥ ३५ ॥

मो २

प्रिया पाथांसि ॥ यत्र देवानामाज्यपानां प्रिया धामानि
यत्राग्नेर्होतुः प्रिया धामानि ॥ तत्रैतान्प्रस्तुत्येवोपस्तुत्ये
वोपावस्रक्षद्रभीयस इव कृत्वी करदेवं देवो वनस्प
तिर्जुषतां हविर्होतर्यज ॥ ७५ ॥ होता यक्षदग्निं स्वि
ष्टकृतमयाळग्निरश्विनोश्छागस्य हविषः प्रिया धामा
न्ययाट् सरस्वत्या मेषस्य हविषः प्रिया धामान्ययाळिं
द्रस्य ऋषभस्य हविषः प्रिया धामानि ॥ अयाळग्नेः प्रि

॥ म० ॥
॥ २१ ॥

या धामान्यया॒क्षोम॑स्य प्रि॒या धामा॑न्यया॒क्षिं॑द्र॑स्य सु॒त्रा
म्णः॑ प्रि॒या धामा॑नि ॥ अयाक्षत्स॒वि॒तुः प्रि॒या धामा॑न्यया॒क्षद्व॒रु॒
ण॑स्य प्रि॒या धामा॑न्यया॒क्षद्व॒न॒स्पतेः॑ प्रि॒या पाथा॑ᳪंसि ॥ अ
या॒ड्दे॒वाना॑माज्य॒पानां॑ प्रि॒या धामा॑नि य॒क्षद॒ग्नेर्होतुः॑
प्रि॒या धामा॑नि ॥ य॒क्षत्स्वं म॑हि॒मान॑मा॒यज॑ता॒मेज्या॑ इ॒
षः॑ कृ॒णोतु॒ सो अ॑ध्व॒रा जा॒तवे॑दा जु॒षतां॑ᳪ ह॒विर्होत॒र्य
ज ॥ ४६ ॥ दे॒वं ब॒र्हिः सर॑स्वती सु॒दे॒वमिन्द्रे॑ अ॒श्विना॑ ॥ ते

जो॒ न चक्षु॑र॒क्ष्योर्ब॒र्हिषा॑ दधुरिन्द्रि॒यं व॑सु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य
व्यन्तु॒ यज॑ ॥ ४७ ॥ दे॒वीर्द्वारो॑ अ॒श्विना॑ भि॒षजेन्द्रे॒ सर॑स्वती ॥
प्रा॒णं न वी॒र्यं न॒सि द्वारो॑ दधुरिन्द्रि॒यं व॑सु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य
व्यन्तु॒ यज॑ ॥ ४८ ॥ दे॒वी उ॒षासा॑व॒श्विना॑ सु॒त्रामेन्द्रे॒ सर॑स्वती ॥
बलं॒ न वाच॑मा॒स्य॑ उ॒षाभ्यां॑ दधुरिन्द्रि॒यं व॑सु॒वने॑ वसु॒धेय॑
स्य व्यन्तु॒ यज॑ ॥ ४९ ॥ दे॒वी जो॒ष्ट्री सर॑स्वत्य॒श्विनेन्द्र॑मवर्धयन् ॥
श्रोत्रं॒ न कर्ण॑यो॒र्यशो॑ जो॒ष्ट्रीभ्यां॑ दधुरिन्द्रि॒यं व॑सु॒वने॑ वसु॒धे

स०

पस्यव्यंतुयज ॥५१॥ देवीऊर्जाहुतीदुघेसुदुघेइंद्रेसरस्वत्य
श्विनाभिषजावतः शुक्रंन्नज्योतिस्तनयोराहुतीध
त्तइंद्रियंवसुवनेवसुधेयस्यव्यंतुयज ॥५२॥ देवादेवा
नांभिषजाहोताराइंद्रमश्विनावषट्कारैः सरस्वतीत्वि
षिन्नहृदयेमतिम् होतृभ्यांदधुरिंद्रियंवसुवनेव
सुधेयस्यव्यंतुयज ॥५३॥ देवीस्तिस्रस्तिस्रोदेवीरश्वि
नेळासरस्वती शूषन्नमध्येनाभ्यामिंद्रायदधुरिंद्रि

यंवसुवनेवसुधेयस्यव्यंतुयज ॥५४॥ देवइंद्रोनरा
शंसस्त्रिवरूथः सरस्वत्याश्विभ्यामीयतेरथः रे
तोनरूपममृतंजनित्रमिंद्रायत्वष्टादधदिंद्रिया
णिवसुवनेवसुधेयस्यव्यंतुयज ॥५५॥ देवोदेवैर्व
नस्पतिर्हिरण्यपर्णोअश्विभ्यांसरस्वत्यासुपिप्पल
इंद्रायपच्यतेमधु ॥ ओजोनजूतिऋषभोनभामंव
नस्पतिर्नोदधदिंद्रियाणिवसुवनेवसुधेयस्यव्यं

॥सौ०॥
॥२८॥

तु यज ॥५६॥ देवं बर्हिर्वारितीनामध्वरे स्तीर्णमश्विभ्या
मूर्णम्रदाः सरस्वत्या स्योनमिंद्र ते सदः ईशायै मन्यु
ꣳ राजानं बर्हिषा दधुरिंद्रियं वसुवने वसुधेयस्य व्यं
तु यज ॥५७॥ देवोऽग्निः स्विष्टकृद्देवान्यक्ष द्यथाय
थꣳ होतारा इंद्रमश्विना वाचा वाचꣳ सरस्वतीमग्निꣳ
सोमꣳ स्विष्टकृत्स्विष्ट इंद्रः सुत्रामा सविता वरुणो
भिषगिष्टो देवो वनस्पतिः स्विष्टा देवा आज्यपाः स्वि

॥गि॥
॥२८॥

ष्टो अग्निरग्निना होता होत्रे स्विष्टकृद्यशो न दधदिंद्रिय
मूर्जमपचितिꣳ स्वधां वसुवने वसुधेयस्य व्यंतु यज
॥५८॥ अग्निमद्य होतारमवृणीतायं यजमानः पचन्
पक्तीः पचन्पुरोडाशान्बध्नन्नश्विभ्यां छागꣳ सरस्वत्यै
मेषमिंद्राय ऋषभꣳ सुन्वन्नश्विभ्याꣳ सरस्वत्या इं
द्राय सुत्राम्णे सुरासोमान् ॥५९॥ सूपस्था अद्य देवो व
नस्पतिरभवदश्विभ्यां छागेन सरस्वत्यै मेषेणें द्रा

॥ स० ॥
॥ ३१ ॥

यज्ञ॒ष्पुभेण ॥ अक्षश्रस्तान्मे दस्तः प्रतिपन्नुताग्ंभी षुता
वीळ्धं तपुरोळाश्वैरपुरश्विनासरस्वतीन्द्रः सुत्रामा
सुरासोमान् ॥ ६० ॥ त्वामद्य ऋषआर्षेय ऋषीणान्न
पादवृणीतायं यजमानो बहुभ्य आसंगतेभ्य एष मे दे
वेषु वसुवार्यायक्ष्यत इति ॥ ता या देवा देव दानान्य
दुस्तान्यस्मा आ च शास्वा च गुरस्वेषितश्च होतरसि
भद्रवाच्याय प्रेषितो मानुषः सूक्तवाकाय सूक्ता ब्रू

॥ नि० ॥
॥ २१ ॥

हि ॥ ६१ ॥ ६९ ॥ षळानुवाकेषु षष्टि ॥ ६९ ॥ इति शुक्लय
जुर्वेदसंहितायां त्रयोविंशतिमोध्यायः ॥ ६९ ॥ हरिः ॐ
म् ॥ तेजोसि शुक्रममृतमायुष्पा आयुर्मे पाहि ॥ देवस्य
त्वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामाद
दे ॥ १ ॥ इमामगृभ्णन्रशनामृतस्य पूर्व आयुषि विद
थेषु कव्या ॥ सानो अस्मिन्सुत आ बभूव ऋतस्य साम
न्सरमारपन्ती ॥ २ ॥ अभिधा असि भुवनमसि यन्तासि

॥ स० ॥
॥ ४० ॥

पूर्त्ता ॥ सत्वमुग्निं वैश्वानरं सप्रथसं गच्छ स्वाहाकृ
तस्वगाकृता देवेभ्यः ॥ ३ ॥ प्रजापतये ब्रह्मन्नश्वं भन्त्स्या
मि देवेभ्यः प्रजापतये तेन राध्यासम् ॥ तं बधान देवे
भ्यः प्रजापतये तेन राध्नुहि ॥ प्रजापतये त्वा जुष्टं प्रोक्षा
मीन्द्राग्निभ्यां त्वा जुष्टं प्रोक्षामि वायवे त्वा जुष्टं प्रोक्षा
मि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जुष्टं प्रोक्षामि सर्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो ॥ वि० ॥
जुष्टं प्रोक्षामि ॥ ४ ॥ यो अर्वन्तं जिघांसति तमभ्यमीति ॥ ४७ ॥

वरुणः ॥ परो मर्त्तः परः श्वा ॥ ५ ॥ अग्नये स्वाहा सोमाय स्वा
हापां मोदाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा वायवे स्वाहा विष्णवे
स्वाहा ॥ इन्द्राय स्वाहा बृहस्पतये स्वाहा मित्राय स्वाहा व
रुणाय स्वाहा ॥ ६ ॥ हिंकाराय स्वाहा हिंकृताय स्वाहा क्रंद
ते स्वाहावक्रंदाय स्वाहा ॥ प्रोथते स्वाहा प्रप्रोथाय स्वाहा गं
धाय स्वाहा घ्राताय स्वाहा ॥ ७ ॥ निविष्टाय स्वाहोपविष्टा
य स्वाहा संदिताय स्वाहा वल्गते स्वाहा ॥ आसीनाय स्वा

॥स०॥
॥४१॥

हाशयानाय स्वाहा स्वपते स्वाहा जाग्रते स्वाहा ॥ ८ ॥ कूजते स्वाहा प्रबुद्धाय स्वाहा विजृम्भमाणाय स्वाहा विचृत्ताय स्वाहा ॥ संहानाय स्वाहोपस्थिताय स्वाहायनाय स्वाहा प्रायणाय स्वाहा ॥ १० ॥ यते स्वाहा धावते स्वाहोद्द्रावाय स्वाहोद्द्रुताय स्वाहा ॥ शूकाराय स्वाहा शूकृताय स्वाहा निषण्णाय स्वाहोत्थिताय स्वाहा ॥ ११ ॥ जवाय स्वाहा ॥ बलाय स्वाहा विवर्तमानाय स्वाहा विवृत्ता

॥नि०॥
॥४१॥

य स्वाहा ॥ विधून्वानाय स्वाहा विधूताय स्वाहा शुश्रूषमाणाय स्वाहा शृण्वते स्वाहा ॥ ११ ॥ ईक्षमाणाय स्वाहेक्षिताय स्वाहा वीक्षिताय स्वाहा निमेषाय स्वाहा ॥ यदत्ति तस्मै स्वाहा यत्पिबति तस्मै स्वाहा यन्मूत्रं करोति तस्मै स्वाहा कुर्वते स्वाहा कृताय स्वाहा ॥ १२ ॥ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि ॥ धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ १३ ॥ हिरण्यपाणिमूतये सवितारमुपह्वये

॥सं०॥
॥५२॥

सघेतारं देववत्ता पदम् ॥ १४ ॥ देवस्य चेततो महीं प्र सवितु
र्हवामहे सुमतिं सत्यराधसम् ॥ १५ ॥ सुष्टुतिं सुमती
वृधो रातिं सवितुरीमहे ॥ प्र देवाय मतीविदे ॥ १६ ॥ राति
ं सत्पतिं महे सवितारमुपह्वये ॥ आसवं देववीतये ॥ १७ ॥
देवस्य सवितुर्मतिमासवं विश्वदेव्यम् ॥ धिया भगं म
नामहे ॥ १८ ॥ अग्निं स्तोमेन बोधय समिधानो अम
र्त्यम् ॥ हव्या देवेषु नो दधत् ॥ १९ ॥ स हव्यवाळमर्त्य उशि

॥वि०॥
५२॥

ग्दूतश्चनोहितः ॥ अग्निर्धिया समृण्वति ॥ २० ॥ तं नत्वा
घृतस्नव ईमहे चित्रभानो स्वर्दृशम् ॥ देवां आ वीतये व
ह ॥ २१ ॥ अग्निं दूतं पुरो दधे हव्यवाहमुपब्रुवे ॥ देवां
आसादयादिह ॥ २२ ॥ अजीजनो हि पवमान सूर्यं विधा
रे शक्मना पयः ॥ गोजीरया रंहमाणः पुरंध्या ॥ २३ ॥
विभूर्मात्रा प्रभूः पित्राश्वोसि हयोस्यत्योसि मयोस्यर्वासि
सप्तिरसि वाज्यसि वृषासि नृमणा असि ॥ ययुर्नामासि

॥ स० ॥

॥ ५३ ॥

प्रिम्भुन्नामास्या दिस्यानां पत्त्वान्विहि ॥ २४ ॥ देवा आशापा
लाए तन्देवेभ्योश्व मेधाय प्रोक्षितः रक्षत ॥ इहरन्तिरि
हरमता मिह धृतिरिह स्वधृतिः स्वाहा ॥ २५ ॥ काय स्वा
हा कस्मै स्वाहा कतमस्मै स्वाहा ॥ स्वाहाधिमाधीताय स्वा
हा मनः प्रजापतये स्वाहा चित्तं विज्ञाताय ॥ २६ ॥ अदित्यै
स्वाहा दित्यै मह्यै स्वाहा दित्यै सुमृडीकायै स्वाहा ॥ सरस्व
त्यै स्वाहा सरस्वत्यै पावकायै स्वाहा सरस्वत्यै बृहत्यै स्वा

॥ वि० ॥

॥ ४३ ॥

हा ॥ २७ ॥ पूष्णे स्वाहा पूष्णे प्रपथ्याय स्वाहा पूष्णे नरंधिषाय
स्वाहा ॥ त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त्वष्ट्रे पुरुरूपाय स्वा
हा ॥ विष्णवे स्वाहा विष्णवे निभूयै स्वाहा विष्णवे शिपिविष्टा
य स्वाहा ॥ २८ ॥ विश्वो देवस्य नेतुर्मर्तो वुरीत सख्यम् ॥ विश्वो
राय इषुध्यति द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा ॥ २९ ॥ ० ॥ आब्र
ह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामा राष्ट्रे राजन्यः शूर इषव्यो
तिव्याधी महारथो जायताम् ॥ ३० ॥ दोग्ध्री धेनुर्वोढा

पायु २

॥ १२ ॥

॥ ५६ ॥

नड्वानाशुस्सप्तिः पुरन्धिर्योषा ॥ जिष्णू रथेष्ठाः सभेयो युवास्य
यजमानस्य वीरो जायताम् २१ निकामे निकामे नः पर्जन्यो
वर्षतु फलवत्यो न ॐषधयः पच्यन्ताम् ॥ योगक्षेमो नः कल्प
ताम् ॥ २२ ॥ ८ ॥ प्राणाय स्वाहा ऽपानाय स्वाहा व्यानाय स्वाहा ॥ च
क्षुषे स्वाहा श्रोत्राय स्वाहा वाचे स्वाहा मनसे स्वाहा ॥ २३ ॥ प्रा
च्यै दिशे स्वाहा ऽर्वाच्यै दिशे स्वाहा दक्षिणायै दिशे स्वाहा ऽर्वाच्यै
दिशे स्वाहा ॥ प्रतीच्यै दिशे स्वाहा ऽर्वाच्यै दिशे स्वाहोदीच्यै दिशे

वि०
५६

र्वाच्यै दिशे स्वाहा ॥

स्वाहा ऽर्वाच्यै दिशे स्वाहा ॥ ऊर्ध्वायै दिशे स्वाहा ऽर्वाच्यै दिशे स्वाहा
ऽवाच्यै दिशे स्वाहा ॥ २४ ॥ १० ॥ अद्भ्यस्स्वाहा वार्भ्यस्स्वाहोदका
य स्वाहा तिष्ठन्तीभ्यः स्वाहा स्रवन्तीभ्यस्स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः स्वा
हा ॥ कूप्याभ्यस्स्वाहा सूद्याभ्यस्स्वाहा धार्याभ्यस्स्वाहार्णवाय
स्वाहा समुद्राय स्वाहा सरिराय स्वाहा ॥ २५ ॥ ११ ॥ वाताय स्वा
हा ॥ धूमाय स्वाहा ऽभ्राय स्वाहा मेघाय स्वाहा विद्योतमानाय
स्वाहा स्तनयते स्वाहा ॥ अवस्फूर्जते स्वाहा वर्षते स्वाहा ऽववर्ष

॥श्र०॥
॥२८५॥

ते स्वाहोग्रं वर्षते स्वाहा शीघ्रं वर्षते स्वाहोद्गृह्णते स्वाहोद्गृ
हीताय स्वाहा प्रुष्णते स्वाहा शीकायते स्वाहा प्रुष्वाभ्यः स्वा
हा ह्रादुनीभ्यस्स्वाहा नीहाराय स्वाहा ॥ २६ ॥ १२ अग्नये
स्वाहा सोमाय स्वाहेन्द्राय स्वाहा पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वा
हा दिवे स्वाहा दिग्भ्यस्स्वाहाशाभ्यस्स्वाहोर्व्यै दिशे स्वाहा
र्वाच्यै दिशे स्वाहा ॥ २७ ॥ नक्षत्रेभ्यस्स्वाहा नक्षत्रियेभ्यस्स्वा ॥श्रि०॥
हाहोरात्रेभ्यस्स्वाहार्द्धमासेभ्यः स्वाहा मासेभ्यस्स्वाहा ऋतु ॥७५॥

२८६

भ्यस्स्वाहार्तवेभ्यस्स्वाहा संवत्सराय स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यां
स्वाहा ॥ २८ ॥ चन्द्राय स्वाहा सूर्याय स्वाहा रश्मिभ्यस्स्वाहा
वसुभ्यस्स्वाहा रुद्रेभ्यस्स्वाहादित्येभ्यस्स्वाहा मरुद्भ्यस्स्वाहा
विश्वेभ्यो देवेभ्यस्स्वाहा ॥ २९ ॥ १३ मूलेभ्यस्स्वाहा शाखाभ्य
स्स्वाहा वनस्पतिभ्यस्स्वाहा पुष्पेभ्यस्स्वाहा फलेभ्यस्स्वाहौ
षधीभ्यस्स्वाहा ॥ ४० ॥ पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वा
हा सूर्याय स्वाहा चन्द्राय स्वाहा नक्षत्रेभ्यस्स्वाहाद्भ्यस्स्वा

॥ सं० ॥
॥४६॥

हौषधीभ्यस्स्वाहा वनस्पतिभ्यस्स्वाहा परिप्लवेभ्यस्स्वाहा
चराचरेभ्यस्स्वाहा सरीसृपेभ्यस्स्वाहा ॥ ४१ ॥ १४ असवे स्वा
हा वसवे स्वाहा विभुवे स्वाहा विवस्वते स्वाहा गणश्रिये स्वाहा
गणपतये स्वाहाऽभिभुवे स्वाहाऽधिपतये स्वाहा ॥ ४२ शूषाय
स्वाहाꣳ संसर्पाय स्वाहा चन्द्राय स्वाहा ज्योतिषे स्वाहा म
लिम्लुचाय स्वाहा दिवापतयते स्वाहा ॥ ४३ मधवे स्वाहा ॥ वि० ॥
माधवाय स्वाहा शुक्राय स्वाहा शुचये स्वाहा नभसे स्वा ॥ ४६ ॥

हा नभस्याय स्वाहेषाय स्वाहोर्जाय स्वाहा सहसे स्वाहा स
हस्याय स्वाहा तपसे स्वाहा तपस्याय स्वाहाꣳ हसस्पतये
स्वाहा ॥ ४४ ॥ वाजाय स्वाहा प्रसवाय स्वाहाऽपिजाय स्वाहा
क्रतवे स्वाहा ॥ स्वस्स्वाहा मूर्ध्ने स्वाहा व्यश्नुविने स्वाहाऽऽं
त्याय स्वाहाऽन्त्याय भौवनाय स्वाहा भुवन
स्य पतये स्वाहाऽधिपतये स्वाहा प्रजापतये स्वाहा ॥ ४५ ॥
आयुर्यज्ञेन कल्पताꣳ स्वाहा प्राणो यज्ञेन कल्पताꣳ स्वा

॥ स० ॥
॥ ७८ ॥

हापानो यज्ञेन कल्पतां स्वाहा व्यानो यज्ञेन कल्पतां स्वाहा उदानो यज्ञेन कल्पतां स्वाहा समानो यज्ञेन कल्पतां स्वाहा चक्षुर्यज्ञेन कल्पतां स्वाहा श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां स्वाहा वाग्यज्ञेन कल्पतां स्वाहा मनो यज्ञेन कल्पतां स्वाहात्मा यज्ञेन कल्पतां स्वाहा पृष्ठं यज्ञेन कल्पतां स्वाहा ब्रह्म यज्ञेन कल्पतां स्वाहा यज्ञो यज्ञेन कल्पतां स्वाहा ज्योतिर्यज्ञेन कल्पतां स्वाहा स्वर्यज्ञेन कल्पतां स्वाहा ॥ ४६ ॥ एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यां स्वाहा शताय स्वाहैकशताय स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहा स्वर्गाय स्वाहा ॥ ४७ ॥ ७ ॥ ७ ॥ एकविंशतिरनुवाकेषु सप्तचत्वारिंशति ऋक् ॥ ५ ॥ ५ ॥ इति शुक्लयजुः काण्वसंहितायां चतुर्विंशतितमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ हरिः ॐ ॥ हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत् ॥ स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ १ ॥ उपयामगृहीतोसि ।

॥ द्वि० ॥
॥ ७८ ॥

॥स्व॰॥
॥५८॥

प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिस्सूर्यस्ते महिमा ॥ यस्ते हन्त्संवत्सरे महिमा संबभूव यस्ते वायावंतरिक्षे महिमा संबभूव यस्ते दिवि सूर्ये महिमा संबभूव तस्मै ते महिम्ने प्रजापतये स्वाहा देवेभ्यः ॥ २ ॥ यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव ॥ य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ ३ ॥ उपयामगृहीतोसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिश्चंद्रमास्ते महिमा ॥ यस्ते रात्रौ संव ॥२॥

॥५८॥

यस्ते~

त्सरे महिमा संबभूव यः पृथिव्यामग्नौ महिमा संबभूव ॥ यस्ते नक्षत्रेषु चन्द्रमसि महिमा संबभूव तस्मै ते महिम्ने प्रजापतये देवेभ्यः स्वाहा ॥ ४ ॥ युंजंति ब्रध्नमरुषं चरंतं परि तस्थुषः रोचंते रोचना दिवि ॥ ५ ॥ युंजंत्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे ॥ शोणा धृष्णू नृवाहसा ॥ ६ ॥ यद्वातो अपो अगनीगन् प्रियामिन्द्रस्य तन्वम् ॥ एतं स्तोतरनेन पथा पुनरश्वमावर्तयासि नः ॥ ७ ॥ वसवस्त्वा अंजंतु गायत्रेण छंदसा रुद्रास्त्वांजं

॥स०॥
॥४२॥

न्तुष्टुभेन छन्दसा। आदित्यास्त्वाञ्जन्तु जागतेन छन्द
सा ॥ ८ ॥ भूर्भुवः स्वर्लाजी३ञ्छाची३न्यव्ये गव्ये ॥ एतद
न्नमत्त देवा एतदन्नमद्धि प्रजापते ॥ ९ ॥ कस्विदेकाकी
चरति कउ स्विज्जायते पुनः ॥ किंस्विद्धिमस्य भेषजं कि
म्वावपनम्महत् ॥ १० ॥ सूर्य एकाकी चरति चन्द्रमा जा
यते पुनः अग्निर्हिमस्य भेषजं भूमिरावपनम्महत् ॥
॥ ११ ॥ कास्विदासीत्पूर्वचित्तिः किंस्विदासीद्बृहद्वयः

॥वि०॥
॥४२॥

कास्विदासीत्पिलिप्पिला कास्विदासीत्पिशङ्गिला ॥ १२ ॥ द्यौरा
सीत्पूर्वचित्तिरश्व आसीद्बृहद्वयः ॥ अविरासीत्पिलिप्पि
ला रात्रिरासीत्पिशङ्गिला ॥ १३ ॥ वायुष्ट्वा पचतैरवत्वसि
तग्रीवश्छागैः ॥ न्यग्रोधश्चमसैः शल्मलिर्वृद्ध्या ॥ १४ ॥ एष स्य
राथ्यो वृषा पड्भिश्चतुर्भिरेदगन् ॥ ब्रह्माकृष्णश्च नोवतु न
मोग्नये ॥ १५ ॥ संशितो रश्मिना रथः संशितो रश्मिना ह
यः ॥ संशितो अप्स्वप्सुजा ब्रह्मा सोमपुरोगवः ॥ १६ ॥ स्व

॥स०॥
॥५७॥

यं

यंवाजिं२स्तन्वंकल्पयस्वस्वयंयजस्वस्वयंजुषस्व॥ महिमाते
न्येननसन्नशे॥१७॥ नवाउएतन्म्रियसेनरिष्यसिदेवाँ२इदेषि
पथिभिस्सुगेभिः॥ यत्रासतेसुकृतोयत्रतेययुस्तत्रत्वादेवस्स
विताद्धातु॥१८॥ अग्निःपशुरासीत्तेनायजन्तसएतंलोक
मजयद्यस्मिन्नग्निः॥ सतेलोकोभविष्यतितञ्जेष्यसिपिबैताअ
पः॥ वायुःपशुरासीत्तेनायजन्तसएतंलोकमजयद्यस्मिन्वा॥ वि०॥
युः॥ सतेलोको०॥ सूर्यःपशुरासीत्तेनायजन्तसएतंलोक ॥२०॥

मजयद्यस्मिन्त्सूर्यः॥ सतेलोको०॥१९॥ प्राणायस्वाहा।पाना
यस्वाहाव्यानायस्वाहा॥ अंबेअम्बिकेम्बालिकेनमानयति
कश्चन॥ ससस्त्यश्वकःसुभद्रिकांकाम्पीलवासिनीम्॥२०॥
गणानान्त्वा।गणपतिं२हवामहेप्रियाणान्त्वाप्रियपतिं२हवाम
हे॥ निधीनान्त्वानिधिपतिं२हवामहेवसोमम॥२१॥ आहमजा
निगर्भधमात्वमजासिगर्भधम्॥ ताउभौचतुरःपदस्सम्प्र
सारयाव॥ स्वर्गेलोकेप्रोर्णुवाथांवृषावाजीरेतोधारेतोद

॥स०॥
॥५१॥

धातु ॥२२॥ उरस्कक्ष्या अवगुह न्धे हि समज्जिं च्चारया वृषन्
य स्त्रीणां जीव भोजनः ॥ २३ ॥ यकास को ॥ पृष्ठं कुनिका हलगी
ति भच्चति आहंति गभे पसो निगल्लालीति धारका ॥ २४ ॥ य
कौस कोष्ठ कुंतक आहलगि तिवच्चति ॥ विवक्षन रवते मुख
म ध्ये योभान स्य मा भेभा षथाः ॥ २५ ॥ माताच्चते ॥ पिताच्चते पं
वृक्षस्य रोहतः ॥ भ्रतिला मी निति पिताग भे सुष्टिमत ॥ सय वि०
तू ॥ २६ ॥ माताच्चते पिताच्चते गते वृक्षस्य क्रीळतः ॥ विवक्षत ५१

न

इव ते सुख म्भ्रस्म न्मा स्वं ववो वतु ॥ २७ ॥ उर्ध्व मे ॥ ना मुख्यापय
गिरेो भारं ॥ हरन्निव ॥ अथास्य मध्य मे धत्तां ॥ शीते वाते
पुन्निव ॥ २८ ॥ उर्ध्व मेन मु कृ यता गिरे भारं ॥ हरन्निव ॥ अ
था स्य म ध्य मेजतु शीते वाते पुनन्निव ॥ २९ ॥ यदस्या अंहु भे
द्याः कृधु स्थूल मु पातसत् ॥ मुष्का दिदस्या एजतो गोशफे शकु
कुलाइव ॥ ३० ॥ यद्देवासो ललाम गुं प्रविष्टि मिन माविषुः
सक्थ्ना देदि श्यते नारी सत्यस्याक्षि भुवो यथा ॥ ३१ ॥ यद्धरि

॥ स० ॥
॥ ५२ ॥

णो यवमत्ति न पुष्टम्पशु मन्यते ॥ शूद्रा यदर्यजारा न पो
षाय धनायति ॥ ३१ ॥ यद्धरिणो यवमत्ति न पुष्टम्बहु मन्य
ते ॥ शूद्रो यदर्यायै जारो न पोषमनु मन्यते ॥ ३२ ॥ दधि
क्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः ॥ सुरभि नो मुखा
करत्प्रण आयूंषि तारिषत् ॥ ३४ ॥ ७ ॥ गायत्री त्रिष्टुब्ज
गत्यनुष्टुप्पङ्क्त्या सह ॥ बृहत्युष्णिहा ककुप्सूचीभिः शि
म्यन्तु त्वा ॥ ३५ ॥ द्विपदा याश्चतुष्पदास्त्रिपदा याश्च षट्प

॥ वि० ॥
॥ ५२ ॥

दाः ॥ विछन्दा याश्च सछन्दाः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा ॥ ३६
महानाम्न्यो रेवत्यो विश्वा आशाः प्रभूवरीः ॥ मैघीर्विद्यु
तो वाचः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा ॥ ३७ ॥ नार्यस्ते पत्न्यो लोम
विचिन्वन्तु मनीषया ॥ देवानां पत्न्यो दिशः सूची० ॥ ३८
रजता हरिणीः सीसा युजो युज्यन्ते कर्मभिः ॥ अश्वस्य वा
जिनस्त्वचि सिमाः शिम्यन्तु शिम्यन्तीः ॥ ३९ ॥ कुविदङ्ग य
वमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय ॥ इहेहैषां कृणुहि

दा

स०
५२

भोजनानि ये बर्हिषो नमस्युक्तिं यजमानमु॥ ४० कस्त्वा
च्छ्यति कस्त्वा विशास्ति कस्ते गात्राणि शम्यति कउते
शमिता कविः॥ ४१ ऋतवस्त ऋतुथा पर्व शमितारो
विशासतु संवत्सरस्य तेजसा शमीभिः शम्यन्तु त्वा
४२ अर्द्धमासाः परूंषि ते मासा आच्छ्यन्तु शम्यन्तः॥
अहोरात्राणि मरुतो विलिष्टं सूदयन्तु ते॥ ४३ दैव्या अध्व वि०
र्यवस्त्वाच्छ्यन्तु वि च शासतु॥ गात्राणि पर्वशस्ते सिमाः॥ ५२

९

कृण्वन्तु शम्यन्तीः॥ ४४ द्यौस्ते पृथिव्यन्तरिक्षं वायु
श्छिद्रं पृणातु ते॥ सूर्यस्ते नक्षत्रैः सह लोकं कृणोतु सा
धुया॥ ४५ शं ते परेभ्यो गात्रेभ्यः शमस्त्ववरेभ्यः॥ श
मस्थभ्यो मज्जभ्यः शम्वस्तु तन्वै तव॥ ४६ कः स्विदेका
की चरति क उ स्विज्जायते पुनः॥ किं स्विद्धिमस्य भेष
जं किम्वावपनं महत्॥ ४७ सूर्य एकाकी चरति चन्द्र
मा जायते पुनः॥ अग्निर्हिमस्य भेषजं भूमिरावपनं

॥ स० ॥
॥ ५४ ॥

मुहत् ॥ ४८ ॥ किꣳ स्वित्सूर्यसमं ज्योतिः किꣳ समुद्रसमꣳ स
रः ॥ किꣳ स्वित्पृथिव्यै वर्षीयः कस्य मात्रा न विद्यते ॥ ४९ ॥
ब्रह्म सूर्यसमं ज्योतिर्द्यौः समुद्रसमꣳ सरः । इन्द्रः पृ
थिव्यै वर्षीयान्गोस्तु मात्रा न विद्यते ॥ ५० ॥ पृच्छामि त्वा चित
ये देवसख यदि त्वमत्र मनसा जगन्थ । येषु विष्णुस्त्रिषु
पदेष्वेष्टस्तेषु विश्वं भुवनमाविवेशा ॥ ५१ ॥ अपि तेषु त्रि
षु पदेष्वस्मि येषु विश्वं भुवनमाविवेश । सद्यः पर्येमि

॥ वि० ॥
॥ ५५७ ॥

पृथिवीमुत द्यामेकेनाङ्गेन दिवो अस्य पृष्ठम् ॥ ५२ ॥ केष्व
न्तः पुरुष आ विवेश कान्यन्तः पुरुषे अर्पितानि । एतद्ब्रह्म
न्नुपवल्हामसि त्वा किꣳ स्विन्नः प्रति वोचास्यत्र ॥ ५३ ॥ पञ्च
स्वन्तः पुरुष आ विवेश तान्यन्तः पुरुषे अर्पितानि । एतत्त्वा
त्र प्रतिमन्वानो अस्मि न मायया भवस्युत्तरो मत् ॥ ५४ ॥ १० ॥
का स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किꣳ स्विदासीद्बृहद्वयः । का स्विदा
सीत्पिलिप्पिला ॥ ५५ ॥ द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्व आसीद्बृ

॥स०॥
॥५५॥

द्वयः॥ अविरासीत्पिलिप्पिला रात्रिरासीत्पिशंगिला ॥५६॥
का ईमरे पिशंगिला का ईं कुरुपिशंगिला ॥ क ईमास्कन्दम
र्षति क ईं पन्थां विसर्पति ॥५७॥ अजारे पिशंगिला श्वावित्कु
रुपिशंगिला ॥ शश आस्कन्दमर्षत्यहिः पन्थां विसर्पति
॥५८॥ कत्यस्य विष्ठाः कत्यक्षराणि कति होमासः कतिधा
समिद्धः ॥ यज्ञस्य त्वा विदथा पृच्छमत्र कति होतार ऋतुशो
यजन्ति ॥५९॥ षळस्य विष्ठाः शतमक्षराण्यशीतिर्होमास्स

॥वि०॥
॥५५॥

४८८

मिधो ह तिस्रः॥ यज्ञस्य ते विदथा प्रब्रवीमि सप्त होतार ऋतुशो
यजन्ति ॥६०॥ को अस्य वेद भुवनस्य नाभिं को द्यावापृथिवी
अन्तरिक्षम्॥ कः सूर्यस्य वेद बृहतो जनित्रं को वेद चन्द्रमसं
यतोजाः ॥६१॥ वेदाहमस्य भुवनस्य नाभिं वेद द्यावापृ
थिवी अन्तरिक्षम्॥ वेद सूर्यस्य बृहतो जनित्रमथो वेद
चन्द्रमसं यतोजाः ॥६२॥ पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छा
मि यत्र भुवनस्य नाभिः॥ पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः

म
म

॥ स० ॥
॥ ५६ ॥

ब्रह्मायंवाचः परमंव्योम ॥ ६३ ॥ इयंवेदिः परो अन्तः पृ
थिव्या अयंयज्ञो भुवनस्य नाभिः ॥ अयंसोमो वृष्णो अ
श्वस्य रेतो ब्रह्मायंवाचः परमंव्योम ॥ ६४ ॥ सुभूः स्वयंभूः
प्रथमोन्तर्महत्यर्णवे दधे हगर्भमृत्वियंयतो जातः प्रजा
पतिः ॥ ६५ ॥ होतायक्षत्प्रजापतिंसोमस्य महिम्नः ॥ जु
षतां पिबतु सोमं होतर्यज ॥ ६६ ॥ प्रजापते न त्वदेतान्य ॥ वि० ॥
न्यो विश्वारूपाणि परिताबभूव ॥ यत्कामास्ते जुहुमस्त ॥ ५६ ॥

न्नो अस्तु वयंस्याम पतयो रयीणाम् ॥ ६७ ॥ ५ ॥ ७ ॥
दश ॥ अनुवाकेषु सामषट् ऋक् ॥ ५ ॥ इति शुक्लयजुः का
ण्वसंहितायां पंचविंशतिमोध्यायः ॥ २३ ॥ हरिः ॐ ॥
॥ अश्वस्तूपरो गोमृगस्ते प्राजापत्याः कृष्णग्रीव आग्ने
यो रराटे पुरस्तात्सारस्वती मेष्यधस्ताद्धन्वोः ॥ १ ॥ आ
श्विनावधोरामौ बाह्वोः सौमापौष्णः श्यामो नाभ्यां सौ
र्ययामौ ॥ श्वेतश्च कृष्णश्च पार्श्वयोः ॥ १ ॥ त्वाष्ट्रौ लोमश

॥ सं० ॥
॥ ५८ ॥

सक्थ्योः सक्थ्योर्वायव्यः श्वेतः पुच्छ इन्द्राय स्वपस्या
य वेहद्वैष्णवो वामनः ॥ रोहितो धूम्ररोहितः कर्क
न्धुरोहितस्ते सौम्या बभ्रुररुणबभ्रुः शुकबभ्रुस्ते वारु
णाः ॥ ३ ॥ शितिरन्ध्रोऽन्यतः शितिरन्ध्रः समन्तशितिर
न्ध्रस्ते सावित्राः शितिबाहुरन्यतः शितिबाहुः समन्तशि
तिबाहुस्ते बार्हस्पत्याः ॥ पृषती क्षुद्रपृषती स्थू
लपृषती ता मैत्रावरुण्यः ॥ ४ ॥ शुद्धवालः सर्वशुद्ध

॥ वि० ॥
॥ ५८ ॥

वालो मणिवालस्त आश्विनाः ॥ श्येतः श्येनाक्षोऽरुणस्ते
रुद्राय पशुपतये कर्णा यामाः ॥ ५ ॥ अवलिप्ता रौद्रा न
भोरूपाः पार्जन्याः ॥ पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निरूर्ध्वपृश्नि
स्ते मारुताः ॥ ६ ॥ फल्गूर्लोहितोर्णी पलक्षी ताः सारस्व
त्यः ॥ प्लीहाकर्णः शुण्ठाकर्णोऽध्यालोहकर्णस्ते त्वाष्ट्राः ॥ ७ ॥
कृष्णग्रीवः शितिकक्षोऽञ्जिसक्थस्त ऐन्द्राग्नाः ॥ कृष्णा

॥स०॥
॥५८॥

ञ्जिरः प्लाशिर्महांशिस्तउषस्याः ॥८॥ पृश्नित्यावैश्वदेव्योरो
हिण्यस्त्र्यवयो वाच्चे विज्ञाता अदित्यै ॥ सरूपा धात्रेव
त्सतर्यो देवानां पत्नीभ्यः ॥९॥ कृष्णग्रीवा आग्नेयाः शि
तिभ्रवो वसूनां रोहिता रुद्राणाम् ॥ श्वेता अवरोकिण
आदित्यानां नभोरूपाः पार्जन्याः ॥१०॥ उन्नत ऋषभो
वामनस्त ऐन्द्रावैष्णवा उन्नतः शितिबाहुः शितिपृष्ठस्त
ऐन्द्राबार्हस्पत्याः ॥ शुकरूपा वाजिनाः कल्माषा आ

॥वि०॥
॥५८॥

ग्निमारुताः श्यामाः पौष्णाः ॥११॥ एता ऐन्द्राग्ना द्विरू
पा अग्नीषोमीया वामना अनड्वाह आग्नावैष्णवा ॥ व
शा मैत्रावरुण्योन्यत एन्यो मैत्र्यः ॥१२॥ कृष्णग्रीवा आग्ने
या बभ्रवः सौम्याः श्वेता वायव्या अविज्ञाता अदित्यै ॥ स
रूपा धात्रे वत्सतर्यो देवानां पत्नीभ्यः ॥१३॥ कृष्णा भौमा
धूम्रा आन्तरिक्षा बृहन्तो दिव्याः शबला वैद्युताः सि
ध्मास्तारकाः ॥१४॥२ धूम्रान्वसन्ताया लभते श्वेता

श्री०॥
॥५८॥

ग्रीष्माय रुछान्वर्षाभ्योरुणाञ्छरदे पृषतो हेमन्ताय
पिशङ्गाञ्छिशिराय ॥१५॥ अथ यो गायत्र्यै पञ्चावय
स्त्रिष्टुभे दित्यवाहो जगत्यै त्रिवत्सा अनुष्टुभे तुर्यवा
ह उष्णिहे ॥१६॥ पष्ठवाहो विराज उक्षाणो बृहत्या ऋष
भाः ककुभे ॥ अनड्वाहः पङ्क्त्यै धेनवो ऽतिछन्दसे ॥१७॥
कृष्णग्रीवा आग्नेया बभ्रवः सौम्या उपध्वस्ताः सावित्रा वि०
वत्सतर्यः सारस्वत्यः श्यामाः पौष्णाः पृश्नयो मारुता ॥५८॥

बहुरूपा वैश्वदेवा वशा द्यावापृथिवीयाः ॥१८॥ उक्तास्स
ञ्चरा एता ऐन्द्राग्नाः कृष्णा वारुणाः पृश्नयो मारुताः का
यास्तूपराः ॥१९॥ २ अग्नये ऽनीकवते प्रथमजानालभ
ते मरुद्भ्यस्सान्तपनेभ्यस्सवात्यान्मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्यो
बष्किहान्मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यस्संसृष्टान्मरुद्भ्यस्स्वत
वद्भ्यो ऽनुसृष्टान् ॥२०॥ उक्तास्सञ्चरा एता ऐन्द्राग्नाः प्रा
शृङ्गा माहेन्द्रा बहुरूपा वैश्वकर्मणाः ॥२१॥ धूम्रा बभ्रुनी

॥ स० ॥
॥ ६० ॥

काः पृश्नाः पितृणाꣳ सोमवताम्बभ्रवो धूम्रनीकाः पितृ
णाम्बर्हिषदाम् कृष्णा बभ्रुनीकाः पितृणामग्निष्वा
त्तानां कृष्णाः पृषन्तस्त्रैयम्बकाः ॥ २२ ॥ उक्ताःस्सञ्चरा ए
ता शुनासीरीयाः श्वेता वायव्याः श्वेताः सौर्याः ॥ २३ ॥
॥ वसन्ताय कपिञ्जलानालभते ग्रीष्माय कलविङ्का
न्वर्षाभ्यस्तित्तिरीञ्छरदे वर्तिकाः हेमन्ताय ककरा
ञ्छिशिराय विककरान् ॥ २४ ॥ समुद्राय शिशुमारानाना

वि० ६०

लभते पर्जन्याय मण्डूकानद्भ्यो मत्स्यान् मित्राय कु
लीपयान्वरुणाय नाक्रान् ॥ २५ ॥ सोमाय हꣳसानाल
भते वायवे बलाका इन्द्राग्निभ्यां क्रुञ्चान् मित्राय
मद्गून्वरुणाय चक्रवाकान् ॥ २६ ॥ अग्नये कुटरूनाल
भते वनस्पतिभ्य उलूकानग्नीषोमाभ्यां चाषानश्वि
भ्यां मयूरान्मित्रावरुणाभ्यां कपोतान् ॥ २७ ॥ सोमा
य लबानालभते त्वष्ट्रे कौलीकान्गोषादीर्देवानां पत्नी

॥स०॥

॥६१॥

भ्यः कुलीका देवजामिभ्यो ग्नये गृहपतये पारुष्णान्
२८ अन्हे पारावतानालभते रात्र्यै सीचापूरहोरात्रयो
स्सन्धिभ्यो जतूः मासेभ्यो दात्यौहान्त्संवत्सराय महत
स्सुपर्णान् २९ भूम्या आखूनालभते न्तरिक्षाय पाङ्क्त्रा
न्दिवे कशान् दिग्भ्यो नकुलान्बभ्रुकानवान्तरदिशाभ्यः
३० वसुभ्य ऋश्यानालभते रुद्रेभ्यो रुरूनादित्येभ्यो
न्यङ्कून् विश्वेभ्यो देवेभ्यः पृषतान्त्साध्येभ्यः कुलुङ्गा

शि०
६१

५०१

न् ३१ ईशानाय परस्वत आलभते मित्राय गौरान्वरुणाय
महिषान् बृहस्पतये गवयांस्त्वष्ट्र उष्ट्रान् ३२ प्रजापत
ये पुरुषान्हस्तिन आलभते वाचे प्लुषीन् चक्षुषे मशकाञ्छ्रो
त्राय भृङ्गाः ३३ प्रजापतये च वायवे च गोमृगो वरुणाया
रण्यो मेषो यमाय कृष्णो मनुष्यराजाय मर्कटः शार्दूलाय
रोहिदृषभाय गवयी क्षिप्रश्येनाय वर्त्तिका नीलङ्गोः क्रिमि
स्समुद्राय शिशुमारो हिमवते हस्ती ३४ मयुः प्राजापत्य

॥सं०॥
॥६२॥

लोहहिर्ण्यो वृषदंशः पुरुषो धात्रे दिधक्रां कंको धुङ्क्षाग्नेयी क
लविङ्को लोहिताहिः पुष्करसादस्ते त्वाष्ट्रा वाचे क्रुञ्चः
३५ सोमाय कुलुङ्ग आरण्योजो नकुलः शका ते पौष्णाः
क्रोष्टा मायो रिन्द्रस्य गौरमृगः पिद्वो न्यंकुः कक्कटस्ते
नुमत्यै प्रतिश्रुत्कायै चक्रवाकः ३६ सौरी बलाका पृा
र्गस्य जयः प्रायांड कस्ते मैत्राः सरस्वत्यै शारिः पुरुष
वाक्श्वाविद्भौमी शार्दूलो वृकः पृदाकुस्ते मन्यवे स

॥वि०॥
॥६२॥

रस्वते शुकः पुरुषवाक् ॥ ३७ ॥ सुपर्णः पार्जन्य आतिर्वा
हसो दर्विदा ते वायवे बृहस्पतये वाचस्पतये पैङ्गः
राजो लज ओ न्तरिक्षः ॥ प्लवो मद्गुर्मत्स्यस्ते नदीपतये
द्यावापृथिवीयः कूर्मः ॥ ३८ पुरुषमृगश्चंद्रमसो गो
धा कालका दार्वाघाटस्ते वनस्पतीनां कृकवाकुः सा
वित्रो हंसो वातस्य ॥ नाक्रो मकरः कुलीपयस्ते कूपार
स्य ह्रियै शल्यकः ॥ ३९ ॥ एण्य न्हो मण्डूको मूषिका तित्ति

॥ स० ॥
॥ ६२ ॥

रिस्ते सर्पाणां लोपाश आश्विनः कृष्णो रात्र्यै ऋक्षो ज
तूः सुषिलीकास्त इतरजनानां जहका वैष्णवी ४०
अन्यवापोऽर्धमासानां ऋश्यो मयूरः सुपर्णस्ते गन्ध
र्वाणामपामुद्रो मासां कश्यपः ॥ रोहित्कुण्डृणाची गो
लत्तिका तेऽप्सरसां मृत्यवेऽसितः ४१ वर्षाहूर्ऋतूना
माखुः कशो मान्थालस्ते पितॄणां बलायाजगरो
वसूनां कपिञ्जलः कपोत उलूकः शशस्ते निर्ऋ

॥ वि० ॥
॥ ६२ ॥

त्यै वरुणायारण्यो मेषः ४२ श्वित्र आदित्यानाम्
उष्ट्रो घृणीवान्वार्ध्रीनसस्ते मत्या अरण्याय सृमरो
रुरू रौद्रः क्वयिः कुटरुर्दात्यौहस्ते वाजिनां कामा
य पिकः ४३ खड्गो वैश्वदेवः श्वा कृष्णः कर्णो गर्द
भस्तरक्षुस्ते रक्षसामिन्द्राय सूकरः सिंहो मारु
तः कृकलासः पिप्पका शकुनिस्ते शरव्यायै विश्वे
षां देवानां पृषतः ४४ ५ अष्टानुवाकेषु

॥ स० ॥
॥ ६४ ॥

चतुश्चत्वारिंशत्तिकं ॥ इति शुक्लयजुः काण्वसंहितायां
षड्विंशतितमोऽध्यायः ॥ छ ॥ छ ॥ हरिः ॐ ॥ शादन्द
द्भिरवकां दन्तमूलैर्मृदम्बर्स्वैस्तेगान्दंष्ट्राभ्यां सरस्व
त्या अग्रजिह्वं जिह्वाया उत्सादमवक्रन्देन तालु वा
जं हनुभ्यामप आस्येन वृषणमाण्डाभ्याम् ॥ १ ॥ आदि
त्याञ्छ्मश्रुभिः पन्थानं भ्रूभ्यां द्यावापृथिवी वर्तोभ्यां विद्यु
तं कनीनकाभ्याम् ॥ शुक्लाय स्वाहा कृष्णाय स्वाहा पार्या

वि०
६४ ॥

णि पक्ष्माण्यवार्या इक्षवोऽवार्याणि पक्ष्माणि पार्या इक्षवः
॥ २ ॥ वातं प्राणेनापानेन नासिके उपयाममधरेणोष्ठे
न सदुत्तरेण प्रकाशेनान्तरमनूकाशेन बाह्यं निवे
ष्यं मूर्ध्ना स्तनयित्नुं निर्बाधेनाशनिं मस्तिष्केण विद्यु
तं कनीनकाभ्याम् ॥ ३ ॥ कर्णाभ्यां श्रोत्रं श्रोत्राभ्यां क
र्णौ तेदनीमधरकण्ठेनापः शुष्ककण्ठेन चित्तं मन्याभिः ॥
अदितिं शीर्ष्णा निर्ऋतिं निर्जर्जल्पेन शीर्ष्णा संक्रोशैः

घ्राणान्त्रेष्माणꣳ स्तुपेन ४ मशकान्केशैरिन्द्रꣳ स्वपसा
वहेन बृहस्पतिꣳ शकुनिसादेन कूर्मान्छफैराक्रमणꣳ
स्थूराभ्यामृक्षलाभिः कपिञ्जलान् ५ जवं जंघाभ्याम
ध्वानं बाहुभ्यां जांबीलेनारण्यमग्निमतिरुग्भ्याम् पू
षणं दोर्भ्यामश्विनावꣳसाभ्याꣳ रुद्रꣳ रोराभ्याम् ६ २
अग्नेः पक्षतिर्वायोर्निपक्षतिरिन्द्रस्य तृतीया सोमस्य चतु ॥ वि०
र्थी ॥ अदित्यै पञ्चमीन्द्राण्यै षष्ठी मरुताꣳ सप्तमी बृह ॥ ९५

स्पतेरष्टमी ॥ अर्यम्णो नवमी धातुर्दशमीन्द्रस्यैकादशी
वरुणस्य द्वादशी यमस्य त्रयोदशी ७ इन्द्राग्न्योः प
क्षतिस्सरस्वत्यै निपक्षतिर्मित्रस्य तृतीया सोमस्य चतुर्थी
निरृत्यै पञ्चम्यग्नीषोमयोः षष्ठी सर्पाणाꣳ सप्तमी वि
ष्णोरष्टमी पूष्णो नवमी त्वष्टुर्दशमीन्द्रस्यैकादशी व
रुणस्य द्वादशी यम्यै त्रयोदशी द्यावापृथिव्योर्दक्षिणं
पार्श्वं विश्वेषां देवानामुत्तरम् ८ मरुताꣳ स्कन्धा

विश्वेषान्देवानां प्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वितीया दित्या
नांतृतीया वायोः पुच्छमग्नीषोमयोर्भासदौ क्रुञ्चौ श्रो
णिभ्यामिन्द्राबृहस्पती ऊरुभ्यां मित्रावरुणावल्गाभ्या
माक्रमणं स्थूराभ्यां बलं कुष्ठाभ्याम् ॥ ९ ॥ पूषणं व नि
ष्ठुनौ धाहीन्स्थूलगुदया सर्पान्गुदाभिर्विहुत आन्त्रै
रपो वस्तिना वृषणमांडाभ्याम् वाजिनं शेपेन प्रजां रे ॥ वि०
रेतसा चाषान्पित्तेन प्रदरान्पायुना कूश्मांछकपिंडैः ॥ १० ॥

इन्द्रस्य क्रोडो दित्यै पाजस्यं दिशां जत्रवो दित्यै भसज्
जीमूतान्हृदयोपशेनान्तरिक्षम्पुरीतता ॥ ११ ॥ नभउ
दर्येण चक्रवाकौ मतस्नाभ्यां दिवं वृक्काभ्यां गिरीन्प्ला
शिभिः ॥ उपलान्प्लीह्ना वल्मीकान्क्लोमभिर्ग्लौभिर्गु
ल्मान्हिराभिः स्रवंतीः ॥ ह्रदान्कुक्षिभ्यां समुद्रमु
दरेण वैश्वानरं भस्मना ॥ १२ ॥ ३ ॥ विधृतिं नाभ्या
घृतं रसेनापो यूष्णा मरीचीर्विप्रुड्भिर्नीहारमूष्मणा

॥स०॥
॥६॥

घ्रीणंवसयाप्रुष्वा अश्रुभिः ह्रादुनीर्दूषीकाभिरस्नारक्षाᳪं
सिचित्राण्यङ्गैर्नक्षत्राणिरूपेणपृथिवींत्वचाजुंबकायस्वा
हा १३ हिरण्यगर्भःसमवर्त्तताग्रेभूतस्यजातःपतिरेकआसी
त् सदाधारपृथिवींद्यामुतेमांकस्मैदेवायहविषाविधेम १४
यःप्राणतोनिमिषतोमहित्वैकइद्राजाजगतोबभूव यई
शेअस्यद्विपदश्चतुष्पदःकस्मैदेवायहविषाविधेम १५ य
स्येमेहिमवन्तोमहित्वायस्यसमुद्रᳪंरसयासहाहुः यस्ये

॥वि०॥
॥६॥

माःप्रदिशोयस्यबाहूकस्मैदेवायहविषाविधेम १६ यआ
त्मदाबलदायस्यविश्वउपासतेप्रशिषंयस्यदेवाः यस्यछा
यामृतंयस्यमृत्युःकस्मैदेवायहविषाविधेम १७ आनो
भद्राःक्रतवोयन्तुविश्वतोदब्धासोअपरीतासउद्भिदः दे
वानोयथासदमिद्वृधेअसन्नप्रायुवोरक्षितारोदिवेदिवे १८
देवानांभद्रासुमतिर्ऋजूयतांदेवानाᳪंरातिरभिनोनिव
र्त्तताम् देवानाᳪंसख्यमुपसेदिमावयंदेवानआयुःप्रति

रं तु जीवसे १९ तान्पूर्वयानिविदाहूमहे वयम्भगम्मित्रम
दितिन्दक्षमस्रिधम् अर्यमणंवरुणꣳसोममश्विनासरस्वती
नस्सुभगामयस्करत् २० तन्नोवातोमयोभुवातुभेषजन्त
न्मातापृथिवीतत्पिताद्यौः तद्ग्रावाणस्सोमसुतोमयोभुव
स्तदश्विनाशृणुतन्धिष्ण्यायुवम् २१ तमीशानञ्जगतस्त
स्थुषस्पतिन्धियञ्जिन्वमवसेहूमहेवयम् पूषाणोयथा
वेदसामसद्वृधेरक्षितापायुरदब्धस्स्वस्तये २२ स्वस्ति

नइन्द्रोवृद्धश्रवास्स्वस्तिनःपूषाविश्ववेदाः स्वस्तिनस्तार्क्ष्यो
अरिष्टनेमिस्स्वस्तिनोबृहस्पतिर्दधातु २३ पृषदश्वामरुतःपृ
श्निमातरःशुभंयावानोविदथेषुजग्मयः अग्निजिह्वामनव
स्सूरचक्षसोविश्वेनोदेवाअवसागमन्निह २४ भद्रङ्कर्णेभिः
शृणुयामदेवाभद्रम्पश्येमाक्षभिर्यजत्राः स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवा
ꣳसस्तनूभिर्व्यशेमदेवहितंयदायुः २५ शतमिन्नुशरदोअ
न्तिदेवायत्रानश्चक्राजरसन्तनूनाम् पुत्रासोयत्रपितरोभ

॥९०॥
॥६९

वन्ति मा नो मध्या रीरिषतायुर्गन्तोः २६ अदितिर्द्यौरदिति
रन्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः विश्वे देवा अदितिः प
ञ्च जना अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम् २७ मा नो मित्रो वरु
णो अर्यमायुरिन्द्र ऋभुक्षा मरुतः परि ख्यन् यद्वाजिनो दे
वजातस्य सप्तेः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि २८ यन्निर्णिजा
रेक्णसा प्रावृतस्य रातिं गृभीतां मुखतो नयन्ति सुप्राङ्
अजो मेम्यद्विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पाथः २९ एष च्छा

॥९०
६९

गः पुरो अश्वेन वाजिना पूष्णो भागो नीयते विश्वदेव्यः अभि
प्रियं यत्पुरोळाशमर्वता त्वष्टेदेनं सौश्रवसाय जिन्वति ३०
यद्धविष्यमृतुशो देवयानं त्रिर्मानुषाः पर्यश्वं नयन्ति अ
त्रा पूष्णः प्रथमो भाग एति यज्ञं देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः ३१
होताध्वर्युरावया अग्निमिन्धो ग्रावग्राभ उत शंस्ता सुवि
प्रः तेन यज्ञेन स्वरंकृतेन स्विष्टेन वक्षणा आ पृणध्वम् ३२
यूपव्रस्का उत ये यूपवाहाश्चषालं ये अश्वयूपाय तक्षति

॥ ऋ० ॥
॥ ८० ॥

येचार्वंतंपचनंᳪ सम्भरंत्युतोतेषामभिगूर्त्तिर्नइन्वतु २३ उपप्रा
गात्सुमन्मेधायिमन्मदेवानामाशाउपवीतपृष्ठः। अन्वेनंविप्रा
ऋषयोमदन्तिदेवानांपुष्टेचकृमासुबन्धुम् २४ यद्वाजिनोदा
मसन्दानमर्वतोयाशीर्षण्यारशनारज्जुरस्य। यद्वाघास्यप्रभृ
तमास्येतृणᳪ सर्वाताते अपिदेवेष्वस्तु २५ यदश्वस्यक्रवि
षोमक्षिकाशयद्वास्वरौस्वधितौरिप्तमस्ति। यद्धस्तयोःशमि
तुर्यन्नखेषु सर्वाताते अपिदेवेष्वस्तु २६ यदूवध्यमुदरस्या
प

वि० ॥
८० ॥

पवातियआमस्यक्रविषोगंधोअस्ति। सुकृतातच्छमितारःकृण्व
न्तूतमेधंᳪ शृतपाकंपचन्तु २७ यत्तेगात्रादग्निनापच्यमा
नादभिशूलंनिहतस्यावधावति। मातद्भूम्यामाश्रिषन्मातृ
णेषुदेवेभ्यस्तदुशद्भ्योरातमस्तु २८ येवाजिनंपरिपश्यं
तिपक्वंयईमाहुःसुरभिर्निर्हरेति। येचार्वतोमांᳪसभिक्षा
मुपासतउतोतेषामभिगूर्त्तिर्नइन्वतु २९ यन्नीक्षणंमा
ᳪस्पचन्याउखायायापात्राणियूष्णआसेचनानि ऊष्मण्या

॥ स० ॥
॥ ८१ ॥

पिप्यानाञ्चकृणामंकास्तृनाः परिभूषन्त्यश्वम् ॥ ४० ॥ माश्वाग्नि
ध्वं नैर्ऋमगंधिर्मोरवाभ्राजंत्यभिविक्तजघ्रिः । इष्टं वीतम
भिगूर्त्तंवषट्कृतं तन्देवासः प्रतिगृभ्णंत्यश्वम् ॥ ४१ ॥ निक्रम
णन्निषदनंविवर्त्तनं यच्चपड्बीशमर्वतः । यच्चपपौयच्च
घासिंजघासर्वाताते अपिदेवेष्वस्तु ॥ ४२ ॥ यदश्वायवा
सउपस्तृणन्त्यधीवासंयाहिरण्यान्यस्मै । सन्दानमर्वन्तं ॥ ८२ ॥
पड्बीशंप्रियादेवेष्वायामयन्ति ॥ ४३ ॥ इमानुकम्भुवना ॥ ८१ ॥

सीषधामेन्द्रश्चविश्वेचदेवाः । आदित्यैरिन्द्रः सगणोमरुद्भि
रस्मभ्यम्भेषजाकरत् । यज्ञञ्चनस्तन्वञ्चप्रजांचादित्यै
रिंद्रस्सहसीषधाति ॥ ४४ ॥ अग्नेत्वन्नो अन्तमउतत्राताशि
वो भवावरूथ्यः । वसुरग्निर्वसुश्रवाअच्छानक्षिद्युमत्त
मं रयिन्दाः । तन्त्वाशोचिष्ठदीदिवः सुम्नायनूनमीमहेस
खिभ्यः ॥ ४५ ॥ इति दशानुवाकेषु पंचचत्वारिंशत्कं ॥
इति शुक्लयजुः काण्वसंहितायां सप्तविंशतितमोध्यायः ॥ ५ ॥

॥स०॥
॥८२

॥ हरिः ॐ ॥ अग्निश्च पृथिवी च सन्नते ते मे सन्नमताम
दो वायुश्चान्तरिक्षं च सन्नते ते मे सन्नमतामद आदित्यश्च
द्यौश्च सन्नते ते मे सन्नमतामद आपश्च वरुणश्च सन्नते ते मे
सन्नमतामदः सप्त सꣳसदो अष्टमी भूतसाधनी १ स
कामां अध्वनस्कुरु संज्ञानमस्तु मेमुना यथेमां वाचं
कल्याणीमावदानि जनेभ्यः २ ब्रह्मराजन्याभ्याꣳ शू
द्राय चार्याय च स्वाय चारणाय च प्रियो देवानां दक्षिणाये

शि०
॥८२

दातुरिह भूयासमयं मे कामः समृध्यतामुप मादो नमतु ३
बृहस्पते अति यदर्यो अर्हाद्द्युमद्विभाति क्रतुमज्जनेषु यद्दी
दयच्छवस ऋतप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम् उपयाम
गृहीतोसि बृहस्पतये त्वैष ते योनिर्बृहस्पतये त्वा ४ इन्द्र गोम
न्निहा याहि पिबा सोमꣳ शतक्रतो विद्यद्भिर्ग्रावभिः सुतम् उ
पयामगृहीतोसीन्द्राय त्वा गोमत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा गोम
ते ५ ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम् अजस्रं घ

॥ स० ॥
॥ ३ ॥

र्मीमहे उपयामगृहीतोसि वैश्वानराय त्वैषते योनिर्वैश्वान
राय त्वा ८ वैश्वानरस्य त्वा महह ऋतस्य ज्योतिषस्पतिम् अज
स्रं घर्ममीमहे उपयामगृहीतोसि वैश्वानराय त्वैषते योनिर्वैश्वा
नराय त्वा ९ वैश्वानरो न ऊतय आप्रयातु परावतः अग्निरु
क्थेन वाहसा उपयामगृहीतोसि वैश्वानराय त्वैषते योनिर्वैश्वानरा
य त्वा ८ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हि कं भुवनानाम ॥ ६० ॥
श्रीः इतो जातो विश्वमिदं विचष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण उप ३

यामगृहीतोसि वैश्वानराय त्वैषते योनिर्वैश्वानराय त्वा ९ मरु
त्वां २ इन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधम्मदाय आसिञ्चस्व
जठरे मध्व ऊर्म्मिं त्वं राजासि प्रतिपत्सुतानाम् उपयामगृहीतोसि
मरुत्वते त्वैष ते योनिरिन्द्राय त्वा मरुत्वते ॥ १० ॥ महां २ इन्द्रो
वज्रहस्तः षोडशी शर्म यच्छतु हन्तु पाप्मानं योस्मान्द्वेष्टि उप
यामगृहीतोसि इन्द्राय त्वा षोडशिन एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोड
शिने ११ अग्निरृषिः पवमानः पाञ्चजन्यः पुरोहितः तमीमहे

सं०

महागयम् १२ अनुवीरैरनुपुष्यास्म गोभिरन्वश्वैरनुसर्वे
णपुष्टैः अनुद्विपदानुचतुष्पदावयन्देवानोयज्ञमृतुथान
यन्तु १३ आनोगोत्रादर्दृहिगोपतेगाः समस्मभ्यं सनयो
यन्तुवाजाः दिवक्षाअसिवृषभसत्यशुष्मोस्मभ्यं सुमघ
वन्बोधिगोदाः १४ दशानुवाकेषुचतुर्दशर्चः
इति शुक्ल यजुः काण्वसंहितायां अष्टविंशतितमोध्या
यः हरिः ॐ समास्त्वाग्नऋतवोवर्धयन्तुसंव

त्सराऋषयोयानिसत्या सन्दिव्येनदीदिहिरोचनेनवि
श्वाआभाहिप्रदिशश्चतस्रः १ सञ्चेध्यस्वाग्नेप्रचबो
धयैनमुच्चतिष्ठमहतेसौभगाय माचरिषदुपसत्ताते
अग्नेब्रह्माणस्तेयशसः सन्तुमान्ये २ त्वामग्नेवृणतेब्रा
ह्मणाइमेशिवोअग्नेसंवरणेभवानः सपत्नहानोअभि
मातिजिच्चस्वेगयेजागृह्यप्रयुच्छन् ३ इहैवाग्नेअधि
धारयारयिम्मात्वानिक्रन्पूर्वचितोनिकारिणः क्षत्रम

॥ स० ॥
॥ २५ ॥

ग्नेसुयममस्तुतुभ्यमुपसत्तावर्द्धतान्तेअनिष्टृतः ४ क्षत्रे
णाग्नेस्वायुःसꣳरभस्वमित्रेणाग्नेमित्रधेयेयतस्व स
जातानाम्मध्यमस्थाएधिराज्ञामग्नेविहव्योदीदिहीह ५
अतिनिहोअतिस्त्रिधोत्यचित्तिमत्यरातिमग्ने विश्वाह्य
ग्नेदुरितासहस्वाथास्मभ्यꣳसहवीरꣳरयिन्दाः ६ अ
नाधृष्योजातवेदाअनिष्टृतोविराडग्नेक्षत्रभृद्दीदिही
ह विश्वाआशाः प्रमुञ्चन्मानुषीर्भियःशिवाभिरद्यप

॥ वि० ॥
॥ २५ ॥

रिपाहिनोवृधे ७ बृहस्पतेसवितर्बोधयैनꣳसꣳशितञ्चि
त्सन्तराꣳसꣳशिशाधि वर्द्धयैनम्महतेसौभगायविश्वएन
मनुमदन्तुदेवाः ८ अमुत्रभूयादधयद्यमस्यबृहस्पतेर
भिशस्तेरमुञ्चः प्रत्यौहतामश्विनामृत्युमस्माद्देवानामग्ने
भिषजाशचीभिः ९ उद्वयन्तमसस्परिस्वः पश्यन्तउत्तर
म् देवन्देवत्रासूर्यमगन्मज्योतिरुत्तमम् १० ऊर्ध्वाअस्य
समिधोभवन्त्यूर्ध्वाशुक्राशोचीꣳष्यग्नेः द्युमत्तमासुप्रती

॥सं०॥

॥६॥ कस्यसूनोः ११ तनूनपादसुरोविश्ववेदादेवोदेवेषुदेवः
पथोअनक्तुमध्वाघृतेन १२ मध्वायज्ञन्नक्षसेप्रीणानो
नराशꣳसोअग्नेसुकृद्देवस्सविताविश्ववारः १३ आ
च्छायमेतिशवसाघृतेनेळानोवह्निर्नमसा अग्निꣳस्रु
चोअध्वरेषुप्रयत्सु १४ सयक्षदस्यमहिमानमग्नेः स
ईमन्द्रासुप्रयसः वसुश्चेतिष्ठोवसुधातमश्च १५ द्वा ॥वि०॥
रोदेवीरन्वस्यविश्वेव्रतादद्न्तेअग्नेः उरुव्यचसाधाम्ना ॥६॥

ओं

पत्यमानाः १६ तेअस्ययोषणेदिव्येनयोनावुषासान
क्ता इमंयज्ञमवतामध्वरन्नः १७ दैव्याहोतारावूर्ध्व
मध्वरन्नोग्नेर्जिह्वामभिगृणीतम् कृणुतन्नःस्विष्टिम्
॥ १८ तिस्रोदेवीर्बर्हिरेदꣳसदन्त्विळासरस्वतीभार
ती महीगृणाना १९ तन्नस्तुरीपमद्भुतंपुरुक्षुत्वष्टा
सुवीरम् रायस्पोषंविष्यतुनाभिमस्मे २० वनस्पते
वसृजाररराणस्त्मनादेवेषु अग्निर्हव्यꣳशमितासू

दयाति २१ अग्ने स्वाहा कृणुहि जातवेद इन्द्राय हव्यम्
विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम् २२ पीवो अन्ना
रयिवृधः सुमेधाः श्वेतः सिषक्ति नियुताम् अभिश्रीः
ते वायवे समनसो वितस्थुर्विश्वेन्नरः स्वपत्यानि चक्रुः
॥ २३ राये नु यं जज्ञतू रोदसीमे राये देवी धिषणा धा
ति देवम् ॥ अध वायुं नियुतः सश्चत स्वा उत श्वेतं वसु
धितिं निरेके ॥ २४ ॥ वायुरग्रेगा यज्ञप्रीः साकं गन्मनसा

यज्ञम् ॥ शिवो नियुद्भिः शिवाभिः ॥ २५ ॥ प्र याभिर्यासि दा
श्वांसमच्छा नियुद्भिर्वायविष्टये दुरोणे ॥ नि नो रयिं सु
भोजसं युवस्व नि वीरं गव्यमश्व्यं च राधः ॥ २६ ॥ वायो ये
ते सहस्रिणो रथासस्तेभिरागहि ॥ नियुत्वान्सोमपीत
ये ॥ २७ ॥ एकया च दशभिश्च स्वभूते द्वाभ्यामिष्टये विंश
ती च ॥ तिसृभिश्च वहसे त्रिंशता च नियुद्भिर्वायविह
ता विमुञ्च ॥ २८ ॥ नियुत्वान्वायवागह्ययं शुक्रो अयामि

वि०
१५८

ते गंतासि सुन्वतो गृहम् २९ वायो शुक्रो अयामि ते मध्वो अग्रं दिविष्टिषु आयाहि सोमपीतये स्पार्हो देव नियुत्वता ३० आनो नियुद्भिः शतिनीभिरध्वरं सहस्रिणीभिरुप याहि यज्ञम् वायो अस्मिन्सवने मादयस्व यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ३१ तव वायवृतस्पते त्वष्टुर्जामातरद्भुत अवांस्या वृणीमहे हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत्… ३२ येन द्यौरुग्रा पृथिवी च दृढा येन स्वः स्तभितं येन नाकः यो अंतरिक्षे रजसो

वि०
१५८

विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम ३३ यं क्रंदसी अवसा तस्तभाने अभ्यैक्षेतां मनसा रेजमाने यत्राधि सूर उदितो विभाति कस्मै देवाय हविषा विधेम ३४ आपो ह यद्बृहतीर्विश्वमायन्गर्भं दधाना जनयंतीरग्निम् ततो देवानां समवर्ततासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम ३५ यश्चिदापो महिना पर्यपश्यद्दक्षं दधाना जनयंतीर्यज्ञम् यो देवेष्वधि देव एक आसीत्कस्मै देवाय हविषा विधेम ३६

॥सं०॥
॥८१॥

मानोहिंसीज्जनिता यः पृथिव्या योवा दिवं सत्यधर्मा जजा
न यश्चापश्चंद्रा बृहतीर्जजान कस्मै देवाय हविषा विधेम
३६ प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जाता नि परिता बभू
व यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयं स्याम पतयो रयी
णाम् ३७ अग्न आयूंषि पवस आसुवोर्ज मिषंच
नः आरे बाधस्व दुच्छुनां ३९ अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे
वर्चस्सुवीर्यम् दधद्रयिम्मयि पोषम् ४० अग्निर्ऋषिः

दि०
८

पवमानः पांचजन्यः पुरोहितः तमीमहे महागयम् ४१
अभित्वा शूर नोनुमोदुग्धा इव धेनवः ईशानमस्य जगतः
स्वर्दृशमीशानमिन्द्र तस्थुषः ४२ नत्वावां अन्यो दिव्यो न
पार्थिवो न जातो न जनिष्यते अश्वायन्तो मघवन्निन्द्र वा जि
नो गव्यन्तस्त्वा हवामहे ४३ त्वामिद्धि हवामहे साता वाज
स्य कारवः त्वां वृत्रे ष्विंद्र सत्पतिं नरस्त्वां काष्ठास्वर्वतः ४४
सत्वन्नश्चित्र वज्रहस्त धृष्णुया महः स्तवानो अद्रिवः ॥

मश्वꣳ रथ्यमिंद्रं संकिरस त्राबाज न्नि जिग्युषे ४५ कयान
श्चित्रा आभुव दूतीसुदा वृधः सखा कयाश चिष्ठया वृ
ता ४६ कस्त्वा सत्यो मदानाम्मꣳहिष्ठो मत्स दन्धसः दृढा
चिदारुजे वसु ४७ अभी षुणः सखीनामविताज रितृणा
म्‌ शतं भवास्यूतये ४८ यज्ञायज्ञावो अग्नये गिरागिरा
च दक्षसे प्रप्र वयममृतं ज्जातवेदसं प्रियं मित्रन्नशꣳसि
षम्‌ ४९ ऊर्जो नपातꣳ सहिनायमस्मयुर्दाशेम हव्यदात

ये भुवद्वाजेष्वविता भुवद्वृध उत त्राता तनूनाम्‌ ॥५०॥ ७
संवत्सरोसि परिवत्सरोसीदावत्सरोसी द्वत्सरोसि वत्सरो
सि उषसस्ते कल्पंतामहोरात्रास्ते कल्पंतामर्धमासास्ते क
ल्पन्तां मासास्ते कल्पन्तामृतवस्ते कल्पन्ताꣳ संवत्सरस्ते
कल्पताम्‌ ॥५१॥ प्रेता एत्येस ञ्चाञ्च प्रच सारय सुपर्णचि
दसि तया देवतयांगिरस्वध्रुवः सीद ॥५२॥ ७ ॥ इति शु
क्ल यजुः काण्वसंहितायां एकोनत्रिंशत्तमोध्यायः ॥२९॥ ७ ॥

॥ प्र० ॥
॥ ८१ ॥

हरिः ॐ म् ॥ होता यक्षत्समिधेन्द्रमिडस्पदे नाभा पृथि
व्या अधि । दिवो वर्ष्मन्त्समिध्यत ओजिष्ठश्चर्षणीस
हां वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ १ ॥ होता यक्षत्तनूनपातमूति
भिर्जेतारमपराजितं । इन्द्रं देवꣳ स्वर्विदं पथिभिर्मधु
मत्तमैर्नराशꣳसेन तेजसा वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ २ ॥ हो
ता यक्षदिडाभिरिन्द्रमीडितमाजुह्वानममर्त्यं । देवो
देवैः सवीर्यो वज्रहस्तः पुरंदरो वेत्वाज्यस्य होतर्यज ॥ ३ ॥

वि०
॥ ८१ ॥

होता यक्षद्बर्हिषीन्द्रं निषद्वरं वृषभं नर्यापसम् । वसुभी
रुद्रैरादित्यैः सयुग्भिर्बर्हिरासदद्वेत्वाज्यस्य ॥ ४ ॥ होता यक्ष
दोजो न वीर्यꣳ सहो द्वार इन्द्रमवर्धयन् ॥ सुप्रायणा अस्मिन्य
ज्ञे वि श्रयन्तामृतावृधो द्वार इन्द्राय मीढुषे व्यन्त्वाज्यस्य होत
र्यज ॥ ५ ॥ होता यक्षदुषे इन्द्रस्य धेनू सुदुघे मातरा मही ॥ सवा
तरौ न तेजसा वत्समिन्द्रमवर्धतां वीतामाज्यस्य होतर्य
ज ॥ ६ ॥ होता यक्षद्दैव्या होतारा भिषजा सखाया हविषे

॥स्व०॥
॥८२॥

द्रंभिषज्जत्तः॥ कवीदेवौप्रचेतसाइंद्रायधत्तइन्द्रियंवीत्ता
माज्यस्यहोत्तर्यज॥ ८ होत्तायक्षत्तिस्रोदेवीर्नभेषजंत्र
यस्त्रिधात्तवोपसइडासरस्वतीभारतीमहीः॥ इन्द्रप
त्नीर्हविष्मत्तीर्व्यंत्वाज्यस्य॥ ८ होत्तायक्षत्त्वष्टारमिन्द्रन्दे
वम्भिषजंसुयजंघृतश्रियं॥ पुरुरूपंसुरेतसम्मघो
नमिंद्रायत्वष्टादधदिंद्रियाणिवेत्वा॥ ९ होत्तायक्षद्व
नस्पतिंशमित्तारंशतक्रतुन्धियोजोष्टारमिन्द्रियम्॥ ॥८२॥

मध्वासमञ्जन्पथिभिस्सुगेभिस्स्वदातियज्ञम्मधुनाघृ
तेनवेत्वा॥ १० होत्तायक्षदिन्द्रंस्वाहाज्यस्यस्वाहामे
दसस्स्वाहास्तोकानांस्वाहास्वाहाकृतीनांस्वाहाह
व्यसूक्तीनाम्॥ स्वाहादेवाआज्यपाजुषाणाइन्द्रआज्य
स्यव्यंतुहोत्तर्यज॥ ११॥ १ देवंबर्हिरिन्द्रंसुदेवंदेवैर्वी
रवत्स्तीर्णंवेद्यामवर्धयत्॥ वस्तोर्वृतंप्राक्तोर्भृतंरा
याबर्हिष्मतोत्यगाद्वसुवनेवसुधेयस्यवेतुयज॥ १२

॥श्र॥
॥८३॥

देवीर्द्वारइंद्रं॑ संघातेवीड्वीर्यामन्नवर्धयन्॥ आवत्सेनतर
णेनकुमारेणचमीवतापार्वाणं॑रेणुककाटंनुदन्तांवसुव
ने॰॥ व्यन्तु॰ १३ देवीउषासानक्तेन्द्रंयज्ञेप्रयत्यह्वेताम्॥
दैवीर्विशःप्रायासिष्टां॑सुप्रीतेसुधितेवसुवनेवसुधेयस्य
वीतांयज ॥१४ देवीजोष्ट्रीवसुधितीदेवमिन्द्रमवर्धताम्॥
अयाव्यन्याघाद्वेषां॑स्यान्यावक्षद्वसुवार्याणियजमाना
यशिक्षितेवसुवने॰ यस्यवीतांयज॥१५॥ देवीऊर्जाहु

वि॰
८३

तीदुघेसुदुघेपयसेन्द्रमवर्धताम्॥ इषमूर्जमन्यावक्षत्स
ग्धिं॑सपीतिमन्यानवेनपूर्वंदयमानेपुराणेननवमधाता
मूर्जमूर्जाहुतीऊर्जयमानेवसुवार्याणियजमानायशिक्षि
तेवसुवनेवसुधेयस्यवीतांयज॥१६॥ देवादैव्याहोतारा
देवमिन्द्रमवर्धताम्॥ हताघशं॑साआभार्ष्टांवसुवार्या
णियजमानायशिक्षितौवसुवने॰ यस्यवीतांयज १७॥
देवीस्तिस्रस्तिस्रोदेवीःपतिमिन्द्रमवर्धयन्॥ अस्पृक्ष

भारती दिवं॑ रुद्रैर्यज्ञं॑ सरस्वतीडा वसुमती गृहान्व
सुवने वसुधेयस्य व्यंतु यज १८ देवो नराशं॑स
स्त्रिवरूथस्त्रिवन्धुरो देवमिंद्रमवर्धयत् शतेनेशि
तिपृष्ठानामाहितस्सहस्रेण प्रवर्त्तते मित्रावरूणेद
स्य होत्रमर्हतो बृहस्पतिस्तोत्रमश्विनाध्वर्यवं वसुव
ने वसुधेयस्य वेतु यज १९ देवो देवैर्वनस्पतिर्हिरण्य
पर्णो मधुशाखस्सुपिप्पलो देवमिन्द्रमवर्धयत् दि

वमग्रेणास्पृक्षदान्तरिक्षं पृथिवीमदृं॑हीद्वसुवने० वेतु य
ज॥ २०॥ देवं बर्हिर्वारितीनां देवमिन्द्रमवर्धयत्॥ स्वासस्थ
मिन्द्रेणासन्नमन्या बर्हीं॑ष्यभ्यभूद्वसुवने० वेतु० २१
देवो अग्निस्स्विष्टकृद्देवमिंद्रमवर्धयत्॥ स्विष्टं कुर्वन्स्वि
ष्टकृत्स्विष्टमद्य करोतु नो वसुवने० स्य वेतु यज २२ अ
ग्निमद्य होतारमवृणीतायं यजमानः पचन्पक्तीः पच
न्पुरोडाशं बध्नन्निन्द्राय छागम् सूपस्था अद्य देवो व

ल॰ ८५

नुस्त्रिरभ्यँदिन्द्राय युञ्जायोगेन अघ्न्यमेदस्तः प्रतिपचता
ग्ग्रभीदवीवृधत पुरोडाशेन त्वामद्य ऋषे २३ ।
होता यक्षत्समिधानम्महद्यशः सुसमिद्धं वरेण्यमग्नि
मिन्द्रं वयोधसम् गायत्रीं छन्द इन्द्रियं त्र्यविं गां वयोद
धद्वेत्वाज्यस्य॰ २४ होता यक्षत्तनूनपातमुद्भिदं यं गर्भ
मदितिर्दधे शुचिमिन्द्रं वयोधसम् उष्णिहं छन्द इन्द्रियं
दित्यवाहं गां वयो दधद्वेत्वा॰ २५ होता यक्षदीडेन्य

वि॰ ८५

मीडितं वृत्रहन्तममिडाभिरीड्यं सहः सोममिन्द्रं वयो
धसं अनुष्टुभं छन्द इन्द्रियं पञ्चाविं गां वयो दधद्वेत्वा
ज्यस्य॰ २६ होता यक्षत्सुबर्हिषं पूषण्वन्तममर्त्यं सी
दन्तं बर्हिषि प्रियेऽमृतेन्द्रं वयोधसं बृहतीं छन्द इन्द्रि
यं त्रिवत्सं गां वयो दधद्वेत्वा॰ २७ होता यक्षद्व्यचस्वतीः सु
प्रायणा ऋतावृधो द्वारो देवीर्हिरण्ययीर्ब्रह्माणमिन्द्रं व
योधसं पङ्क्तिं छन्द इहेन्द्रियं तुर्यवाहं गां वयो दधद्वे

॥ स्व० ॥

८६

स्वा० ॥ २८ होता यक्षत्सुपेशसा सुशिल्पे बृहती उभे नक्तोषा
सा न दर्शते विश्वमिन्द्रं वयोधसं ॥ त्रिष्टुभं छन्द इहेन्द्रियं
पष्ठवाहं गां वयो दधद्वीतां ॥ २९ होता यक्षत्प्रचेतसा देवा
नामुत्तमं यशो होतारा दैव्या कवी सयुजेन्द्रं वयोधसं ॥ ज
गतीं छन्द इन्द्रियमनड्वाहं गां वयो दधद्वीतां ॥ ३० ॥ हो
ता यक्षत्पेशस्वतीस्तिस्रो देवीर्हिरण्ययीर्भारतीर्बृहती
र्महीः पतिमिन्द्रं वयोधसम् ॥ विराजं छन्द इहेन्द्रियं धे

॥ वि० ॥

॥ ८६ ॥

नुं गां न वयो दधद्व्यन्तु स्वा० ॥ ३१ होता यक्षत्सुरेतसं त्वष्टारं
पुष्टिवर्धनं रूपाणि बिभ्रतं पृथक्पुष्टिमिन्द्रं वयोधस
म् ॥ द्विपदं छन्द इन्द्रियमुक्षाणं गां न वयो दधद्वेत्वाज्यस्य
हो० ॥ ३२ होता यक्षद्वनस्पतिं शमितारं शतक्रतुं हि
रण्यपर्णमुक्थिनं रशनां बिभ्रतं वशिं भगमिन्द्रं व
योधसम् ॥ ककुभं छन्द इहेन्द्रियं वशां वेहतं गां वयो दध
द्वेत्वा० ॥ ३३ होता यक्षत्स्वाहाकृतीरग्निं गृहपतिं पृथ

॥स०॥
॥१८॥

गवल्ँएं भेषजंइ॰ विरुत्रमिन्द्रंवयोधसम्॥ अतिछन्द
सुंछन्दइन्द्रियंबृहद्ृषभङ्गांवयोदधत्साज्यस्यहोत
र्यज॥२८॥३॥ देवम्बर्हिर्वयोधसन्देवमिन्द्रमवर्धयत्॥
गायत्र्याछन्दसेन्द्रियंवसुरिन्द्रेवयोदधद्वसुवनेवसु
धेयस्यवेतुयज॥२५॥ देवीर्द्वारोवयोधसंशुचिमिन्द्र
मवर्धयन्॥ उष्णिहाछन्दसेन्द्रियंप्राणमिन्द्रेवयोदधद्
सुवनेवसुधेयस्यव्यन्तुयज॥२६॥ देवीउषासानक्तादे

॥वि०॥
॥१८॥

वमिन्द्रंवयोधसंदेवीदेवमवर्धताम्॥ अनुष्टुभाछ
न्दसेन्द्रियम्बलमिन्द्रेवयोदधद्वसुवनेवसुधेयस्यवी
तांयज॥२७॥ देवीजोष्ट्रीवसुधितीदेवमिन्द्रंवयोधसंदे
वीदेवमवर्धताम्॥ बृहत्याछन्दसेन्द्रियंश्रोत्रमिन्द्रे
वयोदधद्वसुवनेवसुधेयस्यवीतांयज॥२८॥ देवीऊर्जा
हुतीदुघेसुदुघेपयसेन्द्रंवयोधसंदेवीदेवमवर्धता
म्॥ पङ्क्त्याछन्दसेन्द्रियंशुक्रमिन्द्रेवयोदधद्वसुवने॰

स०। ८८

वीतांय्यज॥ ३९ देवा देव्या होतारा देवमिन्द्रं वयोधसं
न्देवौ देवमवर्धताम्॥ त्रिष्टुभा छन्दसेन्द्रियं त्विषिमि
न्द्रे वयो दधद्वसुवने वसुधेयस्य वीतां यज॥ ४०॥ देवी
स्तिस्रस्तिस्रो देवीर्वयोधसं पतिमिन्द्रमवर्धयन्। ज
गत्या छन्दसेन्द्रियꣳ शूषमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने॰ व्यं
तु यज॥ ४१॥ देवो नराशꣳसो देवमिन्द्रं वयोधसं न्दे
वो देवमवर्धयत्। विराजा छन्दसेन्द्रियꣳ रूपमिन्द्रे व

वि० ८८

६

योदधद्वसुव॰ वेतु यज॥ ४२॥ देवो वनस्पतिर्देवमिन्द्रं वयो
धसं न्देवो देवमवर्धयत्॥ द्विपदा छन्दसेन्द्रियम्भगमि
न्द्रे वयो दधद्वसुवने॰ वेतु यज॥ ४३॥ देवम्बर्हिर्वारितीना
न्देवमिन्द्रं वयोधसं न्देवन्देवमवर्धयत्॥ ककुभा छन्दसे
न्द्रियंय्यश इन्द्रे वयो दधद्वसुवने॰ वेतु यज॥ ४४॥ देवो
अग्निस्विष्टकृद्देवमिन्द्रं वयोधसं न्देवो देवमवर्धयत्॥
अतिछन्दसा छन्दसेन्द्रियङ्क्षत्रमिन्द्रे वयो दधद्वसुवने॰

॥ सु० ॥
॥ ८१ ॥

वेतु यज ॥ ४५ ॥ अग्निमुपहोतारमवृणीतायं यजमानः
पचन्पक्तीः पचन्पुरोळाशान्बध्नन्निन्द्राय वयोधसे छा
गम् । सूपस्था अद्य देवो वनस्पतिरभवदिन्द्राय वयो
धसे छागेन । अघत्तं मेदस्तः प्रति पचताग्रभीद्वी
वृधत्पुरोळाशेन त्वामद्य ऋषे ॥ ४६ ॥ ७ ॥ ४ ॥ सु
चिमुक्थैर्होता प्राणमनुष्टुभा बलं वृहस्पा श्रोत्रं पंक्त्या ॥ वि० ॥
शुक्रं देवो त्रिष्टुभाग्निं विषिमूर्जं गस्त्या शुषं विराजा ॥ ८० ॥

रूपं द्विपदा भर्गं ककुभायपुणोतिच्छन्दसा सुत्रमिन्द्राय
वयोधसे छागमिन्द्राय वयोधसे छागेन ॥ ४८ ॥ ७ ॥
इति शुक्लयजुः काण्वसंहितायाम् ॥ खखाग्निवाकेषु ॥ ४
षट्त्र्यस्त्रोरिक्तकुम्भैस्त्रिंशत्प्रतिमोध्यायः ॥ ३० ॥ ७ ॥ ७

॥म०॥
॥१॥

श्रीगणेशायनमः॥ ७ हरिः ॐम् ॥ समिद्धो अञ्जन्कृद
रं मतीनां घृतमग्नेमधुमत्पिन्वमानः ॥ वाजी वहन्वाजि
नं जातवेदो देवानां वक्षि प्रियमा सधस्थम् ॥ १ ॥ घृतेना
ञ्जन्त्सम्पथो देवयानान्प्रजानन्वाज्यप्येतु देवान् ॥ अनु
त्वा सप्ते प्रदिशः सचन्तां स्वधामस्मे यजमानाय धे
हि ॥ २ ॥ ईड्यश्चासि वन्द्यश्च वाजिन्नाशुश्चासि मेध्यश्च स
प्ते ॥ अग्निष्ट्वा देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वह्निं वहतु जा ॥ १ ॥

वि०

तवेदाः ॥ ३ ॥ स्तीर्णं बर्हिः सुष्टरीमा जुषाणोरु पृथु प्रथमा
नं पृथिव्याम् ॥ देवेभिर्युक्तमदितिः सजोषाः स्योनं कृण्वा
ना सुविते दधातु ॥ ४ ॥ एता उ वः सुभगा विश्वरूपा वि पक्षो
भिः श्रयमाणा उदातैः ॥ ऋष्वाः सतीः कवषः शुम्भमाना
द्वारो देवीः सुप्रायणा भवन्तु ॥ ५ ॥ अन्तरा मित्रावरुणा
चरन्ती मुखं यज्ञानामभि संविदाने ॥ उषासा वां सुहि
रण्ये सुशिल्पे ऋतस्य योनाविह सादयामि ॥ ६ ॥ प्रथमा वां

स०
२

ऊँ सरथिनासुवर्णा देवौ पश्यंतो भुवनानि विश्वा अपि
प्रयं चोदना वां मिमाना होतारा ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता
७ आदित्यैर्नो भारती वष्टु यज्ञं सरस्वती सह रुद्रै
र्न आवीत् इडोपहूता वसुभिः सजोषा यज्ञं नो देवीर
मृतेषु धत्त ८ त्वष्टा वीरं देवकामं जजान त्वष्टुरर्वा जा
यत आशुरश्वः त्वष्टेदं विश्वं भुवनं जजान बहोः
कर्तारमिह यक्षि होतः ९ अश्वो घृतेन त्मन्या समक्त

वि०
२

उप देवाँ ऋतुशः पाथ एतु वनस्पतिर्देवलोकं प्रजानन्न
ग्निना हव्या स्वदितानि वक्षत् १० प्रजापतेस्तपसा वावृ
धानः सद्यो जातो दधिषे यज्ञमग्ने स्वाहाकृतेन हविषा
पुरोगा याहि साध्या हविरदन्तु देवाः ११ १ केतुं कृण्व
न्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे समुषद्भिरजायथाः १२
जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थे अ
नाविद्धया तन्वा जय त्वं स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु १३

स० २

धन्वनागाधन्वनाजिंजयेमधन्वनातीव्रास्समदोजयेम ध
नुश्शत्रोरपकामंकृणोतिधन्वनासर्वाःप्रदिशोजयेम १४ ते
आचरंतीसमनेवयोषामातेवपुत्रंबिभृतामुपस्थे अपशत्रू
न्विध्यतांसंविदानेआर्त्नीइमेविष्फुरंतीअमित्रान् १५ व
क्ष्यंतीवेदागनीगंतिकर्णंप्रियंसखायंपरिषस्वजाना. यो
षेवशिङ्क्तेवितताधिधन्वंज्याइयंसमनेपारयन्ती १६ अहि
रिवभोगैःपर्येतिबाहुंज्यायाहेतिम्परिबाधमानः हस्तघ्नो

वि० २

विश्वावयुनानिविद्वान्पुमान्पुमांसम्परिपातुविश्वतः १७
बह्वीनांपिताबहुरस्यपुत्रश्चिश्चाकृणोतिसमनावगत्य
इषुधिःसंकाःपृतनाश्चसर्वाःपृष्ठेनिनद्धोजयतिप्रसूतः १८
सुपर्णंवस्तेमृगोअस्यादन्तोगोभिस्सन्नद्धापततिप्रसूता सु
यत्रानरस्संचविचद्रवन्तितत्रास्मभ्यमिषवश्शर्मयंस
न् १९ वनस्पतेवीड्वङ्गोहिभूयाअस्मत्सखाप्रतरणस्सु
वीरः गोभिस्सन्नद्धोअसिवीळयस्वास्थातातेजयतुजेत्वा

स०
५

५६४

नि २० रथेतिष्ठन्नयतिवाजिनःपुरोयत्रयत्रकामयतेसुषा
रथिः अभीशूनाम्महिमानम्पनायतमनःपश्चादनुयच्छ
न्तिरश्मयः २१ आजंघ्नन्तिसान्वेषांजघनांउपजिघ्नते
अश्वाजनिप्रचेतसोश्वान्त्समत्सुचोदय २२ उपश्वासय
पृथिवीमुतद्यांपुरुत्रातेमनुतांविष्ठितंजगत् सदुन्दु
भेसजूरिन्द्रेणदेवैर्दूराद्दवीयोअपसेधशत्रून् २३ २
यदक्रन्दःप्रथमंजायमानउद्यन्त्समुद्रादुतवापुरीषा

खि०
४

५६५

त् श्येनस्यपक्षाहरिणस्यबाहूउपस्तुत्यम्महिजातन्तेअ
र्वन् २४ यमेनदत्तन्त्रितएनमायुनगिन्द्रएणम्प्रथमो
अध्यतिष्ठत् गन्धर्वोअस्यरशनामगृभ्णात्सूराद
श्वंवसवोनिरतष्ट २५ असियमोअस्यादित्योअर्वन्न
सित्रितोगुह्येनव्रतेन असिसोमेनसमयाविपृक्तआ
हुस्तेत्रीणिदिविबन्धनानि २६ त्रीणितआहुर्दिविबन्ध
नानित्रीण्यप्सुत्रीण्यन्तःसमुद्रे उतेवमेवरुणश्छन्त्स्यर्व

सं० ५

न्यत्रात आहुः परमं जनित्रम् ॥ २७ ॥ इमा ते वाजिन्नवमार्जना
नीमा शफानां सनितुर्निधाना ॥ अत्रा ते भद्रा रशना अ
पश्यमृतस्य या अभिरक्षंति गोपाः ॥ २८ ॥ आत्मानं ते मनसा
रादजानामवो दिवा पतयंतं पतंगम् ॥ शिरो अपश्यं प
थिभिः सुगेभिररेणुभिर्जेहमानं पतत्रि ॥ २९ ॥ अत्रा ते रू
पमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदे गोः ॥ यदा ते मर्तो
अनु भोगमानळादिद्ग्रसिष्ठ ओषधीरजीगः ॥ ३० ॥ अनु

शि० ५

त्वा रथो अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोनु भगः कनीनाम् ॥ अ
नु व्रातासस्तव सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यं ते ॥ ३१ ॥
हिरण्यशृंगो यो अस्य पादा मनोजवा अवर इंद्र आसी
त् ॥ देवा इदस्य हविरद्यमायन्यो अर्वंतं प्रथमो अध्य
तिष्ठत् ॥ ३२ ॥ ईर्मांतासः सिलिकमध्यमासः सं शूरणा
सो दिव्यासो अत्याः ॥ हंसा इव श्रेणिशो यतंते यदाक्षिषु
र्दिव्यमज्ममश्वाः ॥ ३३ ॥ तव शरीरं पतयिष्ण्वर्वन्तव चि

॥ स ॥
॥ ६ ॥

त्तं वात इव ध्रजीमान् । तव शृङ्गाणि विष्ठिता पुरुत्रा
रण्येषु जर्भुराणा चरन्ति ॥ २४ ॥ उप प्रागाच्छस
नं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः । अजः पुरो
नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्कवयो यन्ति रेभाः
॥ २५ ॥ उप प्रागात्परमं यत्सधस्थमर्वां२ अच्छा
पितरं मातरं च । अद्या देवाञ्जुष्टतमो हि गम्या
अथाशास्ते दाशुषे वार्याणि ॥ २६ ॥ २ समिद्धो

॥ नि ॥
॥ ६ ॥

अद्य मनुषो दुरोणे देवो देवान्यजसि जातवेदः ।
आ च वह मित्रमहश्चिकित्वान्त्वं दूतः कविरसि प्र
चेताः ॥ २७ ॥ तनूनपात्पथ ऋतस्य यानान्मध्वा
समञ्जन्त्स्वदया सुजिह्व । मन्मानि धीभिरुत यज्ञ
मृन्धन्देवत्रा च कृणुह्यध्वरं नः ॥ २८ ॥ नराशंस
स्य महिमानमेषामुप स्तोषाम यजतस्य यज्ञैः । ये
सुक्रतवः शुचयो धियंधाः स्वदन्ति देवा उभयानि

॥ सं ॥
॥ ८ ॥

५८०

हव्या ॥ ३ ॥ आ जुह्वान ईड्यो वंद्यश्चा यास्यग्ने
वसुभिः सजोषाः ॥ त्वं देवानामसि यह्व होता स
एनान्यक्षीषितो यजीयान् ॥ ४ ॥ प्राचीनं ब
र्हिः प्रदिशा पृथिव्या वस्तोरस्या वृज्यते अग्रे अह्ना
म् ॥ व्युप्रथते वितरं वरीयो देवेभ्यो अदितये स्यो
नम् ॥ ५ ॥ व्यचस्वतीरुर्विया विश्रयंतां पति
भ्यो न जनयः शुंभमानाः ॥ देवीर्द्वारो बृहती

स्या

॥ वि ॥
॥ ८ ॥

५८१

र्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायणाः ॥ ६ ॥ आ सु
ष्वयंती यजते उपाके उषासानक्ता सदतां नि योनौ ॥
दिव्ये योषणे बृहती सुरुक्मे अधि श्रियं शुक्रपि
शं दधाने ॥ ७ ॥ दैव्या होतारा प्रथमा सुवाचा मि
माना यज्ञं मनुषो यजध्यै ॥ प्रचोदयंता विदथे
षु कारू प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशा दिशंता ॥
८ ॥ आ नो यज्ञं भारती तूयमेत्विळा मनुष्व

॥ ग सं ॥
॥ ८ ॥

दुहे चेतयन्ती ॥ तिस्रो देवीर्बर्हिरेदꣳ स्योनꣳ सरस्वतीः स्वपसः सदन्तु ॥ ७५ ॥ य इमे द्यावापृथिवी जनित्री रूपैरपिꣳशद्भुवनानि विश्वा ॥ तमद्य होतरिषितो यजीयान्देवन्त्वष्टारमिह यक्षि विद्वान् ॥ ७६ ॥ उपावसृज त्मन्या समञ्जन्देवानां पाथ ऋतुथा हवीꣳषि वनस्पतिः शमिता देवो अग्निः स्वदन्तु हव्यं मधुना घृतेन ॥ ७७ ॥ सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञमग्निर्देवानाम

॥ वि ॥
॥ ८ ॥

भवत्पुरोगाः ॥ अस्य होतुः प्रदिश्यृतस्य वाचि स्वाहाकृतꣳ हविरदन्तु देवाः ॥ ७८ ॥ अग्नये गायत्राय त्रिवृते राथन्तरायाष्टाकपाल इन्द्राय त्रैष्टुभाय पञ्चदशाय बार्हतायैकादशकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्यो जागतेभ्यः सप्तदशेभ्यो वैरूपेभ्यो द्वादशकपालो मित्रावरुणाभ्यामानुष्टुभाभ्यामेकविꣳशाभ्यां वैराजाभ्याम् ॥ पयस्या बृहस्पतये पाङ्क्ताय त्रिण

॥ सं ॥
॥ १ ॥

नायस्मा कुराय चरुः सवित्र ओछिहायत्रयस्त्रिंरुः
ष्णाय रेवताय बृहद्दष्टाकपालः प्राजापत्यश्चरुरदि
त्यै विष्णुपत्न्यै चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपा
लोनुमत्या अष्टाकपालः ॥ ७४ ॥ आग्नेयः कृष्ण
ग्रीवस्सारस्वती मेषी बभ्रुस्सौम्यः पौष्णश्श्या
मः शितिपृष्ठो बार्हस्पत्यः शिल्पो वैश्वदेवः ॥ ऐ
न्द्रोरुणो मारुतः कल्माष ऐन्द्राग्नस्संहितोधो

वि ॥
॥ १ ॥

रामः सावित्रो वारुणः कृष्ण एकशितिपात्पेत्वः ५०
॥ ७ ॥ अग्नयेनीकवते रोहिताञ्जिरनड्वानधोरा
मौ सावित्रौ पौष्णौ रजतनाभी वैश्वदेवौ पिशङ्गौ
तूपरौ मारुतः कल्माष आग्नेयः कृष्णोजः
सारस्वती मेषी वारुणः पेत्वः ॥ ५१ ॥ ५ ॥ ४ ॥ ७
इति शुक्लयजुः काण्वसंहितायां पंचानुवाके
नद्विपंचऋक एकत्रिंशतिमोध्यायः ॥ ७ ॥ ७

ऋसं
१०

हरिः ॐ ॥ अस्याजरासो दमामरित्रा अर्चद्धूमासो अग्नयः पावकाः ॥ श्वितीचयः श्वात्रासो भुरण्यवो वनर्षदो वायवो न सोमाः ॥१॥ हरयो धूमकेतवो वातजूता उप द्यवि ॥ यतन्ते वृथगग्नयः ॥२॥ यजा नो मित्रावरुणा यजा देवाँ ऋतं बृहत् ॥ अग्ने यक्षि स्वं दमम् ॥३॥ युक्ष्वा हि देवहूतमाँ अश्वाँ अग्ने रथीरिव ॥ नि होता पूर्व्यः सदः ॥४॥ द्वे विरूपे चरतः स्वर्थे अन्यान्या

पि
१०

वत्समुप धापयेते ॥ हरिरन्यस्यां भवति स्वधावाञ्छुक्रो अन्यस्यां ददृशे सुवर्चाः ॥५॥ अयमिह प्रथमो धायि धातृभिर्होता यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यः ॥ यमप्नवानो भृगवो विरुरुचुर्वनेषु चित्रं विभ्वं विशेविशे ॥६॥ त्रीणि शता त्री सहस्राण्यग्निं त्रिंशच्च देवा नव चासपर्यन् ॥ औक्षन्घृतैरस्तृणन्बर्हिरस्मा आदिद्धोतारं न्यसादयन्त ॥७॥ मूर्धानं दि

॥ सं ॥
॥ ११ ॥

नो अरतिम्पृथिव्या वैश्वानरमृत आजातमग्निम् क
विंगुं सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जन
यंत देवाः॥८॥ अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्द्रविणस्युर्विप
न्यया॥ समिद्धः शुक्र आहुतः॥९॥ विश्वेभिस्सोम्य
मध्वग्न इन्द्रेण वायुना॥ पिबा मित्रस्य धामभिः॥१०॥
आयदिषे नृपतिं तेज आनट्छुचि रेतो निषिक्तं द्यौ
रभीके॥ अग्निश्शर्द्धमनवद्यं युवानंगुं स्वाध्यंज

॥ वि ॥
॥ ११ ॥

नयत्सूदयच्च॥११॥ अग्ने शर्द्ध महते सौभगाय तव द्यु
म्नान्युत्तमानि सन्तु॥ संजास्पत्यंगुं सुयममाकृणुष्व
शत्रूयतामभितिष्ठा महांसि॥१२॥ त्वांगुं हि मन्द्रतमम
र्कशोकैर्ववृमहे महि नः श्रोष्यग्ने॥ इन्द्रं न त्वा शवसा देव
ता वायुम्पृणन्ति राधसा नृतमाः॥१३॥ त्वे अग्ने स्वा
हुत प्रियासः सन्तु सूरयः॥ यन्तारो ये मघवानो जना
नामूर्वान्दयन्त गोनाम्॥१४॥ श्रुधि श्रुत्कर्ण वह

सा ४

॥ सं ॥
॥ २२ ॥

निभिर्देवैरग्ने सयावभिः॥ आसीदंतु बर्हिषि मि
त्रो अर्यमा प्रातर्यावाणो अध्वरम्॥२५॥ विश्वेषा
मदितिर्यज्ञियानां विश्वेषामतिथिर्मानुषाणाम्॥
अग्निर्देवानामव आवृणानः सुमृळीको भवतु
जातवेदाः॥२६॥ महो अग्नेः समिधानस्य शर्म
ण्यनागा मित्रे वरुणे स्वस्तये॥ श्रेष्ठे स्याम सवि
तुः सवीमनि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे॥२७॥

॥ मि ॥
॥ २२ ॥

॥१॥ आपश्चित्पिप्युस्तर्यो न गावो नक्षन्नृतं जरि
तारस्त इन्द्र॥ याहि वायुर्न नियुतो नो अच्छा त्वं हि
धीभिर्दयसे वि वाजान्॥१८॥ गावउपावतावतम्म
ही यज्ञस्य रप्सुदा॥ उभा कर्णा हिरण्यया॥१९॥ यदद्य
सूर उदिते नागा मित्रो अर्यमा॥ सुवाति सविता भगः
॥२०॥ आसुते सिंचत श्रियं रोदस्योरभिश्रियम्॥
रसा दधीत वृषभम्॥ तम्प्रत्नथायं वेनश्चोदयत्॥२१॥

॥ सं ॥
॥ ४२ ॥

आतिष्ठंतम्परिविश्वे अभूषंछ्रियोवसानश्चरतिस्वरो
चिः ॥ महत्तद्वृष्णो असुरस्यनामाविश्वरूपो अमृता
नितस्थौ ॥ २२ ॥ प्रवोमहेमंदमानायान्धसोर्चावि
श्वानरायविश्वाभुवे ॥ इंद्रस्ययस्यसुमखंसहो
महिश्रवोनृम्णंचरोदसीसपर्यतः ॥ २३ ॥ इहन्नि
द्विष्मएषांभूरिशूस्तमःपृथुस्वरुः ॥ येषामिंद्रोयुवा
सखा ॥ २४ ॥ इंद्रेहिमत्स्यंधसोविश्वेभिःसोमप

॥ पि ॥
॥ ४२ ॥

र्वभिः ॥ महां अभिष्टिरोजसा ॥ २५ ॥ इंद्रोवृत्रमवृ
णोच्छर्द्धनीतिःप्रमायिनाममिनाद्वर्पणीतिः ॥ अहन्व्य
ंसमुशधग्वनेष्वाविर्द्धेना अकृणोद्राम्याणा
म् ॥ २६ ॥ कुतस्त्वमिंद्रमाहिनःसन्नेकोयासिस
त्पते किंत इत्था ॥ संपृच्छसे समराणःशुभा
नैर्वोचेस्तंनोहरिवोयत्तेअस्मे ॥ महां इंद्रोयओ
जसाकदाचनस्तरीरसिकदाचनप्रयुच्छसि ॥ २७

॥सं॥
॥१४॥

आतन्तरेन्दुर्यवः पतन्ताभिपतुर्वं गोमन्तन्तितन्
स्मान् ॥ सक्त्स्वयेपुरुपुत्रां महीं ॥ सहस्रधारा
म्बृहतीदुदुक्षन् ॥ २८ ॥ इमा नो धिपंस्प भरेमहे
महीमस्य स्तोत्रे धिषणा यत्त आनजे ॥ तमुत्सवे
च प्रसवे च सासहिमिन्द्रं देवाः सस्सत्रावसा मद
न्त्वनु ॥ २९ ॥ ४ ॥ विभ्राड् बृहत्पिबतु सोम्यं मध्वा
युर्दधद्यज्ञपतावविहुतम् ॥ वातजूतो यो अभि

॥वि॥
॥१४॥

रक्षतित्मनाप्रजाः पुपोष पुरुधा विराजति ॥ ३० ॥
उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः ॥ दृशे विश्वाय
सूर्यम् ॥ ३१ ॥ येना पावक चक्षसा भुरण्यन्तं जनां
अनु ॥ त्वं वरुण पश्यसि ॥ ३२ ॥ दैव्यावध्वर्यू आ
गतं रथेन सूर्यत्वचा ॥ मध्वा यज्ञं समञ्जा
थे ॥ तं प्रत्नथायं वेनश्चित्रं देवानाम् ॥ ३३ ॥
आ न इडाभिर्विदथे सुशस्ति विश्वानरः सविता

॥ मं ॥
॥ ५९ ॥

देवँ एतु ॥ अपि यथा युवानो मत्सथा नो विश्वं जगदभिपित्वे मनीषा ॥ ३४ ॥ यदद्य कच्च वृत्रहन्नुदगा अभि सूर्य ॥ सर्वन्तदिन्द्र ते वशे ॥ ३५ ॥ तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य ॥ विश्वमाभासि रोचनम् ॥ ३६ ॥ तत्सूर्यस्य देवत्वन्तन्महित्वम्मध्या कर्तोर्विततं संजभार ॥ यदेदयुक्त हरितः सधस्थादाद्रात्री वासस्तनुते सिमस्मै ॥ ३७ ॥ तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचक्षे ॥ वि॰ ॥ ५९ ॥

सूर्यो रूपं कृणुते द्योरुपस्थे ॥ अनन्तमन्यद्रुशदस्य पाजः कृष्णमन्यद्धरितः सम्भरन्ति ॥ ३८ ॥ बण्महाँ२ असि सूर्य बडादित्य महाँ२ असि ॥ महस्ते सतो महिमा पनस्यतेद्धा देव महाँ२ असि ॥ ३९ ॥ बट् सूर्य श्रवसा महाँ२ असि सत्रा देव महाँ२ असि ॥ मह्ना देवानामसुर्यः पुरोहितो विभु ज्योतिरदाभ्यम् ॥ ४० ॥ श्रायन्त इव सूर्यं विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत ॥ वसूनि जाते जनमान ओजसा प्रति भागन्न दीधि

धिय ॥८१॥ अद्या देवा उदिता सूर्यस्य निरंहसः पिपृता निरवद्यात् । तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिंधुः पृथिवी उत द्यौः ॥८२॥ आ कृष्णेन रजसा वर्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च । हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवनानि पश्यन् ॥८३॥ प्रवावृजे सुप्रया बर्हिरेषामा विश्पतीव बीरिट इयाते । विशामक्तोरुषसः पूर्वहूतौ वायुः पूषा स्वस्तये नि

युत्वान् ॥८४॥ इन्द्रवायू बृहस्पतिं मित्राग्निं पूषणं भगम् । आदित्यान्मारुतं गणम् ॥८५॥ वरुणः प्राविता भुवन्मित्रो विश्वाभिरूतिभिः । करतान्नः सुराधसः ॥८६॥ अधि न इन्द्रैषां विष्णो सजात्यानाम् । इता मरुतो अश्विना ॥ त मृत्विया यं येन श्वोद यघे देवास आ नद्वाभिर्विश्वेभिः सोम्य मध्यो मासस्व र्पणी धृतः ॥८७॥ अग्न इन्द्र वरुण मित्र देवाः शर्धः प्रय

स
२

पा

न्तमारुतोत विष्णो॥ उभानासत्यारुद्रो अधग्नाः पूषभगः
सरस्वतीजुषन्त ॥४८॥ इन्द्राग्नी मित्रावरुणादितिꣳ
स्वः पृथिवीं द्याम्मरुतः पर्वताꣳ अपः॥ हुवे विष्णुम्पूष
णम्ब्रह्मणस्पतिम्भगन्नुशꣳसꣳ सवितारमूत
ये ॥४९॥ अस्मे रुद्रा मेहना पर्वतासो वृत्रहत्ये भरहू
तौ सजोषाः॥ यः शꣳसते स्तुवते धायि पज्र इन्द्रज्ये
ष्ठा अस्माꣳ अवन्तु देवाः॥५०॥ अर्वाञ्चो अद्या भव

वि
२

ता यजत्रा आवो हार्दि भयमानो व्ययेयम्॥ त्रा
ध्वन्नो देवा निजुरो वृकस्य त्राध्वङ्कर्त्तादवपदो
यजत्राः॥५१॥ विश्वे अद्य मरुतो विश्व ऊती वि
श्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः॥ विश्वे नो देवा अव
सागमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे॥५२॥
विश्वे देवाः शृणुतेमꣳ हवम्मे ये अन्तरिक्षे य
उपद्यविष्ठ॥ ये अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा आस

॥ सं ॥
॥ १८ ॥

॥ ५३ ॥

घृतस्नुभिर्हविर्भिर्मादयध्वम् देवेभ्यो दिवमथ मंस्यति ये
भ्यो मत्सतसं सुतस्य भागमुत्तमम् आदिद्धमानं स
वितर्व्यं ऋषे नृचक्षा नरं जीविला मानुषेभ्यः ॥ ५४ ॥
अनायुमेधा हृदनीमनीषा उ हद्रयि विभ्वबारं
रथप्रामं घृतधामातिग्मुतः पवमानः कविः ऋ विमि
पक्षासिप्रयज्यो ॥ ५५ ॥ इन्द्रवायू इमे सुता उप प्रयोभिरा ता
गतम् इन्दवो वामुशन्ति हि ॥ ५६ ॥ मित्रं हुवे पूतद

वि ॥
॥ १८ ॥

॥ सं ॥
॥ १९ ॥

रं क्षेत्रं जिस्वायदेमा ॥ ६० ॥ उग्रा विघनिना मृध इन्द्रा
ग्नी हवामहे ॥ ता नो मृळात ईदृशे ॥ ६१ ॥ उपास्मै गा
यता नरः पवमानायेन्दवे ॥ अभि देवाँ इयक्षते ॥ ६२ ॥
ये त्वाहिहत्ये मघवन्नवर्धन्ये शाम्बरे हरिवो ये ग
विष्टौ ॥ ये त्वा नूनमनुमदन्ति विप्राः पिबेन्द्र सोमं
सगणो मरुद्भिः ॥ ६३ ॥ जनिष्ठा उग्रः सहसे तुराय
मन्द्र ओजिष्ठो बहुलाभिमानः ॥ अवर्धन्निन्द्रं मरु

वि
१९

संवहणक्षपिरुसादसम॥ धियंपताञ्चीःसाधंता॥ ५७॥
रक्षोगृहावाकेवसुतानासेस्याहमूवहिंषः॥ आयात
ंरूक्षवर्त्तनी॥ तमालथायंचेनश्चोदयतः॥ ५८॥ वि
दपदीलरमारूगणमद्र्मेहिपाथः॥ पूर्व्वं॥ सधृत्कः
अमन्नयत्सुपघसरणामघारवेमथमाजोनती
गातह॥ ५९॥ नहिस्पष्टामविरन्नन्यमस्मादेश्चानरतु
रएतारमगेः॥ एमेनमदपन्नमत्ताजमर्सेवेश्चाने

तश्चिरत्रमातापहिरंनधनकुनिष्ठा॥ ६४॥ आतून
द्रवृत्रहन्नस्माकमर्धमागहि॥ महान्महीभिरू
तिभिः॥ ६५॥ त्वमिन्द्रप्रतूर्त्तिष्वभिविश्वा असिस्पृ
धः॥ अशस्तिहाजनिताविश्वतूरसित्वंतूर्यतरुष्य
तः॥ ६६॥ अनुतेशुष्मंतुरयन्तमीयतुः क्षोणीशि
शुन्नमातरा॥ विश्वास्तेस्पृधः श्नथयन्तमन्यवे
वृत्रंयदिन्द्रतूर्वसि॥ ६७॥ यज्ञोरेयानांप्रयेतिसु

स्तमादित्यासो भवता मृळयन्तः । आ वोर्वाची सुम
तिर्ववृत्याद् ॥ ंः ॥ होश्चिद्या वरिवोवित्तरासत् ॥ ६८ ॥ म
दृब्धेभिस्तचितः पाशुभिष्यं ॥ ंः ॥ क्तिंनेभिरघेपरि
पाहि नो गयम् । हिरण्यजिह्वसुविताय ब्रह्मसे रक्षा
माकिर्नो अघशंस ईशत ॥ ६९ ॥ ५ ॥ प्र वीरयाऽ
शुचयो ददिरे वाम् अध्वर्युभिर्मधुमन्तः सुतासः ।
वह वायो नियुतो याह्यच्छा पिबा सुतस्यान्धसो मदा

त

य ॥ ७० ॥ गाव उपावतावतं मही यज्ञस्य रप्सुदा । उभा क
र्णा हिरण्यया ॥ ७१ ॥ काव्ययो राजानेषु क्रत्वा दक्षस्य दु
रोणे । रिशादसा सधस्थ आ ॥ ७२ ॥ दैव्या अध्वर्यू आ
गत ॥ ंः ॥ रथेन सूर्यत्वचा । मध्वा यज्ञं ॥ ंः ॥ समञ्जाथे । त
प्रत्नथायं वेनश्चोदयत् ॥ ७३ ॥ तिरश्ची नो वितलोर
श्मिरेषामधः स्विदासी३दुपरि स्विदासी३त् । रेतोधा आस
न्महिमान आसन्स्वधा अवस्तात्प्रयतिः परस्तात् ॥

से ॥ २२ ॥

ओरोदसी अप्रथा स्वर्महज्जातं यदेनमपसो अधा
रयन्॥ सो अध्वराय परि णीयते कविरत्यो न वाज
सातये चनोहितः ॥८५॥ तुभ्येभि र्वृत्रहन्तमा या
मन्दाना चिदा गिरा । आशुभि श्चिदा सलः ॥८६॥ उप
नः सूनवो गिरः शृण्वन्त्वमृतस्य ये । सुमृळीका भ
वन्तु नः ॥८७॥ ब्रह्माणि मे मतयः शंसुतासः शु
ष्म इयर्ति प्रभृतो मे अद्रिः ॥ आ शासते प्रति हर्यं

वि ॥ २२ ॥

न्त्युक्थेमा हरी वहतस्ता नो अच्छ ॥८८॥ अनुत्तमा
ते मघवन्नकिर्नु न त्वावाँ अस्ति देवता विदानः
न जायमानो नशते न जातो यानि करिष्या कृणु
हि प्रवृद्ध ॥८९॥ न द्विता सम्भुवनेषु ज्येष्ठं यतो जज्ञ उ
ग्रस्त्वेषनृम्णः ॥ सद्यो जज्ञानो नि रिणाति शत्रून
नु यं विश्वे मदन्त्यूमाः ॥९०॥ इमा उ त्वा पुरूवसो गि
रो वर्धन्तु या मम ॥ पावकवर्णाः शुचयो विपश्चि

नोभिस्तोमैरनूषत ॥ ८०॥ यस्यायं विश्व आर्यो दा
सः शेवधिपा अरिः । तिरश्चिदर्ये रुशमे पवीरवि तु
भ्येत्सो अज्यते रयिः ॥ ८१ ॥ अयं सहस्रमृषिभिः स
हस्कृतः समुद्र इव पप्रथे । सत्यः सो अस्य महिमा गृ
णे शवो यज्ञेषु विप्रराज्ये ॥ ८२ ॥ अदब्धेभिः सवितः
पायुभिष्ट्वं शिवेभिरद्य परि पाहि नो गयम् । हि
रण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा माकिर्नो अघशंस ई

शत ॥ ८४ ॥ ५ ॥ ॥ अथ काण्वानुवाके षष्ठ्यनुवाकः ॥ इ
ति शुक्लयजुः काण्वसंहितायां ... ऽध्यायः
॥ ४२ ॥ ७ ॥ ७ ॥ हरिः ॐ ॥ यज्जाग्रतो दूरमुदै
ति दैवं तदु सुप्तस्य तथैवैति । दूरंगमं ज्योतिषां
ज्योतिरेकं तन्मे मनः शिवसंकल्पमस्तु ॥ १ ॥ पितुं
नु स्तोषं महो धर्माणं तविषीम् । यस्य त्रितो व्योज
सा वृत्रं विपर्वमर्दयत् ॥ २ ॥ अन्विदनुमते त्वं मन्या

॥सं॥
॥२३॥

६०२

सपिन्नूष्वं नस्कृध्यि ऋसेद्रक्षायनोहितुम्रणम्भायुधं
षितारिषः॥९॥ सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानाम
सि स्वसा जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि दिदिड्ढि नः॥
१० पंच नद्यः सरस्वतीमपि यंति सस्रोतसः सरस्व
ती तु पंचधा सो देशेऽभवत्सरित्॥११॥ त्वमग्ने प्रथमो अं
गिरा ऋषिर्देवो देवानामभवः शिवः सखा तव व्रते
कवयो विद्मनापसोऽजायंत मरुतो भ्राजदृष्टयः॥१२॥ वि०॥

॥२३॥

याज्ञो

६०३

ग्निं यामार्कन्तरे विभुताय॥१७॥ त्वं सोम ते महि नमो भरध्व
मागूष्यं दृशानसानाय साम॥ येना नः पूर्वे पितरः पदज्ञा
अर्चंतो अंगिरसो गा अविंदन्॥१९॥ इधुं ते चासो म्या
सः सखायः सुन्वंति सोमं दधति प्रयांसि॥ तितिक्षंते
अभिशस्तिं जनानामिन्द्र त्वदा कश्चन हि प्रकेतः॥१२॥
न ते दूरे परमा चिद्रजांसि स्या तु प्र याहि हरिवो हरिभ्याम्
स्थिरी य वज्रहस्ते सवना कृतेमा युक्ता ग्रावाणः समिधाने

तन्नो अग्ने तव देव पायुभिर्मघोनो रक्ष तन्वश्च वन्द्य ॥ त्राता
तोकस्य तनये गवामस्यनिमेषं रक्षमाणस्तव व्रते ॥७॥ उ
शी नायामवभयश्चिकित्वाल्सयः प्रवीता वृषभं जजान ॥
अरुषः स्तूपो रुशदस्य पाज इळायास्पुत्रो वयुने जनिष्ट
॥८॥ इळायास्त्वा पदे वयं नाभा पृथिव्या अधि ॥ जातवे
दो निधीमह्यग्ने हव्याय वोळ्हवे ॥९॥ प्र मन्महे शवसाना
य शूषमांगूषं गिर्वणसे अंगिरस्वत ॥ सुवृक्तिभिः स्तुवत ऋ

ग्मियो ॥१३॥ अषाळ्हं युत्सु पृतनासु पप्रिं स्वर्षामप्सां वृज
नस्य गोपाम् ॥ भरेषुजां सुक्षितिं सुश्रवसं जयन्तं त्वामनु
मदेम सोम ॥१४॥ सोमो धेनुं सोमो अर्वन्तमाशुं सो
मो वीरं कर्मण्यं ददाति ॥ सादन्यं विदथ्यं सभेयं पितृश्र
वणं यो ददाशदस्मै ॥१५॥ त्वमिमा ओषधीः सोम विश्वास्त्व
मपो अजनयस्त्वं गाः ॥ त्वमाततन्थोर्वन्तरिक्षं त्वं ज्योति
षा वि तमो ववर्थ ॥१६॥ देवेन नो मनसा देव सोम रायो

स
२५

भागः सहसावन्नभिष्टुष्व ॥ मा स्याम ते नृशंसे शिषे वीर्यस्यो भ
येभ्यः प्रचिकित्सा गयिष्टो ॥ १७ ॥ अष्टौ व्यख्यत्ककुभः
पृथिव्यास्त्रीधन्वयोजना सप्त सिंधून् ॥ हिरण्याक्षः स
विता देव आगात् ॥ धद्रत्ना दाशुषे वार्याणि ॥ १८ ॥ हिर
ण्यपाणिः सविता विचर्षणिरुभे द्यावापृथिवी अंतरी
यते ॥ अपामीवां बाधते वेति सूर्यमभि कृष्णेन रजसा
द्यामृणोति ॥ १९ ॥ हिरण्यहस्तो असुरः सुनीथः सुमृळी

नि
२५

कः स्ववां यात्वर्वाङ् ॥ अपसेधन्रक्षसो यातुधानानस्था
द्देवः प्रतिदोषं गृणानः ॥ २० ॥ ये ते पंथाः सवितः पूर्व्यासो रे
णवः सुकृता अंतरिक्षे ॥ तेभिर्नो अद्य पथिभिः सुगेभी र
क्षा च नो अधि च ब्रूहि देव ॥ २१ ॥ उभा पिबतमश्विनोभा नः
शर्म यच्छतम् ॥ अविद्रियाभिरूतिभिः ॥ २१ ॥ अप्नस्वती
मश्विना वाचमस्मे कृतन्नो दस्रा वृषणा मनीषाम् ॥ अद्यू
त्येवसे निह्वये वां वृधे च नो भवतं वाजसातौ ॥ २३ ॥ द्यु

भिरस्तुभिः परिपातमस्मानरिष्टेभिरश्विनासौभगे
भिः॥ तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्तामदितिः सिंधुः
पृथिवीउतद्यौः॥२८॥ आकृष्णेनरजसावर्त्त
मानोनिवेशयन्नमृतंमर्त्यंच॥ हिरण्ययेनसवि
तारथेनादेवोयातिभुवनानिपश्यन्॥२९॥छ॥

सं. २८

६०८

रश्विन्द्राज्ञाच्चिषधंभगंभक्षीस्याह ॥२८॥ प्रषंतवव्रतेरू
यंनरिंष्येमनूदाच्चन ॥ स्तोतारस्तइहस्मसि ॥२९॥ प
थस्पथः परिपतिवच्चस्याकामेन कृतोअभ्यान
ळ्कम् ॥ सनोरासच्छुरूधः श्चंद्राग्नाधियंधियंसं
सीषधातिप्रपूषा ॥३०॥ त्रीणिपदाविचक्रमे विष्णुर्गोपाअ
दाभ्यः ॥ अतोधर्माणिधारयन् ॥३१॥ तद्विप्रासोविपन्यवोजा

चं

पा

६१०

आरात्रिपार्थिवꣳरजः पितुरप्रायि धामभिः ॥ दिवः स
दाꣳसि बृहती वितिष्ठस आ त्वेषं वर्त्तते तमः ॥ २६ ॥
उषस्तच्चित्रमाभरास्मभ्यं वाजिनीवति ॥ येन तोकं
च तनयं च धामहे ॥ २७ ॥ प्रातर्जितं भगमुग्रꣳ हुवे
म वयं पुत्रमदितेर्यो विधर्त्ता ॥ आध्रश्चिद्यं मन्यमानस्तु

६११

र्धीमहुद्घेत्सुपेशसा ॥ द्यावापृथिवी वरुणस्य ध
र्मणा विष्कभिते अजरे भूरिरेतसा ॥ २८ ॥ येन सपत्ना
अपनेभदंसि इन्द्राग्निभ्यामव बाधामहे तान् ॥ वसवो
रुद्रा आदित्या उपरिस्पृशम्मोग्रं चेत्तारमधिराज
मक्रन् ॥ २९ ॥ आ नासत्या त्रिभिरेकादशैरिह दे
वेभिर्यातम्मधुपेयमश्विना ॥ प्रायुस्तारिष्टन्नीरपा
ꣳसि मृक्षतꣳ सेधतं द्वेषो भवतꣳ सचाभुवा ॥ ३० ॥ एष

सि

॥सं॥
॥२९॥

वस्तोमोमरुतइयङ्गीर्मान्दार्यस्यमान्यस्यकारोः एषा
यासीष्टतन्वेवयांविद्यामेषंवृजनंजीरदानुम् ४६
सहस्तोमाःसहछन्दसआवृतस्सहप्रमाऋषयःसप्त
दैव्याः पूर्वेषांपन्थामनुदृश्यधीराअन्वालेभिरेरथ्यो
नरश्मीन् ४७ आयुष्यंवर्चस्यꣳरायस्पोषमौद्भिद
म् इदꣳहिरण्यंवर्चस्वज्जैत्रायाविशतादुमाम् ४८
नतद्रक्षाꣳसिनपिशाचास्तरन्तिदेवानामोजःप्र

॥वि॰॥
॥२९॥

थमजꣳह्येतत् योबिभर्तिदाक्षायणꣳहिरण्यꣳसदेवे
षुकृणुतेदीर्घमायुस्समनुष्येषुकृणुतेदीर्घमायुः ४९ य
दाबध्नन्दाक्षायणाहिरण्यꣳशतानीकायसुमनस्यमा
नाः तन्मआबध्नामिशतशारदायायुष्माञ्जरदष्टिर्य
थासम् ५० उतनोहिर्बुध्न्यःशृणोत्वजएकपात्पृथि
वीसमुद्रः विश्वेदेवाऋतावृधोहुवानास्तुतामन्त्राः
कविशस्ताअवन्तु ५१ इमागिरआदित्येभ्योघृ

स. ॥ २१ ॥

नस्नूः सनाद्राजभ्यो जुह्वा जुहोमि ॥ शृणोतु मित्रो अर्य
मा भगो नस्तुविजातो वरुणो दक्षो अंशः ॥ ७२ ॥ सप्तऋ
षयः प्रतिहिताः शरीरे सप्त रक्षन्ति सदमप्रमादम् । सप्ता
पः स्वपतो लोकमीयुस्तत्र जागृतो अस्वप्नजौ सत्रसदौ
च देवौ ॥ ७३ ॥ उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवयन्तस्त्वेमहे । उप प्र
यन्तु मरुतः सुदानव इन्द्र प्राशूर्भवा सचा ॥ ७४ ॥ प्र नून
ं ब्रह्मणस्पतिर्मन्त्रं वदत्युक्थ्यम् । यस्मिन्निन्द्रो वरुणो

वि. ॥ २१ ॥

मित्रो अर्यमा देवा ओकांसि चक्रिरे ॥ ७५ ॥ ब्रह्मणस्पते
त्वमस्य यन्ता सूक्तस्य बोधि तनयं च जिन्व । विश्वं तद्भद्रं
यदवन्ति देवा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ य इमा विश्वा विश्व
कर्मा यो नः पिता अन्नपते अन्नस्य नो देहि ॥ ७६ ॥ ॥ इति त्र
यस्त्रिंशत्प्रातिमोध्यायः ॥ ७ ॥ यजुर्गतः पंचविंशातिः ॥ २५ ॥
आरण्यके विंशातिः ॥ २० ॥ द्वयोरनुवाकयोः षट्चत्वारिं
शत् ॥ ४६ ॥ आथर्वाजाहोता यजुषः षट्चत्वारिंशत् ॥ ४६ ॥

॥ सं ॥ तु
॥ ३ ॥

॥ हरिः ॐ ॥ देव सवितः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय ॥
दिव्यो गन्धर्वः केतपूः केतन्नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचं नः स्वद
तु १ तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्र
चोदयात् २ विश्वानि देव सवितर्दुरितानि परासुव यद्भ
द्रं तन्न आसुव ३ विभक्तारं हवामहे वसोश्चित्रस्य रा
धसः सवितारं नृचक्षसं ४ ब्रह्मणे ब्राह्मणं क्षत्राय रा
जन्यं मरुद्भ्यो वैश्यं तपसे शूद्रं तमसे तस्करं नारकाय वी

॥ लि ॥
॥ ३ ॥

रहणं पाप्मने क्लीबमाक्रयाया अयोगूं कामाय पुंश्
चलूमतिक्रुष्टाय मागधं ५ नृत्ताय सूतं गीताय शै
लूषं धर्माय सभाचरं नरिष्ठायै भीमलं नर्माय रेभं
हसाय कारिमानन्दाय स्त्रीषखं प्रमदे कुमारीपु
त्रं मेधायै रथकारं धैर्याय तक्षाणं ६ तपसे कौला
लं मायायै कर्मारं रूपाय मणिकारं शुभे वपं
शरव्याया इषुकारं हेत्यै धनुष्कारं कर्मणे ज्याकारं

वे

सं०
३१

दिष्टाय रज्जुसर्जं मृत्यवे मृगयुमन्तकाय श्वनिनं ७ नदी
भ्यः पौञ्जिष्टमृक्षीकाभ्यो नैषादं पुरुषव्याघ्राय दुर्मदं गं
धर्वाप्सरोभ्यो व्रात्यं प्रयुग्भ्य उन्मत्तं सर्पदेवजनेभ्यो
ऽप्रतिपदमयेभ्यः कितवमीर्यताया अकितवं पिशाचेभ्यो
बिदलकारीं यातुधानेभ्यः कण्टकीकारीं ८ संधये जा
रं गेहायोपपतिमार्त्यै परिवित्तं निर्ऋत्यै परिविविदान
मराध्या एदिधिषुःपतिं निष्कृत्यै पेशस्कारीं संज्ञाना
य स्मरकारीं प्रकामोद्यायोपसदं वर्णायानुरुधं बलायो

वि०
३१

पदां ९ उत्सादेभ्यः कुब्जं प्रमुदे वामनं द्वार्भ्यः स्रामं स्वप्ना
यान्धमधर्माय बधिरं पवित्राय भिषजं प्रज्ञानाय नक्षत्र
दर्शमाशिक्षायै प्रश्निनमुपशिक्षाया अभिप्रश्निनं मर्यादायै प्रश्नविवाकं १०
अर्मेभ्यो हस्तिपं जवायाश्वपं पुष्ट्यै गोपालं वीर्यायाविपा
लं तेजसेऽजपालमिरायै कीनाशं कीलालाय सुराका
रं भद्राय गृहपं श्रेयसे वित्तधमाध्यक्ष्यायानुक्षत्तारं ११
भायै दार्वाहारं प्रभाया अग्न्येधं ब्रध्नस्य विष्टपायाभिषेक्ता
रं वर्षिष्ठाय नाकाय परिवेष्टारं देवलोकाय पेशितारं म

सं
३२

नुष्यलोकायप्रकरितारं२ सर्वेभ्यो लोकेभ्य उपसेक्ता
रमवर्त्यैवधायोपमंथितारं मेधायवासः पल्पूली
मकामायरजयित्रीं ४ ऋतयेस्तेनहृदयंवैरह
त्यायपिशुनंविविक्त्यै क्षत्तारमौपद्रष्ट्र्यायानु
क्षत्तारंबलायानुचरं भूम्ने परिष्कंदं प्रियायप्रि
यवादिनमरिष्ट्या अश्वसादं२ स्वर्गायलोकायभाग
दुघं वर्षिष्ठाय नाकाय परिवेष्टारं ५ मन्यवेय
स्तापं क्रोधायनिसरं योगाय योक्तारं२ शोकाया

मि.
३२

भिसर्त्तारं क्षेमायविमोक्तारमुत्कूलनिकूलेभ्य
स्त्रिष्ठिनं वपुषेमानस्कृतं२ शीलायांजनीकारीं निर्ऋ
त्यैकोशकारीं यमायासूम् १ यमाय यमसूमथर्व
भ्योवतोकां२ संवत्सरायपर्यायिणीं परिवत्सराया
विजातामिदावत्सरायातीत्वरीमिद्वत्सरायातिष्कद्व
रीं वत्सरायविजर्जरां२ संवत्सरायपलिक्नीमृभु
भ्योजिनसंधं२ साध्येभ्यश्चर्मम्नं २ सरोभ्योधैव
रमुपस्थावराभ्योदाशं वैशंताभ्योबैंदं नड्वलाभ्यः

॥स०॥
॥२३॥

शौष्कलं पाराय मार्गारमवाराय केवर्त्तं तीर्थेभ्य आंदं
विषमेभ्यो मैनालं स्वनेभ्यः पर्णकं गुहाभ्यः किरातं
सानुभ्यो जंभकं पर्वतेभ्यः किंपूरुषं ३ बीभत्सायै पौ
ल्कसं वर्णाय हिरण्यकारं तुलायै वाणिजं पश्चादोषा
य ग्लाविनं विश्वेभ्यो भूतेभ्यः सिध्मलं भूत्यै
जागरणमभूत्यै स्वपनमार्त्यै जनवादिनं व्यृध्या अ
पगल्भं संशराय प्रच्छिदं ७ अक्षराजाय कितवं
कृतायादिनवदर्शं त्रेतायै कल्पिनं द्वापरायाधि

॥ द्वि० ॥
॥२३॥

नमास्कंदाय सभास्थाणुं मृत्यवे गोव्यच्छमंतकाय गोघातं
क्षुधे यो गां विकृंतंतं भिक्षमाण उपतिष्ठति दुष्कृताय चरका
चार्यं पाप्मने सैलगं ५ प्रतिश्रुत्काया अर्त्तनं घोषाय भष
मंताय बहुवादिनमनंताय मूकं शब्दायाडंबराघातं
महसे वीणावादं क्रोशाय तूणवध्ममवरस्पराय शंखध्मं
वनाय वनपमन्यतोरण्याय दावपम् १ नर्माय पुंश्च
लूं हसाय कारिं यादसे शाबल्यां ग्रामण्यं गणकमभि
क्रोशकं तान्महसे वीणावादः पाणिघ्नस्तूणवध्मं तान्नृ

॥ सं ॥
॥३४॥

नायानुद्रायतलुवम्म ॥२॥ अग्नये पीवानं पृथिव्यै पीठसर्पिणं वायवे चांडालमंतरिक्षाय वंशनर्तिनं दिवे खलतिं सूर्याय हर्यक्षम्म नक्षत्रेभ्यः किर्मिरं चंद्रमसे किलासमह्ने शुक्लं पिंगाक्षं रात्र्यै कृष्णं पिंगाक्षं ॥३॥ अथैतानष्टौ विरूपानालभतेतिशुक्लं चातिकृष्णं चातिदीर्घं चातिह्रस्वं चातिस्थूलं चातिकृशं चातिकुल्वं चातिलोमशं चाशूद्रा अब्राह्मणास्ते प्राजापत्याः मागधः पुंश्चली कितवः क्लीबोऽशूद्रा अब्राह्मणास्ते प्राजापत्याः ॥४॥ इतिश्चतुस्त्रिंशः पाठमो ॥ वि ॥

॥३४॥

ध्यायः ॥६॥ देवसवितरष्ट ॥८॥ संधयेजारं पंच ॥५॥ मन्यवे च ॥५॥ प्रतिश्रुत्कायै चतस्रः ॥४॥ चतुर्नवकेषु द्वाविंशति ॥२२॥ ॥६॥ हरिः ॐ ॥ सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ॥ स भूमिं सर्वतस्पृत्वात्यतिष्ठद्दशांगुलं ॥१॥ पुरुष एवेदं सर्वं यद्भूतं यच्च भाव्यं ॥ उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ॥२॥ एतावानस्य महिमातो ज्यायांश्च पूरुषः ॥ पादोस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥३॥ त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः पादोस्येहाभवत्पुनः ॥ ततो विष्वङ्व्यक्राम

॥ स ॥
॥ ३५ ॥

सोऽशनानशने अभि ४ ततो विराळजायत विराजो अ
धि पूरुषः । स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद्भूमिमथो पुरः ५
तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः संभृतं पृषदाज्यं । पशूंस्तांश्चक्रे वा
यव्यानारण्यान्ग्राम्याश्च ये ६ तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऋचः
सामानि जज्ञिरे । छंदांसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजाय
त ७ तस्मादश्वा अजायंत ये के चोभयादतः । गावो ह जज्ञि
रे तस्मात्तस्माज्जाता अजावयः ८ तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन्पुरु
षं जातमग्रतः । तेन देवा अयजंत साध्या ऋषयश्च ये ९ य

शि।
३५

त्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् । मुखं किमस्यासीत्किं बा
हू किमूरू पादा उच्येते १० ब्राह्मणोऽस्य मुखमासीद्बाहू राज
न्यः कृतः । ऊरू तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत ११
चंद्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत । श्रोत्राद्वायुश्च
प्राणश्च मुखादग्निरजायत १२ नाभ्या आसीदंतरिक्षं शी
र्ष्णो द्यौः समवर्तत । पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोकाँ अ
कल्पयन् १३ यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत । वसंतो
स्यासीदाज्यं ग्रीष्म इध्मः शरद्धविः १४ सप्तास्यासन्प

॥ सं० ॥
॥ ३६ ॥

न२

रिधयस्त्रिःसप्तसमिधः कृताः देवायद्यज्ञंतन्वानाअबध्न
न्पुरुषंपशुं १५ यज्ञेनयज्ञमयजंतदेवास्तानिधर्माणिप्रथ
मान्यासन् तेहनाकंमहिमानःसचंतयत्रपूर्वेसाध्याःसंति
देवाः १६ अद्भ्यःसंभृतःपृथिव्यैरसाच्चविश्वकर्मणःस
मवर्त्तताग्रे तस्यत्वष्टाविदधद्रूपमेतितन्मर्त्यस्यदेवत्वमा
जानमग्रे १ वेदाहमेतंपुरुषंमहांतमादित्यवर्णंतमसःपर
स्तात् तमेवविदित्वातिमृत्युमेतिनान्यःपंथाविद्यतेयना
य २ प्रजापतिश्चरतिगर्भेअंतरजायमानोबहुधाविजा

मि०
३६

त

यते तस्ययोनिंपरिपश्यंतिधीरास्तस्मिन्हतस्थुर्भुवनानि
विश्वा ३ योदेवेभ्यआतपतियोदेवानांपुरोहितः पूर्वोयो
देवेभ्योजातोनमोरुच्यायब्राह्मये ४ रुचंब्राह्मंजनयंतो
देवाअग्रेतदब्रुवन् यस्त्वैवंब्राह्मणोविद्यात्तस्यदेवाअसं
न्वशे ५ श्रीश्चतेलक्ष्मीश्चपत्न्याअहोरात्रेपार्श्वेनक्षत्रा
णिरूपमश्विनौव्यात्तं इष्टंनिषाणामुंमइषाणःसर्वलोकं
मइषाण ६ तदेवाग्निस्तदादित्यस्तद्वायुस्तदुचंद्रमाः तदे
वशुक्रंतद्ब्रह्मतदापस्सप्रजापतिः १ सर्वेनिमेषाजज्ञिरे

दि

॥ स ॥
॥ ३२ ॥

विद्युतः पुरुषादधि ॥ नैनमूर्ध्वन्न तिर्यंचन्न मध्ये परिजग्रभत्
॥ २ ॥ न तस्य प्रतिमा अस्ति यस्य नाम महद्यशः ॥ हिरण्यगर्भ
इत्येषः ॥ ३ ॥ एषो ह देवः प्रदिशो नु सर्वाः पूर्वो ह जातः स उ गर्भे अं
तः ॥ स एव जातः स जनिष्यमाणः प्रत्यङ्जनास्तिष्ठति सर्वतो
मुखः ॥ यस्मान्नजातः मह इत्येषः ॥ ४ ॥ वेनस्तत्पश्यन्निहितं गु
हा सद्यत्र विश्वं भवत्येकनीडं ॥ तस्मिन्निदं सं च वि चैति स
र्वं स ओतः प्रोतश्च विभुः प्रजासु ॥ ५ ॥ प्र तद्वोचे अमृतं नु वि
द्वान्गंधर्वो धाम विभृतं गुहा सत् ॥ त्रीणि पदानि निहिता गुहा

॥ नि ॥
॥ ३२ ॥

स्य यस्तानि वेद स पितुः पितासत् ॥ ६ ॥ स नो बंधुर्जनिता स
विधाता धामानि वेद भुवनानि विश्वा ॥ यत्र देवा अमृतमा
नशानास्तृतीये धामन्नध्यैरयंत ॥ ७ ॥ परीत्य भूतानि प
रीत्य लोकान्परीत्य सर्वाः प्रदिशो दिशश्च ॥ उपस्थाय प्र
थमजामृतस्यात्मनात्मानमभि सं विवेश ॥ ८ ॥ परि द्या
वापृथिवी सद्य इत्वा परि लोकान्परि दिशः परि स्वः ॥
ऋतस्य तंतुं विततं विचृत्य तदपश्यत्तदभवत्तदासीत् ॥ ९ ॥ सद
सस्पतिमद्भुतं प्रियमिंद्रस्य काम्यं ॥ सनिं मेधामयासिषं ॥ १० ॥

स्वाहा ॥ १० ॥ यां मेधां देवगणाः पितरश्चोपासते ॥ तया मामद्य
मेधयाग्ने मेधाविनं कुरु स्वाहा ॥ ११ ॥ इदं मे ब्रह्म च क्षत्रं चोभे
श्रियमश्नुतां मयि देवा दधतु श्रियमुत्तमां तस्यै ते स्वा
हा ॥ १२ ॥ अपेतो यंतु पणयो सुम्ना देवपीयवः ॥ अस्य लो
कः सुतावतः ॥ १ ॥ द्युभिरहोभिरक्तुभिर्व्यक्तं यमो ददात्ववसा
नमस्मै सविता ते शरीरेभ्यः पृथिव्यां लोकमिछतु ॥ तस्मै
युज्यंतामुस्त्रियाः ॥ २ ॥ वायुः पुनातु सविता पुनात्वग्नेर्भ्राजसा
सूर्यस्य वर्चसा ॥ विमुच्यंतामुस्त्रियाः ॥ ३ ॥ अश्वत्थेवोनि

षदनं पर्णे वो वसतिष्कृता ॥ गोभाज इत्किलासथ यत्सनवथ
पूरुषं ॥ ४ ॥ सविता ते शरीराणि मातुरुपस्थ आवपतु ॥ तस्मै पृ
थिवि शं भव ॥ प्रजापतौ त्वा देवतायामुपोदके लोके नि
दधाम्यसौ ॥ ५ ॥ परं मृत्यो अनु परेहि पंथां यस्ते अन्य इतरो दे
वयानात् ॥ चक्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमि मा नः प्रजां रीरि
षो मोत वीरान् ॥ ६ ॥ शं वातः शं हि ते घृणिः शं ते भवंत्विष्टकाः
शं ते भवंत्वग्नयः पार्थिवासो मा त्वाभिशूशुचन् ॥ ७ ॥ कल्पं
तां ते दिशस्तुभ्यमापः शिवतमास्तुभ्यं भवंतु सिंधवः अंत

सं
२९

रिक्षं पिबंतु मंयं कल्पंतां ते दिशः सर्वाः ८ अश्मन्वती रीय
ते संरभध्वमुत्तिष्ठत प्रतरता सखायः अत्रा जहीमोऽशिवा
ये असंछिवानुत्तयमुत्तरे माभि वाजान् ९ अपाघमप कि
ल्बिषमपकृत्यामपोरपः अपामार्गत्वमस्मदपदुःष्वप्न्यं
सुव १० सुमित्रिया न आप ओषधयः संतु दुर्मित्रियास्त
स्मै संतु योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मः ११ अनड्वाहमन्वार
भामहे स्वस्तये स न इंद्र इव देवेभ्यो वन्हिः संतारणो भव १२
उद्वयं तमसस्परि स्वः पश्यंत उत्तरम् देवं देवत्रा सूर्यम

नि.
२९

634

गन्म ज्योतिरुत्तमम् १३ अग्न आयूंषि पवस आसुवो
र्जमिषं च नः आरे बाधस्व दुच्छुनां १४ आयुष्मान
ग्ने हविषा वृधानो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि घृतं
पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रमभिरक्षतादिमान्स्वा
हा १५ इमं जीवेभ्यः परिधिं दधामि मैषां नु गादपरो
अर्थमेतं शतं जीवंतु शरदः पुरूचीरंतर्मृत्युं दधतां
पर्वतेन १६ परीमे गामनेषत पर्यग्निमहृषत देवे
ष्वक्रत श्रवः क इमां आदधर्षति १७ क्रव्यादमग्निं

सं
४०

प्रहिण्मोमि दूरं यमराज्यं गच्छतु रिप्रवाहः इहैवायमित
रो जातवेदा देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् १८ वह व
पां जातवेदः पितृभ्यो यत्रैनान्वेत्थ निहितान्पराके
मेदसः कुल्या उप तान्स्रवन्तु सत्या एषामाशिषः सन्तु
कामा स्वाहा १९ स्योना पृथिवि नो भवानृक्षरा नि
वेशनी यच्छा नः शर्म सप्रथाः अप नः शोशुचदघं
२० अस्मात्त्वमधिजातोसि त्वदयं जायतां पुनः
असौ स्वर्गाय लोकाय स्वाहा अप नः शोशुचदघं २१

वि
४०

६३६

इति पंचत्रिंशोऽध्यायः   सहस्रशीर्षा षोडश १६
अभ्यः संभृतः षट् ६ वेदाहं द्वादश १२ अग्ने नय स
प्तविंशतिः २७ चतुरानुवाकेषु पंचपंचाशत् ५५
हरिः ॐ ॐ ऋचं वाचं प्रपद्ये मनो यजुः प्रपद्ये साम प्रा
णं प्रपद्ये चक्षुः श्रोत्रं प्रपद्ये॥ वागोजः सहौजो मयि प्रा
णापानौ॥ १॥ यन्मे छिद्रं चक्षुषो हृदयस्य मनसो वा
तितृण्णं बृहस्पतिर्मे तद्दधातु॥ शन्नो भवतु भुवनस्य
यस्पतिः॥ २॥ भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देव

पं

सं.
६१

स्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ॥ २ कया नश्चित्र आ भुवदूती सदावृधः सखा कया शचिष्ठया वृता ४ कस्त्वा सत्यो मदानां मंहिष्ठो मत्सदंधसः दृळ्हा चिदारुजे वसु ॥ ५ अभी षुणः सखीनामविता जरितॄणां शतं भवास्यूतिभिः ६ कया त्वन्न ऊत्याभि प्र मंदसे वृषन् कया स्तोतृभ्य आ भर ७ इन्द्रो विश्वस्य राजति शन्नो अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे ८ शन्नो मित्रः शं वरुणः शन्नो भवत्वर्यमा ॥ शन्न इन्द्रो बृहस्पतिः शन्नो विष्णुरुरुक्रमः

वि.
६१

६३८

स्वरसौ यज्ञः श्रीरश्यतां मयि स्वाहा ॥ २ १ प्रजापतिः संभ्रियमाणः सम्राट् सम्भृतो वैश्वदेवः सन्नः सन्नो घर्मः प्रवृक्तस्तेज उद्यत आश्विनः पयस्यानीमाने पौष्णो विष्यन्दमाने मारुतः क्लथन् मैत्रः शरसि सन्ताय्यमाने वायव्यो ह्रियमाण आग्नेयो हूयमानो वाग्घुतः ४ २ सविता प्रथमेहन्नग्निर्द्वितीये वायुस्तृतीय आदित्यश्चतुर्थे चंद्रमाः पञ्चम ऋतुः षष्ठे मरुतः सप्तमे बृहस्पतिरष्टमे मित्रो नवमे वरुणो दशम इन्द्र एकादशे विश्वे

स॰
५१

देवाहृदिने ५ ७ उग्रश्चभीमश्चध्वांतश्चधुनिश्च
सासह्वांश्चाभियुग्वाचविक्षिपःस्वाहा॥६॥ ५
अग्निंहृदयेनाशनिंहृदयाग्रेणपशुपतिंकृत्स्नहृदये
नभवंयक्ना शर्वंमतस्नाभ्यामीशानंमन्युनामहादे
वमंतःपर्शव्येनोग्रंदेवंवनिष्ठुनावसिष्ठहनुःशिंगीनि
कोश्याभ्याम्॥उग्रंलोहितेनमित्रं ५ सौव्रत्येनरुद्रंदौर्व्र
त्येनेंद्रंप्रक्रीडेनमरुतोबलेनसाध्यान्प्रमुदाभव

वि॰
५१

हि २४ ५ यावतीद्यावापृथिवीयावच्चसप्तसिन्ध
वोवितस्थिरे। तावंतमिन्द्रतेग्रहंमूर्जागृह्णाम्यक्षितंम
यिगृह्णाम्यक्षितम् २५ मयित्यदिंद्रियंबृहन्मयिदक्षो
मयिक्रतुः॥घर्मस्त्रिशुग्विराजतिविराजाज्योतिषासह॥
ब्रह्मणातेजसासाह॥पयसोरेतआभृतंतस्यदोहम
शीमह्युत्तरामुत्तरांसमाम् २६ ६ त्विषःसंवृक्क्रत्वेदक्ष
स्यतेसुषुम्णस्यतेसुषुम्णाग्निहुतःइंद्रपीतस्यप्रजापति
भक्षितस्यमधुमतउपहूतउपहूतस्यभक्षयामि २८
७ सप्तात्रिंनाकेषुसप्तविंशतिकं ७ इतिशुक्लयजुः

म्व

स॰
५॰

णवसंहितायां अष्टत्रिंशतितमोध्यायः ७ ७ हरिः
ॐम् स्वाहाप्राणेभ्यः साधिपतिकेभ्यः॥ पृथिव्यैस्वा
हाग्नयेस्वाहान्तरिक्षायस्वाहावायवेस्वाहा दिवेस्वाहा
सूर्यायस्वाहा दिग्भ्यः स्वाहाचन्द्रायस्वाहा नक्षत्रेभ्य
स्वाहाद्भ्यस्स्वाहा वरुणायस्वाहा॥ नाभ्यैस्वाहा पूतायस्वा
हा १ वाचेस्वाहा प्राणायस्वाहा प्राणायस्वाहा॥ चक्षुषेस्वा
हाचक्षुषेस्वाहा श्रोत्रायस्वाहा श्रोत्रायस्वाहा॥ २ मन
सः काममाकूतिं वाचः सत्यमशीय॥ पशूनां रूपमन्न

वि॰
५॰

स्य रसो यशः श्रीः श्रयतां मयि स्वाहा ...

रेवपीतमः॥ विभूममग्ने अरूपम्मियेस्वज प्रमार्त्तनर्हत
म् १७ ७ यातेघर्मदिव्याशुग्यागायत्र्यां हविर्द्धाने
साततआप्यायतान्निष्ट्यायतां तस्यैते स्वाहा॥ यातेघर्मा
न्तरिक्षेशुग्यात्रिष्टुभ्याग्नीध्रे॥ साततआ॰॥ यातेघर्मपृ
थिव्यां शुग्याजगत्यां सदस्या॥ सातत॰॥ १८ क्षत्र
स्यत्वा परस्पाय ब्रह्मणस्तन्वंपाहि॥ विशस्त्वाधर्मणा व
यमनुक्रामाम सुविताय नव्यसे १९ चतुस्स्रक्तिर्नाभि
र्ऋतस्य सप्रथाः सनो विश्वायुस्सप्रथाः सनःसर्वायुः

सं.
६१

स्सप्रथाः अपद्वेषो अपह्वरो न्यव्रतस्य सश्चिम २० घ
र्मैतत्तेपुरीषन्तेनवर्धस्वचाचप्यायस्व वर्द्धिषीमहिच
वयमाचप्यासिषीमहि २१ अचिक्रदद्वृषाहरिर्महान्मि
त्रोनदर्शतः संसूर्येणदिद्युतदुदधिर्निधिः २२ सुमि
त्रियानआपओषधयः सन्तुदुर्मित्रियास्तस्मैसन्तु यो
स्मान्द्वेष्टियञ्चवयन्द्विष्मः २३ उद्वयन्तमसस्परिस्वः प
श्यन्तउत्तरम् देवन्देवत्रासूर्यमगन्मज्योतिरुत्तम
म् एधोस्येधिषीमहिसमिदसितेजोसितेजोमयिधेहि

स

नि
६१

धाः स्वाहाग्नयेयज्ञियायशंयजुर्भ्यः ११ अश्विना
घर्मंपातं हार्द्वानमहर्दिवाभिरूतिभिः तन्त्रायिणेनमो
द्यावापृथिवीभ्याम् १२ अपातामश्विनाघर्ममनु
द्यावापृथिवीअमंसाताम् इहैवरातयः सन्तु १३
इषेपिन्वस्वोर्जेपिन्वस्वब्रह्मणेपिन्वस्वक्षत्रायपिन्व
स्वद्यावापृथिवीभ्यांपिन्वस्व धर्मासिसुधर्मामेन्यस्मे
नृम्णानिधारयब्रह्मधारयक्षत्रन्धारयविशन्धारय
१४ २ स्वाहापूष्णेशरसेस्वाहाग्रावभ्यस्स्वाहाप्र

स०
६८

त्रिरवेभ्यः स्वाहा पितृभ्य ऊर्ध्वबर्हिर्भ्यो घर्मपानभ्यः स्वा
हा द्यावापृथिवीभ्या ँ स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्यः १५
स्वाहा रुद्राय रुद्रहूतये स्वाहा सं ज्योतिषा ज्योतिः
अहः केतुना जुषता ँ सुज्योतिर्ज्योतिषा स्वाहा रात्रिः
केतुना जुषता ँ सुज्योतिर्ज्योतिषा स्वाहा ॥ मधु हुतमि
न्द्रतमे अग्नावश्याम ते देव घर्म नमस्ते अस्तु मा मा
हि ँ सीः १६ अभीमम्महिमा दिवं विप्रो बभूव सप्र
थाः उत श्रवसा पृथिवी ँ संसीदस्व महाँ असि रोचस्व

वि०
६८

यो

त. ६७ यस्ते स्तनः शशयो यो मयोभूर्यो रत्नधा वसुविद्यः
(विश्वा) सुदत्रः येन पुष्यसि वार्याणि सरस्वती तमिह धातवे कः
उर्वन्तरिक्षमन्वेमि ५ गायत्रं छन्दोसि त्रैष्टुभं छन्दोसि
द्यावापृथिवीभ्यान्त्वा परिगृह्णाम्यन्तरिक्षेणोपयच्छा
मि । इन्द्राश्विना मधुनः सारघस्य घर्मं पात वसवो य
जत वाट् स्वाहा सूर्यस्य रश्मये वृष्टिवनये ६ २
समुद्राय त्वा वाताय स्वाहा सरिराय त्वा वाताय स्वा
हा अनाधृष्याय त्वा वाताय स्वाहा प्रतिधृष्याय त्वा

सं. ५८

वातायस्वाहा अवस्यवेत्वावातायस्वाहाइन्द्रायत्वाभिदायत्वा
वातायस्वाहा ७ इन्द्रायस्वाहावसुमतेरुद्रवतेस्वाहाइन्द्रायत्वा
दित्यवतेस्वाहा इन्द्रायत्वाभिमातिघ्नेस्वाहासवित्रेत्वऋ
भुमतेविभुमतेवाजवतेस्वाहाबृहस्पतयेविश्वदेव्याव
तेस्वाहा ८ यमायत्वांगिरस्वतेपितृमतेस्वाहा स्वा
हाघर्मायस्वाहाघर्मःपित्रे ९ विश्वाआशादक्षिणस
द्विश्वान्देवानयाडिह स्वाहाकृतस्यघर्मस्यमधोःपि
बतमश्विना १० दिविधाइमंयज्ञमिमंयज्ञंदिवि

वि. ५८

स्यवचसस्पतेसर्वस्यवचसस्पते देवश्रुत्वंदेवघर्म
देवोदेवान्पाह्यत्रप्रावीरनुवांदेववीतये मधुमा
ध्वीभ्यांमधुमाधूचीभ्याम् हृदेत्वामनसेत्वादिवेत्वा
सूर्यायत्वा ऊर्ध्वोअध्वरंदिविदेवेषुधेहि १८ पि
तानोसिपितानोबोधिनमस्तेअस्तुमामाहिंसीः
त्वष्टृमन्तस्त्वासपेमपुत्रान्पशून्मयिधेह्यरिष्टाहं
सहपत्याभूयासम् १९ अहः केतुनाजुषतांसुज्यो
तिर्ज्योतिषाःस्वाहा रात्रिःकेतुनाजुषतांसुज्योति

सं.
७६

ज्योतिषा स्वाहा २० २ ५ अनुवाकत्रयेषु विंशा
ति ऋचः ५ इति शुक्लयजुःकाण्वसंहितायां सप्तत्रिंश
तितमोऽध्यायः ७ ७ ॥ हरिः ॐ ॥ देवस्य त्वा सवितुः
प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्याम्पूष्णो हस्ताभ्याम् ॥ आददे दित्यै
रास्नासि १ इड एह्यदित एहि सरस्वत्येहि ॥ असावेह्य
सावेह्यसावेहि २ अदित्यै रास्नासीन्द्राण्या उष्णीषः ॥
पूषासि घर्माय दीष्व ॥ ३ ॥ अश्विभ्यां पिन्वस्व सरस्वत्यै
पिन्वस्वेन्द्राय पिन्वस्व ॥ स्वाहेन्द्रवत्स्वाहेन्द्रवत्स्वाहेन्द्रव

वि.
७६

६५०

वितामध्वानं तु पृथिव्याः सꣳस्पृशः स्पाहि ॥ अर्चिर
सि शोचिरसि तपोऽसि ११ अनाधृष्टा पुरस्तादग्ने
राधिपत्य आयुर्मे दाः पुत्रवती दक्षिणत इन्द्रस्याधिप
त्ये प्रजां मे दाः सुषदा पश्चाद्देवस्य सवितुराधिपत्ये
चक्षुर्मे दा आश्रुतिरुत्तरतो धातुराधिपत्ये रायस्पोषं
मे दाः ॥ विधृतिरुपरिष्टाद्बृहस्पतेराधिपत्य ओजो मे
दा विश्वाभ्यो मा नाष्ट्राभ्यः स्पाहि मनोरश्वासि १२ स्वा
हा मरुद्भिः परिश्रीयस्व दिवः सꣳस्पृशः स्पाहि ॥ मधु म

६५१

स०
धा० ५

२ सन्देवेन सवित्रा

ध्रुमध्रु ॥ १२॥ २॥ गर्भेहिवा नांपिता मती नाम्पतिः प्रजा
नाम् सन्देवो देवेन सवित्रा गत सं सूर्येण रोचते १४
समग्निर ग्निना गतं सं सूर्येण रोचिष्ठ १५ धर्त्ता दिवो
विभाति तपसः पृथिव्यां धर्त्ता देवो देवानाममर्त्यस्तपो
जाः वाचमस्मे नियच्छ देवायुवम् १६ अपश्यं गो
पामनिपद्यमानमा च परा च पथिभिश्चरन्तम् स
सध्रीचीः स विषूचीर्वसान आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तः
१७ विश्वासां भुवां पते विश्वस्य मनसस्पते विश्व

६५३

॥ ७॥ मखस्य शिरोसि ॥ मखा० मखस्य शिरोसि ॥ मखा०
मखस्य शिरोसि ॥ मखा० ॥ मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे
मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे
॥ ८॥ अश्वस्य त्वा वृष्णः शक्ना धूपयामि देवयजने पृथि
व्याः ॥ मखा० अश्वस्य त्वा० ॥ मखा० ॥ अश्वस्य त्वा० मखा० ॥
मखाय त्वा० शीर्ष्णे मखा० शीर्ष्णे मखा० शीर्ष्णे ॥ ९॥ ऋजवे
त्वा साधवे त्वा सुक्षित्यै त्वा ॥ मखा० ॥ मखा० ॥ मखा० ॥ १०॥
॥ १॥ यमाय त्वा मखाय त्वा सूर्यस्य त्वा तपसे ॥ देवस्त्वा स

देवीज्ञाना० देव्योत्त० इमस्तेन

संदेवयजने पृथिव्याः मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे
५ इंद्रस्यौज स्थ मखस्य वो ऽद्य शिरो राध्यासं देवयज
ने पृथिव्याः मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे मखाय
त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे
६ प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु सूनृता अच्छा वीरं न
र्यं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयंतु नः मखाय त्वा मखस्य
त्वा शीर्ष्णे मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्ष्णे मखाय त्वा

सं०
५२

यस्वाहा संख्यातायस्वाहा विख्यातायस्वाहा उग्रायस्वा
हा शुचे स्वाहा शोचते स्वाहा शोचिष्कायस्वाहा १० तपसे
स्वाहा तप्यमानायस्वाहा तप्तायस्वाहा निष्कृत्यै स्वाहा प्रा
यश्चित्यै स्वाहा भेषजाय स्वाहा ११ यमाय स्वाहा अन्त
काय स्वाहा मृत्यवे स्वाहा ब्रह्मणे स्वाहा ब्रह्महत्यायै स्वाहा विश्वे
भ्यो देवेभ्य स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यां स्वाहा १२ ९
नवात्रिंशोऽध्यायः समाप्तः ७ ७ इति शुक्लयजुःऽ

वि०
५२

स्य कृत्स्नं रुद्रस्यान्तः पार्श्वं महादेवस्य यकृच्छर्वस्य व
निष्ठुः पशुपतेः पुरीतत् ८ ७ लोमभ्यः स्वाहा लोमभ्यः
स्वाहा त्वचे स्वाहा त्वचे स्वाहा लोहिताय स्वाहा लोहिताय स्वा
हा मेदसे स्वाहा मेदसे स्वाहा मांसेभ्यः स्वाहा मांसे
भ्यः स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहा अस्थभ्यः स्वाहा
स्थभ्यः स्वाहा मज्जभ्यः स्वाहा मज्जभ्यः स्वाहा रेतसे स्वा
हा पायवे स्वाहा ९ ८ आयासाय स्वाहा प्रायासा

स॰ ५२

आप्नुवत्पूर्वमर्षत् तद्धावतोऽन्यानत्येति तिष्ठत्तस्मिन्नपो
मातरिश्वा दधाति ४ तदेजति तन्नैजति तद्दूरे तद्व
न्तिके तदन्तरस्य सर्वस्य तदु सर्वस्यास्य बाह्यतः
५ यस्तु सर्वाणि भूतान्यात्मन्येवानुपश्यति सर्वभू
तेषु चात्मानं ततो न विजुगुप्सते यस्मिन्सर्वाणि भू
तान्यात्मैवाभूद्विजानतः तत्र को मोहः कः शोक एकत्व
मनुपश्यतः ६ स पर्यगाच्छुक्रमकायमव्रणमस्नावि

वि॰ ५२

ण्वसंहितायां एकोनचत्वारिंशतिमोध्यायः ७ ७
हरिः ॐम् ईशावास्यमिदꣳ सर्वं यत्किंच जगत्यां जग
त् तेन त्यक्तेन भुञ्जीथा मा गृधः कस्यस्विद्धनम् १ कु
र्वन्नेवेह कर्माणि जिजीविषेच्छतꣳ समाः एवं त्वयि ना
न्यथेतोस्ति न कर्म लिप्यते नरे २ असुर्या नाम ते लो का
अन्धेन तमसावृताः ताꣳस्ते प्रेत्याभिगच्छन्ति ये के चा
त्महनो जनाः २ अनेजदेकं मनसो जवीयो नैनद्देवा

रꣳ शुद्धमपापविद्धम् कविर्मनीषी परिभूः स्वयंभूर्या
यातथ्यतोर्थान्व्यदधाच्छाश्वतीभ्यः समाभ्यः ७ अन्धं
तमः प्रविशन्ति येऽविद्यामुपासते ततो भूय इव ते त
मो य उ विद्यायाꣳ रताः ८ अन्यदेवाहुर्विद्ययान्य
दाहुरविद्यया । इति शुश्रुम धीराणां ये नस्तद्विचच
क्षिरे ९ विद्यां चाविद्यां च यस्तद्वेदोभयꣳ सह अ
विद्यया मृत्युं तीर्त्वा विद्ययामृतमश्नुते १० अन्धंत

स०
५४

मः प्रविशन्ति ये संभूतिमुपासते ततो भूय इव ते तमो य
उ संभूत्यां रताः ११ अन्यदेवाहुः सम्भवादन्यदा
हुरसंम्भवात् इति शुश्रुम धीराणां ये नस्तद्विचचक्षि
रे १२ संभूतिं च विनाशं च यस्तद्वेदोभयं सह
विनाशेन मृत्युं तीर्त्वा सम्भूत्यामृतमश्नुते १३
हिरण्मयेन पात्रेण सत्यस्यापिहितं मुखं तत्त्वं पू
षन्नपावृणु सत्यधर्माय दृष्टये १४ पूषन्नेकर्षेय

वि०
५४

म सूर्य प्राजापत्य व्यूह रश्मीन्समूह तेजो यत्ते रूपं
कल्याणतमं तत्ते पश्यामि यो सावसौ पुरुषः सोह
मस्मि १५ वायुरनिलममृतमथेदं भस्मान्तं श
रीरम् ॐ क्रतो स्मर कृतं स्मर क्रतो स्मर कृतं
स्मर १६ अग्ने नय सुपथा राये अस्मान्विश्वानि
देव वयुनानि विद्वान् युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयि
ष्ठां ते नम उक्तिं विधेम १७ ७ ॐ [illegible] ७

सं०
५५

॥ ॥ इति शुक्लयजुः काण्वसंहितायां चत्वा
रिंशत्तिमोऽध्यायः ॥ ॥ समाप्तः ॥ ॥
गज ८ वेद ४ ॥ ॥ शके १७७७ सन १२ व
र्षे राक्षसनाम संवत्सरे दक्षिणायने शरदृ
तु आश्विनमासे शुक्लपक्षे तिथि दशमि शनवार
नक्षत्र धनिष्ठा तद्दिने पुस्तकं समाप्तं ॥ ॥ ॥
स्वार्थपरोपकारार्थं ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

चि०
५५

६६२

६६३

ख्या ॥ ४३ ॥ ॥ ॥ ॥ श्री सीतारामार्पण
मस्तु ॥ ॥ ॥ ॥ श्रीजगदंबार्पणमस्तु ॥ ॥ ॥ ॥

[OrderDescription]
,CREATED=03.09.19 12:35
,TRANSFERRED=2019/09/03 at 13:41:45
,PAGES=336
,TYPE=STD
,NAME=S0001615
,Book Name=M-598-SHUKAL YAJU KAVYA SANHITA
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF

FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF

FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF

FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF
,FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
,FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF
,FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF
,FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF
,FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF

FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF
,FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF
,FILE135=00000135.TIF
,FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF
,FILE139=00000139.TIF
,FILE140=00000140.TIF
,FILE141=00000141.TIF
,FILE142=00000142.TIF
,FILE143=00000143.TIF
,FILE144=00000144.TIF
,FILE145=00000145.TIF
,FILE146=00000146.TIF
,FILE147=00000147.TIF
,FILE148=00000148.TIF
,FILE149=00000149.TIF
,FILE150=00000150.TIF
,FILE151=00000151.TIF
,FILE152=00000152.TIF
,FILE153=00000153.TIF
,FILE154=00000154.TIF
,FILE155=00000155.TIF
,FILE156=00000156.TIF
,FILE157=00000157.TIF
,FILE158=00000158.TIF
,FILE159=00000159.TIF
,FILE160=00000160.TIF
,FILE161=00000161.TIF

FILE162=00000162.TIF
,FILE163=00000163.TIF
,FILE164=00000164.TIF
,FILE165=00000165.TIF
,FILE166=00000166.TIF
,FILE167=00000167.TIF
,FILE168=00000168.TIF
,FILE169=00000169.TIF
,FILE170=00000170.TIF
,FILE171=00000171.TIF
,FILE172=00000172.TIF
,FILE173=00000173.TIF
,FILE174=00000174.TIF
,FILE175=00000175.TIF
,FILE176=00000176.TIF
,FILE177=00000177.TIF
,FILE178=00000178.TIF
,FILE179=00000179.TIF
,FILE180=00000180.TIF
,FILE181=00000181.TIF
,FILE182=00000182.TIF
,FILE183=00000183.TIF
,FILE184=00000184.TIF
,FILE185=00000185.TIF
,FILE186=00000186.TIF
,FILE187=00000187.TIF
,FILE188=00000188.TIF
,FILE189=00000189.TIF
,FILE190=00000190.TIF
,FILE191=00000191.TIF
,FILE192=00000192.TIF
,FILE193=00000193.TIF
,FILE194=00000194.TIF
,FILE195=00000195.TIF

FILE196=00000196.TIF
,FILE197=00000197.TIF
,FILE198=00000198.TIF
,FILE199=00000199.TIF
,FILE200=00000200.TIF
,FILE201=00000201.TIF
,FILE202=00000202.TIF
,FILE203=00000203.TIF
,FILE204=00000204.TIF
,FILE205=00000205.TIF
,FILE206=00000206.TIF
,FILE207=00000207.TIF
,FILE208=00000208.TIF
,FILE209=00000209.TIF
,FILE210=00000210.TIF
,FILE211=00000211.TIF
,FILE212=00000212.TIF
,FILE213=00000213.TIF
,FILE214=00000214.TIF
,FILE215=00000215.TIF
,FILE216=00000216.TIF
,FILE217=00000217.TIF
,FILE218=00000218.TIF
,FILE219=00000219.TIF
,FILE220=00000220.TIF
,FILE221=00000221.TIF
,FILE222=00000222.TIF
,FILE223=00000223.TIF
,FILE224=00000224.TIF
,FILE225=00000225.TIF
,FILE226=00000226.TIF
,FILE227=00000227.TIF
,FILE228=00000228.TIF
,FILE229=00000229.TIF

FILE230=00000230.TIF
,FILE231=00000231.TIF
,FILE232=00000232.TIF
,FILE233=00000233.TIF
,FILE234=00000234.TIF
,FILE235=00000235.TIF
,FILE236=00000236.TIF
,FILE237=00000237.TIF
,FILE238=00000238.TIF
,FILE239=00000239.TIF
,FILE240=00000240.TIF
,FILE241=00000241.TIF
,FILE242=00000242.TIF
,FILE243=00000243.TIF
,FILE244=00000244.TIF
,FILE245=00000245.TIF
,FILE246=00000246.TIF
,FILE247=00000247.TIF
,FILE248=00000248.TIF
,FILE249=00000249.TIF
,FILE250=00000250.TIF
,FILE251=00000251.TIF
,FILE252=00000252.TIF
,FILE253=00000253.TIF
,FILE254=00000254.TIF
,FILE255=00000255.TIF
,FILE256=00000256.TIF
,FILE257=00000257.TIF
,FILE258=00000258.TIF
,FILE259=00000259.TIF
,FILE260=00000260.TIF
,FILE261=00000261.TIF
,FILE262=00000262.TIF
,FILE263=00000263.TIF

FILE264=00000264.TIF
,FILE265=00000265.TIF
,FILE266=00000266.TIF
,FILE267=00000267.TIF
,FILE268=00000268.TIF
,FILE269=00000269.TIF
,FILE270=00000270.TIF
,FILE271=00000271.TIF
,FILE272=00000272.TIF
,FILE273=00000273.TIF
,FILE274=00000274.TIF
,FILE275=00000275.TIF
,FILE276=00000276.TIF
,FILE277=00000277.TIF
,FILE278=00000278.TIF
,FILE279=00000279.TIF
,FILE280=00000280.TIF
,FILE281=00000281.TIF
,FILE282=00000282.TIF
,FILE283=00000283.TIF
,FILE284=00000284.TIF
,FILE285=00000285.TIF
,FILE286=00000286.TIF
,FILE287=00000287.TIF
,FILE288=00000288.TIF
,FILE289=00000289.TIF
,FILE290=00000290.TIF
,FILE291=00000291.TIF
,FILE292=00000292.TIF
,FILE293=00000293.TIF
,FILE294=00000294.TIF
,FILE295=00000295.TIF
,FILE296=00000296.TIF
,FILE297=00000297.TIF

FILE298=00000298.TIF
,FILE299=00000299.TIF
,FILE300=00000300.TIF
,FILE301=00000301.TIF
,FILE302=00000302.TIF
,FILE303=00000303.TIF
,FILE304=00000304.TIF
,FILE305=00000305.TIF
,FILE306=00000306.TIF
,FILE307=00000307.TIF
,FILE308=00000308.TIF
,FILE309=00000309.TIF
,FILE310=00000310.TIF
,FILE311=00000311.TIF
,FILE312=00000312.TIF
,FILE313=00000313.TIF
,FILE314=00000314.TIF
,FILE315=00000315.TIF
,FILE316=00000316.TIF
,FILE317=00000317.TIF
,FILE318=00000318.TIF
,FILE319=00000319.TIF
,FILE320=00000320.TIF
,FILE321=00000321.TIF
,FILE322=00000322.TIF
,FILE323=00000323.TIF
,FILE324=00000324.TIF
,FILE325=00000325.TIF
,FILE326=00000326.TIF
,FILE327=00000327.TIF
,FILE328=00000328.TIF
,FILE329=00000329.TIF
,FILE330=00000330.TIF
,FILE331=00000331.TIF

FILE332=00000332.TIF
,FILE333=00000333.TIF
,FILE334=00000334.TIF
,FILE335=00000335.TIF
,FILE336=00000336.TIF
,